

**DE NEDERLANDSE
VOGELNAMEN
EN HUN BETEKENIS**

Henk Blok
en
Herman ter Stege

Copyright 2000 H. Blok, Leidschendam en H.J. ter Stege, Waalre.
In samenwerking met bergboek.nl.

Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteurs.

Eerste druk: 1995

CIP-GEGEVENS KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK, DEN HAAG

Blok, Henk

De Nederlandse vogelnamen en hun betekenis
Henk Blok, Leidschendam en Herman ter Stege, Waalre.
Vogelnamen ook in het Duits, Engels, Frans en Fries. - Met lit. opg. reg.
Trefw.: vogels ; etymologische woordenboeken

vierde, verbeterde druk: 2008

In 1995 verscheen dit boek voor het eerst, een novum qua verzamelde gegevens over de betekenis van ruim 5000 vogelnamen van 335 soorten. De bescheiden oplage bleek wat krap en er volgde een tweede verbeterde druk in december 2000 met ruim 5100 namen.

Inmiddels hebben vooral nieuwe inzichten in veranderd vogelgedrag geleid tot wijzigingen in de systematiek en naamgeving van talrijke vogelsoorten en -ondersoorten.

Tal van aanpassingen zijn dan ook in deze derde druk opgenomen. Ons hoofddoel blijft echter te laten zien hoe vindingrijk mensen in het verleden zijn geweest bij naamgeving van vogels in alle delen van ons land.

In december 2008 zijn opnieuw enige wijzigingen aangebracht.

De Auteurs.

*Hier is een kolffe naar mijn hand.
Ik was juist uitgeput van dichten,
Toen ging 'k met Jan langs land en strand,
En vond wat ik hier zal berichten.
Ik was juist uitgeput van rijmen,
En wist geen woord meer om te lijmen
Aan 't andre woord: toen toonde Jan
Me een land vol vogels en die dieren
Zo fraai en ook zo vreemd benaamd,
Dat ik, om jullie te plezieren,
Zoals 't een goed poëet betaamt,
Wel zeven weken rijmen kan.
Ik zag daar niet enkel de leeuwerik,
Maar de beimourik en de doverik,
En de gril en de grit en de kwid en de krik
En de tuut en de fuut en de tureluur
En de duut en het vogeltje schiet-in-het-vuur,
En de tjuut en de schrieverik
En één vogel heette de kiekendief,
En een andere noemde zich zoetelief,
En een kliet en een knot en een ak en een gust
En een alk en een erk en een krak en een krust
Gezelsten verheugd met een kokelevi
Een dominee, een deen en een krie!
En dat vriendelijke vogeltje Levendigheid
Dat vrijde zowaar met Lijzetijd,
En het zag om een hoekje een kale kadotter
Met zijn vrienden, de sprotter en de protter.
Ik kan je verzekeren, er kwam geen end
Aan het rare gedoe: waar dat 'k me wend,
Overal vond ik het vreemdste concilie.
Een Noorman en een witte non
Zongen sopraan en bariton,
Een grijze lummel liep als familie
Met een gele hofzanger en een swel.
't Is waarlijk te zot dat ik het vertel,
Maar één meneer noemde zich Staring -
Je weet wel, de dichter, - en toen kwam dwaaske
En vroeg waarachtig ook om een plaaske.
En eindelijk als de baas van het spul, kleine Jannetje
Arm in arm met 't ovenbakkermannetje.
Dat was mijn allerlaatste openbaring.
Ik zette alles trouw op papier
En liet het dragen door de grote schier.*

[5 december 1916] Albert Verwey

Deze 'Ode op de ornithologische ambitie van zoon Jan' van Albert Verwey werd overgenomen uit de bundel 'Dichtwerk' (1983), met toestemming van Uitgeverij De Arbeiderspers, Amsterdam.

INHOUD

Inleiding	1
Hoe vogelnamen vervagen	1
Vogels in het volksgeloof	2
De verspreiding van vogelnamen	3
Wetenschappelijke interesse	3
Vogels typeren	4
Toelichting	5
Afkortingen van plaatsen, provincies en streken	5
De Friese namen	7
Het woord vogel	7
Bronnenonderzoek en werkwijze	7
Familie van de	
Duikers, <i>Gaviidae</i>	9
Futen, <i>Podicipedidae</i>	11
Stormvogels, <i>Procellariidae</i>	14
Stormvogeltjes, <i>Hydrobatidae</i>	17
Jan-van-Genten, <i>Sulidae</i>	19
Aalscholvers, <i>Phalacrocoracidae</i>	20
Reigers, <i>Ardeidae</i>	22
Ooievaars, <i>Cinoniidae</i>	27
Lepelaars en Ibissen, <i>Threskiornithidae</i>	29
Flamingo's, <i>Phoenicopteridae</i>	30
Eendachtigen, <i>Anatidae</i>	31
Haviken, Buizerden, Wouwen, Kiekendieven, Arenden en Gieren, <i>Accipitridae</i>	57
Visarenden, <i>Pandionidae</i>	69
Valken, <i>Falconidae</i>	70
Hoenders, <i>Tetraonidae</i>	74
Zandhoenders, <i>Pteroclididae</i>	75
Fazantvogels, <i>Phasianidae</i>	76
Rallen en Bleshoenders, <i>Rallidae</i>	78
Kraanvogels, <i>Gruidae</i>	84
Trappen, <i>Otididae</i>	85
Scholeksters, <i>Haematopodidae</i>	86
Kluten, <i>Recurvirostridae</i>	88
Grielen, <i>Burhinidae</i>	89
Vorkstaartplevieren, <i>Glareolidae</i>	89
Plevieren, <i>Charadriidae</i>	90
Strandlopers, Snippen, Grutto's, Wulpen en Ruiters, <i>Scolopacidae</i>	96
Steenlopers, <i>Arenariinae</i>	114
Franjepoten, <i>Phalaropodinae</i>	114

Jagers, <i>Stercorariidae</i>	115
Meeuwen, <i>Laridae</i>	118
Sterns, <i>Sternidae</i>	125
Alken en Zeekoeten, <i>Alcidae</i>	131
Duiven, <i>Columbidae</i>	134
Koekoeken, <i>Cuculidae</i>	138
Uilen, <i>Tytonidae</i> en <i>Strigidae</i>	140
Nachtzwaluwen, <i>Caprimulgidae</i>	147
Gierzwaluwen, <i>Apodidae</i>	149
IJsvogels, <i>Alcedinidae</i>	150
Bijeneters, <i>Meropidae</i>	151
Scharrelaars, <i>Coraciidae</i>	151
Hoppen, <i>Upupidae</i>	152
Spechten, <i>Picidae</i>	153
Leeuweriken, <i>Alaudidae</i>	157
Zwaluwen, <i>Hirundinidae</i>	160
Piepers en Kwikstaarten, <i>Motacillidae</i>	164
Pestvogels, <i>Bombycillidae</i>	172
Waterspreeuwen, <i>Cinclidae</i>	172
Winterkoningen, <i>Troglodytidae</i>	173
Heggenmussen, <i>Prunellidae</i>	175
Lijsters, <i>Turdidae</i>	176
Zangers, <i>Sylviidae</i>	190
Vliegenvangers, <i>Muscicapidae</i>	206
Timali�s, <i>Timaliidae</i>	209
Staartmezen, <i>Aegithalidae</i>	209
Mezen, <i>Paridae</i>	210
Buidelmezen, <i>Remizidae</i>	215
Boomklevers, <i>Sittidae</i>	215
Boomkruipers, <i>Certhiidae</i>	216
Wielewalen, <i>Oriolidae</i>	217
Klauwieren, <i>Laniidae</i>	219
Kraaien, <i>Corvidae</i>	222
Spreeuwen, <i>Sturnidae</i>	232
Mussen, <i>Passeridae</i>	233
Vinken, <i>Fringillidae</i>	236
Gorzen, <i>Emberizidae</i>	248
Geraadpleegde bronnen	255
Een woord van dank	263
Register	264
Nederlandse namen	264
Wetenschappelijke namen	269

INLEIDING

Wat beweegt 'vogelaars' toch ?!

Een vorm van nieuwsgierigheid naar wat daar buiten allemaal vliegt. De behoefte de verschillen van kleuren en gedragingen op te merken, geluiden te herkennen, te genieten van de schoonheid van vogels, en om vervolgens de namen van zoveel mogelijk soorten vast te leggen. Zo begint dat.

Dit op naam brengen van in het wild levende vogels krijgt nog meer inhoud wanneer we - en daarover gaat deze publicatie - ook de achtergrond en betekenis van de vogelnamen erbij betrekken en zo de vogels typeren. Daartoe kan men in de literatuur soms een spoor door Europa volgen om de oudst bekende naam aan een beschouwing te onderwerpen. Bij dit grasduinen in de gegevens zijn vaak verrassende ontdekkingen gedaan over de opvattingen van vogelwaarnemers uit vervlogen tijden.

Het gaat hier om de betekenis en achtergrond van de Nederlandse landelijke namen uit het heden en verleden, de Friese namen en vooral om de plaatselijke namen, die meestal volksnamen (of streeknamen en bijnamen) worden genoemd. De volksnamen behoren zeker tot ons erfgoed en verdienen het voor het voetlicht te komen. Er zijn ook 'boeknamen' bij. De laatste zijn veelal uit het buitenland afkomstig en vertaald, maar nooit spraakgebruik geworden. Voorts wordt in deze uitgave de betekenis van de wetenschappelijke vogelnamen kort weergegeven. De Duitse, Engelse en Franse namen zijn ter vergelijking vermeld, alsmede in de teksten een aantal vogelnamen uit Vlaanderen. In totaal zijn 335 in Nederland waargenomen vogelsoorten aan bod gekomen, waarvan de Nederlandse namen en ruim 5000 andere namen voor zover mogelijk zijn verklaard. De Vlaamse namen zijn hierbij geteld.

Soorten waarvan ons geen volksnaam bekend is vallen in feite buiten de opzet van dit boek. Indien zij in Nederland bovendien slechts een paar maal zijn waargenomen hebben wij ze niet beschreven.

Het is voor het eerst dat een zo groot aantal Nederlandse vogelnamen in één werk aan een beschouwing is onderworpen en nu aan vogelliefhebbers en andere geïnteresseerden wordt aangeboden.

Achter de namen in dit boek zijn veelal aanduidingen van provincies of steden vermeld, n.l. wanneer ons bekend is waar die vogelnamen werden of nog worden gebruikt. De waarde hiervan is betrekkelijk omdat veel mensen van woonplaats zijn veranderd en zij de hun bekende bijnamen elders hebben geïntroduceerd.

In streken waar een dialect en de Friese taal zich goed hebben kunnen handhaven of waar mensen al vele generaties in hetzelfde gebied wonen, zijn de ter plaatse gebruikte namen nog wel inheems.

Hoe volksnamen vervagen

De Nederlandse volksnamen zijn in de loop van de tijd ontstaan en talrijke ervan zijn weer in onbruik geraakt. Toch zijn sommige plaatselijke vogelnamen zo ingeburgerd dat ze nog vele generaties zullen voortleven, al is het dan alleen op een gemeentewapen (heraldiek), in de naam van een boerderij, een akker of een polder. Zo duiden de toponie-

men Marolleput bij Groede (ZI) en Gans-arend bij Oosterhout op de vroegere aanwezigheid van Meerkoeten respectievelijk Zearenden. Dergelijke volksnamen informeren ons over het verband tussen vogelsoorten en het landschap in het verleden.

Want het landschap is sedert het midden van de 19e eeuw enorm veranderd, dit als gevolg van de omwentelingen in techniek en wetenschap en de groei van de bevolking van Nederland.

Hierdoor zijn broedgebieden voor allerlei vogels verloren gegaan. Hun oude volksnamen zijn daarom uit historisch, ornithologisch en taalkundig oogpunt interessant geworden.

Daarentegen gaan de landelijke vogelnamen met de tijd mee en zijn zelfs in onze voor- en achternamen terug te vinden, zoals Arend, Lijster en Kraai.

Bij- en scheldnamen ontbreken evenmin, b.v. 'een janhen', een 'domme gans' en een 'schijdlijster'.

Het lijkt erop dat sinds het begin van de 20e eeuw in ons land er weinig volksnamen meer zijn gecreëerd, dit in tegenstelling tot vooral de beide daaraan voorafgaande eeuwen. Ze worden helaas ook steeds minder gebruikt. Een en ander zal verband houden met de vele ingrijpende maatschappelijke veranderingen die zich hebben voorgedaan en waardoor de aandacht geleidelijk is verlegd van het 'plaatselijke' naar het 'landelijke', dus naar de algemeen te boek gestelde namen.

Ook het toegenomen gebruik van vogelgidsen en de intensieve landelijke contacten tussen vogelliefhebbers zullen de uniformiteit in de hand hebben gewerkt.

Vogels in het volksgeloof

Wij schenken nog enige aandacht aan de belangstelling van de mens voor vogels, voor zover deze vroeger voor de naamgeving een rol heeft gespeeld.

In lang vervlogen tijden werden de mensen vaak gekweld door bijgeloof. Vogels spraken tot hun verbeelding, want zij die kunnen vliegen moesten wel in twee werelden leven, de aardse en de bovenaardse. Men geloofde bijvoorbeeld dat ze ziekten konden veroorzaken of het geestelijk leven van de mens konden beïnvloeden. Soms ook wordt de menselijke ziel als een vogel beschreven, die naar de hemel kan stijgen en weer op aarde kan neerdalen.

Allerlei verhalen over onheil en voorspoed deden de ronde. De zwermen trekvogels die met indrukwekkend geroep overtrokken, of de in het nachtelijk duister vliegende vogels - 'Nachtgespenster' - waren voortekenen die verband hielden met de wil van de goden. Vooral in buitenlandse namen is dit tot uitdrukking gebracht, bijvoorbeeld in Totenvogel, onze Kerkuil, vanwege z'n geluid en het voorkomen op begraafplaatsen; en in Herrgottsvögelein, de Boerenzwaluw, omdat diens komst het voorjaar inluidt en zo een geschenk uit de hemel is.

Sagen en legenden hebben het zuivere waarnemen wel eens verdrongen en konden soms een hardnekkig leven leiden, zoals bij het verhaal over de 'Boomgans'. In Schotland, zo werd in de middeleeuwen verteld, groeiden aan bomen eenden- of ganzenmosselen. Als deze van de takken in het water vielen brachten ze levende jonge gansjes voort..... Later is gebleken dat het ging om ganzen die met hun jongen uit Groenland waren gekomen.

Met bomen hadden ze niets te maken.

Onwetendheid was er ook omtrent de vogel trek. Zo nam men aanvankelijk aan dat bepaalde vogels die in het najaar verdwenen, zich in de modder, in holle bomen of in rotsspleten terugtrokken en zo de winter doorbrachten, zoals insecten en reptielen dat doen. Ook dacht men dat sommige vogels in de winter van kleur veranderden. In werkelijkheid ging het dan om verschillende soorten. Dat deed zich bijvoorbeeld voor wanneer Roodborstjes waren weggetrokken en teruggekomen Roodstaartjes hun plaatsen innamen.

Uit het volksgeloof zijn talloze uitdrukkingen en spreuken voortgekomen. Heel wat worden er nog vandaag de dag gebruikt. Meestal hebben ze betrekking op een bepaalde vogel maar ze zijn er ook in hun algemeenheid, zoals 'een vreemde vogel' en 'elk vogeltje zingt zoals het gebekt is'.

De verspreiding van vogelnamen

Vogelnamen treffen we al aan in de Bijbel en in geschriften uit de Griekse oudheid. De namen zullen het eerst gegeven zijn door mensen als jagers en vissers, die tijdens hun werkzaamheden in de natuur met haar rijkdom aan dieren, een open oog moeten hebben gehad voor details. In hun spreektaal noemden zij de vogels naar iets typerends in hun gedrag, naar hun kleuren, naar de richting van waaruit ze kwamen of naar het weer dat met het verschijnen van de soort gepaard ging.

Tengevolge van ingrijpende gebeurtenissen als oorlogen en daarmee samenhangende invasies, ontdekkingsreizen naar verre landen en handel, werden vogelnamen vaak in binnen- en buitenland verspreid. Op markten werden zangvogels door marskramers te koop aangeboden en wanneer men nieuwe namen uit een ander land hoorde, dan werden die vertaald of wat aangepast aan het plaatselijke dialect. De aldus gevormde verbasterde namen konden een totaal andere betekenis krijgen dan ze oorspronkelijk hadden.

Jacht, vogelvangst en vogelhandel heeft men lange tijd heel gewoon gevonden, zeker zolang er vogels in overvloed waren. Uit deze activiteiten zijn heel wat vogelnamen ontstaan.

Niet alleen in de spreektaal werd gemakkelijk met de namen omgegaan, ook bij het schriftelijk vastleggen werden vroeger fouten gemaakt. Dat is niet verwonderlijk in een tijd die vooraf ging aan de uitvinding van de boekdrukkunst (15e eeuw), waarin men een document alleen kon vermenigvuldigen door het over te schrijven. Dat was meestal (een) monnikenwerk. Toen men later interesse begon te krijgen in de herkomst van vogelnamen, moest daarnaar dan ook uitgebreid spoorwerk worden verricht.

Wetenschappelijke interesse

Het zoeken naar de oorsprong en betekenis van woorden, de etymologie, begon succes op te leveren toen taalkundigen er in de 19e eeuw in slaagden via klankwetten inzicht te krijgen in de betekenis van talrijke woorden - ook in vogelnamen - van het Indo-Germaanse taalgebied. Niettemin blijft een taal hier en daar witte plekken vertonen. Daardoor kunnen zienswijzen van schrijvers over de ware achtergrond van een vogelnaam nog wel eens verschillen of moet worden volstaan met 'herkomst

onbekend'. Dan is de betekenis van de naam in nevelen gehuld en resteert er een sfeer waarin feiten en fictie met elkaar zijn verweven.

De belangstelling van wetenschappelijke zijde voor vogelsoorten begon te groeien vanaf de 16e eeuw, toen een begin werd gemaakt met de anatomie en enige groepering naar soorten op grond van verwantschap, waarbij ook de naamgeving werd onderzocht. Er kon worden geput uit de kennis die door o.a. Aristoteles (384 - 322 v. Chr.) en Albertus Magnus (1193 - 1280) was nagelaten. Er verschenen ornithologische boekwerken, o.a. van Conrad Gesner in 1557. Vogelcollecties werden aangelegd.

Van blijvend belang is het systeem van naamgeving, dat door de Zweedse natuuronderzoeker Carolus Linnaeus (1707 - 1778) werd opgesteld. Het is internationaal ingevoerd en verder uitgewerkt.

Nederlandse namen werden door vogelkundigen aangepast of nieuwe door hen gecreëerd. Aanvankelijk zaten zij op het vinkentouw of gingen met het jachtgeweer op pad om dan aan hun buit onderzoek te doen, vaak om een bijzondere vogelsoort te kunnen vaststellen. Dit veranderde tegen het einde van de 19e eeuw, toen het mogelijk werd veldkijkers te fabriceren. Ook de fotografie begon zich toen te ontwikkelen. Het bestuderen van vogels was hiermee in een nieuwe fase gekomen, terwijl tevens de belangstelling ervoor toenam.

Vogels typeren

De doorsnee-mensen die volksnamen hebben bedacht, deden dit op hun manier. Zij wilden een vogel spontaan benoemen met een voor de hand liggende, vaak streekgebonden benaming. Die talrijke onbekenden hebben de vogels vaak treffend gekarakteriseerd. Ook het tegendeel was wel eens het geval en dan kunnen we zo'n vogelnaam alleen nog schilderachtig noemen.

Het resultaat van al die menselijke inventiviteit is hier bijeen gebracht. Een geschiedenis van de vrije vogels, die in hun schoonheid en zang door de tijden heen vrijwel onveranderd zijn gebleven en een onderdeel vormen van de natuur en daarmee van de schepping.

TOELICHTING

De wetenschappelijke namen

De in het Latijn gestelde naam van een vogel bestaat in beginsel uit twee woorden, een genus-naam en een species-naam, een geslachts- en een soortnaam. Met de genus-naam wordt de groep aangeduid waartoe een vogelsoort behoort; die omvat soorten met nauwverwante kenmerken. Vaak is de genus-naam een afleiding van een oude Griekse of Latijnse vogelnaam. De species-naam geeft iets weer van de uiterlijke kenmerken van de desbetreffende soort. In sommige gevallen worden bovendien subspecies of ondersoorten onderscheiden, n.l. wanneer een soort in afzonderlijke broedgebieden leeft, waardoor de vogels van iedere populatie kleine uiterlijke verschillen zijn gaan vertonen.

Verskillende bij elkaar behorende geslachten vormen samen een familie en families zijn samengevoegd tot een orde. De ordes vormen de klasse der vogels, genaamd Aves.

Afkortingen van plaatsen, provincies en streken

Ach	-	Achterhoek
Adm	-	Amsterdam
Ame	-	Ameland
Bet	-	Betuwe en Land van Maas en Waal
Bil	-	Het Bildt
DHG	-	Den Haag en omgeving
Dr	-	Drenthe
Eem	-	Eemland
Elb	-	Elburg en Hulshorst
Ens	-	Enschede en omgeving
Fr	-	Friesland
Gd	-	Gelderland
Goe	-	Goeree
Goo	-	Het Gooi
Gr	-	Groningen (provincie)
Haa	-	Haarlem en omgeving
Kam	-	Kampen en omgeving
Kat	-	Katwijk
Kem	-	de Kempen en aansluitend midden-Noord-Brabant
KvO	-	Kop van Overijssel
Lan	-	de Langstraat
Lb	-	Limburg
LvC	-	Land van Cuyk
Lon	-	Lonneker
Loo	-	Loosdrecht, plassengebied
Lij	-	de Lijmers en Montferland
Maa	-	Maastricht en Gronsveld
Mei	-	de Meierij

MLb	-	midden-Limburg
NB	-	Noord-Brabant
NH	-	Noord-Holland
Nie	-	Nieuwkoop
NLb	-	Noord-Limburg
Old	-	Oldambt
ONB	-	oost-Noord-Brabant
Ov	-	Overijssel
OZV	-	oost-Zeeuws-Vlaanderen
Rdm	-	Rotterdam
Ree	-	Reeuwijk, plassengebied
Rij	-	Rijssen en westelijk Twente
Riv	-	Het gebied van de grote rivieren
RvN	-	Rijk van Nijmegen
Sal	-	Salland
Sch	-	Schiermonnikoog
Sco	-	Schouwen
Ste	-	Oost- en West-Stellingwerf
SFr	-	Stadsfries
Ter	-	Terschelling
Tex	-	Texel
Tho	-	Tholen
TBw	-	Tieler- en Bommelerwaard
Twe	-	Twente
Ut	-	Utrecht (provincie)
Vel	-	de Veluwe
Vla	-	Vlaanderen, België
Vli	-	Vlieland
Wag	-	Wageningen en Rhenen
Wat	-	Waterland en Marken
Wee	-	Weert
Wes	-	Westerwolde
WFr	-	West-Friesland
Wie	-	Wieringermeer
WNB	-	west-Noord-Brabant
Wou	-	Woudenberg
WZV	-	west-Zeeuws-Vlaanderen
Zaa	-	Zaanstreek
ZBW	-	Zuid-Beveland en Walcheren
ZH	-	Zuid-Holland
ZHw	-	Zuid-Hollandse waarden
Zl	-	Zeeland
ZLb	-	Zuid-Limburg
ZVI	-	Zeeuws-Vlaanderen
ZwF	-	Zuidwesthoek Friesland en Gaasterland

De Friese namen

Met ingang van 1 januari 1980 heeft het Fries een aantal spellingwijzigingen ondergaan. De schrijfwijze van de officiële Friese vogelnamen is dan ook aan de huidige spelling aangepast. De overige in de tekst genoemde Friese (volks)namen zijn vermeld zoals die in de door ons geraadpleegde literatuur werden aangetroffen.

Het woord vogel

Hoewel de betekenis ervan niet met zekerheid is vastgesteld, wordt aangenomen dat 'vogel' samenhangt met de woorden vliegen en vleugel en misschien ook met spitsnavelige.

Er is verwantschap met het Duitse Vogel, dat in het Oudhoogduits fogal was en in het Gotisch fugls. In het Fries schrijft men fûgel en in het Oudnederlands uogala. Een proto-Germaanse benaming zou fuglaz of fugla geweest zijn.

Het Oudengelse fugol is geëvolueerd tot fowl, dat thans meer de betekenis van gevogelte heeft. Het Engelse woord bird had aanvankelijk de betekenis van achtereenvolgens jong vogeltje en kleine vogel.

Het Franse oiseau is afgeleid van het Latijnse aucellus, dat een verkleinwoord is van avis.

Bronnenonderzoek en werkwijze

De in dit boek verwerkte materie is ontsproten aan de vogelhobby en het verlangen de betekenis van vogelnamen te weten.

Om na te gaan wat er in het land nog aan opgeborgen kennis bij de mensen aanwezig was, werden via vogelwerkgroepen en periodieken belangstellenden opgeroepen om de hun bekende volksnamen aan ons door te geven. De hierop ontvangen reacties hebben de auteurs niet teleurgesteld.

Bovendien zijn enige bibliotheken, waaronder die in het P.J. Meertens-Instituut voor Dialectologie, Volkskunde en Naamkunde, bezocht teneinde te speuren naar namen en de hieraan verbonden achtergronden. Men zie hieromtrent de 'geraadpleegde bronnen'. Voor het groeperen van het bijeengezochte materiaal bleek de tekstverwerker een belangrijk hulpmiddel.

Wat de volgorde van de vogelfamilies betreft zijn de auteurs, zoals ook in vogelgidsen gebruikelijk is, begonnen met de primitieve soorten en geëindigd met de meest ontwikkelde. Per familie zijn de soorten, in afwijking van bedoelde gidsen, in alfabetische volgorde vermeld. Via het 'register' zijn alle namen direct te vinden.

De schrijvers merken hierbij op dat dit boek geen wetenschappelijk stempel draagt en in een verhalende vorm aan een ieder informatie biedt over onderwerpen die landelijk tot nog toe nauwelijks aandacht kregen.

Vogels

We noemden ze eens Lepelbek en Hennepvink
of Klamp en ook wel Vreemdeling,
dat scheidt een band al blijft die vaag.
Want welke naam je ze ook geeft
naar sned of staart of akkerland,
de vogels gaan hun eigen weg -
die van een vrijheid in gebondenheid,
de weg van hun natuur.

H.B.

DUIKERS - Gaviidae

Uit de omschrijving van de familienaam Gaviidae blijkt dat het gaat om zeevogels die een meeuwachtig, soms ook een enigszins jankend of blaffend geluid maken. De familienaam die zij enige tientallen jaren geleden nog hadden was *Colymbidae* (= Duikers). De vogels zijn zwemspecialisten, hetgeen van belang is bij hun jacht op vis.

GEELSNAVELDUIKER - *Gavia adamsii*

Duits : Gelbschnäbeltaucher
Engels : Yellow-billed Loon
Frans : Plongeon à bec blanc
Fries : **Gielsnaveldûker**

Betekenis wetenschappelijke naam: Adams' duiker. Een vernoeming naar Edward Adams (1824-1856), die fraaie tekeningen heeft gemaakt van vogels die in de Beringstraat waren gevangen.

Deze soort heeft een geelwitte snavel, welke tevens het duidelijkste kenmerk van verschil vormt met de IJsduiker, die een donkere snavel heeft. Dit komt in de streeknamen **Geelsnavelige Iisdûker** (Fr), **Witgesnavelde IJsduiker** en **Witsnavelijdsduiker** tot uitdrukking. Nog maar enige jaren geleden was **Witsnavelduiker** de landelijke naam.

PARELDUIKER - *Gavia arctica*

Duits : Prachttaucher
Engels : Black-throated Loon
Frans : Plongeon arctique
Fries : **Bûnte Seedûker**

Betekenis wetenschappelijke naam: Duiker van de Noordpool.

De parels waarmee deze watervogel pronkt zijn de witte rugvlekken, die hem in het voorjaar in z'n Noordeuropese broedgebieden kenmerken. Wanneer de vogel aan onze kust verschijnt draagt hij z'n winterkleed en dat is grijsbruin en wit van kleur zonder parel-tekening. Hij wordt ook **Bûnte Iisdûker** (Fr) genoemd.

De volksnaam **Hannie** is waarschijnlijk afgeleid van het begrip 'onnozele Hannes', een sul, omdat z'n manier van voortbewegen op het land erg moeizaam is. Voor lopen is deze vogel niet geschapen. Ook enige andere duikers zijn Hannie genoemd.

Een oude naam is **Lomme** of **Lom** (Fr), die ook in andere talen aan enige duiker-soorten is gegeven. Vergelijk het Duitse en Franse Lumme, het Zweedse Lom, het Oudengelse Loone en het Oudnoorse Lomr. In Engeland en de Verenigde Staten is Loon de gangbare benaming voor Duikers. De betekenis van deze namen zou in oorsprong 'klagende vogel' of 'schreeuwer' hebben betekend. Later zou de gebrekkige

manier van lopen - dit in verband met de stand van de zwempoten - in die namen tot uitdrukking zijn gebracht. Vergelijk het Angelsaksische loma, het Engelse loon = dwaas, en het Nederlandse lam in de zin van kreupel. Zie ook Loeme bij de Fuut.

ROODKEELDUIKER - *Gavia stellata*

Duits : Sterntaucher
Engels : Red-throated loon
Frans : Plongeon catmarin
Fries : **Lytse Seedûker**

Betekenis wetenschappelijke naam: gesterde zeeduike. De vogel dankt de soortnaam aan de witte vlekjes op z'n rug, die in de winter zichtbaar worden.

Enige varianten op z'n naam zijn **Roodkelige Duiker**, **Roodkeelzeeduike**, **Roodkeelzige Zeeduike** en **Roodhalzige Zeeduike**.

Wanneer de vogel in de winter bij onze kust verschijnt is z'n mooie rode hals alweer verkleurd. Streeknamen die hier ontstonden waren o.a. **Grote Waterduiker** (Gr) en naast de Friese naam, **Lytse Iisdûker** (Fr). Er wordt mee aangegeven dat deze op zichzelf grote soort kleiner is dan z'n familielid de Ijsduiker.

De volksnamen **Haring-Aalscholver**, **Heering Aalscholver** (Eem) en **Spieringsteker** doelen op enige gelijkens met de Aalscholver en op het duiken naar vis. **Hannie** en **Lom** (Fr) of **Lûmp** (ZwF) hebben betrekking op het gebrekkige voortbewegen of op de jammerende roep. Zie voorts bij de Parelduiker.

Zijn jankende roep heeft ook tot de uit het buitenland overgenomen naam **Regengans** geleid, want bij een dergelijk geluid geloofde men kennelijk dat er regen op komst was.

De betekenis van **Zanddrijver** - zie ook de Fuut - is ons niet bekend. Misschien heeft 'drijver' betrekking op het laag in het water liggen of op het dobber-effect, wanneer de vogel na het duiken weer naar de oppervlakte schiet.

IJSDUIKER - *Gavia immer*

Duits : Eistaucher
Engels : Great Northern loon
Frans : Plongeon imbrin
Fries : **Iisdûker**

Betekenis wetenschappelijke naam: deze is niet vastgesteld. Misschien 'duiker in de branding'.

De naam Ijsduiker houdt verband met z'n broedgebied, dat in de poolstreken ligt. Bij Nederland is hij zelden en dan nog alleen langs de kust waar te nemen.

Een andere Friese naam is **Greate Iisdûker**.

Vroeger noemde men de Ijsduiker in Noorwegen een Ember of Immer, namen die afkomstig zijn van het IJslandse Himbrini of Deense Himbryne. Dit is volgens een Engelse vertaling 'Surf-roarer', dat zoveel als 'schreeuwer in de branding' betekent. Een andere begripsomschrijving luidt 'hemelse rok' en ook 'bruidskleed', wat doelt op de fraaie 'geruite' bovendelen van de vogel.

In Nederland kreeg hij de boeknamen **Ember** en **Imbervogel**.

Op de Hebriden had de vogel de uit de Keltische tijd overgeleverde naam Bunivochil, hetgeen 'dikke veehoeder' betekent. Zo werd de wat geheimzinnig klinkende roep van de vogel vergeleken met de kreet waarmee een boer z'n wil aan het vee oplegde.

FUTEN - *Podicipedidae*

Betekenis wetenschappelijke naam: aarspotigen (of aarsvoetigen). Bij deze vogels zitten n.l. achterlijf en poten dicht bij elkaar, hetgeen het duiken en onder water zwemmen mogelijk maakt. De genusnaam van de meeste fuut-achtigen is echter niet Podicipes (=aarspotige) maar Podiceps, dat aarskop betekent. 'Kop' is hier lichaamseind, waarmee aangeduid wordt dat deze vogels geen staart hebben.

Men vermoedt dat Podiceps een verschrijving is geweest. De Friese naam voor futen is dûkers.

DODAARS - *Tachybaptus ruficollis*

Duits : Zwergtaucher
Engels : Little Grebe
Frans : Grèbe castagneux
Fries : **Dûkerke**

Betekenis wetenschappelijke naam: roodbruinhalzige snelle duiker.

De naam van de **Dodaars**, als kleinste der Futen ook wel **Kleine Fuut** genoemd, is een samenstelling van de woorden dod (= dot = pluk) en aars. Dit vanwege de donsachtige veertjes die zijn achterste vormen. Van eenzelfde oorsprong zijn de namen **Dodde(gatje)**, **Fladdergatje** (Ree) en **Paddegatje** (Ree). De betekenis van de namen **Vasje** (ZVI) of **Vazzetje** (ZVI) is graszode. Ook deze naam duidt op de plukkige veertjes aan de achterzijde. Vanwege soortgelijke donzige veren zou overigens de Dodo (ontdekt rond 1590 en uitgeroeid in 1681) aanvankelijk de naam Dodaars hebben gedragen.

In verband met typische plaatsing van de poten, zoals omschreven bij de familie-naam, noteren we de oude namen **Arsevoet**, **Earsfutteltsje** (Fr) en **Earsfuttel(er)** (Fr) (=aarsdribbelaar). Ook de volksnaam **Poot in 't Gatje** heeft dezelfde betekenis. Een aantal volksnamen van de Fuut vinden we, meestal met een verkleinende toevoeging, eveneens voor de Dodaars vermeld. Zo spreekt men op Texel van **Kleine Dûker** of **Dûkertje** en op andere plaatsen van **Duikertje** (Lb), **Dukelendje** (ZVI), **Dukeloentje** (ZVI), **Dukelairtje** (ZVI), **Kleine (Aal)Duiker**, **Foitje** (Fr), **Dukelaerke** (Zl), **Duuk-**

aene (Ach) en **Lytse Hjerringslynder** (Fr). Dit ‘kleine haringsnoeper’ moet evenals de namen **Palingduiker** (Kat) en **Lytse Ieldûker** (Fr) niet al te letterlijk worden genomen. De vogel voedt zich voornamelijk met kleine visjes, insecten en larven.

In de 18e eeuw werd de gelooide huid van de vogels door jagers gebruikt om er een zakje voor de hagel van de jachtpatronen van te maken. De naam **Hagelzakje** (NH, ZH), **Kleine Aegelsak** (ZBW) en het olijke **Lerenkontje** brengt dit oude gebruik in herinnering. Dat is ook het geval met de naam **Pookske** (NB). Deze benaming is afgeleid van het Brabantse woord pook, dat o.a. zak, buik of lijf betekent.

Aan het kleine formaat en de grijze tint van het winterkleed dankt hij zijn naam **Múske-doeker** (Ter). Een verbastering van ‘vale duiker’ moet hebben geleid tot **Veldduiker** (Tex).

Tenslotte wordt het zich vooral in de beschutte omgeving van goed begroeide sloten en plassen ophoudende duikertje nog bedacht met meer algemene namen als **Waterkipken** (Ach) en **Zoetwaterduiker**.

FUUT - *Podiceps cristatus*

Duits	:	Haubentaucher
Engels	:	Great Crested Grebe
Frans	:	Grèbe huppé
Fries	:	Hjerringslynder

Betekenis wetenschappelijke naam: aarspotige met kuif.

Fuut zou, evenals de volksnamen **Kiek** (Ree) en **Kuut** (Wie), een door klankna-bootsing gevormde naam zijn. Waarschijnlijker is dat Fuut en **Füt** (Tex) zijn ontstaan uit Foet als bekorting van Arsevoet. De namen **Aarsvoet** en **Arsevoet** verwijzen naar de ver naar achteren geplaatste poten.

De uit twee oorpluimen bestaande kuif heeft, samen met de fiere houding en het kleurrijke zomerkleed van de vogels, geleid tot de namen **Keizer** (NB, Tex), **Keizerin** (Wie), **Kroondûker** (Fr), **Pronkvoegel** en het Belgische **Kuiffuut**. Mogelijk houden ook de meisjesnamen **Annie** en **Hannie** verband met de sierlijke vorm van deze vogel. Zie voorts bij de Parelduiker. De Fuut werd in de 19e eeuw ernstig vervolgd, niet alleen vanwege de vermeende concurrentie die hij vissers aandeed, maar vooral in verband met zijn satijnachtige, witte onderzijde. Dit deel van de huid werd in het verleden gebruikt bij het maken van o.a. chique dameshoeden en handwarmers (moffen). Namen uit die tijd zijn **Satijnduiker**, **Atlasvogel** en **Certijnduiker**. Zowel ‘atlas’ als ‘certijn’ zijn een verouderde weergave van het woord satijn. Waarschijnlijk moet ook de naam **Glint** (Kam) in dit verband worden gezien. Vergelijk het Oostfriesse ‘glend’ dat ‘glans’ betekent. Het is evenwel ook mogelijk dat de naam is afgeleid van het Friese woord glindich (= vurig, fel) en dan betrekking heeft op het vurige baltsgedrag.

De vogels voeden zich vooral met kleine vissen, maar ook slakken, algen en waterplanten worden gegeten. In relatie tot het verschalken van vis staan namen als **Bonte Visser**, **(Greate) Hjerringslynder** (Fr), **Heringsliender** (Tex), **Garnaalvreter** en **Ielslynder**

(Fr). Enkele van deze namen stammen uit de tijd dat het IJsselmeer nog Zuiderzee heette en er nog (jonge) haring en garnaal in voorkwam.

De namen **Loem(e)**, **Lumme** en **Loen** (NB) komen van het verouderde 'lom', een naam waarmee duikereenden werden aangeduid en die van origine òf 'onhandige loper' òf 'schreeuwer' betekent. De naam is waarschijnlijk van de duikers 'overgewaaid' naar de Fuut, o.i. op grond van uiterlijk en gedrag.

De Fuut is de grootste van de Futenfamilie. Dit komt onder meer naar voren in de namen **Grote Duker** (Tex), **(Grote) Aalduiker**, **(Greate) Ieldûker** (Fr) en **Greate Dûker** (Fr). Daarnaast wordt hij ook **Dûkelder** (Fr), **Doeker** (Gr) en **Dumpeler** (KvO) genoemd.

De betekenis van het element 'zand' in **Zandduiker**, **Zandreiger** en **Zanddrijver** is onduidelijk. Mogelijk een verbastering van het eerder vermelde 'Satijn'. 'Reiger' is verklaarbaar vanwege de overeenkomst in de vorm van snavel en hals bij de Blauwe Reiger en hun beider voedsel, vis. 'Drijver' doelt vermoedelijk op het voor de wind wegdrijven van een op het water slapende Fuut. Ook is denkbaar dat dit element verwijst naar het nest dat in het water drijft, dan wel naar de manier waarop de Fuut na het onderduiken weer als een dobber (drijver) omhoogschiet.

GEOORDE FUUT - *Podiceps nigricollis*

Duits	:	Schwarthalstaucher
Engels	:	Black-necked Grebe
Frans	:	Grèbe à cou noir
Fries	:	Swarthalsdûker

Betekenis wetenschappelijke naam: aarspotige met zwarte hals.

'Geoorde': in de broedtijd heeft deze vogel aan de zijkanen van de kop uitwaaiende goudgele sierveertjes die enigszins aan oren doen denken. De vogel werd ook **Oorfuut** genoemd en evenals de eerder beschreven futen, **Arsevoet** (arse = aars), wegens de ver naar achteren geplaatste poten.

'Fuut' is een door klanknabootsing gevormd woord.

Uit vergelijking met de naam Zanddrijver voor de Fuut (zie aldaar) ontstond voor de kleinere geoorde soort de naam **Kleine Zanddrijver**.

In z'n zomerkleed heeft deze vogel een zwarte hals. Hieraan dankt hij verscheidene namen, zoals hierboven is vermeld. We kunnen er nog **Swartnekdûker** (Fr) aan toevoegen.

KUIFDUIKER - *Podiceps auritus*

Duits	:	Ohrentaucher
Engels	:	Horned Grebe
Frans	:	Grèbe esclavon
Fries	:	Túfdûker

Betekenis wetenschappelijke naam: aarspotige met oren.

De goudbruine oor- of beter koppluimen trekken in het voorjaar de aandacht. Meestal is hij dan nog in z'n noordelijke broedgebieden. Nog een paar namen van de vogel staan in het teken van die pluimen, kuif of toef, n.l. **Gekuifde Duiker**, **Túfkedûker** (Fr) en **Gehoornde Fuut**. Varianten hierop komen ook in andere landen voor, zoals in de Belgische naam **Hoornfuut** en de Noorse naam **Horndykker**. Men zegt wel dat hij een pagekop heeft.

Men noemde hem **Halve Zanddrijver** (Ree) en **Kleine Zanddrijver**, aldus de verhouding ten opzichte van de Fuut, de Zanddrijver, weergevend.

Tenslotte is de vogel bekend als **Stintling** (Fr) wegens de door hem gegeten stint of (zand)spiering.

ROODHALSFUUT - *Podiceps grisegena*

Duits	:	Rothalstaucher
Engels	:	Red-necked Grebe
Frans	:	Grèbe jougris
Fries	:	Readhalsdûker

Betekenis wetenschappelijke naam: aarspotige met grijswitte wangen.

Deze fuut heeft in z'n prachtkleed een roodbruine nek en hals, waartegen de grijswitte wangen scherp afsteken.

Andere namen zijn **Roodgehalsde Duiker**, **Roodgehalsde Fuut** en **Readnek-Dûker** (Fr). Z'n naam **Halfgekuifde Duiker** ontstond uit vergelijking met de kuif van de Fuut.

Wanneer de soort vanuit Oost-Europa hier langs de kust in de winter verschijnt is hij echter veel onopvallender van kleur.

STORMVOGELS - *Procellariidae*

Betekenis wetenschappelijke naam: zij die bij de storm horen.

De tot deze familie behorende vogelsoorten leven voornamelijk op de Atlantische Oceaan en worden meestal langs de Nederlandse kust waargenomen nadat ze er door een storm naar toe zijn 'gewaaid'. Destijds zei men dan dat hun komst storm voorspelde of daarmee samenhang.

Enige soorten dragen de genusnaam *Puffinus*, het gelatiniseerde Engelse puffing = blazend (paffend). De vogels hebben een neusbuis en blazen daardoor het overtollig zoutvocht weg van het binnen gekregen zeewater. Vroeger hanteerde men wegens die buis de naam tubinares.

Een Puffin(g) was aanvankelijk een 'vetzak' en had betrekking op de vette nestjongen van o.a. de Noordse Pijlstormvogel, die door de mens werd gepakt voor de consumptie. Ook stak men wel een lont door een dode vogel heen en die bleef vanwege het vet een tijd branden en fungeerde zo als lamp. Overigens is Puffin later de Engelse naam geworden voor de Papegaaiduiker.

GRAUWE PIJLSTORMVOGEL - *Puffinus griseus*

Duits : Dunkler Sturmtaucher
Engels : Sooty Shearwater
Frans : Puffin fuligineux
Fries : **Skiere Mok**

Betekenis wetenschappelijke naam: grijze blazer. Zie ook bij 'Stormvogels'.
Van deze zeldzame doortrekker is verder nog de naam **Donkere Mok** (Fr) bekend. Z'n Friese naam moet òf grijze domoor òf grijze mopperaar betekenen. Toch is hij roetkleurig, zoals ook in de Engelse en Franse naam.
Zie voor 'pijl' bij de Noordse Pijlstormvogel en omtrent 'mok' de omschrijving bij de Noordse Stormvogel.

GROTE PIJLSTORMVOGEL - *Puffinus gravis*

Duits : Grosser Sturmtaucher
Engels : Great Shearwater
Frans : Puffin majeur
Fries : **Grutte Mok**

Betekenis wetenschappelijke naam: gewichtige blazer. Zie ook bij 'Stormvogels'.
Ook deze vogel is voor ons land een zeldzame soort, zodat geen volksnamen ontstonden. Misschien heeft de Friese naam met z'n geluid te maken en is hij een grote mopperaar. Zie voor 'pijl' bij de Noordse Pijlstormvogel en voor 'mok' bij de Noordse Stormvogel.

NOORDSE PIJLSTORMVOGEL - *Puffinus puffinus*

Duits	:	Schwarzschnabel-Sturmtaucher
Engels	:	Manx Shearwater
Frans	:	Puffin des anglais
Fries	:	Swartsnavelmok

Betekenis wetenschappelijke naam: blazer. Zie bij 'Stormvogels'.

Het vliegbeeld van deze vogel lijkt wel de vorm te zijn van een pijl. Mogelijk is met 'Pijl' de pijlsnelle vlucht weergegeven. Met stijf gehouden uitgespreide vleugels, die puntig uitlopen, scheert hij over de golven. 'Shearwater' is hiervoor de toepasselijke Engelse benaming. Wij spreken dan over de **Pylmiuw** (Ter). Slecht weer en z'n kleuren bezorgden hem de namen **Noordse Onweersvogel** en **Blauwe Asgrauwe Stormvogel**. Z'n zwarte snavel die o.a. in de Friese naam is opgenomen, is tevens opvallend slank. Zie voor 'mok' hierna bij de Noordse Stormvogel.

In z'n naam **Olbetros** (Ter) is een indrukwekkende Albatros te herkennen. Deze vogelnaam is afgeleid van Alcatraz, destijds de Spaanse naam voor een Pelikaan. De meeste albatrossoorten leven overigens op de oceanen van het zuidelijk halfrond. Soms wordt een Albatros als dwaalgast opgemerkt ten noorden van Schotland. Ze horen tot de zelfde orde als de familie Stormvogels.

De Noordse Pijlstormvogel valt in de vlucht ook op door z'n zwarte bovenkant en witte onderzijde.

Er is een vogel die bruiner en minder contrastrijk gekleurd is. Dit is de **Vale Pijlstormvogel** - destijds de ondersoort *Puffinus yelkouan mauretanicus*. In vroeger tijden, toen zeevaarders de 'vale' alleen met donker weer zagen, stond hij te boek als **Asgrauwe Onweersvogel**.

NOORDSE STORMVOGEL - *Fulmaris glacialis*

Duits	:	Eisstormvogel
Engels	:	Nothern Fulmar
Frans	:	Pétrel fulmar
Fries	:	Malle mok

Betekenis wetenschappelijke naam: stinkmeeuw van de ijsgebieden. Een vertaling van de IJslandse vogelnaam Fulmar en in ons land overgenomen als **Foelmar**. Deze naam komt voort uit het gedrag van de vogel in de broedtijd wanneer hij een belager wegjaagt door deze met een stinkende vette vloeistof (een muskusgeur) te bespugen. 'Noordse' duidt er op dat de vogel vooral voorkomt op het noordelijk deel van de Atlantische Oceaan.

Andere bekende namen zijn **Mok** (Fr), **Stoarmmok** (Fr) en **Sémok** (Fr). De bovenvermelde Friese naam Malle mok leidde in Engeland tot de volksnamen Mollymawk en Malle muck. Een variant is **Moale Mok** (Tex). Over de betekenis van deze naam

bestaan verschillende opvattingen. Er is waarschijnlijk bedoeld op de onbeholpen manier waarop de vogels zich op het land voortbewegen, met gebruik van de hele loopvoet, en op het feit dat ze destijds gemakkelijk bij of uit het nest door zeelui gepakt konden worden voor de consumptie. De vogels zijn wel uitstekende vliegers. Ook het vreemde draaien met de kop zal tot het ontstaan van deze naam hebben bijgedragen. Mok zou - van het werkwoord mokken - mopperaar kunnen betekenen, als weergave van het geluid dat de vogel soms maakt. Mok kan ook zijn afgeleid van het Middel-hoogduitse mocke, dat o.m. klomp betekent en dan verband houdt met de gedrongen vorm van de vogel. Mok wordt tevens als een algemene benaming voor 'meeuw' gebruikt. Door zijn aanwezigheid boven zee tijdens slecht weer kreeg de vogel de namen **Grijze Onweersvogel**, **Stoarmfûgel** (Fr) en **Ijsstormvogel**. De laatste naam verwijst bovendien, evenals de soortnaam glacialis, naar z'n leefgebieden in hoognoordelijk Europa.

In het kampeerliedje "Vliegt de **Blauwvoet**, storm op zee" wordt de pootkleur van de vogel vermeld. Een uit Vlaanderen afkomstige naam, ook voor de Zilvermeeuw en de Stormmeeuw.

Opvallend klinkt z'n naam **Zeepaard**, een vertaling van het Noorse Havhest. De dikke nek en de gaten van de neusbuis riepen de gedachte op van een briesend paard.

STORMVOGELTJES - *Hydrobatidae*

Betekenis wetenschappelijke naam: waterlopers.

STORMVOGELTJE - *Hydrobates pelagicus*

Duits : Sturmschwalbe
Engels : Storm Petrel
Frans : Océanite tempête
Fries : **Seemokje**

Betekenis wetenschappelijke naam: waterloper van de volle zee.

Onze vroegere zeevaarders viel het al op: wanneer de storm opstak waren deze vogeltjes er ook. Zij kregen de naam **Malefeiter**, later verbasterd tot **Malefiet** en **Malleviet**. De van Portugese zeevaarders overgenomen naam betekent 'kwaaddoener'. Sommigen kennen hem vandaag nog als **Malefijtje** (Kat). Het gezegde 'het zijn Malefijten die wind en regen schijten' werd overigens ook ten aanzien van de grotere stormvogels gebruikt.

De vogeltjes werden mede door hun overwegend zwarte kleur als afgezanten van boze geesten gezien, die storm op zee kwamen aankondigen. Hun aanwezigheid was dus een belangrijk signaal voor de zeelui. Het zijn overigens de kleinste - 15 cm - op de oceaan levende vogels.

Eveneens uit die tijd kennen we de naam **Petrel**, welke van Engelse zeelui werd overge-

nomen. Zij op hun beurt moeten die naam hebben gevormd uit het Duitse Peterl(e), waarmee een duivel of boze geest werd aangeduid. Engelse volksnamen voor het Stormvogeltje zijn Devil's Bird, Witch en Pitteral. Over de achtergrond van Pitteral zijn de meningen echter verdeeld. Is het een verbastering van Petrel; is 'pit' z'n broedhol; is 'pit' een deel van z'n roep evenals 'ral'? Of gaat het om een samentrekking van pitter-patter, dat trippelen of aantikken betekent?

In het laatste geval is er verband met het gedrag van de vogel om bij het voedsel zoeken met hangende pootjes laag over het wateroppervlak te vliegen, waardoor de indruk ontstaat dat ze over het water lopen. Zo ziet men ze vaak met een schip meevliegen om het achter de boeg opgewoelde plankton op te pikken. Men maakte een vergelijking met het bijbelverhaal naar Mattheus 14 : 22-33, wanneer Petrus over de golven loopt, en gaf het vogeltje de naam **Sint Pietersvogel(tje)**. Aldus werd een contrast gecreëerd ten opzichte van Petrel.

De slecht-weer-voorspeller is er weer in de namen (**Gewone**) **Onweersvogel**, **Stoarmfûgeltsje** (Fr), **Stoarmmok** (Fr), **Stoarmswel** (Fr), **Stormzwaluw** en **Stormvink**. Het vermelde 'swel' en 'zwaluw' zijn overgenomen van het Vaal Stormvogeltje (zie hierna), dat een zwaluwstaart heeft. Bij het Stormvogeltje is het staarteinde echter recht maar in de vlucht doet hij wel aan een zwaluw denken. Ook kreeg hij de naam **Stroomvink**, welke, indien het geen verschrijving is geweest, verband kan houden met het vliegen in een golfdal om uit de wind te blijven.

Bij dit donkere vogeltje valt de witte stuit op en daarom heet hij ook **Witgatje**. Het vogeltje is nauwelijks groter dan een mus en zo donker als een rat. Hieruit ontstond zijn naam **Rotje**, wat oorspronkelijk een liefkozende naam voor een klein kind of een baby was. Ook het moderne **Stofje**, een gecompriëerde vorm van z'n Nederlandse naam, is een vondst.

In de vermelde Friese naam, ook geschreven als Sémokje is 'mokje' de algemene benaming voor meeuwtje.

VAAL STORMVOGELTJE - *Oceanodroma leucorha*

Duits	:	Wellenläufer
Engels	:	Leach's Storm-Petrel
Frans	:	Pétrel culblanc
Fries	:	Stoarmswel

Betekenis wetenschappelijke naam: oceanoloper met witte stuit.

Is vaalbruin van kleur. Z'n namen komen vrijwel overeen met die van het Stormvogeltje. Naast de reeds genoemde zijn dat **Stoarmfûgeltsje** (Fr), **Vale Stormvogel** en **Séswel** (Fr) = zeezwaluw.

Ook uit 'swel' blijkt dat deze vogel een zwaluwstaart heeft. Een naam bij onze zuiderburen is **Vorkstaartstormvogeltje**.

In tegenstelling tot het Stormvogeltje volgt hij geen schepen en dit kan de reden zijn dat hij minder opviel en daardoor minder namen kreeg.

JAN-VAN-GENTEN - *Sulidae*

JAN-VAN-GENT - *Morus bassanus*

Duits	:	Basstölpel
Engels	:	Gannet
Frans	:	Fou de Bassan
Fries	:	Gint

Betekenis wetenschappelijke naam: dwaas van de Bassrots. De vorige naam was *Sula bassana*. Sula is van Oudnoorse oorsprong en heeft vermoedelijk betrekking op de gekruiste vleugeltoppen wanneer de vogel zit of loopt. Sommigen leggen ook verband met svalan en swallow, woorden waarbij de zwaluwstaart of -vleugels een kenmerk vormen. De wetenschappelijke naam zou dan als 'vogel met gekruiste vleugels van de Bassrots' kunnen worden omschreven.

De volksnamen **Bas(s)aangans**, **Bazaangans**, **Schotse Gans** en **Rotspelikaan** voeren ons terug naar de tijd van de walvisvaarders, die voor de kust van Schotland duizenden van deze vogels op en om de Bassrots, een belangrijk broedgebied, konden gadeslaan. Bij deze naamgeving lijkt ook, misschien als woordspeling, het woord bazaan of bezaan, dat is het z.g. gaffelzeil op een driemaster, een rol te hebben gespeeld.

Een latere opvatting is dat Bassaangans een vernoeming zou zijn naar de Bass Strait, gelegen tussen Australië en Tasmanië, een doorgang die in 1798 deze naam kreeg naar de ontdekkingsreiziger George Bass. Nu is het wel zo dat de populatie van de Australische Jan-van-gent vooral in dit vermelde gebied voorkomt.

De Engelse naam Gannet en de Nederlandse naam **Gent** zijn oerverwant. Een gent of ganzerik is ook een benaming voor een mannetjesgans. In het Engels is dit gander. Niet duidelijk is waarom 'Jan van' ervoor is gevoegd. Het zou ook een verbastering van 'bassan' kunnen zijn. Sommigen menen dat er klanken van de Keltische naam 'Jan ban an sgadan' in de vogelnaam zitten, een woordgroep die 'witte haringvogel' betekent. Nu was Jan lange tijd de meest algemene voornaam, die soms aan een bepaald begrip werd toegevoegd teneinde dat te verpersoonlijken. Zo ontstonden b.v. Jan en Alleman, een Jan Hen, Jan Rap, Jan Salie en Jantje van Leiden. Het lijkt er op dat iets dergelijks ook met de vogelnaam is gebeurd, met als achtergrond dat z'n uiterlijk of wijze van voortbewegen daartoe aanleiding gaf.

Een andere veronderstelling is dat de **Jan van Gent** (ook zonder streepjes vermeld) is genoemd naar 'gentleman' wegens zijn deftige voorkomen. Het is niet zozeer de onhandige manier van lopen als wel het feit dat de vogels zich vroeger gemakkelijk lieten pakken nadat ze op de railing van een schip waren gaan zitten, dat de naam **Gek** (Fr) is ontstaan. Ook uit de vermelde Duitse en Franse naam ('lummel', 'dwaas') en de Vlaamse naam **Zeezot** blijkt dat men de Jan-van-gent een komische vogel vond.

AALSCHOLVERS - *Phalacrocoracidae*

AALSCHOLVER - *Phalacrocorax carbo*

Duits	:	Kormoran
Engels	:	Great Cormoran
Frans	:	Grand Cormoran
Fries	:	Ielgoes

Betekenis wetenschappelijke naam: houtskoolkleurige kaalkopraaf (of: raaf van de kale heuvels?).

Het element 'aal' ontstond doordat beroepsvissers de vogel als een geduchte paling- en visvreter waren gaan zien. 'Aal' kan tevens zijn bedacht onder invloed van 'aar', dat voorkomt in de vroegere Nederlandse naam van de vogel **Schollevaar** en eveneens in **Scholfert** (Fr), **Skolfer** (Fr), **Skolver**(d), **Schollevaeze** (Sco) en **Scholfaes** (Sco). 'Aar' e.d. betekent arend en stoelt op de heraldieke houding die de vogel aanneemt wanneer hij met uitgespreide vleugels gaat staan om ze te laten drogen. Dit element 'arend' komt ook voor in het Middelnederlandse Scholfaren, het Angelsaksische Schealfor, het Middelnederduitse Scalvaron en als 'er' in Aalscholver. Het element 'scholv' of 'skolf' kan vergeleken worden met het Oudhoogduits en Oudnoors scarba en scarfr, dat is 'schraper-arend'. De 'l' is dus uit de 'r' ontstaan. De namen doelen op het scherpe, schorre geluid van de vogel dat hij met name in de broedkolonies laat horen.

Door vergelijking met het Zweedse woord skolla, dat is 'dun metalen plaatje', en onze woorden schilfer en schub heeft men geopperd dat het bij 'skolf' om het typische verenpak van de vogel gaat en dan zou Schollevaar de betekenis van schub-arend hebben.

De Aalscholver is voorts **Schollega(r)der** (Ter) genoemd, een 'verzamelaar van schol'. Een variant op het eerder genoemde Schollevaar, die inhoudt dat de vogel bij het foerageren dicht onder de kust schol of bot opduikt.

Ook z'n namen **Botskollever** (Tex), **Botskol**, **Botslokker** (Tex) en **Botkol** houden daarmee verband. Die laatste naam is een scheldwoord want 'kol' is een oud wijf. In Friesland noemt men de vogel ook **Ielskolfer**, **Ielfretter**, **Ielgâns**, **Kurregâns** en **Kurgoes**. De laatste namen hebben betrekking op z'n 'knorrend' geluid.

In het voorafgaande is tevens de vergelijking met een gans gemaakt. Die is er qua formaat en in de manier waarop aalscholvers net als ganzen in V-formatie vliegen. Nog een paar van dergelijke namen zijn **Moddergans** en **Rotgans** of **Rotgaanze** (KvO). Hier zijn het de roep en vooral de donkere kleur die de naamgeving voor de Aalscholver in de hand hebben gewerkt. Ook **Koolgans**, een vertaling van de Engelse volksnaam Coalgoose, duidt op z'n bijna koolzwarte verenpak. 'Zo zwart als modder' is de uitdrukking. Nog zo'n naam is **Modderboele** (WZV), waarin 'boele' een koosnaam is voor broer of vriend. Tenslotte een algemene naam op dit thema: **Zwartjan**.

De namen **Kraon(vogel)** (ZVI) en **Palingkraon** (ZVI) duiden op het vliegen in formatie zoals ook kraanvogels doen.

Palingdief (Ree) spreekt voor zichzelf, evenals **Schrokker** (ZBW), een naam die aalscholvers typeert wanneer ze zich in een school vis bevinden en ze grote hoeveelheden daarvan naar binnen schrokken. Ook **Ropper** houdt hiermee verband. Dit is afgeleid van reupen, roppen, met de betekenis van 'rukken', 'trekken'. De vogelnaam duidt op gulzig schrokken. **Kroggans** is een naam die kan duiden op het in de krop meenemen van vis naar de jongen in de broedgebieden.

Als hij veel gevreten heeft komt hij bij het wegvliegen maar moeilijk omhoog, waarbij z'n achterlijf nog in het water bungelt: **Konteklopper** (Tex) zegt men dan.

Voorts is de Aalscholver bekend als **Kormoraan**, ontleend aan de Latijnse naam *Corvus marinus*, hetgeen letterlijk **Zeeraaf** is, eveneens een bijnaam voor de vogel. De Duitse, Engelse en Franse namen gaan terug op *Corvus marinus*. Van Zeeraaf is z'n naam **Waterraaf** afkomstig. Ze verwijzen naar leefgebied, kleur en geluid.

De naam **Alekraker** sluit onbedoeld op 'raaf' aan. Zij is van Scandinavische oorsprong, n.l. van *Ala-crâ* (aal-kraai) afgeleid. Het element 'kraker' betekent krasser. Een wel heel korte naam is **Ali** (Eem).

In België wordt hij plaatselijk **Kluiver** genoemd.

Stinker, ook in België bekend, houdt verband met de uitwerpselen in de broedkolonies, die de bomen met een vuilwitte laag bedekken tot deze daardoor op den duur afsterven.

Vermoedelijk hebben de namen **Beakenschiter** (Ter), **Beakenknapper** (Ter) en **Bakenbreker** met het zelfde desastreuze 'witten' van doen.

In **Kaaptreder** en **Kaapveugel** (Wie) is het Middelnederlandse *cape* = baken opgenomen. De vogel gaat n.l. wel op een baken in zee staan, soms met de vleugels uitgespreid om die te laten drogen.

In deze typische houding krijgt hij ook een andere uitstraling: **Dominee** (Zl) noemt men 'm dan, mede omdat z'n zwarte veren en witte kin met toga en bef worden vergeleken.

De uitdrukking door de plooi bij de snavelbasis leidde tot **Lachebek**. Ter onderscheiding van de andere aalscholversoorten, die kleiner zijn, noemt men hem **Grote Aalscholver**.

KUIFAALSCHOLVER - *Stictocarbo aristotelis*

Duits	:	Krähenscharbe
Engels	:	European Shag
Frans	:	Cormoran huppé
Fries	:	Túf-ielgoes

Betekenis wetenschappelijke naam: gevlekte koolzwarte genoemd naar Aristoteles. Met deze naam wordt eer bewezen aan de Griekse wijsgeer en natuurkenner Aristoteles (384 - 322 v. Chr.), schrijver van o.a. *Historia Animalium*.

Soms is de ietwat naar voren gebogen opstaande kuif te zien, die in verscheidene van z'n namen is vermeld. Behalve in de bovengenoemde zijn dat **Gekuijde Aalscholver**,

Gekuijde Schollebaar, Gekuijde Waterraaf en Túfskolfer (Fr).

Het Friese 'túf' is een toef, kuif of bosje. Vergelijk het Engelse tufted = gekuifd. Ook z'n vermelde naam Shag heeft deze betekenis.

Groene Aalscholver wordt hij genoemd naar z'n lichtgroene ogen en de soms groenachtige weerschijn die z'n verenkleed kan sieren.

De vogel is iets kleiner dan de Aalscholver. Vandaar de naam **Kleine Waterraaf**.

Zie voor verdere gegevens bij de namen van de Aalscholver.

REIGERS - *Ardeidae*

De betekenis van Ardea is niet bekend. Een vermoeden is dat het is afgeleid van Erodios, de Griekse naam voor de Reiger.

BLAUWE REIGER - *Ardea cinerea*

Duits	:	Graureiher
Engels	:	Grey Heron
Frans	:	Héron cendré
Fries	:	Ielreager

Betekenis wetenschappelijke naam: asgrijze reiger.

De kleuraanduiding wijst op de blauwgrijze bovenzijde van het prachtkleed. Het woord reiger gaat terug op de Oudgermaanse aanduiding 'kraig', wat een klankna-bootsing is van het krijsende geluid van de vogel. Toepasselijk zijn de volksnamen **Krijser** en **Schreeuwer**.

Vaak wordt hij **Gewone Reiger**, **Grauwe reiger** of kortweg **Reiger** genoemd. Plaatselijke varianten zijn ondermeer **Reigaort** (ZVI), **Regel** (Lb), **Reagel** (Fr) en **Rieger** (Fr, Sch).

Als een standbeeld staat de reiger, op één poot balancerend, aan de waterkant, geduldig wachtend op een vis of kikker die zich in zijn nabijheid waagt. Met een bliksemsnelle beweging weet hij de prooi dan met zijn dolkvormige snavel te verschalken. Als zodanig kennen wij hem als **Visreiger**, **Aalreiger**, **Ielreiger** (Fr, Sch), **Ielstrot** (Fr), **Aanreiger** (Ame) en **Oalraaiger** (Gr). Een Vlaamse naam in dit verband is **Vishouwer**.

Reigers nestelen in kolonies, bij voorkeur in hoge bomen. Berucht is hij om de wijze waarop hij met zijn uitwerpselen boomtakken bevuilt en bladerloos maakt. Niet voor niets kreeg hij de naam **Schijtreiger** (NB) toebedacht.

Dat de reiger ook wel een populaire vogel is, blijkt uit troetelnamen als **Aldbaitse** (Fr) - het lijkt soms alsof hij in een 'oude borstrok' rondstapt -, **Alde Jitse** (Fr), **Ome Kees** (Ter) en **Blauwe Jaap** (WFr).

Evenals de Ooievaar wordt de reiger **Stork(e)** (Ach) genoemd. Deze naam, die ook bij onze oosterburen voorkomt, is afgeleid van het Germaanse sterg, dat stijf betekent. De vogels maken met hun housterige manier van lopen, mede door de lange poten, dikwijls

een stijve indruk.

Het Groningse **Nittert**, dat ook voor een ‘vinnig persoon’ staat, houdt vermoedelijk verband met de felle manier waarop hij met zijn scherpe snavel kan uithalen.

Zowel in het wapen van de voormalige gemeente Ankeveen (NH) als in dat van de gemeente Heerhugowaard (NH) staat de reiger afgebeeld.

GROTE ZILVERREIGER - *Casmerodius albus*

Duits	:	Silberreiher
Engels	:	Great White Egret
Frans	:	Grande aigrette
Fries	:	Grutte Wite Reager

Betekenis wetenschappelijke naam: witte reiger met sierveren.

Ook de namen **Witte Reiger** en **Grote Witte Reiger** spreken voor zichzelf; ze zijn met het uiterlijk van deze zilverwitte vogel in overeenstemming.

Heilloever (Ach) betekent heilbelover of gelukbrenger. Maar de Ooievaar heeft in ons volksgeloof meer aanspraak op deze naam.

Aan het einde van de negentiende eeuw werden nog heel wat zilverreigers geschoten omdat de witte sierveren toen ter verfraaiing van dameshoeden werden gebruikt.

KLEINE ZILVERREIGER - *Egretta garzetta*

Duits	:	Seidenreiher
Engels	:	Little Egret
Frans	:	Aigrette garzette
Fries	:	Lytse Wite Reager

Betekenis wetenschappelijke naam: reiger met sierverenkapsel. De sterk verlengde schouderveren die de vogel in de broedtijd sieren werden in de damesmode aigrettes genoemd, welk woord afkomstig is van de Franse vogelnaam. Hierdoor ontstonden de namen **Aigrette** en **Egretreiger**.

Wegens het nagenoeg geheel witte (zilverkleurige) verenkleed is hij ook **Witvogel** genoemd.

KOEREIGER - *Bubulcus ibis*

Duits	:	Kuhreiher
Engels	:	Cattle Egret
Frans	:	Héron garde-boeufs
Fries	:	Feereager

Betekenis wetenschappelijke naam: koeherder ibis.

Deze vogel begeleidt zogezegd de koeien, omdat hij vaak z'n voedsel - insecten - zoekt tussen en op het grazende vee.

In hun broedgebieden, o.a. in Zuidwest-Europa, leven koereigers in gezelschap van andere kolonievogels, vooral reigerachtigen. In ons land is de Koereiger een dwaalgast. In Zuid-Afrika noemen ze hem Bosluivoël. Maar "hulle vreet nie die luise op die beeste nie, maar leef van die ongewerveldes wat opgejaag wordt terwyl die beeste wei".

KWAK - *Nycticorax nycticorax*

Duits : Nachtreiher
Engels : Night Heron
Frans : Héron bihoreau
Fries : **Nachtreager**

Betekenis wetenschappelijke naam: nachtraaf.

De naam van de vogel, die in het Middelnederlands nog **Quacreiger** heette, is afgeleid van qua(c)ken dat kwaken of kwekken betekent en hij is dus naar z'n rauwe geluid genoemd, zoals *-corax* (de raaf) in de Latijnse naam.

De Kwak houdt zich overdag verborgen in het riet en gaat pas in de schemering op zoek naar voedsel. Deze nachtelijke leefwijze komt niet alleen in de wetenschappelijke naam en de algemene Friese naam tot uiting, maar ook in de streeknamen **Nachtraven** (Fr) - waarin een nachtbraker en het krassende vogelgeluid herkenbaar zijn - en **Nacht-reiger**. Evenzo is het gesteld met de naam **Schildreiger**. In het woorddeel 'schild' zou 'zich schuilhouden' opgesloten zijn en dit is verbonden met de verborgen leefwijze van de vogel. Waarschijnlijk lijkt echter het verband met de gevarieerde kleuren op een wapenschild. Dan betekent deze naam 'bontgekleurde reiger'.

De volksnaam **Blauwe Kwak** heeft betrekking op de blauwgrijze kleur van vleugels en staart.

Eeuwen geleden was de jacht op jonge Kwakken populair. Net als het wildbraad werden ook de eieren hoog gewaardeerd. Omstreeks de eeuwwisseling werden de vogels (vooral in Duitsland) door stropers gevangen vanwege hun lange witte nekveren (z.g. Bismarcksveren) die in vederbossen voor sier op dameshoeden werden gebruikt.

PURPERREIGER - *Ardea purpurea*

Duits : Purpurreiher
Engels : Purple Heron
Frans : Héron pourpré
Fries : **Reade Reager**

Betekenis wetenschappelijke naam: purperkleurige reiger.

De enigszins roodbruine kleur van hals, borst en sierveren heeft ook de overige ons

bekend zijnde namen van de vogel bepaald: **Reade Reagel** (Fr) en **Rode Reiger**. Hij is wat donkerder getint dan de Blauwe Reiger en zo zag men hem als 'purper' van kleur.

Wat z'n broedgebieden in West-Europa betreft heeft deze schuwe vogel behalve in Spanje en Frankrijk alleen in ons land enkele geschikte biotopen gevonden.

RALREIGER - *Ardeola ralloides*

Duits : Rallenreiherr
Engels : Squacco Heron
Frans : Héron crabier
Fries : **Brune Reager**

Betekenis wetenschappelijke naam: ralachtig reigertje.

Het postuur van deze kleine geelbruine reiger lijkt wat op dat van een ral. Vandaar de naam.

De in het zuidwesten van Europa thuishorende vogel wordt slechts een enkele keer in de zomermaanden in onze omgeving waargenomen. Om die reden is het aantal volksnamen gering.

Behalve op visjes en waterinsecten aast de Ralreiger op krabbetjes. Twee uit het Frans afkomstige namen: **Krabreiger** en **Krabbeneter**, bevestigen dat.

ROERDOMP - *Botaurus stellaris*

Duits : Rohrdommel
Engels : Bittern
Frans : Butor étoilé
Fries : **Reiddomp**

Betekenis wetenschappelijke naam: gesterde vogel die bulkt als een stier.

De naam Roerdomp is gevormd uit roer = riet, pijp, en uit een klanknabootsend woord dat het doffe geluid van het mannetje weergeeft. Men heeft daar verscheidene benamingen voor: balderen, blazen, brullen en pompen, vroeger dompen. Een groot aantal volksnamen verwijst naar die mysterieuze, vooral in de paartijd vanuit rietvelden en moerassen klinkende roep.

Vergelijkbaar met Roerdomp zijn **Raidomp** (Gr), **Reiddomper** (Fr), **Rietdomp** (Tex), **Roerdommel** (RvN), dat op het Duitse Rohrdommel lijkt, **Roesdomp** (ZH, NB), **Roosdomp** (Ach), **Rosdoompf** (Wee), **Roesdommer** - het verschil met de huidige Nederlandse naam wordt steeds groter -, **Roosdommel**, **Reurdottel** (Gr) en **Rommel-does** (Lb).

De naam **Butoor** (NB), van het Frans Butor, dat vermoedelijk teruggaat op het vulgair-Latijn buti-aurus, betekent 'boeroeper als een stier', omdat de vogelroep zo klinkt. De

streeknamen **Pictoor** en **Pietoortje** (Eem) zijn hiervan afgeleid, evenals het Belgische **Puitoor** en de Engelse naam Bittern.

Ieverzump (Ach) en **Ieve(r)zomp** (Ach) zouden 'ergens in het drassige terrein' kunnen betekenen, waarmee z'n verborgen bestaan in het rietmoeras is weergegeven. **Ieprom** (Ach, Twe), **Ieperompe** (Ach) en **Iep(e)ron** (Ach, Twe) houden verband met ieperig = zwaar tobkend. Deze vogelnamen doelen op het zwaarmoedig klinkende geluid.

Een gezegde was destijds: "As den Ieperon zeuven mal bloas, loopn de koein int volle groas". Anders gezegd: als de Roerdomp zich voluit laat horen is het voorjaar zo ver gevorderd dat de koeien in de wei lopen.

Onduidelijk is de naam **Haayong** (Zaa). Mogelijk gaat het om een klanknabootsing.

Wat geforceerd lijkt **Brulaap** (Ree), maar dit tekent wel de karakteristieken van de Roerdomp: z'n geluid en behendigheid in het riet. De naam **Weerlam** (Ut) wordt gedeeld met de Watersnip, bij welke vogel echter van een 'blatend' geluid sprake is. Hier kan sprake zijn geweest van een vergissing, zoals ook de naam Watermael destijds niet bij de Roerdomp bleek te horen maar bij de Zeehond.

De volksnamen **Basblazer**, **Domphoren** (NB), **Domphorre** (NB), **Domp** (NB) en **Pomp-hoorn** (NB) verwoorden z'n roep als die van een dof klinkende hoorn. Een van z'n Italiaanse volksnamen is zelfs Trombone.

Overigens vragen sommigen zich af of Domphoren misschien een omkering is van Hordomp, dat afkomstig is van de bijbelse naam van de Roerdomp Horothucil, later in het Oud-Hoogduits Horotumbil. 'Horo' betekent slijk of modder en heeft dus op de biotoop betrekking. Andere namen bevatten tevens een element dat 'rond' betekent, zoals **Moerastier**, **Rietos**, **Marbolle** (= meerstier), **Reidbolle** en **Vaenebolle** (Ach) (= ven-stier). Ze zijn vergelijkbaar met de Duitse volksnamen Moorochse, Mooskuh en Wasserochs. Uit de namen **Bundte Reiger** en **Rietreiger** blijkt dat de vogel tot de reigersoorten wordt gerekend en bont van kleur is. Zo vliegt hij net als een reiger met ingetrokken hals en naar achteren gestrekte poten.

In het voorjaar heeft hij een wat rossige gloed en noemt men hem **Rosse Butoor** en **Rode Roerdomp**.

Zoals bekend neemt hij bij dreigend gevaar de karakteristieke paalhouding aan om zich te camoufleren tussen het riet, hetgeen hem wegens de donkere stervormige vlekken op het lichaam (vgl. de wetenschappelijke naam) goed lukt.

De Roerdomp was vroeger een begeerde jachtbuit. Tegen die achtergrond is het te verklaren dat Rembrandt zich op een van zijn zelfportretten heeft afgebeeld als roerdomp-jager.

WOUDAAP - *Isobrychus minutus*

Duits : Zwergrohrdommel

Engels : Little Bittern

Frans : Butor blongios

Fries : **Lytse Reiddomp**

Betekenis wetenschappelijke naam: zeer kleine harskleurige bruller.

'Woud' is het riet waarin deze vogel leeft en 'aapje' is ingegeven door de handige manier van klauteren langs de rietstengels. Dialectvarianten zijn **Woudhopje** en **Woudôp**. Misschien is hier verband met wedehoppe d.i. 'boshuppelaar' (zie bij Hop). Het lijkt overigens meer voor de hand liggend dat men aanvankelijk op het geluid van de in het verborgene levende vogel afging in plaats van op het gedrag.

Aanvankelijk was z'n roepnaam **Wouwaapje**. De roep klinkt n.l. als een herhaald 'wouw' een soort blaffend geluid. Zo ontstonden ook de volksnamen **Blafhond**, **Waffer** (Fr), **Woffer** (Fr) en **Vleethond** (Nie), dat kan zijn een 'vliethond' of een 'schippershondje'.

Zowel uit de genus-naam als uit diverse volgende namen van het Woudaapje blijkt dat hij wegens z'n geluid tevens als bruller (brychus) of 'boe-roeper' wordt aangemerkt, dit evenals de Roerdomp, die overigens aanzienlijk groter is. Wij noemen **Houtpitoor** (hout = woud), **Houtbutoortje**, **Woudpitoortje**, **Kleine Butoor**, **Kleine Roerdomp** - vergelijk Friese naam -, **Dwergroerdomp**, **Putoor** (OZV) en **Puteur** (ZVI).

Nog een paar namen die hij deelt met de Roerdomp - zie aldaar - zijn **Ieperon** (Ach) en **Ivezomp** (Ach).

Opvallend is de naam **Egyptisch Rêgerke** (ZVI) dan wel **Egyptisch Reigertje**. Hier is de vogel genoemd naar Woudaapjes die in de Nijldelta voorkomen.

OOIEVAARS - *Ciconiidae*

Betekenis wetenschappelijke naam: vermoedelijk is er verwantschap met cicade, een insect dat een krekkelgeluid produceert. Naar de vogels vertaald zou dan het snavelkleppen tot deze naam hebben geleid.

OOIEVAAR - *Ciconia ciconia*

Duits : Weisstorch
Engels : White Stork
Frans : Cicogne blanche
Fries : **Earrebarre**

Betekenis wetenschappelijke naam: is onbekend. Misschien 'klepperaar', zoals hierboven is verondersteld.

De Nederlandse naam heeft een ver verleden: Daar is de geconstrueerde benaming 'Uda faran', die 'moerasganger' of 'loper in drassige weiden' betekent. Hieruit is misschien de Oudhoogduitse benaming Odobero gevormd, die een geheel andere betekenis heeft, n.l. die van 'gelukbrenger', 'heilbrenger' of 'schatdrager'. In het Middelnederlands wordt de naam als **Odevare** vermeld, terwijl later plaatselijk de naam **Odebar** voorkomt, waaruit tenslotte zowel het huidige Ooievaar als het Friese Earrebarre zijn voortgekomen. De Friese benaming voor Ooievaar is Eibert.

Talrijk zijn de variaties waarin een en ander in onze streken is verwoord: **Ooyefaer** (Fr), **Oajefaar** (Ter, Tex), **Ollievaor** (NB), **Ouwevaar** (Elb), **Oejevar** (Maa), **Ooivaar** (NB), **Oojevaoyer** (TBW), **Adeba(a)r** (ZwF), **Arrebar(re)** (Fr), **Ierrebieerre** (Gr), **Hâtbar** (Fr), **Hoetbar**, **Eadbar** (Fr), **Eadebarre** (Fr), **Eidebaar**, **Eiber(t)** (Fr,Gr), **Aiber(t)** (Gr), **Eillever** (Dr, Gd, Ov), **Ellever**, **Elver**, **Euver** (ZVI), **Eileuver** (Dr, Gd), **Heileuver** (Ach, TBw, Vel), **Uiver** (Bet, ZVI), **Luibert** (Dr) en **Schat(jes)drager**.

Volgens de legende brengt een op een huis broedende Ooievaar voorspoed aan de bewoners ervan. Daarom werden in de middeleeuwen in Den Haag bij het grafelijke 'Binnenhof' op enige wagenwielen ooievaarsnesten gemaakt. De vogel, die toen in en rond deze plaats regelmatig te zien was, is later in het stadswapen opgenomen. Ook in het gemeentewapen van Zwaag (NH) komt de Ooievaar voor, hoewel sommigen menen dat het een reiger had moeten zijn omdat alleen deze aldaar veelvuldig voorkwam.

Men dacht aanvankelijk bij voorspoed alleen aan materiële rijkdom of het weren van ongeluk. Dit werd vervangen door het volksgeloof, dat de Ooievaar drager is van de menselijke ziel en deze brengt naar degene die geboren gaat worden. Nog altijd wordt dit symbolisch op geboortekaartjes tot uitdrukking gebracht. Het wordt niet uitgesloten geacht dat deze legende is ontstaan nadat het broeden van de Ooievaar op een schoorsteen een keer was samengevallen met een geboorte binnenshuis. Waarschijnlijk heeft tevens de witte kleur van de vogel als uitstraling van reinheid een rol gespeeld, alsmede de voorbeeldige zorg van een ooievaarspaar voor zijn kroost.

De **Lepelaar** is niet alleen een andere vogel maar ook een naam voor de Ooievaar. Deze zou een verbastering zijn van klepelaar, d.i. klepperende vogel. Een vroeger bekend rijmpje was "Ooievaar, lepelaar, takkendief; Ooievaar heeft de kindertjes lief".

De namen **Prikkedief** (Fr) ofwel takkendief, is actueel wanneer de vogels hun nest bouwen. Een **Pulpedief** (NH) is een dief van pullen, van jonge eendjes en kuikens.

Het spectaculaire kleppen tijdens de balts en de koosnaam Dirk vinden we in de volksnaam **Klepperdeark** (Sal).

Een paar namen hebben op de lange rode poten betrekking: **Read-skonk** (Fr) en **Stork** (Dr, Gr, Gd, Twe). De laatste naam is afkomstig van het Duitse Storch, dat van 'sterg' = stijf is afgeleid, dit wegens de stijve manier van lopen van de vogel. Vadertje Langbeen noemde een dichter hem. En plaatselijk heette hij **Langpoot** en **Pielepoot** wegens z'n dunne spillebenen.

Ter onderscheiding van z'n hierna volgende familielid wordt hij **Witte Ooievaar** genoemd. Deze kleuraanduiding gebruikt men ook in enige andere landen.

ZWARTE OOIEVAAR - *Ciconia nigra*

Duits	:	Schwarzstorch
Engels	:	Black Stork
Frans	:	Cicogne noire
Fries	:	Swarte Earrebarre

Betekenis wetenschappelijke naam: zwarte 'klepperaar'.

Uit de overige namen van deze vogel blijkt al dat het in ons land om een zeldzame verschijning gaat: **Zwarte Stork** en **Bruine Ooievaar**. In die namen gaat het net als bij de landelijke en de Friese naam om het kleurverschil met de (Witte) Ooievaar. De nog niet volgroeide vogels hebben een donkerbruin verenpak. De soort is veel schuwer dan de 'Witte' en broedt in afgelegen bossen.

LEPELAARS en IBISSEN - *Threskiornithidae*

Betekenis wetenschappelijke naam: heilige vogels.

LEPELAAR - *Platalea leucorodia*

Duits	:	Löffler
Engels	:	Spoonbill
Frans	:	Spatule blanche
Fries	:	Leppelbek

Betekenis wetenschappelijke naam: witte reiger met platte snavel.

De vogel is in het bezit van een lange lepelvormige snavel. Zijn naam houdt, evenals de meeste streeknamen, verband met die typisch gevormde snab. Namen die wij in het land noteerden zijn **Lepelbek** (Fr), **Leppelgâns** (Fr), **Leppelgoes** (Fr), **Lepeloar** (Gr), **Lepelreiger**, **(Lepel)gans** en **Lepeldief** (Elb).

De naam **Schoffelaar** of **Schofler** heeft betrekking op de vegende bewegingen waarmee hij met zijn kop en snavel door het water 'schoffelt' en zo voedsel opslurpt.

De Lepelaar valt de eer te beurt te zijn afgebeeld in het gemeentewapen van Jisp. Volgens overlevering zouden de vogels vroeger in die plaats als huisdier zijn gehouden. De plaatselijke vissers droegen er, door geregelde aanvoer van verse vis, zorg voor dat de vogels niet verhongerden.

ZWARTE IBIS - *Plegadis falcinellus*

Duits	:	Brauner Sichler
Engels	:	Glossy Ibis
Frans	:	Ibis falcinelle
Fries	:	Wylpreager

Betekenis wetenschappelijke naam: sikkelvormige (doelt op snavel).

De betekenis van **Ibis**, zoals de Nederlandse naam aanvankelijk luidde, lijkt mysterieus: het Latijnse ibis 'jij zult gaan (tot de einden der aarde)' houdt er geen verband mee. Glanzende Ibis zeggen de Engelsen. Ibis is de Griekse naam en is omschreven als Egyptische Ooievaar.

De vogel werd ook **Europese Ibis** genoemd omdat hij als enige ibissoort destijds in ons werelddeel broedde. Het nestelen vindt in kolonies plaats, vaak samen met reigers. Hij lijkt ook wel wat op een reigerachtige en dit komt in de Friese naam tot uitdrukking. Hierin is tevens de Wulp genoemd, evenals in de naam **Zwarte Wulp**. Zijn naar beneden gebogen of sikkelvormige snavel en in mindere mate ook z'n postuur, vertonen overeenkomst met die van de Wulp.

Een Vlaamse naam is **Bruine Ibis**; z'n kleur is ook bruin met een groene glans.

In Egypte komt een andere soort, de Heilige Ibis - *Threskiornis aethiopicus* - voor. Deze was gewijd aan de Ibisgod Thoth, die als schepper van de wijsheid en de schrijfkunst werd vereerd.

FLAMINGO'S - *Phoenicopteridae*

FLAMINGO - *Phoenicopterus roseus*

Duits	:	Rosafflamingo
Engels	:	Greater Flamingo
Frans	:	Flamant rose
Fries	:	Flamingo

Betekenis wetenschappelijke naam: rozeroodvleugelige.

Flamingo hangt samen met het Latijnse flamma = vlam en met het Franse flamant of flambant = vlammend, hetgeen doelt op de roze-rode kleur van de vleugeldekken van deze sierlijke vogel.

Ter onderscheiding van de andere soorten flamingo's wordt de bedoelde vogel ook **Grote Flamingo genoemd**. Z'n Vlaamse naam is **Steltzwaan** vanwege de lange 'stijve' poten. Deze Flamingo broedt in Zuidwest-Europa en komt in ons land vrij zelden in het wild voor. Meestal gaat het hier om nakomelingen van uit parken ontsnapte exemplaren, die overigens de laatste jaren vaak in gezelschap van de Chileense Flamingo - *Phoenicopterus chilensis* worden gezien, waarbij het eveneens om ontsnapte en ook vrijgelaten exemplaren gaat.

Overigens is 'Flamingo' in de 14de eeuw in Portugal een bijnaam geweest voor Vlaamse kooplieden, omdat ze vanwege hun lichtroze gelaatskleur werden vergeleken met de vogel. Flamenco werd n.l. in verband gebracht met de Franse woorden Flamand (Vlaming) en flamant.

EENDACHTIGEN - Anatidae

Tot de Anatidae behoren de zwanen, ganzen en eenden.

ZWANEN

De betekenis van de genus-naam voor zwaan, *Cygnus*, is onbekend.

Zwaan is, evenals de Oudnoorse naam *svanr*, verwant aan het Latijnse *sonare* = geluid maken. Bij de ene soort gaat het om de roep, bij de andere om het geluid dat door de vleugelslag ontstaat.

KLEINE ZWAAN - *Cygnus bewickii*

Duits : Zwergschwan
Engels : Bewick's Swan
Frans : Cygne de Bewick
Fries : **Lytse Swan**

Betekenis wetenschappelijke naam: Behalve in Canada nabij de Colombia Rivier, broedt de de vogel in Siberië, vanwaaruit hij ons land aandoet als doortrekker en wintergast. De vermelde naam *bewickii* dankt hij aan de Engelse houtgraveur en natuuronderzoeker Thomas Bewick (1753-1828). In Engeland en Frankrijk is de zwaan naar hem genoemd en ook in ons land ontstonden namen als **Bewick's Zwaan** en **Bewicki**.

De soort heeft veel weg van de wat grotere Wilde Zwaan. In Friesland noemt men hem daarom ook wel **Lytse Wylde Swan** = kleine wilde zwaan.

KNOBBELZWAAN - *Cygnus olor*

Duits	:	Höckerschwan
Engels	:	Mute Swan
Frans	:	Cygne tuberculé
Fries	:	Knobbelswan

Betekenis wetenschappelijke naam: witte zwaan (achtergrond onbekend).

Door de zwarte knobbel op de oranje snavel onderscheidt de Knobbelzwaan zich van de andere, geelsnavelige zwanen. Vooral tijdens de paartijd is deze verdikking bij het mannetje sterk gezwollen en is zijn bek nog roder gekleurd. Het is erg moeilijk verschillen te zien tussen zuiver wilde Knobbelzwanen, afkomstig uit het noorden van Europa en tamme of verwilderde soorten, die bij ons op sloot en plas het gehele jaar door voorkomen. Een voor die laatste soort toepasselijke naam is het Friese **Nuete Swan** of **Njûte Swan** dat tamme zwaan betekent. Een andere Friese, stoer klinkende volksnaam is **Aldfries**. In de Duitse en Franse naam gaat het om de knobbel.

Dikwijls wordt de vogel **Gewone Zwaan**, of gewoon **Zwaan**, **Zwane**, **Swan** en **Swaon** (Gr) genoemd.

Een tweetal kleuraanduidende namen zijn **Roodbekzwaan** en **Zwartpoter** (Ree).

Hoewel de zwaan volgens de Engelse benaming 'stom' zou zijn, produceren de weliswaar zeer zwijgzame vogels soms toch sissende en grommende geluiden, vooral in tijden dat de vogels jongen hebben. Opvallend is het 'zingende' geluid van hun vleugels als de vogels op de wieken gaan. Vermoedelijk voeren sagen over 'zwanenzang' en 'zingende zwanen' op deze opmerkelijk 'muzikale' wiekslag terug.

Het indrukwekkende en statige voorkomen van de Knobbelzwaan heeft Tsjaikowski geïnspireerd tot muziek voor het prachtige ballet 'Het Zwanenmeer' en maar liefst 11 gemeentebesturen in ons land er toe doen besluiten de zwaan op het gemeentewapen af te beelden. Bovendien sieren twee ruggelings geplaatste Knobbelzwanen als versiering het bekende Friese driehoekige 'ûleboerd' (= uilebord) op de uiteinden van schuur of boerderij.

WILDE ZWAAN - *Cygnus cygnus*

Duits	:	Singschwan
Engels	:	Whooper Swan
Frans	:	Cygne chanteur
Fries	:	Kloekswan

Betekenis wetenschappelijke naam: zwaan (achtergrond onbekend).

'Wilde' dient ter onderscheiding van de algemene voorkomende en vaak tamme Knobbelzwaan. In Friesland is de variant (**Wylde**) **Swan**.

De meeste namen staan in het teken van het trompetterende of toeterende geluid van de vogel, dat min of meer klinkt als "hoe-hoe". De klanken zijn verwoord in de

Friese naam, die ook als **Klûkswan** (Fr) wordt geschreven en in het vermelde Engelse Whooper.

Een naamsvervorming suggereert dat deze zwaan een huilend geluid maakt: **Hoelswoan** (Gr), **Hoelzwaan**, **Oelder** (KvO), **Uulder** (KvO) en **Huyler**. Ook **Gûlswan** (Fr) heeft er betrekking op. Gûl = gil of schreeuw.

Zij die in het geluid een melodie hoorden noemden hem **Zingzwaan** en **Zangzwaan**, een vertaling van de Duitse naam. Zie de legende van de zingende zwaan bij de Knobbelzwaan.

Geelbek is de enige naam die iets over z'n uiterlijk zegt.

Namen die het gebied aanduiden waar deze zwaan vaak gesignaleerd is respectievelijk broedt, zijn **Texelaar** (Kam, NH) en **Deen** (Gr, ZVI, Ree, WFr). Bij Texelaar zou echter verwarring met de knobbelzwaan kunnen zijn opgetreden. De laatste verwijst naar het vroegere Deense Rijk, dat de landen van Scandinavië omvatte.

Onder Franse invloed zijn **Kernoel(je)** (Zl) en het Vlaamse **Karoen** ontstaan. Deze namen betekenen feeks. Ze brengen het gedrag in de broedtijd tot uitdrukking, wanneer de zwaan met z'n vleugels op het water slaande een indringer verjaagt.

GANZEN

Gans en de Romeinse naam Anser zijn klanknabootsende woorden, naar het 'gakken' van sommige gansesoorten. De Friese meervoudsvorm van gans (goes) is gies, goesen of guozzen. De mannetjesgans wordt gent, ganzehaan, ganderik of ganzerik genoemd. Namen voor een vrouwtjesgans zijn gansje, ganzepoele en kol. En voor tamme ganzen: boeren-, huis-, kerst-, soep- en St. Maartensgans.

BRANDGANS - *Branta leucopsis*

Duits : Weiswangengans
Engels : Barnacle Goose
Frans : Bernache nonnette
Fries : **Paugoes**

Betekenis wetenschappelijke naam: zwarte gans met wit gezicht.

De oudst bekende bron van 'brand' is het Oudnoorse brandr, dat o.m. 'brandend stuk hout' betekent. De zwarte kleur van verkoold hout komt overeen met die van de hals en borst van de Brandgans.

Zoals eerder vermeld is 'gans' een klanknabootsend woord.

Hij is ook **Brand** (ZVI) en **Brandend** genoemd, wat vermoedelijk is ontstaan onder invloed van het Duitse Brandente, een naam die overigens de Bergeend betreft.

De Friese naam, die elders **Pauwgaans** (Gr), **Pauwganze** (ZBW), **Pawwgâns** (SFr) en **Pouwtje** (ZBW) is, houdt verband met de trotse manier van lopen - "zo trots

als een pauw” is de uitdrukking - terwijl misschien ook de zwartblauwe, witgerande dwarsbanden op z'n rug met die van een pauw zijn vergeleken.

Uit het contrast tussen de zwarte kruin en witte wangen zijn naast bovenvermelde namen ook **Nongaans** (Gr), **Nonnetje** (NB) en **Aonnetjesganze** (ZVI) ontstaan, waarmee op een 'gekapte' non wordt gedoeld.

Zijn overwegend zwart-witte uiterlijk en blaffende geluid bezorgde hem de namen **Bontje** (Tho), **Bonte Blaffe** (Eem), **Blaffer** (Eem), **Krakker** (Sco) en **Kakelaar** (Tho). Zo verklaarde destijds iemand die op een avond door het veld liep, dat hij jachthonden hoorde naderen. Pas toen het geluid dichterbij kwam en tenslotte boven z'n hoofd was begreep hij dat er gakkende ganzen overtrokken.

Ook **Dondergans** of **Tongergoes** (Fr) doelen op het geluid dat zo'n groep ganzen maakt en op onweersgerommel kan lijken.

De naam **Keergans** kan op zijn jaarlijkse terugkeer in het winterseizoen duiden.

De Engelse naam kan als 'eendenmossel gans' worden vertaald. Ook de wetenschappelijke naam van de Rotgans heeft voornoemde betekenis. De achtergrond ervan ligt besloten in de legende over ganzen die uit eendenmosselen - schaaldieren - worden geboren. De legende heeft zowel op de Rotgans als de Brandgans betrekking omdat men ze destijds nog niet als twee soorten onderkende (vooral de Witbuikrotgans lijkt op de Brandgans) en ze tegen de winter allebei uit hoognoordelijke gebieden naar o.a. de Schotse kust komen. Zo kon het dan ook nog gebeuren dat de Rotgans in Engeland Brent Goose is genoemd.

CANADESE GANS - *Branta canadensis*

Duits	:	Kanadagans
Engels	:	Canada Goose
Frans	:	Bernache du Canada
Fries	:	Kanadeeske Goes

Betekenis wetenschappelijke naam: zwarte Canadese gans.

De Canadese Gans werd aan het eind van de 17de eeuw als siervogel geïntroduceerd in Engeland. In Zweden werd de soort in 1929 ingevoerd en in het wild uitgezet. In beide landen hebben zich inmiddels vrijvliegende populaties ontwikkeld. Het zijn - buiten de ook in Nederland oorspronkelijk uit vogelcollecties afkomstige exemplaren - vooral uit Zweden afkomstige wilde vogels die als wintergast in ons land worden gezien. Inmiddels onderscheidt men van deze soort twee vormen: de **Grote Canadese Gans**, die bij ons meestal wordt gezien, en de **Kleine Canadese Gans** - *Branta hutchinsii*

De ook met **Canadagans** aangeduide soort is de grootste in ons land voorkomende gans. De vogel heeft een slanke koolzwarte hals en kop met een opvallende brede witte keelband. In dit verband spreekt men van de **Halsbandgans**.

De volksnaam **Trompetgans** vindt zijn oorsprong in de tijdens de vlucht voortgebrachte klanken.

DWERGGANS - *Anser erythropus*

Duits	:	Zwerggans
Engels	:	Lesser White-fronted Goose
Frans	:	Oie naine
Fries	:	Goudeachje

Betekenis wetenschappelijke naam: gans met rode poten.

Deze lijkt op een kleine Kolgans en ook deze soort heeft een kol of witte plek op het voorhoofd, die evenwel wat verder op de kruin doorloopt. Daarom noemde men hem **Dwergkol**, **Kleine Kolgans**, **Lytse Kolgoes** (Fr), **Lytse Blesgoes** (Fr) en **Lytse Goes** (Fr).

Zijn Friese naam, alsmede **Goudoog** (NB) en **Ringelooigje** (Eem) heeft de vogel te danken aan de gele oogring.

Een Belgische naam is **Zwaluwgans**: naar de in zit voorbij de staart reikende vleugelpunten. **Steengans** is een vertaling van een naam uit Noorwegen, waar de vogel in steenhopen onder overhangende rotsen nestelt.

GRAUWE GANS - *Anser anser*

Duits	:	Graugans
Engels	:	Greylag Goose
Frans	:	Oie cendrée
Fries	:	Skiere Goes

Betekenis wetenschappelijke naam: gans.

Deze overwegend bruingrijze gans, die samen met Kolgans, beide Rietganzen en Dwerggans tot de zogenaamde 'grauwe' ganzen wordt gerekend, draagt die kleuraanduiding als soortnaam. Samen met het robuuste uiterlijk en de opvallend witte kleur van de onderbuik leidde dat tot de volgende volksnamen: **Grote Dubbele Gans**, **Grote Witgat**, **Greate Wytgat** (Fr), **Grauwgos** (Ter), **Greeuwe Gans** (Sco), **Greate Skiere** (Fr), **Grote Schiere** en **Schierling** (Gr, NB). Skiere of schier betekent grijs. De namen **Blauwe Gans** (Kam) en **Blauwe** (ZH) hebben betrekking op de grijsblauwe kleur van de voorvleugels.

De naam **Herfstgrauwe** (ZH) wijst er op dat deze gans al vroeg in de herfst in ons land kan worden waargenomen wanneer de vogels in hun karakteriserende V-formatie overvliegen. Op de kop van zo'n formatie vliegt de zogenaamde koppeltrekker of (in het Gronings) wake.

Grauwe Ganzen die in de winter ons land bezoeken worden in Zeeland **Vriesganzen** en **Winterganzen** en in België **Vriezeganzen** genoemd. Sommige blijven de winter over om veel later, soms nog in mei, samen met doortrekkende soortgenoten, weer verder te trekken. Het is daarom dat jagers in het voorjaar over de **Meigans** (Kam) spreken; een naam die mogelijk tevens verband houdt met de consumptie tijdens een voorjaarsfeest.

Een andere naam door jagers aan de Grauwe Gans gegeven is **Wilde Gans** of **Wylde Goes** (Fr).

Omdat de soort in ons land het hele jaar kan worden waargenomen en daardoor een bekende vogel is, wordt ook kortweg van **Gans**, **Goås** (Wee), **Gaans**, **Gèens** of **Gues** (Sch) gesproken.

Rondscharrelend in drassig weiland waar hij zijn voedsel vergaart kent men hem als **Moddergans** (Lij). Als slaappleats verkiest hij soms het riet, waardoor hij **Rietgans** werd genoemd.

De naam **Koenekraan** (LvC) typeert deze gans als een onbevreesde en waakzame vogel die bij onraad letterlijk de nek uitsteekt. Met deze naam wordt hij vereenzelvigd met de eveneens zo alerte Kraanvogel. Eertijds werden gevangen genomen Grauwe Ganzen tam gemaakt om ze voor bewaking te kunnen gebruiken. Het is dan ook de stamvader van heel wat 'boerenganzen'.

Zoals uit enkele namen blijkt wordt de gans in Friesland meestal goes genoemd, meer-
voud: guozzen. De gent heet er garre, het wijfje wordt guske of goeske genoemd.

KLEINE RIETGANS - *Anser brachyrhynchus*

Duits	:	Kurzschnabelgans
Engels	:	Pink-footed Goose
Frans	:	Oie à bec court
Fries	:	Blaupoatsje

Betekenis wetenschappelijke naam: gans met korte snavel.

Vroeger werd de **Kleine Rietgans** als een ondersoort van de Rietgans aangemerkt. Behalve dat hij wat kleiner is dan deze zijn er meer verschillen. Kenmerkend zijn bijvoorbeeld de kortere roze snavel en de vleeskleurige roze poten en voeten van de Kleine Rietgans, waarnaar men hem **Barrevoeter(gans)** en **Readpoatgoes** (Fr) noemde. Opmerkelijk in dit verband is de naam **Blauwpoetje** en bovengenoemd Fries synoniem.

De naam **Blauwe Goes** (Fr) slaat op de lichtblauw gekleurde bovenkant van het verenkleed.

De naam **Akkgansje** (NB) benadrukt zijn voorkeur voor akkers waarop hij zijn voedsel zoekt. De aanduiding 'gansje' geeft waarschijnlijk het verschil aan met zijn iets grotere soortgenoot de Rietgans die als Akkgans bekend staat.

KOLGANS - *Anser albifrons*

Duits	:	Blässgans
Engels	:	White-fronted Goose
Frans	:	Oie rieuse
Fries	:	Blesgoes

Betekenis wetenschappelijke naam: gans met wit voorhoofd.

De 'kol' is de witte bles aan de snavelbasis, uitlopend op het voorhoofd. Men noemt hem ook kortweg **Kol** of **Kolle** (Fr).

Naar z'n grijs-zwarte verenpak wordt de Kolgans **Bonte Kol** en **Bûnte Koll**e (Fr) genoemd, maar de jonge vogel duidt men dan aan als **Skiere Kol(le)** (Fr) of **Schiere Kol(le)** (Fr), naar het overwegend grijze uiterlijk waarbij ook de witte bles nog ontbreekt.

Roodpoot dient ter onderscheiding van b.v. de Grauwe Gans die roze poten heeft. **Klik** (Eem) is een geluidsnabootsende naam. De Fransen vinden hem lacherig. **Sprotter** heeft betrekking op de grote zwarte spatten op z'n buik. De vogel is minder dan de Rotgans een **Zee**gans. Deze naam moet in verband staan met z'n voorkomen op of boven de Noordzee, nadat hij uit de kusttoendra's van Siberië is weggetrokken om de winter in minder koude streken door te brengen. Ook z'n naam **Wilde Noordse Gans** duidt op die noordelijke herkomst.

Een ondersoort is de **Groenlandse Kolgans** - *A.a. Flavirostris* - waarvan enkele exemplaren hier wel eens tussen de andere kolganzen worden aangetroffen.

RIETGANS - *Anser fabalis*

Duits	:	Saatgans
Engels	:	Bean Goose
Frans	:	Oie des moissons
Fries	:	Wink

Betekenis wetenschappelijke naam: bonengans. Vroeger werden op de akkers vaak bonen verbouwd; in de winter kwamen de ganzen op de resten van de bonenplanten af.

Aangezien deze gans weinig in rietbegroeiing voorkomt en veel op de Grauwe Gans lijkt, die destijds o.a. Rietgans werd genoemd, kan hier van een naamsverwisseling sprake zijn geweest. Vaak worden riet en biezen in het spraakgebruik door elkaar gebruikt. De Groningse naam **Biesganze** getuigt hiervan. Als hij fourageerde in het riet sprak men over de **Wiergans**.

Van de als wintergast in ons land verblijvende 'rietganzen' kunnen wij verscheidene soorten aantreffen zoals de uit Siberië afkomstige **Toendrarietgans** - *Anser serrirostris* - en de uit iets westelijker gelegen gebieden komende **Taigarietgans** - *Anser fabalis*. Van deze moeilijk van elkaar te onderscheiden soorten zoekt de eerste zijn voedsel vooral

op akkers, de tweede was in het verleden meestal op graslanden te vinden. Aan deze fourageergebieden danken ze de namen **Aknergans** (Gr), **Grasgans** (Gr) en **Zaadgans**. Vergelijk de buitenlandse namen, zoals de Franse ‘Oogtgans’.

Jagers hebben zo hun eigen namen om de verschillende (onder)soorten aan te duiden. Met nadruk op het kleurverschil van de snavels wordt de Toendrarietgans **Zwarte Geelbek** en de Taigarietgans **Geelbek** (Eem) genoemd.

De Friese naam **Wink** alsmede de Groningse synoniemen **Weenk** en **Weenkie** zijn een geluidsnabootsing van de roep van de vogel.

Omdat zowel het uiterlijk en baltsgedrag als de vliegwijze van de Rietgans veel lijken op die van Grauwe Ganzen wordt hij gewestelijk **Grauwgans** (NB) en **Schiergans** (Adm) genoemd. De kop is echter wat donkerder van kleur dan die van Grauwe Ganzen. Dit onderscheid wordt tot uitdrukking gebracht in de volksnamen **Swartkop(goes)** (Fr) en **Zwartkop** (Gr).

Met de Grauwe Gans deelt de Rietgans de naam **Koenekraan** (LvC). Koen = moedig. Het is een variant op een kraanvogelnaam.

ROODHALSGANS - *Branta ruficollis*

Duits	:	Rothalsgans
Engels	:	Red-breasted Goose
Frans	:	Bernache à cou roux
Fries	:	Readborstgoes

Betekenis wetenschappelijke naam: zwarte gans met rossige hals.

Deze gans heeft zijn broedgebieden in de toendra's van westelijk Siberië. Hij wordt daarom ook wel **Russische Gans** genoemd. Een enkele keer wordt de prachtige bontgekleurde vogel als wintergast in ons land waargenomen. Het betreft dan doorgaans een exemplaar dat zich bij een troep kolganzen heeft aangesloten of een uit gevangenschap ontsnapte vogel.

ROTGANS - *Branta bernicla*

Duits	:	Ringelgans
Engels	:	Brent Goose
Frans	:	Bernache cravant
Fries	:	Rotgoes

Betekenis wetenschappelijke naam: zwarte gans uit de eendenmossel.

De Nederlandse naam is ontstaan uit het IJslandse Hrota en het Oudnoorse Hrotgås. Het bootst de roep van deze vogel na (“roh-roh-roh”) terwijl ook ‘gans’ een klanknabootsing is. In onze streken kent men hem ook als **Ropsganze** (ZBW), dat is ‘gulzige gans’, **Rotgangs** (Wic) en **Rotgô(n)s** (Ter). De namen **Rotsje** (Fr) en **Rotje** (Ame)

hebben betrekking op z'n kleine formaat. Rotje is tevens een oude koosnaam voor een klein, jong kind. Weer een andere achtergrond vonden wij bij de Kleine Alk (ratje).

De naam **Schotse Gans** houdt verband met z'n voorkomen aan de kust van Schotland na het broedseizoen, wanneer hij uit de artische gebieden is weggetrokken.

Toen men in de middeleeuwen de broedgebieden nog niet ontdekt had en men in Schotland oude en jonge ganzen zag, werd verband gelegd met hetgeen in een Arabisch geschrift over een boomsoort was vermeld. Hieruit ontstond het verhaal dat de ganzen werden geboren uit eendenmosselen - evenals de ganzen zwart en wit van kleur -, die zich aan boomtakken hadden vastgezet. De gansjes die hieruit in het water vielen zwommen daar meteen gezond en wel rond. Deze soort werd ook **Boomgans** genoemd. Later heeft onderzoek uitgewezen dat het om Kleine Alken ging, die bij storm op de kust aanspoelden. Een ander vertelsel was dat de voortplanting geschiedde uit slakken die zich aan rottend hout van gezonken schepen hadden vastgezet. Deze z.g. waarnemingen werden ook over de Brandgans verteld.

Deze lijkt n.l. vooral veel op de **Witbuikrotgans** - *Branta hrota* - welke soort een bijna witte onderzijde heeft. Mede hierdoor werden de Brand- en Rotgans niet direct als verschillende soorten aangemerkt, hetgeen in de naamgeving tot uiting komt. De ontmaskering van de beschreven legende is o.a. vastgelegd door Gerrit de Veer, die in 1596 op Spitsbergen de rotgans zag broeden. Hij herkende ze n.l. van de Nederlandse kust bij Wieringen, waar deze 'rotgans' in de winter aankwamen en vele met slagnetten werden gevangen.

De ganzen zijn voor de vissersbevolking van Wieringen gedurende honderden jaren zeer belangrijk geweest en ze zijn zelfs in het gemeentewapen opgenomen. Ze werden daar vetgemest en zo kan ook z'n naam **Vetgans** worden vermeld. Opmerkelijk is dat Vetgans ook de naam voor een pinguïn was, die evenals de rotgans zwart-wit van kleur is. Voorts is hij **Veldgans** genoemd.

De namen **Pauwgans** en **Paugoes** (Fr) deelt deze gans met de Brandgans; zij hebben met de 'trotse' manier van lopen en mogelijk ook met de tekening in de rugveren te maken.

Ringelgans, als in het Duits, doelt op de witte vlekken die op de zwarte hals bijna een ring vormen.

Zijn namen **Zwartkopgans** en **Zwarte Blaffe** staan in verband met kleur en geluid.

In tegenstelling tot de meeste andere ganzensoorten wordt de Rotgans vaak op zee waargenomen en is daarom **Zeegans** genoemd.

Wegens z'n vaakzaam uitkijken met gestrekte hals kreeg hij de naam **Kroan** (ZVI), als vergelijking met het gedrag van de Kraanvogel.

SNEEUWGANS - *Anser caerulescens*

Duits	:	Schneegans
Engels	:	Snow Goose
Frans	:	Oie des neiges
Fries	:	Sniegoes

Betekenis wetenschappelijke naam: gans die blauwachtig wordt.

De vogel dankt z'n Nederlandse naam aan het sneeuwwitte verenkleed van een volwassen exemplaar in samenhang met zijn komst in Europa wanneer er sneeuw ligt. Alleen de vleugeltoppen zijn zwart. Nog zo'n naam is **Wite Goes** (Fr).

Men onderscheidt de **Grote Sneeuwgans** en de **Kleine Sneeuwgans**, ook **Blauwe Gans** genoemd. Bij de laatste gaat het om de verkleuring van de bruine juveniel die een volwassen verenkleed krijgt.

De Sneeuwgans komt zelden voor in ons land en is dan vermoedelijk afkomstig van de arctische gebieden of van Noord-Amerika.

EENDEN

Oude namen voor de eend zijn elders in de wereld o.a. anut (Oudhoogduits), anas (Latijn) en âtis (Oudindisch). De betekenis ervan is onbekend. Men weet alleen dat met deze namen 'een watervogel' wordt bedoeld. Sommigen leiden dit af van a-nare, dat 'zwemvogel' betekent.

Een vrouwtjeseend wordt als eend aangeduid en een mannetje als woerd.

Men maakt onderscheid tussen zwem- of grondeenden en duikeenden. Zij verschillen in hun manier van wegvliegen uit het water en hun wijze van voedsel zoeken.

Eenden werden vooral in de 17de en 18de eeuw voor consumptie gevangen, vaak met behulp van eendenkooien. Een groot deel werd verhandeld naar de steden.

BERGEEND - *Tadorna tadorna*

Duits	:	Brandente
Engels	:	Shelduck
Frans	:	Tadorne de Belon
Fries	:	Berchein

Betekenis wetenschappelijke naam: onbekend. De naam is afgeleid van Tadourne, een streeknaam voor de vogel in Frankrijk. (Hoe verleidelijk om het oude werkwoord adorer = versieren erbij te betrekken, dit wegens de kleurige borstband van de eend. Doch het schrappen van de 'T' is uit taalkundig oogpunt onaanvaardbaar. Er is eerder sprake van 'Tad' en 'ornis'. Dit kan 'mooie vogel' betekenen.)

Hoewel ook de achtergrond van de Nederlandse naam niet met zekerheid vaststaat,

is men de mening toegedaan dat deze afkomstig is van het Engelse Bergander, voordien Berggander = Berg-mannetjesgans. 'Berg' zou kunnen verwijzen naar de zich verbergende eend, maar kan ook zijn ontleend aan het 'opbergen van de eieren' in een nestholte. Dat doet de vogel b.v. in het heuvelachtige terrein bij de Kaspische Zee - vgl. de Casarca - waar de eieren worden gedeponereerd in een rotsspleet. In ons land legt de Bergeend haar eieren voornamelijk in konijnenholen in de duinen.

Elders worden ook vossenholen benut. In dit verband kan z'n Latijnse naam Vulpanser, dat is vosgans, worden vermeld. Er is echter nog een andere opvatting, die inhoudt dat deze naam als gevolg van de vosrode kleur van de borstband van de Bergeend is ontstaan. De Duitse naam zou ook op deze kleur doelen. Hieruit is in ons land **Brandgans** gevormd. (Zie ook bij de Nijlgans.) Ook de Engelse naam doelde in de oudheid op de kleurcontrasten, n.l. als die van een schild.

Tezamen met de naam **Kleine Gans** (Kat) wordt hier bovendien het forse postuur van deze eend benadrukt. Het doet enigszins gansachtig aan, wat ook wel voor z'n geluid opgaat.

Streeknamen die vrijwel met de landelijke en de Friese naam overeenkomen zijn **Baarg-eend** (Gr), **Bargengd** (Wie), **Berchem**, **Berch-êwn** (Sch), **Berg-ânte** (Fr), **Berregheend** (Tex), **Bergein** (Ter), **Bêrgènde** (ZVI), **Bergoane** (WZV), **Borchein** en **Burg-and** (Goe).

Hierop sluiten aan **Grafein** (Fr) - in Zweden Gravand - en **Holeneend**.

Een **Noor** (Goo) zegt men indien de soort in de trektijd vanuit noordelijke gebieden arriveert.

Zijn naam **Piel(e)** (ZVI) is doorgaans een meer algemene benaming voor een jong eendje. Misschien houdt deze naam hier verband met de pijlvorm van de eend in de vlucht. Zie ook bij de Wintertaling: Spaanse Piel en bij de Wilde Eend.

Naar z'n veelkleurig verenpak heet de Bergeend ook **Bonte ein** (Ter).

BLAUWVLEUGELTALING - *Anas discors*

Duits	:	Blaufügelente
Engels	:	Blue-winged Teal
Frans	:	Sarcelle à ailes bleues
Fries	:	Blauwwjuktjilling

Betekenis wetenschappelijke naam: afwijkende eend. Zo genoemd omdat de soort er wat anders uitziet dan de Zomertaling.

Hij dankt z'n Nederlandse, Duitse, Engelse en Friese naam aan de lichtblauwe voorvleugel die in de vlucht opvalt.

Aanvankelijk noemden wij hem **Amerikaanse Blauwvleugeltaling** want deze eend hoort in Noord-Amerika thuis en verschijnt bij ons slechts als dwaalgast.

BRILDUIKER - *Bucephala clangula*

Duits	:	Schellente
Engels	:	Goldeneye
Frans	:	Garrot à l'oeil d'or
Fries	:	Rinkelein

Betekenis wetenschappelijke naam: klingelende vogel met koeiekop.

'Bril': de woord heeft onder de ogen witte vlekken waardoor het lijkt of hij een bril draagt. Varianten op z'n naam zijn **Brildoekr** (KvO), **Brildûker** (Fr) en **Brileend** (Gr).

Een ander aspect van deze eend is het fluitende, klingelende geluid dat door zijn vleugelslag ontstaat. In Duitsland wordt ergens gezegd dat het op het belgeluid van een stoomlocomotief lijkt. In Nederland kreeg deze eend hierdoor verschillende volksnamen. Behalve de Friese naam zijn dat **Rinkeler** (Kam), **Scheleend**, **Schaleend**, **Belder(s)** (ZH), **Belduiker**, **Klappereend** en **Klapwieker**.

Misschien houdt de naam **Bakelman** ook verband met vermelde vleugelgeluid.

Geen verband met het voorgaande heeft de betekenis van de naam **Bolder** (Rdm) en de vermoedelijke variant hierop **Bolt** (NB). Hiermee wordt het bolderen of baltsen van de Brilduiker weergegeven. Een bezienswaardig gedrag. Bolt zou echter ook een verwijzing naar de bolle kop kunnen zijn.

De namen **Kwaker(eend)** en **Schrappien** (Kam) hebben op de scherpe respectievelijk schorre geluiden van de woord resp. eend betrekking. Overigens is dit gewoonlijk een zwijgzame eendesoot. Het wijfje heeft een bruine kop, zodat voor haar de namen **Bruinkop**, **Brûndûker** (Fr), **Brunetje** en **Bruintje** zijn gereserveerd.

Ook is zij te herkennen aan het witte vleugelschild, waarnaar zij **Schilder** (NB) is genoemd. Deze naam zou tevens verwant kunnen zijn aan de vermelde 'schelnamen'. Het mannetje wordt om z'n verscheidenheid in kleuren **Bonte Duiker** (NB), **Bontdûker** (Fr) of **Bûntdûker** (Fr) genoemd.

Verschillende soorten duikeenden hebben de naam **Knobbe** (Fr) of **Knob** (Fr) gekregen, zo ook de Brilduiker. Varianten zijn **Knobeend**, **Knobdûker** (Fr) en **Knobbel-ein** (Fr). Een knobbe is een knobbel of knop. Het lijkt vaak alsof de kop van duikeenden als een knop op het lichaam zit omdat de hals heel kort is, waarbij komt dat hals en lichaam vaak verschillend van kleur zijn. Bij de Brilduiker wordt dit effect nog versterkt wanneer hij opgewonden is en z'n kopveren opzet waardoor de kop dik wordt en enigszins driehoekig. Men spreekt hier van een koeiekop en daaraan dankt deze eend zijn geslachtsnaam.

Zeeknob, **Zeeduiker** en **Zeetopper** duiden op waarnemingen in de Waddenzee en de vroegere Zuiderzee (IJsselmeer), waar vaak concentraties van brilduikers voorkomen. De laatste naam doelt op z'n hoge kruin. Hierdoor lijkt de kop wat driehoekig.

De woord heeft overigens goudgele ogen in z'n zwarte kop, die, zoals hierboven is vermeld, voor de Engelse en Franse naamgevers niet onopgemerkt zijn gebleven.

De vorm van z'n snavel leidde tot de naam **Ganzebek**.

De betekenis van **Mofje** (Ree) hebben wij niet achterhaald. Zou de huid van de

Brilduiker vroeger als ‘handenwarmer’ zijn gebruikt of gaat het om het knorrig geluid?

Al met al een eend met een verscheidenheid aan namen en betekenissen daarvan.

CASARCA - *Tadorna ferruginea*

Duits : Rostgans
Engels : Ruddy Shelduck
Frans : Tadorne casarca
Fries : **Kasarka**

Betekenis wetenschappelijke naam: voor ‘Tadorna’ zie bij Bergeend. Ferruginea betekent roestkleurig.

Casarca is een gelatiniseerde weergave van het Poolse kazarka, mogelijk een klanknabootsing. De vogel wordt als zeegans omschreven, hetgeen doelt op het voorkomen van deze soort bij grote binnenzeeën zoals de Kaspische Zee en op hun gansachtige formaat (in het Duits: Halbgänse).

Andere namen zijn **Roestgans** (kleur verenkleed) en **Kasarka-Eend**.

De kleine populatie Casarca’s in Nederland wordt bijna geheel gevormd door eenden die uit dierparken zijn ontsnapt en hun nakomelingen.

Natuurlijke broedgebieden liggen in het uiterste zuiden van Spanje en het zuidoosten van Europa.

Sommige ondersoorten broeden in rotsspleten op hoogvlakten zoals de Casarca cana in Zuid-Afrika en deze wordt daarom in het Duits Bergente genoemd.

EIDEREEND - *Somateria mollissima*

Duits : Eiderente
Engels : Eider
Frans : Eider à duvet
Fries : **Eidergoes**

Betekenis wetenschappelijke naam: vogel met zeer zacht wollichaam.

Het woord eider is terug te voeren op de IJslandse naam Aethur-fugl. Vermoedelijk kan de betekenis worden omschreven als ‘donsvogel’ en dan verband houden met de gewoonte van de eend de broedplaats met buikveertjes te bekleden. Al eeuwen lang worden nesten van Eidereenden door mensen geplunderd vanwege dit zo begeerde eiderdons. Enkele varianten op de naam zijn **Donsgans**, **Eiderein** (Ter), **Eiderjerk** (Fr), **Eidervogel**, **Eidergans** en kortweg **Eider** (Tex). Eider wordt tegenwoordig trouwens landelijk gebruikt. Het feit dat de Eidereend nogal eens met gans wordt aangeduid benadrukt het grote postuur van de vogel.

De Eidereendenpopulatie in ons land wordt al jaren geplaagd door allerlei rampspoed.

Vooral parasitaire ziekten en de massale vergiftiging van broedende eenden door in de Waddenzee geloosde bestrijdingsmiddelen in de zestiger jaren waren desastreus en later de kokkelvisserij.

GROTE ZAAGBEK - *Mergus merganser*

Duits : Gänsesäger
Engels : Goosander
Frans : Harle bièvre
Fries : **Grutte Bûnte Dûkein**

Betekenis wetenschappelijke naam: duikergans.

De randen van de spitse slanke snavel zijn voorzien van een groot aantal scherpe naar achteren gerichte tandjes als van een zaag. De snep is daardoor uitermate doelmatig bij het vangen en vasthouden van vis, het hoofdvoedsel van de zaagbekken. Net als de Nederlandse benaming verwijzen enkele streeknamen naar de bijzondere bek zoals **Zagebek**, **Zoageend** (Gr), **Zager** (Kam) en **Penduiker** (Ree).

De grootste der zaagbekken heeft een lang, slank lichaam en is een uitstekend duiker. De kleurrijke woerd heeft een zalmkleurige witte borst en buik en een groenzwarte kop. De kop van het vrouwtje is kastanjebruin en voorzien van een kuif. Met dit uiterlijk en de bedoelde duikkwaliteiten hangen samen de Friese namen **Greate Bûnte Dûk(el)ein**, **Greate Bûnte Dûker** en **Greate Saechbek**. In andere gewesten gebruikt men de namen **Dubbele Zaagbek** (NB), **Grote Duikergans** (NB), **Bonte Visser** (Ree) en **Roséwaard**, welke laatste 'roze woerd' betekent.

De volksnamen **Boterbuik** (NB, Ree), **Giele Jolling** (Fr) en zelfs het merkwaardige **Korporaal** (NB) hebben deels betrekking op de lichte kleur van de buik. De laatste naam doelt op de 'corporaal', een gewijd wit linnen doekje waarop in rooms-katholieke kerken het altaarsacrament rust. Het vermelde Jolling - 'aanspoelsel van riet' - dat ook voorkomt bij de namen voor de Kuifeend, Toppereend en Middelste Zaagbek, verwijst waarschijnlijk naar de kuif.

In de Meierij wordt de vogel **Wiltsein** of **Wilde** genoemd. De betekenis van deze namen is wilde eend.

Plaatselijk in Friesland vinden we de naam **Rotskear**; de achtergrond van deze naam ('rode schaar') is een verwijzing naar de zalmkleurige borst en de getande snavel.

GROTE ZEE-EEND - *Melanitta fusca*

Duits : Samtente
Engels : Velvet Scoter
Frans : Macreuse brune
Fries : **Grutte See-ein**

Betekenis wetenschappelijke naam: bruinzwarte eend.

Zoals de naam aangeeft is de Grote Zee-eend een forse eend die - buiten de broedtijd - op zee leeft.

De woerd is overwegend zwart, het wijfje bruin van kleur. Het voedsel, dat uit allerlei waterdieren bestaat, bemachtigen zij duikend. Een aantal namen hangen met het een en ander samen, zoals: **Bruine Eend**, **Brune Sédûker** (Fr), **Brune Sécin** (Fr), **Brune Dûkel-ein** (Fr), **Greate Sédûker** (Fr), **Greate Brune Sédûker** (Fr), **Bruine Zeeëend**, **Swarte Sédûker** (Fr), **Zwarte Knob-(be)** (Kam) en **Swarte Marein** (Fr). De laatste naam betekent letterlijk 'zwarte meer-eend'.

Naar het broedgebied in het noorden van Scandinavië verwijzen **Grote Noordse Duiker** (Rdm), **Noordse Eend** en **Zwarte Noordse (Duiker)**.

Evenals de Duitse en Engelse naam heeft de volksnaam **Fluweeleend** betrekking op het als fluweel glanzende verenkleed.

De betekenis van **Plaattopper** (Ree) is ons onbekend. Misschien betekent 'plaat' plat of laag op het water liggend en is 'topper' als 'dopper' = duikeend op te vatten.

KRAKEEND - *Mareca strepera*

Duits	:	Schnatterente
Engels	:	Gadwall
Frans	:	Canard chipeau
Fries	:	East-ein

Betekenis wetenschappelijke naam: schettereend.

De namen van deze eend hebben doorgaans een klanknabootsende betekenis. De woerd laat een wat nasaal klinkend 'rrab' horen. Varianten op de geluidnabootsende naam zijn onder meer **Krak** of **Kraak**, **Kraakeend** (Lb), **Kraakheend** (Tex), **Snater-eend** en **Kwekker** (ZH). Eveneens klanknabootsend zijn de volksnamen **Griet** (Fr, Ov) en **Grieteend**. Beide houden verband met de scherpte van het geluid. De namen **Kreest**, **Krêeste** (Sco), **Kreets** en **Kruts**, waarmee (Amsterdamse) poeliers deze eendsoort aanduiden, zijn terug te voeren op een krultekening in de borstveren. Van poeliers komen verder de namen **Halve Eendvogel** (Adm) of kortweg **Halve** (Ree). Met deze namen wordt aangegeven dat de bout van een Kraakeend, in vergelijking met die van een Wilde Eend, slechts de helft van diens gewicht en prijs is.

De kooiker maakte vroeger o.a. gebruik van de Kraakeend als lokeend. Door het luide kwaken lokte deze andere wilde eenden naar de kooi. Zo'n lokeend staat bekend als **Roepereend** (Gr), **Ropereind** (Fr), **Rop-ein** (Fr), **Baanroeper**, **Roeper(tje)** en **Wachter**.

Vanzelfsprekend zijn er voor de eendenkooi en zijn onderdelen een aantal specifieke (gewestelijke) termen en benamingen. Het voert te ver om ze alle de revue te laten passeren, enkele echter willen wij de lezer niet onthouden. De kooi als geheel, in het Fries eine- of fûgelkooi, werd vroeger ook met waterstal (NH) aangeduid. Een belangrijk onderdeel van de kooi is de vijver, elders in het land de dobbe (Fr), de put (Zl) of het wed (Kem) genoemd. De vangpijp, een nauw toelopende sloot met aan

weerszijden rietmatten - de rietweeg (ZH) -, heet in Brabant keel, in Friesland hoerde en in Overijssel hutte. Aan het einde van de vangpijp bevindt zich de zogenaamde jaagkorf, een vanghokje van waaruit de kooiker de gevangen eenden grijpen kan.

De betekenis van de volksnaam **Grijpvogel** en het Friese synoniem **Gryffûgel** of **Grîpfûgel** wil zeggen dat deze eend een diefachtige soort is, een 'kaper'. Dit komt overeen met de betekenis van de Franse naam (chiper = wegkapen, gappen).

De eenden broeden in het oosten van Europa, vandaar de Friese naam en de variant **Easterske Ein** (Fr). Kennelijk komt de Krakeend, die tijdens de trek Terschelling bezoekt, vanuit het noorden aanvliegen want men noemt de vogel daar **Noarse-ein**.

Voor beroepsjagers uit Kampen was hij een **Friesie**.

Een Vlaamse naam is **Riedente**.

KROONEEND - *Netta rufina*

Duits	:	Kolbenente
Engels	:	Red-crested Pochard
Frans	:	Nette rousse
Fries	:	Readkop-ein

Betekenis wetenschappelijke naam: bruinrode eend. Netta is verwant aan anas.

De kop van de woerd lijkt gekroond met een rossige kuif. De soort dankt hieraan zijn naam.

De Krooneend komt nog niet zo lang in ons land voor en moet het o.i. stellen zonder volksnamen. Hij is bij ons een zeer schaarse broedvogel: eerste broedgeval in 1942. Als siereend in een parkvijver kunnen we deze kleurrijke vogel in tamme staat aantreffen en van dichtbij bewonderen.

KUIFEEND - *Aythya fuligula*

Duits	:	Reiherente
Engels	:	Tufted Duck
Frans	:	Fuligule morillon
Fries	:	Tûf-ein

Betekenis wetenschappelijke naam: roetkleurige watervogel.

De kop van de woerd is getooid met een lange afhangende kuif. Bij het wijfje is deze toef slechts rudimentair aanwezig. Niet alleen memoreert het merendeel van bovengenoemde namen aan dit kuifje, ook verschillende gewestelijke namen staan in dit teken: **Kamdûker** (Fr), **Kamduiker**, **Kameend**, **Koef-end** (Ach), het meer recente **Kuivertje**, **Toppertje**, **Toppereend** en **Top-ein** (Fr). Wat de laatste namen betreft is er verband met het Oudnoorse toppr, dat 'omhoog gebonden haar' betekent. De naam **Jolling** (Fr) wil zeggen 'aanspoelsel van riet' en zou een andere aanduiding kunnen zijn

voor het toefje veren op de kop.

Met de Tafel- en de Topperend deelt hij de naam **Kareend**. Dit is een klankna-bootsende naam naar het baltsgekluid van de eenden van het genus *Aythya* waartoe deze soorten behoren.

Niet alleen de kuif is karakteristiek voor de woerd, ook het nagenoeg zwartwitte zomerkleed onderscheidt hem van het bruinere vrouwtje. Zo wordt met de namen **Rouwbandje**, **Bonte Duiker**, **Buntien** (Kam) en **Bonte Knobbe** (Kam) het mannetje bedoeld, terwijl de namen **Bruine Knob** en **Bruine Duikereend** op de eend van toepassing zijn. Met 'knob(be)' wordt de kop aangeduid, die als een knop op het lijf lijkt te zitten. Zie hierover voorts bij de Brilduiker.

De volksnaam **Dopper** (ZVI) is een ander woord voor duiker, waarmee een veelvoorkomend gedrag van de soort wordt benadrukt. Hij kan bij het vergaren van voedsel tot zo'n 2 meter diepte duiken. Het uit dezelfde streek afkomstige **Dobber** (ZVI) kan wijzen op het dobberen, dan wel duiden op het na de duik weer als een dobber uit het water omhoog schieten van de Kuifeend. Het zou eveneens een verbastering van de daarvoor genoemde naam kunnen zijn.

Uit de Meierij noteerden we de naam (**Roomse**) **Kipping**, die op het zwart-witte pak en het 'kiepen' of duiken van deze eend stoelt.

MIDDELSTE ZAAGBEK - *Mergus serrator*

Duits	:	Mittelsäger
Engels	:	Red-breasted Merganser
Frans	:	Harle huppé
Fries	:	Bûnte Dûkein

Betekenis wetenschappelijke naam: duiker met zaagbek.

De grootte van de **Middelste Zager** houdt ongeveer het midden tussen de afmetingen van de Grote Zaagbek en het kleinste familielid, het Nonnetje. Zoals meer bij verwante soorten vinden we ook hier overeenkomende namen: **Bonte Duikeend**, **Bûnte Dukelein** (Fr), **Bûnte Jolling** (Fr), **Kleine Duikergans** en **Saechbek** (Fr). Zie voor 'Jolling' bij de Kuifeend.

De lange spitse bek is iets langer en dunner dan die van de Grote Zager en wordt tot uitdrukking gebracht door namen

als **Pinduiker** (Rdm), **Pealjolling** (Fr), **Langbek**, **Langbekkige Duiker**, **Langdzager-tien** (Kam) en **Scharretje** (Loo). De betekenis van de laatste naam - waarin de Duitse volksnaam Scharbeje is te herkennen - is 'scherpbekje'.

Een kenmerkend verschil met het mannetje van de Grote Zaagbek is de wilde kuif van de 'middelste' woerd.

NONNETJE - *Mergus albellus*

Duits	:	Zwergsäger
Engels	:	Smew
Frans	:	Harle piette
Fries	:	Lytse Dûkein

Betekenis wetenschappelijke naam: witachtige duiker.

Bij de naamgeving is de aandacht vooral uitgegaan naar de woerd, die opvalt door zijn wit-zwarte tekening. Dit deed destijds denken aan een non en zo kwam deze soort aan zijn naam en aan de varianten daarop **Witte Non** en (**Witte**) **Nonduiker**.

Ook wordt hij **Witte Zaagbek** genoemd. Wegens z'n zwarte rug en enige zwarte lijnen in het witte verenkleed leek hij in een rouwfase waardoor **Rouwdrager** en **Weeuwte** onstonden. Maar **Meeuwte** lijkt op een verschrijving. Deze benaming is ons inziens alleen gebruikt voor een stern en een duivesoort.

Zoals gebruikelijk is bij vogels die zwart en witachtig gekleurd zijn, worden ze 'bont' (veelkleurig) genoemd. Hierdoor kreeg deze eend de naam **Bontje** (Loo).

Het is onze kleinste zaagbek, vandaar de namen **Kleine Gekufde Zaagbek** - dat was z'n vroegere Nederlandse naam -, **Klein(st)e Zaagbek** en behalve de algemene Friese naam, nog **Lytse Seachdûkerke** (Fr), **Dûkerke** (Fr) en **Lytse Dûkelein** (Fr), welke Friese namen tevens op zijn duikend bestaan wijzen.

Verschillende namen kreeg hij vanwege z'n 'scherpe bek': **Scarpjen** (Kam), **Scherpbek**, **Scherphoek**, **Scherventuut** (Ree) - tuut = spitse snuit -, **Scherf-waard**, **Scherft**, **Scherfie**, **Schar** (Loo), **Schef(t)** (Fr) en **Schelft**, terwijl met **Skoar** (Fr) = 'schaar' op andere wijze de werking van de snavel is benaderd. De smalle snavel is voorzien van gezaagde randen, waardoor visjes goed kunnen worden vastgegrepen. Deze groep namen is verwant aan woorden als scherf (schuins afgesneden), scheren (snijden) en schicht in de betekenis van pijl, waarmee op de spitse vorm van de bek wordt gewezen.

Bijzonder klinken de namen **Gegelkes** (Mei) en **Gegeltje** (Mei). Hun betekenis is ons niet bekend.

NIJLGANS - *Alopochen aegyptiacus*

Duits	:	Nilgans
Engels	:	Egyptian Goose
Frans	:	Ouette d'Egypte
Fries	:	Nylgoes

Betekenis wetenschappelijke naam: Egyptische vosgans.

Een gansachtige eend die o.a. in het dal van de Nijl voorkomt. De soort werd reeds in de oudheid door Egyptenaren als huisdier gehouden.

De Nijlgans werd in ons land als siervogel ingevoerd. Uit parken ontvluchte exemplaren

hebben ervoor gezorgd dat de soort sedert 1967 hier ook in verwilderde staat voorkomt en broedt.

Andere namen zijn **Egyptische Gans** en **Vosgans**. De laatste naam is afkomstig van het Latijnse vulpanser en doelt op de vosrode kleur van de rug. Zie ook bij Bergeend.

PIJLSTAART - *Anas acuta*

Duits	:	Spiessente
Engels	:	Pintail
Frans	:	Canard pilet
Fries	:	Pylksturt

Betekenis wetenschappelijke naam: spitse eend.

De Pijlstaart is een slanke eend met een kenmerkende lange spitse uitlopende staart. Vooral de 'pijl'vormige staart van de woerd is opvallend en leidde tot de naam van de soort. Deze naam kent ook een aantal gewestelijke varianten als **Pylstirt**, **Pylsterts** (Sch), **Pielsteert** (Tex), **Pijlstaart Zeeëend** en **Pylste(a)t** (Ter). Er komen in ons land een gering aantal broedgevallen voor, de meeste Pijlstaarten zijn echter in herfst en winter waar te nemen als ze als doortrekker of overwinteraar langs de kust vertoeven. Enige andere namen met betrekking tot de lange staart zijn **Langstaarteend** en **Fazanteend**. In verband met de iets uiteenstaande staartpunten noteerden wij de volksnaam **Gaffelstaart**.

De naam **Langhals** (Adm) dankt de Pijlstaart aan zijn lange slanke nek.

SIBERISCHE TALING - *Anas formosa*

Duits	:	Gluckente
Engels	:	Baikal Teal
Frans	:	Sarcelle élégante
Fries	:	Sibearyske Tjilling

Betekenis wetenschappelijke naam: mooie eend.

Het mannetje is een prachtig veelkleurig eendje. De soort broedt in het noordoosten van Azië tot aan het Baikal Meer.

Sporadisch vliegt hij zover westwaarts dat hij ook Nederland aandoet. Nu wordt deze soort hier tevens als siervogel gehouden. Dan kan er wel eens een exemplaar uit een parkvijver ontsnappen, die als zodanig herkenbaar is aan z'n tamme gedrag.

Andere namen voor deze eend zijn **Baikal-Taling** en naar de overwinteringsgebieden in China en Japan **Japanse Taling**.

SLOBEEND - *Anas clypeata*

Duits	:	Löffelente
Engels	:	Shoveler
Frans	:	Canard souchet
Fries	:	Slob

Betekenis wetenschappelijke naam: schildeend.

Evenals de huidige wetenschappelijke naam is de volksnaam **Schildeend** een verwijzing naar de grote, brede, schildvormige bek. Een tiental jaren geleden werd de soort nog met de wetenschappelijke naam *Spatula clypeata* aangeduid, waarmee zowel de spatelvorm als de schildvorm van de snavel tot uitdrukking werd gebracht.

De Slobeend zoekt zijn voedsel in de bovenlaag van stilstaand, voedselrijk water. Met de brede snab zeef hij al 'slobberend' plankton, kleine waterdiertjes en delen van waterplanten uit het water. De jagers noemen deze manier van voedsel vergaren dodderen. Andere, soortgelijke streeknamen zijn **Slob** (Fr, Tex, Ter), **Slobbe(r)** (Fr, Kam), **Slob-ein** (Fr, Ter), **Slobheend** (Tex), **Slobbereend** (Lb), **Slobberbek** (Sco), **Sloeber** (ZBW) en **Wetterslob(be)** (Fr), anders gezegd: waterslobberaar. Andere namen in verband met de karakteristieke bek zijn **Breedbek**, **Lepelbek** (Gr) en **Lepel-bekeend**. Vlaamse varianten hierop zijn de namen **Bekaande** en **Lepelaande**.

Door jagers en poeliers werd de tot de kleinere eendensoorten behorende Slobeend, samen met o.a. Smient en Krakeend **Halve** (Adm, Ree) genoemd.

SMIENT - *Mareca penelope*

Duits	:	Pfeifente
Engels	:	Wigeon
Frans	:	Canard siffleur
Fries	:	Smjunt

Betekenis wetenschappelijke naam: bontgekleurde eend. In de soortnaam is destijds een schrijffout gemaakt, die naar voorschrift, niet meer ongedaan mag worden gemaakt. In plaats van penelops = bontgekleurde, werd onbedoeld penelope (indien met P de vrouw van Odysseus) vermeld.

De naam Smient is vermoedelijk uit het Duitse Schmilente ontstaan. De herkomst hiervan zou Smê-ent zijn. Er is verwantschap met het Oudhoogduitse smâhi = klein (vergelijk smaden, kleineren). De betekenis van de vogelnaam moet dus 'kleine eend' zijn. Hij is inderdaad duidelijk kleiner dan de Wilde Eend, maar groter dan een taling. Poeliers spraken van een **Halve Eend**. Een andere naam voor de consument was **Spekeend**.

De oude naam treffen we in onze gewesten verder als volgt aan: **Smeent** (Ame), **Smeetje** (WZV), **Sme-enntetje** (WZV), **Smeenck**, **Smjeont** (Fr), **Smink** (Gr), **Grote Smink** (Gr), **Smaint** (Gr), **Smie-ent** (ZBW), **Smierter** (ZBW), **Smietje** (ZBW), **Smeu-**

gien (Kam) en **Smoan** (Kam). In België zegt men o.a. **Smijaande** en wegens z'n roodbruine kop **Rostekop**.

Deze eend is ook te herkennen aan de karakteristieke fluitende roep van de woerd, en wordt dan **Fluiteend** en **Fluiter** genoemd. Dit kenmerk heeft ook tot de Duitse en Franse naam geleid.

Zij die de Smient op de Maas waarnamen betitelden hem als **Maaseend** (Lb). Door vergelijking onstond de naam **Ganzekop** (ZBW).

Van **Veiling** (Wat, Zaa) is de betekenis onzeker. Er is verwantschap gesuggereerd met het Friese werkwoord fei(l)je, dat dekken of paren betekent. De vogelnaam heeft dan betrekking op het lustige gedrag van de woerd. Evenmin wordt verwantschap met fûgel uitgesloten, waaruit fugeling en feiling kunnen zijn ontstaan, met als betekenis 'eend(je)'. Voorts kan er relatie zijn met Vierling (Zomertaling) en meer nog met Valinger (Tafeleend). Zijn naam **Veelnk** (Gr) zal o.i. met de voorgaande naam verband houden, maar is er tevens een voor een inwoner van Westfalen, die in Groningen een Feling wordt genoemd. Daar kwamen in de 18-de eeuw niet zo graag geziene werkzoekenden ('grasmaaiers' of 'hannekemaaiers') vandaan.

TAFELEEND - *Aythya ferina*

Duits	:	Tafelente
Engels	:	Pochard
Frans	:	Fuligule milouin
Fries	:	Karein

Betekenis wetenschappelijke naam: eend als wildbraad.

De Nederlandse naam - overgenomen van het Duitse Tafelente - benadrukt het feit dat, althans in Duitsland, de eend als wildbraad een smakelijk gerecht op tafel is.

De Friese naam en zijn synoniem **Kareend** hebben betrekking op het wat grommende geluid van de vogels. Ook de Kuif- en de Toppereend worden zo genoemd.

De roodbruine kop van de woerd komt naar voren in de volksnamen **Roodkop** (Loo, NH), **Roskop** en **Rosse Eend**. Het wijfje met haar bruine kop noemt men **Bruine Knob** en **Bruinkop**.

De namen **Valeker** (Ree), **Valinger** (ZH) en **Vale Knobbe** (Kam) zijn afgeleid van vaal in de betekenis van 'geelachtig blond' en hebben betrekking op de kleur van het lichaam.

Net als de Brilduiker wordt de Tafeleend **Knobeend** en **Zeeduiker** genoemd. In Vlaanderen heet hij **Duikaande**.

De achtergrond van het Brabantse **Bareend** of **Boreend** is waarschijnlijk het grommende geluid van het vrouwtje tijdens de balts.

De naam **Kwaker** (MLb), een typerende naam voor een lokeend, houdt vermoedelijk verband met het inzetten van de Tafeleend als zodanig.

TOPPEREEND - *Aythya marila*

Duits	:	Bergente
Engels	:	Scaup
Frans	:	Fuligule milouinan
Fries	:	Jolling

Betekenis wetenschappelijke naam: eend met houtskoolkleurige borst.

Het element 'topper' is verwant aan het Oudnoorse toppr, dat de betekenis van 'omhoog gebonden haar' heeft. Het zou dan om een eend met kuif gaan. Toch heeft hij niets van dien aard en kan worden geconcludeerd dat hier een verwisseling met de er veel op lijkende Kuifeend heeft plaats gehad.

Ook de Friese naam Jolling past niet bij de Topper maar bij de Kuifeend, want die betekent 'aanspoelsel van riet' (aan de kant van een meer), hetgeen een vergelijking is met een plukje haar of kuif. Varianten zijn de namen **Jolm** (Fr), **Toppert(ein)** (Fr) en **Topper**.

De naam **Dobber** (ZVI) deelt hij wederom met de Kuifeend. Beide soorten zijn duikeenden en schieten na een duik weer als een dobber uit het water omhoog.

Het wijfje wordt **Blaerkop** (Kam) genoemd vanwege de witte vlek of bles rond de snavelbasis. Het scherpe geluid van haar roep heeft tot de klanknabootsende naam **Kareend** (Fr) geleid. Zie ook Kuifeend en Tafel-eend.

Een **Veldduiker** noemden jagers hem, een naam die zou zijn ontstaan uit de aanduiding 'vale duiker' naar het uiterlijk van het mannetje. Met 'veld' kan worden gedacht aan een open, niet bebost terrein. De naam is misschien langs de IJsselmeerkust gebruikt, waar deze eend in de winter talrijk is.

WILDE EEND - *Anas platyrhynchos*

Duits	:	Stockente
Engels	:	Mallard
Frans	:	Canard colvert
Fries	:	Wylde Ein

Betekenis wetenschappelijke naam: eend met platte, brede bek.

Dit is verreweg de meest bekende eend in ons land. Bijna alle verwilderde en tamme boeren-, dorps- en stadseenden stammen in hun bonte verscheidenheid af van de Wilde Eend. Opmerkelijk dat deze populaire eend het moet doen met een zo fantasiearme naam zoals ook het synoniem **Wildente** (OZV, Ter) en **Gewone Eend**.

De grote populatie van de in het land voorkomende Wilde Eenden bestaat uit zowel broed- als trekvogels. Het aantal volksnamen is legio maar soms even weinigzeggend als de officiële naam. Met de volgende namen wordt in het algemeen het vrouwtje van de Wilde Eend bedoeld: **Eend**, **And** (Goe), **Aind** (Gr), **Aene** (Ach), **Aende** (Ach, KvO), **Ende** (Ach, ZVI), **Ewn** (Sch), **Eng**, **Enj** (Wee), **Eenje** (Wee), **Eintsje** (Fr), **Einfoegel**

(Fr), **Engdveugel** (Wie), **Jeent**, **Ient** en **Heend** (Tex). Een van jagers afkomstige naam voor de eend is **Bruinkop**.

De **Woerd** - synoniemen: **Wunder**, **Wartel**, **Waard**, **Waal**, **Wenderik**, **Wuunder**, **Haaneend** en **Wuurd** - wordt vanwege de groene kop en de witte halsring respectievelijk **Groenkraag** en **Ringeend** genoemd.

De Groningse naam **Gruinschilde Ein** doelt op de groenschalige eieren.

Ook **Wedik(e)**, **Enderik** en **Erpel** (OZV, Vla) zijn namen voor de woerd. De laatste, een reeds in het Middelnederlands voorkomende naam, heeft vermoedelijk betrekking op de donkere veren.

Aan het feit dat de soort nogal eens als lokeend in eendenkooien werd gehouden, herinneren ons namen als **Hok-eend**, **Kooier**, **Kwaker(eend)**, **Roeper** en **Reuperke** (Ach). Een 'blok' is de naam voor een houten lokeend. Ook de Wilde Eend wordt **Blok** (ZVI) of **Blokeend** (Lb, Vla) genoemd. Een en ander zou doelen op de blokvormige blauwe 'spiegel' met witte randen op de vleugel. Vandaar ook de volksnaam **Spiegeleend**. De oorspronkelijke betekenis van Blokeend moet een algemene zijn, n.l. 'grote, zware eend'.

Stoereend is afkomstig van het Duitse Storent, dit wegens het storen of woelen van de modderige bodem als de eend in ondiep water voedsel zoekt; het zogenaamde grondelen. Deze naam lijkt nu de betekenis van stoere eend te hebben gekregen.

Soms wordt de Wilde Eend aangeduid met een min of meer klanknabootsende naam zoals **Aar(ke)**, **Eark** (Fr), **Erk** (Sch), **Ierk** (Fr) en **Jerk** (Fr). De lokroep van de woerd herkennen we in **Waeke** (Fr, Kam), **Wiek** (Fr, Kam), **Wier(e)k** (Twe), **Wiedik** (Ach), **Waetel** (ZBW), **Week** (KvO), **Wèeke** (Ach).

Enkele namen zinspelen mogelijk op plaatsen waar eenden regelmatig vertoeven. Het element 'wiel' in **Wiel-ende** (Ach), **Wielder** (NLb) en **Wieler** (KvO) is een ander woord voor kolk of plas, het element 'wijk' in **Wijker** (KvO) kan duiden op een zogeheten (zij)vaart in veenderijen.

De achtergrond van de volksnamen **Winder** en **Buender** (Ach) is ons onbekend. Met **Spreeuwkop** (NH) wordt een bastaardvorm met een spreeuwachtige kop bedoeld.

Boele (ZVI) geldt min of meer als een koosnaam die ontleend is aan het Middel-hoogduitse buole dat 'vriend' betekent.

Bij poeliers is het gewicht en de prijs van de Wilde Eend de standaard **Hele Bout**, aan de hand waarvan de prijs van andere eendensoorten wordt bepaald.

In België noemt men hem **Goele(ken)**, een woord van Keltische herkomst (verg. Engels Gull), afgeleid van wailer (= jammeraar).

Ten slotte een paar namen voor jonge eenden: **Pul**, **Piel**, **Pyl** (Fr), **Piele** (Goe, ZVI) en **Piel-ende** (Ach). Ze schieten n.l. als pijltjes over het water. Het is vast geen toeval dat we "poele, poele" roepen om die eendjes te lokken. De oorsprong komt van het Latijnse pillula = 'haarbal'. Daarmee zijn de donsjongen goed getypeerd.

WINTERTALING - *Anas crecca*

Duits	:	Krickente
Engels	:	Common Teal
Frans	:	Sarcelle d'hiver
Fries	:	Piïptjilling

Betekenis wetenschappelijke naam: krekeend. Een onomatopoeie.

Zoals de naam al aangeeft, een wintergast (overigens ook een doortrekker) in ons land. De herkomst van 'taling' is onbekend. De naam kan zijn gevormd uit 'tel', wat het klokkend geluid van de eend tijdens het fourageren verwoordt. De Engelse naam Teal zou ontleend zijn aan **Teeling**, een van z'n Friese vogelnamen. Een houvast bieden de oude Deense naam Atling = 'eendje' en het uit Scandinavië afkomstige kylling (uitspraak: tsjilling), dat o.a. kuiken betekent en aldus het 'kleine' of 'tengere' van de soort weergeeft. Het is dan ook de kleinste Europese eend. Naar z'n geringe omvang noemden poeliers hem ook **Halfje** en **Alf-entje** (Zl). Ter onderscheiding van de Zomertaling heet hij **Lytse Tsjilling** (Fr).

Andere varianten op taling zijn **Teiling** (NH), **Tielnk** (Gr), **Taeliggie** (KvO), **Taelink** (Ach), **Tjillinkie** (Tex) en **Tjillingheendje** (Tex).

Hij is ook **Blautsjilling** (Fr) genoemd, ofschoon de kleur blauw meer op de Zomertaling van toepassing is.

Poepet(s)jilling (Fr) zal een verbastering zijn van de Friese naam Piïptjilling, elders **Piepteling** (Tex), waarmee de soms hoge tonen van de roep worden aangeduid.

De nabootsing van de voorjaarsroep van de woerd is behalve in de wetenschappelijke soortnaam ook weergegeven in de gewestelijke namen **Krik(je)** (Fr), **Krikeend** (Dr,Gr, Twe), **Krikke** (Ach, Dr, KvO), **Kriek**, **Winterkrik** (Fr), **Winterkrikien** (Kam), **Kroet**, **Krikeane** (Twe), **Kruk-ende** (Ach) en **Rietkroet**. De namen **Franse Taling** en **Spaanse Piel** (OZV) - vergelijk Piel(e) bij de Bergeend - leggen een relatie met zuidelijke landen, waar deze soort eveneens overwintert.

WITKOPEEND - *Oxyura leucocephala*

Duits	:	Weiskopf-Ruderente
Engels	:	White-headed Duck
Frans	:	Erismature à tête blanche
Fries	:	Wytkopein

Betekenis wetenschappelijke naam: witkop-stekelstaart.

De woerd heeft een witte kop, met zwarte kruin, die afsteekt tegen z'n bruine lichaam. Bij de eend is de kop licht beige.

Deze dwaalgast werd vroeger **Stekelstaartend** genoemd wegens de lange, stijve, puntige en schuin omhoog staande staart.

In de Duitse naam wordt de staart met een roeriem vergeleken.

Overigens wordt de soort momenteel in haar voortbestaan bedreigd doordat zij hybridiseert met de uit Amerika ingevoerde Rosse Stekelstaarteend - *Oxyura jamaicensis*.

WITOOGEEND - *Aythya nyroca*

Duits : Moorente
Engels : White-eyed Pochard
Frans : Fuligule nyroca
Fries : **Brune Dûkein**

Betekenis wetenschappelijke naam: duikeend.

De Witoogeend is een klein duikeendje dat vrij zeldzaam is in ons land. De oogiris van de woerd is wit, hieraan dankt de soort zijn naam. Soms wordt hij kortweg met **Witoog** aangeduid.

Naar de kastanjebruine kleur van de kop, hals en borst wordt het wijfje **Bruine Duiker**, **Brune Dûkelein** (Fr) en **Bruine Duikereend** genoemd.

Evenals het Nonnetje draagt hij de naam **Rouwdrager**; vermoedelijk in verband met de zwarte rugveren van het mannetje.

Verrassend voor deze kleine eendensoort is de naam **Greate Dûkelein** (Fr). Wij vermoeden een verschrijving.

IJSEEND - *Clangula hyemalis*

Duits : Eisente
Engels : Long-tailed Duck
Frans : Harelde de Miquelon
Fries : **Iisein**

Betekenis wetenschappelijke naam: luidruchtige wintervogel.

De Ijseend broedt in het hoge noorden van Europa, Azië en Amerika en is daarmee één van de meest noordelijke broedvogels van de wereld. De herkomst uit het arctisch gebied heeft samen met de witte kleuren in zijn verenkleed tot de naamgeving geleid.

Als wintergast verblijft deze ook **Wintereend** genoemde soort in ons land vooral langs de kust van Waddenzee en IJsselmeer. Soms wordt de soort met **Knob** aangeduid, een vrij algemene naam voor eenden met een kleine kop en korte hals. De kop van de vogel lijkt als een 'knop' op de romp te zitten.

Opvallend is de lange staart van de woerd waardoor hij in het verleden **Zeefazant** werd genoemd (om dezelfde reden heet de Pijlstaart Fazanteend).

ZOMERTALING - *Anas querquedula*

Duits	:	Knäkente
Engels	:	Garganey
Frans	:	Sarcelle d'été
Fries	:	Skiertjilling

Betekenis wetenschappelijke naam: kwekkereend. Een klanknabootsende soortnaam. Anders dan de Wintertaling, die hier vooral als wintergast in ons land verblijft, is de Zomertaling juist 's zomers aanwezig. In vergelijking met enkele tientallen jaren geleden broedt de soort hier thans nog maar zelden. Behalve de Nederlandse naam benadrukken de volksnamen **Zomerkrik** (Kam) en **Seumerteling** (Wie) zijn aanwezigheid in de zomer.

Ook op deze taling zijn algemene naamsvarianten, als genoemd bij de Wintertaling, van toepassing zoals **Teiling** (NH), **Tielnk** (Gr), **Taeliggie** (KvO), **Tjillinkie** (Tex), **Grutte Tsjilling** (Fr), **Krik(ke)** (Dr, Fr, Gd, Ov) en **Krikeend** (Dr, Twe). In de Gelderse Achterhoek vinden we de naam **Kruk-ende** of **Krik-aende**.

Enkele namen voor de woerd zijn ondermeer **Schijftaling**, naar de opvallende schijfvormige witte streep aan weerszijden van de kop, **Blauwe Taling** en **Blautjilling** (Fr) wegens de blauwgrijze schouderlekken.

Omdat de eend wat grauwer (bruiner) van kleur is dan de woerd wordt ze **Skierdobber** (Fr), **Skierteling** (SFr) en **Skierdôper** (Fr) genoemd. In tegenstelling tot duikeenden drijven of dobberen talingen meer op het wateroppervlak. Mogelijk houdt de naam **Schuimeendje** (Kem) of **Schiemeendje** (NB) hier eveneens verband mee.

Omdat het gedrag, zoals bij voedselzoeken, wel wat weg heeft van dat van de Slobeend wordt de vogel soms **Slob** genoemd.

Bij de jacht op eenden was het gebruikelijk het gewicht van de gevangen vogel te vergelijken met dat van de Wilde Eend. Dat er in die gewichten nogal wat variatie zat, blijkt wel uit de volgende namen voor de taling: **Alf-entje** (Zl) en **Drieling** (Vla) of **Vierling** (Vla). De betekenis ervan is respectievelijk een halve-, een derde- en een kwartbout. Ook de naam **Middel-eend** is zo'n gewichtsaanduiding. De jagersuitdrukking 'blauwoed' is een verzamelnaam voor gevangen kleine eendensoorten.

De achtergrond van de namen **Slenke** (Wes) en **Stareend** is ons niet bekend.

ZWARTE ZEE-EEND - *Melanitta nigra*

Duits	:	Trauerente
Engels	:	Common Scoter
Frans	:	Macreuse noire
Fries	:	Swarte See-ein

Betekenis wetenschappelijke naam: zwarte eend.

De woerd is de enige eend die geheel zwart is. Het wijfje is donkerbruin. Buiten de

broedtijd leeft deze soort op zee. Een aantal namen die een algemene klank hebben zijn **Zwarte Eend**, **Swarte Mar-ein** (Fr; mar = meer, zee), **Swarte Dûker** (Fr), **Swarte Sédûker** (Fr), **Swarte Dûkelein** (Fr), **Noordse Eend**, **Noordse Duiker** en **Zwarte Bergeend**. Wij kunnen er tevens uit opmaken dat dit een duikeend is, die in het noorden van Scandinavië broedt.

Een Belgische naam is **Zeekoet**.

Raafeend zou behalve met z'n kleur ook met z'n grommende geluiden te maken hebben. Vergelijk een Duitse volksnaam voor de Grote Zee-eend: Wasserrab.

Hij is **Zwarte Knob(be)** (Kam) en **Knöbbel Sédûker** (Fr) genoemd naar de knobbel op de snavel van de woerd.

Wigstaart heet hij naar de wigvormige staart, die in de vlucht goed te zien is.

Loem (Ame) is misschien een naam die van enige (zee)duikersoorten is overgenomen, omdat de lichaamsvormen op het water nogal overeenkomen.

Van de namen **Kalientopper** (Ree) voor het wijfje en **Zeetopper** (Ree) voor het mannetje is ons de betekenis onbekend. Wij vermoeden dat 'kal' staat voor de oranje vlek en de knobbel op de snavel, terwijl 'ien' eend zal betekenen. De betekenis van 'topper' zou hier duikeend (dopper) kunnen zijn of een algemene aanduiding voor een overwegend zwarte eend.

HAVIKEN, BUIZERDEN, WOUWEN, KIEKENDIEVEN, ARENDEN en **GIEREN** - *Accipitridae*

Betekenis wetenschappelijke naam: snelle grijpers.

Omdat zij van andere dieren leven worden zij, evenals de valken, aangeduid als roofvogels, dan wel naar hun manier van prooi vangen als stootvogels. Plaatselijk: scherpvogel, scherpvleugels (Goe) en steekvleugels (Sco).

HAVIK - *Accipiter gentilis*

Duits : Habicht
Engels : Goshawk
Frans : Autour des palombes
Fries : **Hauk**

Betekenis wetenschappelijke naam: edele snelle grijper.

Aan de naam Havik zijn het Oudhoogduitse Habuh, de Oudnoorse naam Haukr en Hauk (Fr) voorafgegaan. Ze zijn afgeleid van het Germaanse hab of gabh, dat grijpen (van de prooi) betekent.

De Havik is een snelle jager op allerlei dieren, zoals blijkt uit z'n streeknamen **Duivenvalk**, **Kipvaalke** (Wes) en **Patrijzenvalk** of **Petriezenvalk** (Gr). Hierbij is 'valk' enerzijds een aanduiding voor een vogel met gekromde klauwen, zoals elders onder 'Valken' is omschreven, en anderzijds een woord uit de valkerij, waar men haviken voor

de jacht africhtte. Dit deed men reeds voor onze jaartelling in Arabië. Het is in de middeleeuwen door de edelen in Europa overgenomen. Zo werd in ons land Jacoba van Beieren valkenier en is er een plaats naar genoemd: Valkenswaard. Bij de Engelsen heet hij 'Ganzenhavik' en bij de Fransen 'Duivengrijper'.

De naam **Grote Sperwervalk** doelt op overeenkomst van het vliegbeeld met de kleinere Sperwer. **Kringvalk** heeft betrekking op het in kringen vliegen.

Klem (Gr,Twe) of **Klemvogel** (Gr) en **Duiveklamper** (Vla) geven weer dat de prooi met de klauwen wordt vastgeklemd. Ook enige andere roofvogels worden zo genoemd.

Eén naam heeft betrekking op zowel het gebied waar de vogel o.a. voorkomt, het elzenbos, als op de Franse naam Buse, n.l. **Elzebu(u)s** (Gd).

Valkeniers noemen het mannetje **Haviktersel**, **Tarsel** of **Taleken** (NB), namen die afkomstig zijn van het Franse tierce = derde. Over de achtergrond van 'derde' dan wel tersel bestaan twee opvattingen. Er was een paar keer geconstateerd dat van een havikpaar de als derde en laatste geboren vogel in tegenstelling tot de andere twee de kleinste was en tevens een mannelijk exemplaar. De andere mening is kortweg dat de havikman bijna een derde kleiner is dan het vrouwtje.

Een jonge jachtvogel wordt **Takkeling** genoemd, een naam die ook aan andere jonge stootvogels wordt gegeven wanneer zij het nest hebben verlaten maar zich nog op de takken verplaatsen alsvorens uit te vliegen.

Het gedrag van de vogel is overigens een begrip geworden in de politiek, waar men iemand die zich steeds agressief opstelt een havik noemt.

SPERWER - *Accipiter nisus*

Duits	:	Sperber
Engels	:	Sparrow Hawk
Frans	:	Epervier d'Europe
Fries	:	Sparwer

Betekenis wetenschappelijke naam: snelle grijper Nisus. De soortnaam komt van Nisos, een figuur uit de Griekse mythologie, die in een Zeearend werd veranderd en daardoor een bepaalde kwade genius steeds bleef achtervolgen.

Naamsvarianten zijn verder **Spelver** (Lb), **Spjelber** (ZLb), **Sperrever** (Wee), **Sparver**, **Sperrewerre** (Vla) en **Speurgaal** (Vla).

In het Middelnederlands luidde z'n naam Sparware, in het Oudhoogduits Sparwâri, dat later Sperlingsaar is geworden, terwijl in Nederland het synoniem **Mussenarend** ontstond.

De op een kleine Havik lijkende Sperwer is een krachtige en onstuimige jager, wiens prooi in het algemeen bestaat uit kleine vogels (maar ook muizen en konijntjes staan op het menu). Andere namen die dat bevestigen zijn **Mussenklamper** (Vla), **Mussenstötter** (Ach), **Mussensteuter** (Ach), **Leeurikdief**, **Finkefalk** (Fr), **Vinkendief** (ZH), **Vinkenhavik** en **Vinkensperwer** (ZH). Trouwens, het Sperwerwijfje, dat een

stuk groter is dan het mannetje, kan grotere prooien bemachtigen, zodat men haar ook **Duivestoàter** (Lb) en **Doevesjtuter** (ZLb) heeft genoemd.

Het mannetje wordt wegens z'n snelle vlucht **Mosket** of **Musket** genoemd, namen die uit de valkerij afkomstig zijn en afgeleid uit het Frans mousquet. (Er is verwantschap met Frans mouchet <Latijns musca = klein vliegend dier; vergelijk bij Huismus). Deze vogelnaam is overigens overgedragen op het vuurwapen de musket.

Voor beide seksen is het snelle stoten op de prooi verwoord in **Schietvogel** (NB), **Stekveugel** (ZVI), **Stekker** (ZVI), **Steker** ((Vla), **Steekvleugel**, **Steekvogel** - ook een naam voor een lokvogel, die n.l. op een staak zit -, **Stoecëtkop** (Wee) en **Stootvogel** (Ach), terwijl **Klamper(t)** (Kem, OZV, Vla), **Klampvogel**, **Krampvogel** (ONB) en **Klemmer** (Ach, Twe) de betekenis van 'vastklamper' of 'grijper' hebben, dit in samenhang met het slaan van de prooi in de lucht. **Vriekel** (Gr) geeft weer dat de vogel een 'wraakzuchtige' is (mogelijk ook 'wreedard'). De Sperwer werd door velen in het begin van de 20e eeuw nog als een 'moordlustig beest' voorgesteld en als 'zeer schadelijk' aangemerkt. Een andere typering is **Galée** (KvO), een naam die herkenbaar is in het Oudnoorse woord gleatha, het Angelsaksische glida en het Engelse glider of 'glijder'. Gedoeld wordt op de zweefvlucht, die de Sperwer afwisselt met enkele vlugge vleugelslagen. De Buizerd en Rode Wouw hebben soortgelijke namen.

Andere namen voor het mannetje zijn **Blauwfalk** (Fr) en **Blaauwe Vaalk** (Gr) omdat de vogel een blauwgrijze bovenzijde heeft.

Schmeilbe (Wee) is een variant op het Duitse Schmierl. Er is verband met ons Smelleken en er wordt gedoeld op het relatief kleine en slanke formaat van de Sperwer.

Stervalk (RvN) zou kunnen duiden op de tekening in het verenkleed. Mogelijk gaat het om een afleiding van het Engelse woord 'stare' later 'ster' voor Spreeuw en zou Stervalk 'spreeuwenvanger' betekenen. De achtergrond van **Stiervalk** is ons niet bekend.

Z'n namen **Koekoeksveren** (Haa), **Koekoeksveder(en)** (Haa), **Koekoeksveer** (Lb) en **Koekútsfear(ren)** (Fr) houden verband met het oude bijgeloof dat de Sperwer in de winter verandert in een Koekoek. Er is n.l. overeenkomst in de tekening van hun verenkleed en in hun vliegbeeld. Men merkte destijds niet op dat Koekoeken aan het einde van de zomer wegtrekken en dat Sperwers op doortrek dan in ons land komen.

BUIZERD - *Buteo buteo*

Duits	:	Mäusebussard
Engels	:	Buzzard
Frans	:	Buse variable
Fries	:	Mûzefalk

Betekenis wetenschappelijke naam: is onbekend. Men kent alleen de Latijnse vogelnaam Buteo, een valkensoort. Sommigen nemen aan dat bût een klanknabootsing is geweest van de schelle kreet van de vogel.

Anderen vermoeden de herkomst bij het Syrische buz dat verscheuren betekent. Uit Buteo is de Oudfranse naam Buisant ontstaan en later het Franse Buse.

De Buizerd wordt ook kortweg **Buis** (ZH, Zl) genoemd. In Vlaanderen noemt men hem wel **Busse**. Dit is tevens de benaming voor een poes, want aldus heeft men de miauwende roep van de vogel willen verwoorden.

In het Oudhoogduits heette de vogel Musaro = muizenarend. Hieruit is in ons land de volksnaam **Muizerd** ontstaan, derhalve een 'arend' die muizen vangt. Daarnaast zien we de Friese naam Mûzefalk, elders **Muizenvalk** (Lb), **Muizebuizerd**, **Mûzebiter** (Fr) en **Mûzefanger** (Fr).

De Duitse en Nederlandse namen Busard resp. **Buizaard** zijn onder invloed van het Frans ontstaan: De M werd in een B veranderd. Daarna zijn de huidige namen vastgesteld. Volgens A.E. Brehm ('Het leven der dieren') echter, is Buizerd een samenstelling van Buse = kat en Aar = arend en dus Kat-arend.

De naam **Buiskreie** (Ach) bevat de combinatie Buizerd-Kraai, hetgeen op overeenkomsten in grootte en vliegbeeld doelt.

Namen die op z'n relatief grote formaat wijzen zijn **Grote Klemmer** (Ach), **Grote Stootvogel** (Lb) en **Grote Valk** (Lb).

Blotserd (Lb) is afgeleid van blutsen of deuken, waarmee het stoten op de prooi is weergegeven. Vergelijkbaar hiermee zijn **Stootvogel** (Ach), **Stoeëtkop** (Wee) en **Stekvogel** (OZV).

Op het platteland griste de Buizerd soms een kip van de grond en noemden de boeren hem **Hoendervalk** (Dr), **Kiepevalke** (Dr), **Hanekoop**, **Haneschop** (Dr) en **Hoane-schrobber** (Gr). Een schrobber was een stroper die met z'n schrobnet patrijzen ving. Als **Klemmerd** (Twe), **Klamper** (NB), **Duivenklamper** en **Duivenpakker** (OZV) houdt de Buizerd z'n prooi vast. Overigens jaagt hij niet speciaal achter een snelle duif aan en zal hij die eerder als aas eten.

De namen **Cobi** (Zl), **Kobie** (Zl), **Koop** en **Kobeken** (Goe, Sco) kunnen in verband staan met de oude Franse woorden cob(b)ir = verpletteren en cobe = coup = slag of stoot. Aldus een 'verpletteraar'. Maar wij zijn daar niet zeker van en sluiten verband met het Vlaamse kobbe (= 1: kuif, 2: bolle verhoging) niet uit, in welk geval op de kop van de vogel wordt gedoeld die dicht op de romp zit. Ook kan het Franse woord kobez hier van belang zijn. Dit is aan het Slavisch ontleend en duidt op de leikleurige bovenkant van de man-Roodpootvalk. Tenslotte nog het Zwitserse Köbi, in het Duits Jakob, waarmee een jonge, wat lompe, knecht wordt bedoeld. Voorts bestaat er nog de opvatting dat het bij de Buizerd zou gaan om de persoonsnaam Kobus of Jacobus, die de betekenis heeft van 'God beschermt' en die de uitstraling van de Buizerd weergeeft wanneer hij met uitgespreide vleugels rondzweeft. Ook kiekendieven, de Zeearend en de Meerkoet zijn Kobie genoemd.

De bekende zweefvlucht, het hoog in de lucht rondcirkelen, bezorgde de vogel de namen **Glee** (Dr, Fr) - zie Sperwer en Rode Wouw - en **Kringvalk** (evenals de Havik). In Vlaanderen is hij een **Zonnedraaier**, een **Plot** en ook een **Domper**.

Een oude naam is **Bra(u)wier** (OZV), dat is 'moerasvorkstaart', maar deze naam heeft meer op de kiekendieven betrekking. Zie ook bij de Zwarte Wouw.

Vaak zit de Buizerd in het land op een paal uit te kijken of er iets van zijn gading is: **Paalzitter** (Ens) dus en, mede wegens z'n postuur, **Stûnpuist** (ONB).

RUIGPOOTBUIZERD - *Buteo lagopus*

Duits	:	Rauhfußbussard
Engels	:	Rough-legged Buzzard
Frans	:	Buse pattue
Fries	:	Rûchpoatmûzefalk

Betekenis wetenschappelijke naam: 'buizerd' met hazepoten.

In tegenstelling tot de 'gewone' Buizerd zijn de poten van deze soort tot op de tenen bevederd. Dit verklaart zijn naam. Een variant is de volksnaam **Ruwpootbuizerd**. Hij is ook vermeld als **Langpotige Buizerd**.

In de oudheid werden Buizerden beschouwd als een valkesoort. Iets daarvan klinkt door in bovenvermelde Friese naam en in de namen **Ruigpotige Muizenvalk** (Lb) en **Rûchpoatfalk** (Fr). Deze namen tonen tevens aan dat kleine knaagdieren als muizen zijn prooi zijn.

Een tweetal namen in verband met het noordelijke broedgebied van deze roofvogel zijn **Deen** (NB, ZBW) en **Laplander** (NH, ZH). Bij de naam Deen moet gedacht worden aan streken in Noorwegen en Zweden, destijds delen van het Deense Rijk.

RODE WOUW - *Milvus milvus*

Duits	:	Rotmilan
Engels	:	Kite
Frans	:	Milan royal
Fries	:	Reade Glee

Betekenis wetenschappelijke naam: is onbekend.

De naam 'wouw' kan in eerste aanleg afkomstig zijn van het Oudhoogduitse woord wûwo of wîo, dat 'in tweeën gedeelde tak' (ook: gewei) betekent, zodat de vogel dan naar z'n gevorkte staart moet zijn genoemd. Daarnaast wordt het Middelnederduitse 'wie' genoemd als basis voor de huidige naam, in welk geval het gaat om een klanknabootsing van de langgerekte 'miauwende' roep van de vogel.

Volksnamen die op de staart betrekking hebben zijn **Gaffelwouw**, **Swaalfsteert** (Gr) en **Zwaluwstaart**.

Zijn rossige kleuren hebben het eerste deel van z'n naam bepaald. In Vlaanderen is z'n naam **Roodbruine Wouw**. Wij kennen hem ook als **Glee** of **Reade Glé** (Fr), hetgeen 'rode glijder' betekent en op de glijdende zweefvlucht van de Wouw doelt. Overigens worden nog enige andere roofvogels wegens die manier van vliegen zo genoemd. De naam heeft een lange traditie en kwam reeds voor in het Oudnoors als Gleda.

De oorspronkelijke Latijnse naam van deze Wouw was Miluus en deze is door verschillende landen 'overgenomen' (Milan, Milano), zoals in ons land destijds **Milaan** is ontstaan. Van deze fraai klinkende naam is de betekenis helaas onbekend.

Vroeger was hij vooral bekend als een vuil-opruimer, een aaseter. In een tijd dat hygiëne

nog geen algemeen begrip was zocht hij in afvalhopen naar visafval en dode huisdieren.

Gewone of **Gemeene Wouw** dienden ter onderscheiding van de Zwarte Wouw.

De Rode Wouw, die ook kortweg **Wou** (Fr) wordt genoemd, is een elegante vogel. Misschien heeft hij hierdoor in Frankrijk zelfs het predikaat 'koninklijk' gekregen, royal in plaats van réel, de gewone, de echte, en in Duitsland de bijnaam Königsweihe, hetgeen in ons land **Koninklijke Wouw** en **Koningswouw** (Dr) is geworden. Een andere lezing omtrent de achtergrond van deze namen is echter, dat de wouw in vroeger tijd tot vermaak van vorsten diende wanneer hij door een paar afgerichte valken werd aangevallen totdat hij ter aarde stortte.

Het vermelde 'Weihe' is tevens de Duitse vogelnaam voor een kiekendief. Beide vogelsoorten werden zo'n honderd jaar geleden niet altijd van elkaar onderscheiden. De kiekendievenmannetjes hebben bijna dezelfde kleur als deze wouw (daarentegen geen gevorkte staart). Daarom werd de wouw ook wel **Kuikendief** genoemd.

Uit z'n namen **Hoenderadelaar** en **Hoendergier** blijkt dat een kip voor deze roofvogel niet veilig is. Tevens zijn hierin z'n adellijke achtergrond en typering als aasvogel opgenomen.

Aan z'n uiteenlopende namen kunnen nog **Hinnenbrawier** en **Plod** uit België worden toegevoegd. De laatste betekent zoveel als 'sloddervos' en dat doelt op de manier waarop het nest losjes wordt gebouwd.

ZWARTE WOUW - *Milvus migrans*

Duits	:	Schwarzer Milan
Engels	:	Black Kite
Frans	:	Milan noir
Fries	:	Swarte Glee

Betekenis wetenschappelijke naam: trekkende wouw.

De vroegere namen **Zwartbruine Milaan** en **Zwartbruine Wouw** (Vla) benadrukken nog duidelijker de kleur van het donkere verenkleed dan de huidige naam. Voor de betekenis van wouw en milaan verwijzen wij naar de desbetreffende passage in de tekst over de Rode Wouw.

De vermelde Friese naam betekent 'zwarte glijder' en heeft betrekking op de zeilende vlucht van de vogel, een eigenschap die trouwens kenmerkend is voor meer roofvogels. Een andere Friese naam is **Swarte Wou**.

De benaming **Bruwier** of **Brawier** komt uit België en is daar eveneens een naam voor kiekendieven. De naam zou zijn gevormd uit het woord brakwigge, dat 'moerasvorkstaart' betekent. De zwaluwstaart is minder diep ingesneden dan die van zijn rode soortgenoot. Brawier heeft echter ook de betekenis van 'een kwaadaardig mens'. Hoewel de Zwarte Wouw hier te lande maar zelden wordt gezien is het waarschijnlijk toch een der meest voorkomende dagroofvogels ter wereld.

Behalve met allerlei prooi voedt de vogel zich ook met aas, waaronder dode vis. In steden van oosterse landen is de Zwarte Wouw een bekende verschijning die er zijn

kostje bijeen scharrelt op markten en in havens.

BLAUWE KIEKENDIEF - *Circus cyaneus*

Duits : Kornweihe
Engels : Hen Harrier
Frans : Busard Saint-Martin
Fries : **Blauwe Hoanskrobber**

Betekenis wetenschappelijke naam: cirkelende azuurblauwe vogel.

In feite heeft alleen het mannetje aanspraak op 'blauwe' en dan slaat het op de blauwgrijze kleur van z'n rug- en broekveren. Andere namen die de nadruk leggen op de blauwgrijze kleur zijn **Blauwe Falk** (Fr), **Blauwschild**, **Blauwe Stootvogel** (Gd), **Blauwe Hoanneskrobber** (Fr), **Blauwe Hoanebieter** (Gr), **Blauwe Hoannemosk** (Fr) en **Blauwe Mûzebiter** (Fr). Deze 'mosk' of mus (van groot formaat) grist of 'schrobt hanen' van het boerenerf en bijt ze dood. Een 'kippenverdelger' zeggen de Engelsen. In beschaafd Nederlands werden de kiekendieven bij ons aanvankelijk als 'kuikendief' vermeld. Vanzelfsprekend werden ze dan ook lange tijd tot de 'schadelijke vogels' gerekend.

Muizen vangt hij soms uit de roggevelden, waarnaar hij **Roggevalk** (Dr) is genoemd. Jonge vogels behoren in de broedperiode tot z'n prooidieren. Een paartje kiekendieven kan in een meeuwenkolonie paniek veroorzaken! **Pullefretter** (Ter) of **Pylefretter** (Ter) zijn namen die daarvan getuigen.

Ook duiven zijn voor hem niet veilig: **Duivenpakker** (OZV). Nu is dit wel een van die namen die in het algemeen voor sommige roofvogels worden gebruikt. Zo ook **Kobie** (ZV), **Koope** (Sco), **Stekveugel** (OZV) - van stekken = vastgrijpen - en **Brauwier** (ZV), dat is gevormd uit brakwigge = moerasvorkstaart (vergelijk Bruine Kiekendief en/of Buizerd).

Namen als **Elzebusch** (Gd), **Elzebuser** en **Elzenpuist** (NB) duiden op z'n aanwezigheid in moerassig bosterrein. Mogelijk is hij hier tevens als 'elzenbuizerd' getypeerd. Een 'puist' is een boomstronk, die deze vogel dient als rust- en slaappleats.

Es-oel(e) is ook een naam voor de 'Grauwe' en voor de Velduil omdat deze soorten vaak hetzelfde gebied verkiezen, in dit geval het bouw- of akkerland. Ook vertonen de gezichten van beide vogels overeenkomst.

Schor (Fr) of **Skor** (Tex) zijn namen voor alle kiekendieven. Het betekent zoveel als 'scheerder', naar het laag over de vegetatie of het riet scheren wanneer de vogels naar prooi speuren.

Tegen de winter arriveren hier uit de Scandinavische landen nog Blauwe Kiekendieven. Deze kregen de naam **Noordse Valk** (Dr), mede omdat de lange staart op die van een valk lijkt.

Ook **Sint Maartenvogel**, welke naam tevens in België bekend is en in de Franse naam z'n oorsprong heeft, houdt verband met z'n komst in het najaar - St. Maarten valt op 11 november - en is voor verschillende vogelsoorten, zie b.v. het Goudhaantje, een

populaire naam.

Glee (Fr) en **Zwemmer**, ook van andere roofvogels bekend, hebben betrekking op de glij- of zweefvlucht. De laatste naam geeft tevens het rondzweven weer waarbij de vogel de grond naar voedsel afspeurt. Dezelfde strekking heeft de genusnaam *Circus*.

BRUINE KIEKENDIEF - *Circus aeruginosus*

Duits	:	Rohrweihe
Engels	:	Marsh Harrier
Frans	:	Busard des roseaux
Fries	:	Brune Hoanskrobber

Betekenis wetenschappelijke naam: cirkelende koperroestkleurige.

Deze nagenoeg donkerbruin gekleurde roofvogel jaagt bij voorkeur boven rietvelden. Zijn prooi bestaat o.a. uit muizen, kikkers, insecten, kleine watervogels en eieren. Jachtbuit van verschillende 'pluimage' herkennen we in **Kuikendief**, **Kiekendief**, **Pullefretter** (Ter), **Duivenpakker** (ZVI), **Eierslurper**, **Mûzebiter** (Fr), **Muizenbijter**, **Aaifretter** (Fr), **Eiervreter** en **Hoenderdood**.

Uiterlijke overeenkomst van het wijfje van de Bruine Kiekendief met de Zwarte Wouw resulteerde in **Wouw** (Loo) en **Rietwouw** (NB, NH). Soms wordt de vogel **Houk** (Fr) of **Ketoel** genoemd, namen die respectievelijk Havik en Katuil betekenen.

Veel van de volksnamen waarmee de vogel wordt aangeduid zijn evenzeer namen voor andere roofvogels. Net als de Buizerd (zie aldaar) wordt hij **Kobie** (ZI) of **Kobe** genoemd.

Mín of meer algemene namen zijn **Grote Stekker** (ZVI) of **Stekvogel** (ZVI); deze wijzen op zijn kwaliteiten als stootvogel. **Klem** en **Krem** geven achtereenvolgens het vastklemmen van de prooi en het krommen van de klauwen weer. Andere gemeenschappelijke roofvogelnamen - zie Buizerd en Blauwe Kiekendief - zijn **Glee** (Fr), **Brouwier** (ZVI) of **Brawier** (Vla), **Koop** (NB) en **Kope** (Goe, Sco).

Typische kiekendiefnamen zijn **Hoanebieter** (Dr, Gr), **Hoanneskrobber** (Fr) en **Hoannemosk** (Fr). Zie bij de Blauwe Kiekendief.

Met **Schor** en zijn Texelse variant **Skor** wordt op het vlak over het riet scheren bedoeld. Het is overigens ook een naam voor iemand die loopt te struinen naar iets dat van zijn gading is. Mogelijk is **Schoffert** (Ste) van Schor afgeleid met als betekenis 'schavuit' of van schofferen, hier in de betekenis van 'vernietiger'.

Een opmerkelijke naam is **Tjallebird** (Fr) maar de betekenis ervan is ons onbekend. Het is vrijwel de naam van het Friese plaatsje Tjalleberd.

Zijn naam **Spanvogel** wijst o.i. op de uitgespreide handpennen van de lange vleugels.

GRAUWE KIEKENDIEF - *Circus pygargus*

Duits	:	Wiesenweihe
Engels	:	Montagu's Harrier
Frans	:	Busard cendré
Fries	:	Skiere Hoanskrobber

Betekenis wetenschappelijke naam: cirkelende witsluitvogel.

De Nederlandse naam van de vogel was nog in de eerste helft van de 20-ste eeuw **Asgrauwe Kiekendief**. '(As)grauwe' heeft betrekking op de kleur van het mannetje, die in de Friese naam als 'skier' of grijs wordt vermeld. In andere namen echter wordt deze vogel als een 'blauwe' beschreven (waarmee blauwgrijs wordt bedoeld), n.l. in: **Blauwe Hoannemosk** (Fr), **Blauwe Hoanskrobber** (Fr), **Blauwe Mûzebiter** (Fr) en **Blauwe Valk**.

In deze namen - zie ook de Blauwe Kiekendief - wordt de kuikendief onder meer getoond als 'hanenvogel' en 'hanenschrobber'. Hij veegt als het ware een haan van het erf. Sommigen zagen hem als **Beul** (Sch) en **Keninebeul** (Sch).

Aangezien hij de kleinste van de kiekendieven is wordt hij **Lytse Hoannebiter** (Fr) - lytse = kleine -, **Lytse Hoannemosk** (Fr), **Lytse Hoanskrobber** (Fr) en **Lytse Mûzebiter** (Fr) genoemd.

Bij het mannetje valt de grijswitte stuit op, die bij het wijfje grijzer is en daardoor minder goed zichtbaar. Uit dit kenmerk van de vogels is de soortnaam gevormd. Ook de gewestelijke namen **Witsteertskor** (Tex) en **Witstaartschor** getuigen ervan. In de Belgische Kempen zegt men **Witte Klamper** en **Kwaadvogel**.

Zijn korte naam **Schor** (Fr) of **Skor** (Tex) geeft aan dat de vogel laag over rietvelden en grond 'scheert' om zo een prooi te verrassen.

De soort vertoont veel overeenkomst met de Blauwe Kiekendief zowel in uiterlijk als in leefgebied. Hun namen zijn dan ook vaak dezelfde, zoals b.v. **Es-oele** (Twe) en **Roggevalk** (Dr). Hierbij is tevens een vergelijking gemaakt met uil en valk als een algemene benaming.

WESPENDIEF - *Pernis apivorus*

Duits	:	Wespenbussard
Engels	:	Honey Buzzard
Frans	:	Bondrée apivore
Fries	:	Huningfalk

Betekenis wetenschappelijke naam: behendige (?) bijenverslinder.

Wespen, hommels en bijen, in het bijzonder de larven, poppen en honing van deze insecten, zijn het hoofdvoedsel van deze 'rover'. Onbevreesd voor hun steken - de dichte bevedering van de kop beschermt hem tegen aanvallen van de woedende insecten - graaft hij met zijn poten wespennesten uit teneinde er met een stuk honingraat

vandoor te gaan. Waargenomen is dat hij wespen en bijen eerst het lichaamsdeel met de angel afbijt alvorens de prooi te verorberen. In Friesland noemt men hem naast zijn algemene naam ook wel **Wapsebiter**.

De Wespendif is niet alleen zo groot als de Buizerd, maar lijkt bovendien tijdens de vlucht veel op deze vogel. Niet voor niets wordt hij **Bijenbuizerd** en **Wespenbuizerd** genoemd. Toch krijgt hij een enkele keer de naam van een andere roofvogel met minder duidelijke overeenkomsten toegemeten zoals **Wespenvalk** en **Bijenarend** (ZH).

GIEREN

VALE GIER - *Gyps fulvus*

Duits	:	Gänsegeier
Engels	:	Griffon Vulture
Frans	:	Vautour fauve
Fries	:	Feale Gier

Betekenis wetenschappelijke naam: geelbruine grijpvogel met gekromde snavel. Een wat vrije omschrijving onzerzijds: de etymologie van Gyps gaat terug op het Griekse guros, dat gekromd van snavel of klauwen betekent. Er kan evenwel ook verband zijn gelegd met grupos = griffioen, welke mythe-vogel ook Grijp werd genoemd.

De Vale Gier is een echte 'hoogvlieger'. Zwevend op de luchtstroom die langs de flanken van het gebergte omhoog wervelt, speurt hij vanaf grote hoogte naar buit. In ons vlakke land, dat nogal afwijkt van zijn bergachtige leefgebied, is de gier een enkele keer als dwaalgast waargenomen.

De kop en nek van deze aaseter zijn, zoals bij andere gieren, zo goed als kaal. Het geelachtige verenkleed is wat flets van kleur, vandaar de aanduiding 'vale'. Gier is afkomstig van gierig, in de zin van vraatzuchtig, gulzig. De betekenis van zijn Friese naam is eveneens Vale Gier.

AREN DEN

Deze imponerende vogels met hun 'arendsblik' horen volgens een jachtterm tot de edele roofvogelsoorten. 'Edele Vogel' is de betekenis van de Middelhoogduitse benaming Adelaar, waarin ara, het Gotische woord voor arend herkenbaar is. De Germaanse grondvormen aran en arnu zijn verwant met het Griekse ornis, dat vogel betekent (vgl. ornithologie). Uit het Duits werd adelaar gevormd, dat tevens een dichterlijke benaming voor een arend was in diens hoedanigheid van koning der vogels. Volgens een overlevering uit de Noorse mythologie is de wind ontstaan door de vlucht van een reusachtige adelaar.

Arenden vervullen een hoofdrol in mythologie en symboliek, waarbij ze iets verhevens tot uitdrukking brengen (b.v. als embleem voor een land). In de heraldiek is de adelaar

op 40 gemeentewapens afgebeeld (situatie 1960). Hiertoe behoren de wapens van Arnhem en Arnheim, al staat het geenszins vast dat 'Arn' op aldaar verblijvende arenden doelt.

BASTAARDAREND - *Aquila clanga*

Duits : Schelladler
Engels : Spotted Eagle
Frans : Aigle criard
Fries : **Bastertearn**

Betekenis wetenschappelijke naam: donkerbruine schreeuwer.

Hoewel de Bastaardarend uiterlijk enige gelijkenis vertoont met de Steenarend, zijn het juist de kleine verschillen met deze soort die hem tot een 'bastaard' maakten. Veel meer nog lijkt hij op de iets kleinere Schreeuwarend. Hij wordt daarom ook wel **Grote Schreeuwarend** genoemd.

De Bastaardarend kan in ons land een enkele keer tijdens de doortrek worden waargenomen. Het broedgebied strekt zich uit van Oost-Europa tot aan de Grote Oceaan. De aanwezigheid van water (meren) lijkt zeer belangrijk te zijn: waterratten en watervogels maken een voornaam deel uit van zijn prooi.

SLANGENAREND - *Circaëtus gallicus*

Duits : Schlangenadler
Engels : Shorted-toed Eagle
Frans : Circaète Jean-le-Blanc
Fries : **Slange-earn**

Betekenis wetenschappelijke naam: cirkelende arend uit Gallië.

Een vogel met een voorkeur voor slangen als voedsel.

Een vroegere naam was **Slangenbuizerd**. Waarschijnlijk werd z'n imponerende vliegbeeld tijdens het zweven met dat van de Buizerd vergeleken. Hij onderscheidt zich van deze doordat hij frequent 'wiekelt' bij het speuren naar prooi.

Grappig is de Franse naam van deze arend, die verband houdt met z'n witte onderzijde.

Vanuit Zuid-Europa doet hij een enkele keer ons land aan.

STEENAREND - *Aquila chrysaetos*

Duits	:	Steinadler
Engels	:	Golden Eagle
Frans	:	Aigle royal
Fries	:	Keningsearn

Betekenis wetenschappelijke naam: donkerbruine gouden arend.

Deze arend leeft in de berggebieden van Europa en dankt z'n naam aan de rotswand, waartegen de soort nestelt op kleine plateaus. Maar volgens een Grieks verhaal is de naam ontstaan omdat het wijfje van de arend een eivormige steen in het nest had gelegd als uitdaging voor het mannetje, dat niet aan huiselijk leven dacht. Hij was met de goden in avonturen verwickeld, waarbij hij opviel door moedig gedrag en grote kracht.

Andere namen zijn **Bergarend**, **Koninlyke Arend**, **Koningsarend** en bij onze zuiderburen **Goudarend**, naar de goudbruine tint van kop, nek en schouders.

Een koninklijke vogel, die wel eens gaat dwalen en zich dan een enkele keer boven ons land vertoont.

ZEEAREND - *Haliaeetus albicilla*

Duits	:	Seeadler
Engels	:	White-tailed Eagle
Frans	:	Pygargue à queue blanche
Fries	:	See-earn

Betekenis wetenschappelijke naam: zeearend met witte staart.

De ondermeer in Scandinavië en de Baltische landen broedende **Zeearend** of **Zeeadelaar** houdt zich in zijn broedgebied bij voorkeur op in de buurt van afgelegen meren, rivieren en, waarop de naam zinspeelt, langs (rotsige) zeekusten.

Zeearenden die soms in ons land (o.a. bij de Oostvaardersplassen) worden waargenomen zijn doorgaans jonge vogels. De oude vogels zijn honkvaster en meer aan hun territorium gebonden. Maar in 2006 werd bij ons het eerste broedgeval vastgesteld.

Naast vissen worden zo nu en dan ook vogels en kleine zoogdieren prooi van de Zeearend. De gewestelijke namen **Eenddoder**, **Ganzenarend** (Eem, NB) en de respectievelijk Groningse en Friese varianten **Gansoarn** en **Goes-earn** getuigen hiervan. Wat de ganzen betreft ging het vermoedelijk om in de winter verzwakte exemplaren en het feit dat de Zeearend wel eens een bij de ganzenjacht vastgebonden lokgans sloeg. Overigens eet hij ook wel kadavers van dieren. De naam **Visgier** in dit verband is een duidelijke verwijzing naar uitgesproken aaseters als gieren.

Met een vlucht van ca. 2,5 meter is de Zeearend de grootste arend van Europa. Door zijn brede vleugels lijkt hij een **Vliegende Deur**. De volwassen vogel is in het bezit van een geelkleurige snavel en een witte staart. Vandaar de streeknamen **Geelkop** (Haa) en

Witstaart (Haa). De laatste naam komt met de Engelse en Franse overeen. De naam **Witkoppige Arend** waarmee de vogel zou zijn aangeduid lijkt niet erg toepasselijk. Vermoedelijk is verwarring ontstaan met de Visarend, een vogel met een nagenoeg witte kop. Een naam die behalve voor de Zeearend, ook geldt voor Buizerd en Kiekendieven is **Cobi** of **Kobi(e)** (ZVI). Er is verband met de oude Franse woorden cobir = verpletteren en cobe = coup = slag, stoot. De betekenis van de naam is dus 'verpletteraar'. Ook de volksnaam **Beenbreker** kan in dit licht worden gezien. De naam houdt verband met de gewoonte van sommige arenden en gieren om hun prooi - of een deel ervan - vanaf grote hoogte op de rotsige bodem te laten vallen, zodat die in hanteerbare stukken breekt. Het is niet bekend of ook de Zeearend deze slimmigheid toepast.

VISARENDEN - *Pandionidae*

VISAREND - *Pandion haliaëtus*

Duits : Fischadler
 Engels : Osprey
 Frans : Balbuzard pêcheur
 Fries : **Fisk-earn**

Betekenis wetenschappelijke naam: zeearend Pandion. In de Griekse mythologie is koning Pandion de vader van Nisos, welke laatste in een Zeearend werd veranderd. Zie ook bij de Sperwer.

De Visarend is qua lichaamsbouw geheel op het vangen van vis ingesteld. Evenals de Zeearend is hij ook **Eendendoder**, **Visgier** en **Witkoppige Arend** genoemd. Hiervan heeft 'gier' betrekking op z'n vliegbeeld want de vogel is geen aaseter. Niet alleen de kop, ook de onderzijde van de Visarend is wit, wat werd vastgelegd met de naam **Witbuik**. We vermoeden dat Eendendoder abusievelijk van de Zeearend werd overgenomen.

Blijkens z'n naam **Zeevalk** speurt hij (o.a.) langs de zeekust naar vis. Hij kan 'bidden' als een Torenvalk en stoot als deze op een vis neer. Deze naam is o.i. uit het buitenland afkomstig want dit is niet een typische Nederlandse kustvogel.

De Engelse naam Osprey is een leenwoord van het Oudfranse Osfraie, dat zelf komt van het Latijnse ossifraga, dat beenbreker betekent, hetgeen in ons land een naam voor de Zeearend is. Het lijkt wat ver gezocht om verband te leggen tussen de Engelse naam en het gedrag van de in Australië levende Visarend, die n.l. grote zeeslakken verorbert nadat hij de schelpen eerst op de rotsen heeft stuk gegooid....

VALKEN - *Falconidae*

Betekenis wetenschappelijke naam: vermoedelijk sikkelvormigen. Ontleend aan het Latijnse falx = zeis, sikkel. Heeft betrekking op de gekromde klauwen en snavel van deze roofvogels. Mogelijk is er een oudere Germaanse naam, n.l. falwa = vaal, waarmee 'grijsbruine vogel' wordt bedoeld. Volgens sommigen zijn valken genoemd naar de Germaanse jachtterm falka = glanzend, fonkelend, waarmee op de scherp ziende ogen wordt gedoeld.

Op de gemeentewapens van Schinnen (Lb), Valkenburg aan de Geul (Lb) en Valkenburg (ZH) is een valk afgebeeld (twee vogels op dat van Valkenburg (ZH)) als een getuigenis van de vroegere valkerij. Ook Valkenswaard (NB) is daarnaar genoemd.

BOOMVALK - *Falco subbuteo*

Duits : Baumfalke
Engels : Hobby
Frans : Faucon hobereau
Fries : **Blauwe Wikel**

Betekenis wetenschappelijke naam: kleine buizerdvalk.

Hoewel deze valk niet 'bidt' of wiekelt zoals de Torenvalk doet, is de Boomvalk toch als een 'wikel' aangeduid, n.l. als **Blaauwwikel** (Gr), **Blau Wikeltsje** (Fr) en **Beamwikel** (Fr). Langs deze weg heeft men gewezen op verschillen met de Torenvalk, te weten de donkerblauwe rug en het nestelen in bomen. Andere varianten zijn **Beamfalk** (Fr) en **Blauwvalk**.

De vogel is een onstuimige jager, die z'n prooi meestal in de vlucht met z'n klauwen grijpt. Dit vastklemmen is verwoord in de namen **Klamper** (NB), **Klem**, **Krem** (Vel) - een nevenvorm van kram = klauw - **Dubbele Krem** (Wag), een algemene naam voor grotere valken, ofschoon de Boomvalk tot de kleinere soorten behoort, **Stootvalk** en in België **Steekklamper**. De Havik, Sperwer en Torenvalk kregen vergelijkbare namen. Hij vangt nogal eens een leeuwerik, hetgeen blijkt uit de namen **Lecurikdief** en **Lecuurikenvalk**. Aldus ook in een Duitse en Zweedse naam, Lerchenfalke resp. Lärkfalk.

In valkenierstaal is de Boomvalk een **Baillet**, een aan het Franse baille (voordien maille) ontleende naam, die verband houdt met de donkere vlekken op borst en buik. In de Engelse en Franse naam lezen we een 'Behendige Jaagvalk'.

GIERVALK - *Falco rusticolus*

Duits	:	Gerfalke
Engels	:	Gyr Falcon
Frans	:	Faucon gerfaut
Fries	:	Jachtfalk

Betekenis wetenschappelijke naam: valk die in het veld leeft. In de Oudnoorse naam Geir(falki), de oudst bekende, heeft 'Geir' de betekenis van speer, pijl. Onzeker is of hiermee bedoeld wordt op de vorm van de borst- en buikvlekken dan wel op de vorm van het lichaam ofwel op de snelheid waarmee de vogel vliegt.

Daar Giervalk en Giervogel ook namen waren voor de Reuzenalk (uitgestorven 1844), zou de naam volgens sommigen ook betrekking kunnen hebben op het grote formaat van deze valk.

Lang geleden was de Giervalk aan vorstenhoven vooral een statussymbool. Men pronkte dan graag met een geheel witte vogel, die in het hoge noorden was gevangen. Valkeniers noemden ze **Groenlandse Giervalk** en **Ijslander**, terwijl zij het mannetje de naam **Geertersel** en het wijfje de naam **Geervalk** gaven.

Ornithologen onderscheiden de vormen **Geervalk** (*Fr. rusticolus*; deze is wat kleiner en niet geheel wit), **Ijslandse Valk** (*Fr. islandus*) en **Groenlandse Valk** (*Fr. candicans* = 'witachtige').

ROODPOOTVALK - *Falco vespertinus*

Duits	:	Rotfussfalke
Engels	:	Red-footed Falcon
Frans	:	Faucon kobez
Fries	:	Readpoatfalk

Betekenis wetenschappelijke naam: valk die 's avonds vliegt.

Aan zijn oranjevleedige poten dankt deze kleine valkensoort de meeste namen. Een variant is de naam **Roodpotige Valk**.

Evenals de wetenschappelijke benaming, wijst de naam **Avondvalk** op zijn tot in de late schemering voortdurende jacht op insecten en andere kleine prooidieren.

De Roodpootvalk lijkt vrij veel op de Boomvalk, maar onderscheidt zich hiervan doordat hij regelmatig 'bidt'.

Op voorjaarsstrek is deze valk een zeldzame verschijning in ons land. Eerste waarneming: 1901.

SLECHTVALK - *Falco peregrinus*

Duits	:	Wanderfalke
Engels	:	Peregrine Falcon
Frans	:	Faucon pèlerin
Fries	:	Noardske Falk

Betekenis wetenschappelijke naam: valk uit het buitenland.

'Slecht' betekent algemeen, gewoon, want de vogel was bij valkeniers een niet zeldzame soort, zoals ook uit de Duitse volksnaam Gemeiner Falck blijkt. Voordien zou de naam zijn afgeleid van slechten of slopen, de manier waarop de prooi wordt geslagen.

Valkeniers noemen deze vogel vanouds **Pelerin**, hetgeen wil zeggen dat hij in z'n trektijd werd gevangen (om vervolgens te worden afgericht). Dat waren vooral jonge vogels, afkomstig uit buitenlandse broedgebieden, b.v. die in Zweden, waar hij Pilgrimsfalk heet. De betekenis van het Franse woord pèlerin is eigenlijk een mantel van een pèlerin, een pelgrim, iemand die op bedevaart is naar een gewijde plaats.

De vogel stond bekend om zijn grote trekbewegingen en dit imago is ook vervat in de namen **Pelgrim**, **Passagier** (ZH) en **Wander** (naar de Duitse naam).

De Friese naam geeft weer dat hij in Friesland vanuit Noord-Europa, waar z'n broedgebied ligt, afkomstig is. Elders in ons land is ook wel eens een rondzwerfende Barbarijse Slechtvalk signaleerd.

De **Sljuchtfalk** (Fr), ook **Slechtkopvalk** genoemd, behoort tot de snelste en behendigste luchtjagers. Hij grijpt een prooi met zo'n vaart dat deze soms al meteen is geslecht (gesloopt). Zijn naam heeft hiermee echter niets te maken. Wel passen bij het gedrag van deze roofridder de namen **Stötvaalk** (Gr), **Doevestoater** (Lb), **Duivenvalk** en **Eendenkrem** (vergelijk klemvast). In Vlaanderen spreekt men over de **Duiveklamper**.

Het mannetje wordt **Blauwe Falk** (Fr) genoemd wegens de leiblaauwe kleur van de rug.

Nog een naam uit de valkerij is **Edelvalk** waarmee men z'n capaciteiten onderstreept. Een jonge valk van 'de edele kweek' is een 'blaat', een samentrekking van blauwpoot, naar de kleur van zijn tenen. Destijds **Blauwvoet** genoemd. Ook werden kortweg de benamingen **Falk** (Fr) of **Valk** (ZH) voor de Slechtvalk gebruikt.

SMELLEKEN - *Falco columbarius*

Duits	:	Merlin
Engels	:	Merlin
Frans	:	Faucon émerillon
Fries	:	Stienfalk

Betekenis wetenschappelijke naam: duifachtige valk. Deze benaming kreeg hij vermoedelijk wegens de overeenkomende blauwgrijze rugkleur van het mannetje met die

van een Houtduif en de duifachtige vlucht.

Smelleken is afgeleid van de oude Franse en Duitse namen Esmeril respectievelijk Smerle. Hoewel de betekenis van deze namen niet vaststaat - er is alleen de vertaling: dwergvalk - bestaan daarover wel enige theorieën, waarvan de achterliggende gedachten misschien naast elkaar in de tijd zijn ontstaan. Zo zou het gevormd zijn uit de Oudhoogduitse naam Smiril, afgeleid van Schmirgel = smergel of amaril. Dit is een ijzerhoudend gesteente van donkerblauwe of bruine kleur, derhalve overeenkomende met de kleuren van het mannetje resp. het vrouwtje. Anderen menen dat de naam een afleiding is van het Latijnse Merula = Merel. In dat geval kan bedoeld zijn dat het Smelleken of zo klein is als de Merel of de Merel vaak als prooivogel slaat. Vergelijk hierbij het Duitse schmal = klein, slank. Een derde opvatting is dat de naam werd gebaseerd op het Griekse Smaris, zijnde de naam van een zeevisje, een 'bermpje', dat destijds de kleinste vis was die men kende (7 cm), zoals ook deze vogel de kleinste onder de roofvogels is.

Hoe gecompliceerd is de taal, als we ermee vergelijken het Duitse der Schmerl = de dwergvalk en die Schmerle = het 'bermpje'!

Nederlandse vogelnamen die bij het voorgaande passen zijn **Smelfalk** (Fr), **Smel(ke)** (Fr), **Smirrel** (Lb), **Smeering** (ook een 'modderkruiper') en **Smerlijn**.

De vogel broedt onder meer in Noorwegen op de zeekliffen en zou ook in ons land wel eens op stenen zittend zijn waargenomen. Zo ontstond uit de Noorse naam Steinfalk de Friese naam Stienfalk en elders **Steenvalk** en **Rotsvalk**.

Wegens z'n aanwezigheid in onze duinstreken werd hij **Duynvalk** (NH) genoemd.

Onze grote natuurkenner en -verteller Jac.P. Thijsse vermeldde de vogel aanvankelijk als Snelleken, omdat hij de snelle vlucht een duidelijke typering vond. Daarnaast zijn kracht en felheid de belangrijkste wapens van deze kleinste van onze valken. In dit beeld passen z'n namen **Dwergvalk** en **Blauwe Gier** (Fr), mede een verwijzing naar de Giervalk, zijn sublieme grotere familielid. Rug en staart van het mannetje zijn leiblaauw van kleur.

Hij jaagt doorgaans op kleine zangvogels, die hij laag en snel vliegend probeert te verrassen. Vandaar de namen **Leeuweriksvalk** en **Mussenklamper** (NB). De laatste naam kent men ook in Vlaanderen, evenals **Mussensteker**.

Vanwege z'n kleine afmetingen werd deze roofvogel in de valkerij door adellijke vrouwen gehanteerd en daarom een 'damesvalk' genoemd.

TORENVALK - *Falco tinnunculus*

Duits	:	Turmfalke
Engels	:	Kestrel
Frans	:	Faucon crécerelle
Fries	:	Reade Wikel

Betekenis wetenschappelijke naam: schel klinkende valk.

Evenals de wetenschappelijke, Engelse en Franse naam zijn ook enkele Limburgse volksnamen verbonden met de schel klinkende roep die de vogels tijdens de paartijd

laten horen. Het zijn de namen (**Steen**)**krijter**, **Steenschmetser** en het verbasterde **Steenmetser**. Schmetser betekent zoveel als 'schetteraar' en is waarschijnlijk ontstaan uit het Duitse schmettern. Het element 'steen' kan duiden op de rust en nestelplaats in torens en andere uit steen opgetrokken hoge gebouwen. De Nederlandse naam en de Friese variant **Toerfalk** wijzen daarop. Ook kan gedacht worden aan steenrood, een kleur die we aantreffen in het verenpak van de **Roodvalk** (Gr, ZH). De naam **Steengal** schijnt te duiden op de bruinrode of blauwrode vlekken van het verenpak van de Torenvalk, omdat deze herinneren aan steengal, een ziekte aan de hoeven van paarden. In een Duitse bron (steren; stern) is sprake van de ster-tekening van de gevlekte veren. Andere namen in verband met de roodgekleurde bovendelen van de valk zijn de algemene Friese naam en de namen **Roaje Falk** (Ter) en **Rode Wiekel**. Verschillende van deze volksnamen zijn afkomstig uit de tijd van de valkerij.

Behalve in gebouwen nestelen de vogels tegenwoordig vooral in bomen en nestkasten. Soms hebben ze de gewoonte om de nesten van kraaien te gebruiken. Of de naam **Torenkauw** (Wie) hierop terug te voeren is onduidelijk.

Het woord 'wiekel' dat we in enkele namen tegenkomen is afgeleid van het Oudhoogduits wannen dat 'zwevend stilstaan' betekent. Deze manier van in de lucht hangen als de vogel op zoek is naar prooi noemen we ook wel bidden (men zegt soms: "de Torenvalk bidt voor het eten"). De volgende streeknamen zijn hierop terug te voeren: **Windwanner**, **Bidder** (NB), **Hangertje** (ONB), **Zwevertje** (ONB), **Wikelder** (Fr), **Wiekel** (Ame, Gr) en **Wykel** (Ter). Genoemd naar de wijze waarop hij alvorens te 'bidden' naar hogere regionen opstijgt is de naam **Klimmer** (Ov). De namen **Zwemer**, **Zweimer** (MLb) en **Zwemmer** zijn afkomstig uit de valkerij. De getemde valk 'zwijmelt', d.w.z. hij lummelt rond in het veld en/of brengt geen prooi aan.

De Torenvalk is een echte muizenjager en daardoor voor de mens een nuttige vogelsoort. Met de namen **Muizenvanger** (ZH), **Moeznjager** (Lon), **Muizenvalk** en de Vlaams-Belgische namen **Muizenpakker** en **Muizenklamper** wordt de nadruk op zijn belangrijkste slachtoffer gelegd. Als de valk vanuit zijn hoge positie een prooi waarneemt duikt of stoot hij daarop en klemt die vast met zijn klauwen. Hierop duiden de namen **Kukestoter** (RvN), **Krem**, **Steekvogel** (Zl), **Steekvleugel**, **Stekker** (ZVI) en **Klamper** (ZVI) of **Klampert** (NB). Een enkele keer wordt de naam van een andere stootvogel aan de Torenvalk gegeven zoals **Havik(kie)** (Tex) en **Sperwer** (ZBW).

Minder eenvoudig thuis te brengen is de naam **Glitte**. Mogelijk is die afgeleid van glijden (zweven) en zal dan samenhangen met het bidden of wiekelen van de valk.

De naam **Ringvalk** (Dr) slaat op het vrouwtje dat zo genoemd wordt naar de ringvormige strepen op de staart.

HOENDERS - *Tetraonidae*

Tetraon is een oude Griekse naam voor de in het wild levende hoendersoorten. In Nederland worden ze ook wel boshoenders genoemd of, wegens hun bevederde poten, ruigpoothoenders.

De Friese naam voor hoenders is hinfûgels.

KORHOEN - *Tetrao tetrix* eerder *Lyrurus tetrix*

Duits	:	Birkhuhn
Engels	:	Black Grouse
Frans	:	Tétras lyre
Fries	:	Kuorhin

Betekenis wetenschappelijke naam: klokkende hoen. Eerder hoen met liervormige staart.

Het element 'kor' is afgeleid van korren, een klanknabootsende vorm (vergelijk kirren, koeren, knorren). 'Hoen' is een variant van haan, eveneens een klanknabootsend woord, dat 'mannelijk huishoen' betekent en is ontstaan uit o.a. het Gotisch hana. Evenals tamme hoenders worden de vogels naar hun geslacht haan of hen genoemd. We zien dit bijvoorbeeld in het Friese **Koarhoanne** en **Koarhin**. Andere min of meer algemene streeknamen zijn **Korhouder** (Gr), **Koerhoen**, **Kornhoen** en **Koornhoen**. Beide laatste namen zijn vrijwel zeker een verbastering van Korhoen en hebben dan ook niets met koren(velden) van doen.

De hoenders leven bij voorkeur op uitgestrekte vochtige heidevelden, afgewisseld met berken(bosjes). Dit komt tot uitdrukking in het Vlaamse **Heihaan(hen)** en in de namen **Berkhaan (hoen)**, **Bjirkhoanne(hin)** (Fr) en in **Moerhaan(hen)**.

De fraaie liervormige staart van de haan, waarvan de gekrulde veren in het Habsburgse rijk menig militair uniform of muts sierde, ligt ten oorsprong aan de oude naam **Kasteelhoen**. De uitgespreide staart die tijdens de balts een voorname rol speelt wordt hier vergeleken met de hoge achtersteven van een schip, in het Middelnederlands 'casteel' genaamd.

Vroeger werden in het wild levende hoenders vaak met de verzamelnaam 'wilde hoenders' of 'veldhoenders' aangeduid. Zo vinden we nog plaatselijk de volksnamen **Veldhoen** (Gr) en **Wilde Kiepe** (KvO).

ZANDHOENDERS - *Pteroclididae*

Betekenis wetenschappelijke naam: vogels met bijzondere vleugels. Hier wordt bedoeld op de lange spits toelopende staartveren.

STEPPEHOEN - *Syrrhaptes paradoxus*

Duits : Steppenhuhn
Engels : Pallas's Sandgrouse
Frans : Syrrhapte paradoxal
Fries : **Sânhin**

Betekenis wetenschappelijke naam: samengenaaid en tegen de algemene zienswijze in. Een en ander doelt op de vergroeide tenen en het opmerkelijke uiterlijk. Een oudere naam is **Steppen-zandhoen**.

De soort leeft in de dorre steppen van Mongolië. Vandaar **Aziatisch Steppenhoen**.

Tijdens grote westelijk gerichte invasies in 1863 en 1888 zijn steppehoenders tot in onze kuststreken waargenomen. Nadien zijn ze slechts sporadisch gesignaleerd, het laatst in 1972.

FAZANTVOGELS - *Phasianidae*

Betekenis wetenschappelijke naam: van de rivier Phasis afkomstig.

Naar hun biotoop en uiterlijk worden ze ook veldhoenders genoemd.

FAZANT - *Phasianus colchicus*

Duits : Fasan
Engels : Pheasant
Frans : Faisan de chasse
Fries : **Fazant**

Betekenis wetenschappelijke naam: van de Phasis in Kolchis afkomstig.

Fazant is via het Franse faisán ontleend aan de naam Phasis, een rivier in de streek Kolchis (Georgië), die van de Kaukasus naar de Zwarte Zee stroomt. In het begin van onze jaartelling werd de Fazant als siervogel door de Grieken (volgens anderen door de Romeinen) in Europa ingevoerd. Zowel het fraaie uiterlijk van de vogels als het smakelijke wildbraad zorgden voor een snelle verbreiding van de soort. De verwilderde Fazant is een bastaardvorm voortgekomen uit latere kruisingen met andere uit Azië afkomstige rassen. Zo is het mannetje thans voorzien van een witte halsring, een band die bij de oorspronkelijke soort uit Kolchis niet voorkwam.

Bosfazant was vroeger een algemene benaming, bij jagers was de naam **Jachtfazant** in zwang. Een aantal streekgebonden variaties op de naam zijn: **Gewone Fazant**, **Fa(i)sant** (Fr), **Fezante** (Ach, Sco, Zl), **Fisant**, **Fesont** (Ter), **Fazoant** (Ach) en **Fesant(hoanne)** (Ter). Elders komt de naam **Woudhoen** voor.

Het mannetje wordt met **Kok**, een klanknabootsing evenals het Franse coq (haan), dan wel met de naam **Woerhaan**, **Langstaart** of **Ringnek** aangeduid. Het wijfje wordt

Woerhen genoemd. Woerhaan is via het Middelnederlandse woerhane gevormd uit het Oudhoogduitse or(re)han, urhuon. De oorspronkelijke betekenis is waarschijnlijk ‘mannelijk dier’ (vgl. woerd).

KWARTEL - *Coturnix coturnix*

Duits : Wachtel
Engels : Quail
Frans : Caille des blés
Fries : **Kwartel**

Betekenis wetenschappelijke naam: men neemt aan dat *Coturnix* een gelatiniseerde klanknabootsing is van de roep (de ‘drieslag’) van deze soort, met name van het mannetje.

Dit geldt ook voor Kwartel, een naam die stamt uit het Griekse Wortux, het Oudperzische Vartax, het Oudhoogduitse Wahtala en het Latijnse Quaquila.

Vergelijkbare namen in ons land zijn **Kwakkel**, **Kwakel** (Eem, Lb), **Kwardel** (Gr), **Quartel**, **Wachel(e)** (Ach, Twe) en **Wachtel** (Riv).

Van de drie-letteregpige kwartelroep zijn de volgende volksnamen afgeleid: **Kuutjeblik** (Gr), **Kietkediet** (ONB), **Kikemedie** (NB), **Kwikmedit** - in Engeland Quick-me-dick - **Hutte-ke-dut** (NB) en **Prutje-Dut** (Ach).

De vogel wordt ook **Korenschriek** (Bet) genoemd omdat de soort vooral in gerst- en roggevelden broedt. Zie ook de Franse naam. Het naamdeel schriek, van het Oudsaksische werkwoord skrikon, betekent schreeuwer. Zie voorts bij de Kwartelkoning en Waterral.

In zijn naam **Gröskajjer** (Ach) of **Grozekajjer** (Ach) lijken ‘knol’ en kanjer’ te zijn vervat, in welk geval z’n gedrongen uiterlijk in het veld wordt weergegeven. Maar ook kan ‘graskauwer’ (zoals bij de Grasmus) zijn bedoeld.

De Friese woorden Kwakkeldôf en Kwarteldôf betekenen Oostindisch doof en duiden erop dat deze schuwe vogel doof lijkt, omdat hij bij gevaar pas op het allerlaatste moment op de vleugels gaat. Het is een gedrag dat hij toepast om z’n situatie niet te verraden, met name in het broedseizoen. Andere uitdrukkingen en zegswijzen waarin de vogel een rol speelt zijn: een kwakkelwinter; kwakkelen = sukkelen, b.v. met de gezondheid; zo vet als een kwartel; als de kwartel rustloos slaat, weet dan dat het spoedig regenen gaat.

PATRIJS - *Perdix perdix*

Duits	:	Rebhuhn
Engels	:	Partridge
Frans	:	Perdrix grise
Fries	:	Patriis

Betekenis wetenschappelijke naam: vermoedelijk van klanknabootsende vorming. *Perdix* is mogelijk verwant met het Griekse *perdesthai*, dat 'explosieve geluiden maken' betekent.

De Nederlandse naam is ontstaan uit de Franse naam *Perdrix*, die via het Oudfranse *perdriz* is ontleend aan het Griekse *perdix*. De naam kent een paar min of meer streekgebonden varianten als: **Patres** (ZVI), **Petries** (Ach, Gd, Gr, Sco) en bovengenoemde Friese naam.

De Patrijs is een enigszins gedrongen hoenderachtige vogel die behalve kortweg **Hoën**, ook **Veldhoën** (Ach), **Veldkiep** (Vel) en **Kipje** genoemd wordt. Een oude naam is **Raep-hoën**, ontleend aan het Oudhoogduitse *rebhuon* = 'roodbruine hoën'. Met *Raep-hoën* wordt evenwel verband gelegd met raepzaad-planten waartussen de Patrijs gesignaleerd zou zijn.

Met de namen **Trieshoon** (Twe) en **Trieshane** (Ach) wordt de haan, met **Trieshen(ne)** (Twe) en **Patrijshoën** het wijfje bedoeld. 'Tries' is een verkorting van Patrijs.

In jagerstaal heet de haan **Korporaal** (zal evenals bij de Fuut op de witte buik betrekking hebben) en wordt een volwassen of jonge Patrijs respectievelijk met **Blauwpootje** of **Geelpootje** aangeduid. In verband met zijn blauwgrijze hals draagt hij de naam **Blauwkraag**.

Een ondersoort is de **Veenpatrijs** - *Perdix p. spagnetorus*, die zich bij voorkeur in het veenmos, het hoogveen, ophoudt. Deze wat donkerder gekleurde Patrijs vinden we in Drenthe, waar hij de naam **Drentse Patrijs** of **Heidehoën** draagt.

Een merkwaardig benaming is **Bergpatrijs**. Vermoedelijk is dit een naam voor de Steenpatrijs, een soort die in de Alpen voorkomt, maar in ons land ook gefokt wordt.

RALLEN en BLESCHOENDERS - *Rallidae*

Sputterende, hoenderachtige, vaak bij het water levende vogels. *Rallidae* is afgeleid van het Oudfrans *rasle* = reutelen.

KLEIN WATERHOEN - *Porzana parva*

Duits	:	Kleines Sumpfhuhn
Engels	:	Little Crake
Frans	:	Marouette poussin
Fries	:	Lyts Reidhintsje

Betekenis wetenschappelijke naam: klein porseleinhoen (zie bij het Porseleinhoen).
Deze kleine ral is hier een vrij zeldzaam voorkomende broedvogel en doortrekker en leidt een zeer verscholen leven in de rietkraag van onze plassen.
De hierboven genoemde Friese naam betekent 'klein riethoentje'. In Vlaanderen wordt hij **Middelst Porseleinhoentje** genoemd. De Franse naam bevat de elementen moerasgansje en kuikentje.

KLEINST WATERHOEN - *Porzana pusilla*

Duits	:	Zwergsumpfhuhn
Engels	:	Baillon's Crake
Frans	:	Marouette de Baillon
Fries	:	Dwerchreidhintsje

Betekenis wetenschappelijke naam: zie bij Porseleinhoen. Pusilla = zeer klein.
De Belgische naam is **Kleinst Porseleinhoentje**.
Dit hoentje is iets kleiner dan een spreeuw. De soort leidt een verborgen leven en is hier een schaarse broedvogel.
De vogel is in Engeland en Frankrijk genoemd naar de Franse ornitholoog L.A. Baillon (1778-1855).

KWARTELKONING - *Crex crex*

Duits	:	Wachtelkönig
Engels	:	Corncrake
Frans	:	Râle des genêts
Fries	:	Teapert

Betekenis wetenschappelijke naam: verondersteld is dat *Crex* een klanknabootsend woord is.
De Nederlandse naam is ontleend aan een Griekse sage. Daarin maakt de Kwartelkoning deel uit van een zwerm kwartels op de trek. Omdat hij iets groter is dan de kwartels en tevens op ze lijkt werd hij als hun leider, hun koning beschouwd.
Niet zo onbegrijpelijk dat hij door sommigen **Kwartel** (Ame, Tex) werd genoemd. Hij is ook benaamd als **Kwakkelkoning**.

De vogel houdt zich graag verborgen in het lange gras van het hooiland. Daarvan is z'n naam **Hooistek** het resultaat. Deze levenswijze vormt een contrast met de opvallende geluiden die hij maakt en die de naamgeving hebben gestimuleerd.

Evenals de Waterral maakt de Kwartelkoning een schraperig geluid. Allerlei namen houden daarmee verband, zoals **Schriek** en **Landschriek**, waarbij de tweede benadrukt dat hij meer dan de andere rallen op het land leeft (vgl. de Engelse naam). Hij werd daarom als **Veldral** aangeduid, een tegenhanger van de 'waterrallen'. De naam **Railje** (ZVI), van het Franse *râle*, betekent reutelaar. **Roode Rall** doelt op zijn bruinrode verenkleed. De klanknabootsing 'crex' is verwoord in **Kreaker** (Fr), **Kreakhintsje** (Fr), letterlijk 'kraakhennetje', **Miedkreaker** (Fr) (mied is weide-/hooiland) en in **Kraakmon** (Ter), de 'kraakman'.

In de volksnamen **Grasknarper**, **Grasknirper** (Eem) en **Gesnar** (Gr) alsmede in de Duitse Grasschnarher en Schnarrwachtel is hij een knerper en een snurker. Naamgevers in België en Luxemburg hebben niet willen onderdoen met **Bremschaar** (Vla) en **Heggeschär**. De Franse naam betekent 'Bremral'. Deze Vlaamse naam zou in oorsprong Bemdscheer zijn geweest omdat de vogel vooral in beemden, dus in hooi- en weiland voorkomt.

Verbastering leidde tot vernieuwing met de naam **Bamptscher** (Lb), die is afgeleid van bamboscheur of bambazjaor, dat is een losbol of iemand die z'n geld er doordraait. (Oorspronkelijk de bijnaam Il Bamboccio, voor een schilder uit de 17-de eeuw, die opviel door zijn wanstaltigheid.)

De bovenvermelde naam Teapert (Fr) is afkomstig van teapje = krakelen en betekent dan 'ruziemaker', maar het kan ook zeurpot, babbelkous en vinnige vrouw zijn; fraaie vondsten voor het geluid van een vogel.

Vermoedelijk is **Sjreep** (ZLb) zowel klanknabootsend als een naam die op het slanke lijf doelt. **Griet**, **Spriet** en **Sprit** zijn namen die eveneens een scherpe klank hebben, maar ze hebben betrekking op de zijdelings afgeplatte lichaamsvorm, zo kenmerkend voor rallen, waardoor de vogel zich gemakkelijk door het riet kan verplaatsen.

Wanneer er een paard door het land loopt en te dicht bij het nest van de Kwartelkoning komt roept hij angstig **Peer(d)sneers** (Gr, WFr), hetgeen enerzijds een klanknabootsende naam is en anderzijds als paard-z'n-achterste kan worden vertaald. Dit wil zeggen dat hij de viervoeter liever van achteren ziet en hem eigenlijk toeroept "Maak dat je wegkomt!"

MEERKOET - *Fulica atra*

Duits	:	Blässhuhn
Engels	:	Coot
Frans	:	Foulque macroule
Fries	:	Markol

Betekenis wetenschappelijke naam: witvlek.

Het woorddeel 'meer' heeft betrekking op de biotoop. De laatste veertig jaar wordt de

Meerkoet echter steeds vaker ook op kleinere wateroppervlakten, zoals in slootjes, aangetroffen. Zijn geluid is als 'koet' nagebootst. Het is afgeleid van koeteren = onduidelijk praten. In oorsprong werd met koeteren alleen het geluid van een kalkoen bedoeld. Aanvankelijk was de naam van deze vogel **Meerkol**. Met 'kol' wordt de opvallend witte vlek, ook wel bles (d.i. bleek) genoemd, boven de snavel bedoeld.

Van Meerkoet kunnen de volgende dialectvormen worden vermeld:

Meerkoot (Kem), **Meerkoutje** (Gr), **Mjêrkoot** (ZVI), **Mértekot** (ZBW), **Merrekote** en **Maerekote** (ZI). Soms wordt er volstaan met **Koet** (NH), **Koete** (Ach, Sco), **Koot** (Kam) of **Kote** (KvO).

Naamsvarianten van Meerkol (Gr) en Markol (Fr) zijn: **Merkol** (Fr), **Markel**, **Macrolle** (ZI), **Marolle** (ZVI), **Mérol** (ZBW), **Mirkel** (Ter) en **Kol**. Mogelijk is ook gedacht aan de kap en zwarte kleding van de maricolen, destijds een kloostergemeenschap in Brussel.

Meerkol is overigens ook een naam voor de Vlaamse Gaai maar heeft dan een andere betekenis.

Namen met de vermelde bles zijn: **Bleshoen** (Ov), **Bleshouder** (Gr), **Bleske** (Gr), **Bleshen(neke)** (Lij), **Bles-aende** (Ach), **Witte Bleskop**, **Blisse** (WZV), **Swarte Bles-ein** (Fr) en **Swartblêde Ein** (Fr). De Franse naam betekent 'Bles meerkol'.

Plaatselijk is er de naam **Kobie** (ZI) dat hier 'druktemaker' kan betekenen, of wellicht het goedig bedoelde 'Kobus'. Misschien een spottend 'koppie' omdat hij zo'n kleine kop heeft ten opzichte van z'n lichaam. De naam komt ook bij de kiekendieven, Buizerd en de Zearend voor, maar verband hiermee is door ons niet gevonden. Algemeener maar verwarring gevend is z'n naam **Waterhuuntjen** (Ach). De naam **Prutter** kreeg hij om z'n pruttelende geluidjes.

Maar **Poep** (Fr) is een scheldnaam, een ander woord voor 'achterwerk' of een woord van die strekking. De naam werd destijds eerst gegeven aan mensen uit de grensstreek en Duitse marskramers en is waarschijnlijk ontstaan onder invloed van het Duitse Bube = boef, en misschien ook van de Duitse namen Pupke en Papke in de betekenis van 'lomperd' en 'dikkerd'. Die afkomst blijkt ook uit de bijnaam **Dúts(k)er** (Fr).

Net als de Waterral kent men hem ook als **Kriekel-eendje** (Lij). Mogelijk is er verband met kriel (= klein) of met z'n geluid.

Voorts is deze vogel **Kleermaker** genoemd, waarvan ons twee uiteenlopende verklaringen ter ore zijn gekomen, n.l. deze: 1. het zou gaan om de lange tenen van de Meerkoet, die worden vergeleken met de doorgegroeide wijsvinger- en duimnagel van een kleermaker (die hiermee plooiën kan vasthouden): 2. het is een scheldnaam voor een slechte jager, want die heeft slechts enige meerkoeten geschoten, een jachtbuit met weinig inhoud.

De oude naam **Haegelgans** houdt misschien verband met de huid van de Meerkoet als hagelzakje.

In Vlaanderen vergeleek men z'n kleur met die van een andere algemeen voorkomende vogel, de Kraai, zodat men hem daar **Meerkraai**, **Waterkraai** en **Roetaard** noemde. Nog een Vlaamse naam is **Waterklok**, naar het enigszins 'klikkende' of 'bellende' geluid in de paartijd.

PORSELEINHOEN - *Porzana porzana*

Duits	:	Tüpfelsumpfhuhn
Engels	:	Spotted Crake
Frans	:	Marouette ponctuée
Fries	:	Bûnt Reidhintsje

Betekenis wetenschappelijke naam: onbekend. Porzana is een oude Noord-Italiaanse naam voor deze vogel.

Wat betreft **Porseleinhoen(tje)**, is het de vraag of er verband bestaat tussen porzana en porcellana, oorspronkelijk de naam voor de Venusschelp. Ook oosters aardewerk, dat veel leek op het oppervlak van die schelp, werd om die reden porcellana genoemd en dat woord is via het Franse porcelain in het Nederlands als porselein bekend geworden.

De vogel zou z'n naam te danken hebben aan de als porselein glanzende borst- en buikveren.

Andere namen naar uiterlijk en biotoop zijn **Bont Waterhoentje**, **Bûnte Reidhin** (Fr), **Reithoentje**, **Lyts(e) Reithin(sje)** (Fr), **Klein Waterhoentje** - twee namen die ook bij het Klein Waterhoen horen - en **Moeraskwartel**. De laatste doelt ook op enige overeenkomst met de Kwartelkoning.

De Vlamingen noemen deze soort **Groot Porseleinhoentje**, waarmee de verhouding ten opzichte van Klein en Kleinst Waterhoen, die in België ook een andere naam hebben, wordt aangegeven.

WATERHOEN - *Gallinula chloropus*

Duits	:	Teichhuhn
Engels	:	Moorhen
Frans	:	Gallinule poule-d'eau
Fries	:	Reidhintsje

Betekenis wetenschappelijke naam: groenpotig kipje.

Zowel de biotoop als het hoenderachtig uiterlijk van deze talrijke bewoner van sloten en plassen staan borg voor een flink aantal streeknamen. We laten ze hier volgen: **Waterhen(netje)**, **Waterkip(petje)** (Tex), **Woatereendje** (Gr), **Wotterhinje** (Gr), **Wetterhouder** (Gr), **Woaderpick** (Gr), **Waeterkiepien** (KvO), **Waeterkieken** (Zl), **Vaddekrieken** (OZV), **Waeteroen** (Sco), **Waterhuuntjen** (Ach) en **Waterhuneke** (Ach). Andere min of meer gelijkkluidende namen zijn **Waeterkiepke** (Kem, Lij), **Waeterkuûk** (Wee), **Waterhinneke** (NB), **Waeter'oender** (ZVI), **Poelendje** (NLb), **Riethoen**, **Riethen** (Tex, WFr), **Kipje**, **Rietkip** (Tex, WFr), **Rietkiepien** (KvO), **Reidhin** (Fr), **Modder'oender** (ZVI) en **Modderkuke** (Lb). Worden met genoemde namen in het algemeen beide geslachten aangeduid, met het Friese **Hoantken** en **Reidhoantje** wordt alleen het mannetje bedoeld.

Behalve dat het **Waterhoentje** iets kleiner is dan de Meerkoet, zijn vooral de

roodgekleurde bles en gele snavelpunt kenmerkend voor het hoen. Vandaar de naam **Rode Bleskop**.

De Limburgse volksnaam **Greenpoot** wijst op de groene kleur van de poten. Die poten hebben een rood hielbandje en daarom zei men wel dat het Waterhoen ridder in de orde van de kouseband was.

Als men hem **Schoemendje** (Wee) noemt wordt hiermee misschien een eendje dat overal rondschiemt bedoeld.

Met de naam **Kriel-end** (Ach) wordt het Waterhoen vergeleken met een 'klein eendje'.

Het Waterhoen voedt zich zowel met plantaardig als dierlijk voedsel. Tijdens het zwemmen duikt het hoen af en toe onder water om te fourageren. Hieraan dankt het de namen **Dukertjen** (Ach), **Dûkhintsje** (Dr), **Duukeloen** (Sco) en **Dukel'oentje** (ZVI).

Het Groningse **Kouer(eendje)** of **Kouwert** is wellicht een verwijzing naar 'koet' en kan zowel op het geluid als op het uiterlijk van het Waterhoen betrekking hebben.

Krikaende (Ach) is een klanknabootsende naam.

Het element 'schie' in **Schieteendje** (NB) kan te maken hebben met de ietwat schokkende manier waarop de vogel zich in het water voortbeweegt. Bij de naam **Hikstaart** (Loo) zien we het mannetje met zijn staart wippende (schokkende) bewegingen maken om het vrouwtje z'n mooie witte staartveren te tonen.

Een Belgische naam voor het hoen is **Waterkraai**.

In Noord-Brabant wordt soms de naam **Jezuskippetje** gehoord. Dit omdat het lijkt alsof het Waterhoen over water kan lopen, n.l. wanneer hij met behulp van z'n lange tenen een weg over de waterplanten zoekt of watertrappelend opvliegt.

WATERRAL - *Rallus aquaticus*

Duits	:	Wasserralle
Engels	:	Water Rail
Frans	:	Râle d'eau
Fries	:	Wetterhintsje

Betekenis wetenschappelijke naam: sputteraar die aan het water leeft.

'Ral' is een klanknabootsende naam. De Franse herkomst 'râle' is herkenbaar in de Belgische namen **Raalde** en **Ralje** en bij ons in **Ralle** (Ach).

Bij deze vogel zijn het sputterende, snerpende, knorrende en gillende geluiden die de aandacht trekken en die in uiteenlopende namen zijn uitgedrukt, zoals **Schriek** = 'schreeuwer', **Waterschriek**, **Waterscher** (Lb) = 'schraper', **Moerasvarken** (Kem), **Fluitje** (Gr, ZH) en **Kouert** (Gr) = 'koet', afgeleid van koeteren, onduidelijk praten.

Kriekel-eendje (Lij) kan zowel op z'n kleine formaat - vergelijk krielkip - als op z'n geluid doelen. Ook de Meerkoet wordt in die streek plaatselijk zo genoemd.

Andere namen - naast de reeds vermelde - die op z'n biotoop en uiterlijk betrekking hebben, zijn **Waterkipje** (ZH), **Wotterpiek** (Gr), **Riethoentje**, **Klein Waterkieken**

(Vla) en **Kleine Waterral**. ‘Kleine’ is waarschijnlijk toegevoegd om hem in verhouding te plaatsen met het wat grotere Waterhoentje.

Z'n glanzende fluweelachtige borst en buik hebben geleid tot de namen **Fluweelhoentje** (Gr) en **Zijdehoentje** (Gr).

De naam **Petrusvogel** (Lb) dankt de Waterral aan z'n manier waarop hij over de bladeren van lelie en plomp loopt, zoals Petrus over de golven liep. Overigens heeft het Stormvogeltje een bijna identieke naam.

KRAANVOGELS - *Gruidae*

KRAANVOGEL - *Grus grus*

Duits	:	Kranich
Engels	:	Common Crane
Frans	:	Grue cendrée
Fries	:	Kraan

Betekenis wetenschappelijke naam: een klanknabootsing van de trompetachtige roep “kruu-oe”.

Aristoteles vermeldde de soorten kraanvogels tezamen als ‘geranos’. Hieruit is de Oudhoogduitse naam Chranuh ontstaan, dat eveneens een klanknabootsend woord is, later het Middelnederlandse Crâne en vervolgens de bovenvermelde namen en **Kraen-fügel** (Fr), **Krön** (Twe) of **Krun** (Twe), **Kroelekraan** (NB), **Kroene-krane** (Ach) en **Kroe(ë)nekraan** (Lb). In België is dat de naam **Kronekraan**. Bij de vorming van een paar van die namen kan er behalve aan het geluid ook gedacht zijn aan de ‘kroon’ van de vogel, z'n rode kruin.

Opmerkelijk is de naam **Malefijt** (Eem) die althans bij het Stormvogeltje met slecht weer verband houdt.

De naam **Wilde Schroete** (Ach) of **Wilde Schrûte** (Ov), die uit Westfalen afkomstig is, betekent Wilde Kalkoen. Hier wordt bedoeld op enige overeenkomst van het geluid van beide soorten, waarbij ‘schroet’ bovendien de betekenis heeft van een kwaadaardig mens dat schreeuwt. Zie ook bij Grote Trap. In Limburg werd hij ook **Wilde Gans** genoemd.

Zwarte Reiger (ZVI) heeft betrekking op de kleur van z'n pluimstaart en delen van kop en hals.

Verder is z'n verenkleed vrijwel grijs gekleurd. De namen **Grauwe Kraan** en **Europese Asgrauwe Kraanvogel** geven daarvan blijk en passen tevens in de vroegere indeling die de vogel onderscheidde van o.a. de Canadese en Chinese Kraanvogel.

De Kraanvogel is een waakzame vogel en als zodanig wel een symbool voor de mens (b.v. de adel) geweest. Lang geleden werd een ‘bijeenkomst van kraanvogels’ aangeduid met het Latijnse congressus, dit naar hun leven in groepsverband na de broedtijd. In Japan is hij wegens z'n sierlijke en imposante uiterlijk een symbool van geluk. Het

Engelse werkwoord to crane betekent o.a. 'je nek uitsteken'. Het is afgeleid van de houding van de vogel.

En wat een geheel andere materie betreft, onze hijskraan is naar de vogel genoemd, met name door de lange hals, die een opvallend deel van z'n totale lengte vormt.

De plaats Maarheeze, gelegen in de baronie Cranendonk, voert de vogel in haar gemeentewapen. Ook in onze tijd kunnen in die streek kraanvogels op de najaarstrek worden verwacht.

Reeds Homerus dichtte rond 800 v. Chr. in de Ilias over de indrukwekkende zwermen kraanvogels die voor de winter wegvlogen en met luid geroep de zee overstaken. Schiller schreef 'Die Kraniche des Ibykus' en onze Staring 'Op het gezicht van trekkende kraanvogels', waaruit we citeren:

"Zo kwam van ver een vreemd gerucht,
zo kwam een lange kranenvlucht
en hield naar 't wijkend avondlicht
het spitse van heur schaar gericht."

Een indrukwekkend schouwspel om deze grote vogels te zien en te horen overvliegen.

TRAPPEN - *Otididae*

De betekenis van Otis, de Griekse naam voor de Grote Trap, is niet bekend. Er zou verband zijn met ous = oor. Dit vanwege de kenmerkende wangharen aan de kop van de man-vogel. De naam Trap is afgeleid van de Poolse naam Drop en de Tsjechische naam Dropa, die vermoedelijk 'statige loper' betekenen.

GROTE TRAP - *Otis tarda*

Duits : Grosstrappe
Engels : Great Bustard
Frans : Outarde barbue
Fries : **Grutte Trappoes**

Betekenis wetenschappelijke naam: trage 'Otis'. Zou van Grieks ôtus komen: 'oorvogel' vanwege de opvallende wangharen.

Eind 20ste eeuw begon 'Vogelbescherming Nederland' een actie om de Spaanse steppevogels, waartoe o.a. de Grote en Kleine Trap behoren, te beschermen. Het broedgebied in de Spaanse steppen ten zuiden van Zaragoza dreigt te verdwijnen als gevolg van de door de Spaanse regering voorgenomen grootschalige landbouwprojecten.

Soms bezoeken enkele exemplaren van deze prachtige vogels - vooral in strenge winters - vanuit Oost-Europa ons land.

In verband met zijn enigszins gansachtige lichaamsvorm werd de vogel aanvankelijk **Grote Trappans** en **Gewone Trappans** genoemd. In Friesland is **Trappans** (Trappoes) nog steeds een gangbare benaming.

Het mannetje van de Grote Trap is ongeveer zo groot als een kalkoen en lijkt ook wel wat op deze hoenderachtige vogel. In het zuiden van het land kreeg hij daarom de naam **Wilde Kalkoen** (NB).

De namen **Wilde Schroet** (Lb) en **Sjroet** (Lb) zijn klanknabootsend gevormd. Met de laatste naam wordt bovendien een kwaadaardig mens of domme vrouw aangeduid. Misschien een scheldnaam voor deze vogel.

KLEINE TRAP - *Tetrax tetrax*

Duits : Zwergtrappe
Engels : Little Bustard
Frans : Outarde canepetière
Fries : **Lytse Trapgoes**

Betekenis wetenschappelijke naam: onbekend (misschien 'klokkende fazant').

In de Friese naam is te herkennen dat trappen vroeger trapganzen of trapguozzen (Fr) werden genoemd.

De Kleine Trap, een voor ons land zeldzame vogel, is veel kleiner dan de Grote Trap, vandaar de namen **Dwergrap** en **Kleine Trapgans**. Op afstand lijkt hij wel wat op de Griel, hetgeen ook de achtergrond is van de vroegere Duitse naam Grieltrappe.

De soort werd vroeger vermeld als **Lichte Kleine Trap** ter onderscheiding van een donkere oosterse soort.

SCHOLEKSTERS - *Haematopodidae*

SCHOLEKSTER - *Haematopus ostralegus*

Duits : Austernfischer
Engels : Oystercatcher
Frans : Huïtrier pie
Fries : **Strânljip**

Betekenis wetenschappelijke naam: bloedroodpotige oesterverzamelaar.

Zoals ook hierboven blijkt toont z'n naam hem als liefhebber van oesters. In Nederland komt dit in de volksnaamen **Oestervisser** (ZH), **Oesterdief**, **Oestervreter** en **Oestervanger** naar voren. Toch berust dit op een vroeger misverstand, want de vogel krijgt de zeldzame oesters niet te pakken, wel mosselen en andere schelpdieren.

Met z'n snavelpunt splijt de Scholekster de schelpen open teneinde de inhoud te kunnen verorberen. Naar de er afgespleten schelp, destijds de schol genoemd, is het woorddeel 'schol' ontstaan.

Zijn zwart-witte kleuren hebben tot 'ekster' geleid, want ze komen overeen met de

kleuren van de vroeger zeer algemene vogel, de Ekster. Zelfs een volksnaam van de Ekster, Akke (daar een klanknabootsing), is opgenomen in de naam **Akkelaai** (Gr). Ook in **Scholjak** is 'akke' herkenbaar. Misschien is hier ook gedacht aan 'jakken' = voortjakkeren, naar de manier van lopen.

De uitgang 'laai' betekent het zelfde als Laif, Lieuw, Lieven e.d., welke elementen deel uitmaken van een aantal volgende namen. Ze stammen af van het Noordfriese liiw en het Oudengelse liif en zijn een klanknabootsing van de fluitende roep van de Scholekster. Ook worden Laif e.d. wel gezien als varianten op de persoonsnaam Lieuwe, die leeuw betekent.

Behalve die roep zijn tevens de kleuren van de vogel getypeerd in **Bonte Piet**, **Bûnte Pyt** (Ter), **Bonte Lieuw** (Ame), **Bonkte Lieuw** (Wie), **Bonte Liuwert** (Ter, Vli), **Bonte Lieft** (WFr), **Bonde Laiw** (Gr), **Makke Laif** (Gr) - mak gedrag bij het nest -, **Bûnte Liu(w)** (Fr) en **Zwarte Piet** (Ach). Soms wordt volstaan met **Lieuw(e)** (Tex), **Lieven** (Sco) en **Liwiet** (Goe).

Van z'n zwart-witte pak straalt volgens sommigen een zeker gezag uit, hetgeen in de namen **Börgmeister** (Gr) en **Domenie** (ZVI) naar voren komt.

Vanwege die kleuren vergeleek men hem met de Kluut en de Ekster; zo ontstond **Kluit-ekster** (Bet) en zelfs **Kluut** (ZBW) en **Kliet**.

Ook de zwart-wit gekleurde Kievit werd aangehaald. Dat is zichtbaar in **Strandkieft**, **Zeekieft** (Kam) en **Zeekiewiet**. Uit deze Kievit-van-de-kust blijkt tevens, dat de Scholekster ten tijde van deze naamgeving, in tegenstelling tot de weidevogel de Kievit, nog hoofdzakelijk op onze stranden en slikken voorkwam.

In dit kader passen voorts **Strandjager**, **Strantsnip** (Dr), **Strandikster** (ZBW), **Zeë-ikster** (ZBW), **Ziè-ekster** (ZVI), **Zeelieven** (Sco), **Zandwulpe** (Ach), **Sliekoakster** (Gr), **Slijkaakster** (Gr), **Strân-ljeap** (Fr), **Straanleep** (Fr) en de vrijwel gelijkkluidende algemene Friese naam. Maar met **Fjildakster** (Fr) is verwoord dat de Scholekster ook en in toenemende mate in bouw- en weilanden broedt.

Het Friese woord ljiip (ook ljeap of ljeep), dat eveneens voor de Kievit bekend is, is ook in de naam **Bûnte Ljip** (Fr) opgenomen. Ljiip is verwant aan het Engelse to leap en kan voor wat de namen betreft worden omschreven als 'haastige loper' of 'springende loper'. Misschien is in later tijd de betekenis van ljiip e.d. ook als klanknabootsend ervaren.

De betekenis van **Stindel** (Gr) is naar wij vermoeden 'vogel met stevige snavel', dit bij vergelijking met de achtergrond van de Engelse vogelnaam Stint. Nu kan het Engelse woord stint ook beperkt betekenen en hiervan uitgaande kan Stindel op de gedrongen lichaamsvorm van de vogel duiden.

Misschien is er ook verwantschap tussen het vermelde Stint en de naam **Stynsk** (Fr). Indien deze naam ontleend is aan 'sting' dan is de betekenis 'staak', waarmee dan kan worden bedoeld op de lange rechte snavel. Vergelijkbaar zijn de Friese namen **Stynjeske Liuw**, **Stynske Ljip** of **Stynske Ljeap** en **Stynske Kiwyt**.

De naam **Eastynjeske Kiwyt** (Ste) zou, evenals **Oostindische Kievit** (Dr), als woordspeling uit de voorgaande kunnen zijn gevormd.

Een recentere opvatting bij al deze namen is dat men vroeger wilde aanduiden dat de vogel iets exotisch heeft.

KLUTEN - *Recurvirostridae*

KLUUT - *Recurvirostra avosetta*

Duits	:	Säbelschnäbler
Engels	:	Pied Avocet
Frans	:	Avocette
Fries	:	Klút

Betekenis wetenschappelijke naam: Avosetta met omhoog gebogen snavel. De betekenis van de soortnaam is onbekend. Misschien 'Ekstervogel'.

Zowel de Nederlandse als de algemene Friese naam zijn een klanknabootsing van de fluitachtige roep van deze steltloper. Dit geldt eveneens voor de namen **Kluit(vogel)** (Tex), **Kluute** (Sco), **Klut** (Gr) en **Klu(u)ter** (Kem). Vermoedelijk is ook de streeknaam **Sluif(haan)** een onomatopoeie.

Het fraaie zwartwitte verenkleed van de vogel komt tot uitdrukking in de namen **Bonte Kluit** (Vli) en **Bonte Wulpe** (ZVI). De Friese naam **Omkearde Wylpebek** wijst op het contrast tussen de neergebogen snab van de Wulp en de omhooggebogen snavel van de Kluit. De naam **Sabelbek** heeft eveneens betrekking op de lange bek. Hiermee beweegt hij horizontaal door het water bij het opnemen van voedsel. Mogelijk is de naam **Raan** of **Roan** (Fr, Gr) eveneens op de snavel van toepassing. Vergelijk Duits rahn = dun, slank.

STELTKLUUT - *Himantopus himantopus*

Duits	:	Stelzenläufer
Engels	:	Black-winged Stilt
Frans	:	Echasse blanche
Fries	:	Steltklút

Betekenis wetenschappelijke naam: vogel wiens poten op sandaalriemen lijken. De poten zijn zo lang dat ze tijdens de vlucht een flink stuk voorbij de staart uitsteken. Bij het lopen lijken de poten op stelten.

Het element 'kluur' wijst op enkele fysieke overeenkomsten met de Kluit. Maar hij maakt een ander geluid en heeft ook een anders gevormde snavel.

De naam **Splitvogel** (Zaa) houdt eveneens verband met het vliegbeeld: de poten steken 'gesplitst' uit achter de staart.

Behalve als **Steltkluit** is hij nog bekend als **Steltrinner** (Fr), dat steltloper betekent. De vogel is ook meer een statige stapper dan een renner.

GRIELEN - *Burhinidae*

GRIEL - *Burhinus oedicnemus*

Duits	:	Triel
Engels	:	Stone Curlew
Frans	:	Oedicnème criard
Fries	:	Tsjokpoat

Betekenis wetenschappelijke naam: 'vogel met runderneus en gezwollen schenen'. Deze benaming heeft betrekking op de forse neusgaten (als van een rund) en de zwaargebouwde poten.

Ook de Friese naam, die dikpoot betekent, is een verwijzing naar de forse poten. De vroeger in ons land broedende Griel is sinds 1958 een nog maar zelden aanwezige dwaalgast. De naam vindt zijn oorsprong in het wat giechelende geluid dat de vogel voortbrengt. Ook de volksnamen **Scharluip** en **Scharluup** zijn door klanknabootsing gevormd. De vogel laat soms een enigszins schorre, klagende roep horen die klinkt als 'karlúúp' en doet denken aan het geluid van een scharensliiep. Vergelijk 'koelie' enz. bij de Wulp.

De namen **Doornkruiper**, **Doornsluiper** en **Doornslijper** (slijpen betekent glijden, sluipen) houden verband met de typisch sluipende manier waarop de Griel zich met de kop omlaag en met opgetrokken schouders voortbeweegt tussen de duindoornstruiken.

De naam **Keutelgriel** (NH) wil zeggen dat vaak konijnenkeutels ter versiering rond het nest worden aangebracht.

VORKSTAARTPLEVIEREN - *Glareolidae*

STEPPEVORKSTAARTPLEVIER - *Glareola nordmanni*

Duits	:	Schwarzflügelige Brachschwalbe
Engels	:	Black-winged Pratincole
Frans	:	Glaréole à ailes noires
Fries	:	Dûnkere Swellesturtwilster

Betekenis wetenschappelijke naam: op kiezelzand voorkomende vogel genoemd naar A. von Nordmann (1803 - 1866), een Finse bioloog, die deze plevier als soort vastlegde. Deze vogel wordt ook wel als een ondersoort van de Vorkstaartplevier aangemerkt. Een andere voor zichzelf sprekende naam is **Zwartvleugel-Zwaluwplevier**. Als dwaalgast is hij afkomstig van de Zuid-Russische steppen.

VORKSTAARTPLEVIER - *Glareola pratincola*

Duits	:	Rotflügel-Brachschwalbe
Engels	:	Pratincole
Frans	:	Glaréole à collier
Fries	:	Swellesturtwilster

Betekenis wetenschappelijke naam: op kiezelzand en in grasland voorkomende vogel. De vogel dankt zijn naam aan de sterk ingesneden zwarte staart. Die 'zwaluwstaart' is als zodanig in de Friese naam alsmede in **Zwaluwplevier** aangeduid. Zie voor de betekenis van 'wilster' bij de Goudplevier.

De vogel, die ondermeer op enkele plaatsen in Zuid-Europa broedt, is slechts enkele keren in ons land gezien.

PLEVIEREN - *Charadriidae*

Betekenis wetenschappelijke naam: in kloven en bij de bedding van bergstromen of rivieren levende vogels.

Plevier is afkomstig van het Franse pluvier en dit van het Latijnse pluvialis = bij regen behorend. Van deze vogels werd gezegd dat ze beginnen te fluiten tegen de tijd dat het gaat regenen. Maar het is best mogelijk dat hun melancholieke roep samenvalt met de najaarstrek waarin nogal wat regen valt.

BONTBEKPLEVIER - *Charadrius hiaticula*

Duits	:	Sandregenpfeifer
Engels	:	Ringed Plover
Frans	:	Grand Gravelot
Fries	:	Bûnte Wilster

Betekenis wetenschappelijke naam: vogel van kloven en rivierbeddingen.

Het element 'Bontbek' doelt op de meerkleurige snavel: oranje met zwarte punt. De vogel wordt vaak kortweg **Bontbekje** en **Bontje** genoemd.

In de Friese naam is 'Bûnte' ook van toepassing op de kleuren van het lichaam. De vogel is tevens bekend als **Wilster** (Fr) of **Wylster** (Fr), welke naam wij als 'wildebras' of 'druktemaker' omschrijven bij de Goudplevier.

Tijdelijk was zijn Nederlandse naam **Kleine Plevier**, waarbij de vogel werd vergeleken met de grotere pleviersoorten. Naderhand is dit de naam voor een andere, veel op hem lijkende soort geworden.

Het Franse Gravelot en onze naam **Gliend** (Tex) staan voor 'grind', naar het voorkomen van de vogel op kiezel- en schelpvlakten aan de kust. Sommigen vermoeden echter dat Gliend een klanknabootsende betekenis heeft. Het zou ons echter niet verbazen indien

deze naam aan het Engelse glent verwant is, hetgeen 'snel bewegen met een glijdende beweging' betekent. Dat typeert de 'bontbekjes' in hun vlucht.

De vogel is ook te vinden op stranden en slikken. Dan wordt hij gezien als **Strandkievit**, **Strandpluvier**, **Zeekievitje** (Kat), **Zandloper(tje)** (Zl), **Zandpluvier**, **Zeeleuwerik** en **Slikmus** (WNB).

De naam **Knot** (Vli) zou hier een variant van Knoet zijn en hoewel deze in de eerste plaats bij de Kanoetstrandloper hoort, kan er het 'beknopte' of gedrongen postuur mee bedoeld zijn. Een kenmerk ook van andere pleviersoorten.

Naar z'n melodieuze roep en zang is hij gewoon **Fluiter** en **Piepert** genoemd, namen die hij ook in het buitenland kreeg, zoals Pfeifer en Pipare. Als **Regenschreeuwer** moet hij z'n naam als aankondiger van een regenbui waarmaken.

Maant(s)je (Ter) is een naam die op z'n borstband doelt, die de vorm van een halve maan heeft.

Dubbelde Vroek (Tex) geeft weer dat hij 'dubbel' zo groot is als de Vroek, hetgeen 'snelle looper' betekent en een naam voor onze Strandplevier is.

In zijn manier van vliegen heeft men wel de zwalkende vlucht van een zwaluw herkent en zo kwamen enkele zwaluwnamen ook terecht bij de Bontbekplevier, n.l. **Schwalg** (Lb) en **Swaletje** (Wie).

De naam **Metselaar** houdt verband met de wijze waarop de vogel het nestkuiltje omzoomt met steentjes, schelpen en gras.

GOUDPLEVIER - *Pluvialis apricarius*

Duits	:	Goldregenpfeifer
Engels	:	Golden Plover
Frans	:	Pluvier doré
Fries	:	Wilster

Betekenis wetenschappelijke naam: zich in de zon koesterende regenaankondiger.

Goudgeel als de zon, zo kan z'n rug er in de zomer uitzien. De donsjongen in het nest zijn zelfs geheel goudkleurig.

Bij het geven van z'n namen was het gedrag van de vogel om voor een regenbui te gaan fluiten meestal doorslaggevend. Vandaar **Goudregenfluiter** (Gd), **Reegnfloiter** (Gr), **Regenfluiter** en **Regentuter**.

De naam **Tu(u)ter** (Kem, ONB) heeft op z'n heldere fluitende roep betrekking.

Men noemt hem een **Kievitentuut** (Ree) omdat hij op de trek vaak meevliegt in een groep kieviten en zich daarin laat horen.

Sommigen zeggen wel dat hij op een Kievit zonder kuif lijkt. De betekenis van de Friese naam **Wilster**, die ook elders wordt gebruikt (Dr, Gr, Ter) en soms als **Wylster** (Fr, Sch) wordt geschreven, is niet vastgesteld, maar zou als 'wildebras' (druktemaker) kunnen worden omschreven. Men legt wel verband met Hwilpe = 'schreeuwer' en met de Angelsaksische vogelnaam Hulfestre.

Vroeger werden tijdens de vogeltrek hele vluchten plevieren voor de consumptie gevan-

gen, wat 'wilsteren' wordt genoemd.

Tegenwoordig worden ze gevangen om ze te ringen.

Namen die in de trektijd ontstonden zijn **Oostersen** (Gr), **Trekwilster** (Gr), **Kwelderswilster** (Gr) en **Grouwe Bulten** (Fr), waarmee herkomst, fourageergebied en lichaamsvorm zijn verwoord. Voor de oude naam **Die(c)k** (Zaa) vonden we geen verklaring.

Bij de Goudplevier worden twee ondersoorten onderscheiden, de noordelijke en de zuidelijke vorm, resp. P.a. altifrons (= met hoog voorhoofd) en P.a. apicarius, ook wel de **Noordelijke Goudplevier** en de **Zuidelijke Goudplevier** genoemd. Deze zuidelijke vorm was destijds een broedvogel in ons land. Plaatselijk sprak men van een **Zuukhiers** (Dr), naar de klank van de lokroep, waarmee de vogel ook zijn nestplaats verklaart: 'zoek hier es'.

KIEVIT - *Vanellus vanellus*

Duits	:	Kiebitz
Engels	:	Lapwing
Frans	:	Vanneau huppé
Fries	:	Ljip

Berekenis wetenschappelijke naam: ijdeltuitje.

De naam Kievit is een klanknabootsing van de roep van deze gekuifde plevier. Door het gehele land treffen we variaties op die naam aan. Zo noemt men hem plaatselijk kortweg **Kieft** (Dr, Gr), **Kiewke** (Lon) of **Kiefte** (Ov, Vel). Elders noteren wij namen als **Kiëvit** of **Keëvit** (Wee), **Piewitte**, **Koenviet** (Hil), **Kivyt** of **Kiwyt** (Fr), **Kieviet** (Tex) en **Kiewiet** (Ter). De Friese naam **Ljip** en de varianten **L(j)iep**, **Lip**, **Ljeap** en **Leep** zijn mogelijk verwant met een Oudgermaanse vorm (laipiz), die kuif betekent. Sommigen hebben verband gelegd met het Oudfriese hlapa (lopen, springen, rennen), het Gotische hlaupan (lopen); het hedendaagse Friese ljepe (springen) en het Engelse to leap hebben te maken met de manier van voortbewegen. Zij gaan er van uit dat de kenmerkend snelle loopwijze van een Kievit aan deze namen ten grondslag ligt. Toch moet samenhang met geluiden van de Kievit, klanken die lijken te zijn weergegeven met genoemde namen, niet geheel worden uitgesloten.

Of met het Franse Vanneau 'Ijdeltuit' dan wel 'Wan' wordt bedoeld is onduidelijk. Een wan is een ziftmand voor het koren. Men zou de wan hebben vergeleken met de vorm en beweging van de vleugelslag van de Kievit.

Dat een groot aantal volksnamen uit Friesland afkomstig is zal niet verbazen. Immers behalve dat deze provincie een belangrijk broed- en voedselgebied voor de vogels is, is ook het Friese volksleven nauw verbonden met de soort. De oude traditie van 'aaisykje', het eierenzoeken, met als hoofdprijs 'het eerste kievitsei' getuigt hier ondermeer van. Tegenwoordig is het rapen van de eieren minder algemeen geworden, enerzijds als gevolg van het verbod op de handel ervan (1979) en van het inperken van de raapperiode, anderzijds door de discussie die is ontstaan tussen voor- en tegenstanders

van het weghalen van de kievitseieren.

Evenzeer zijn de afzonderlijke aanduidingen voor de verschillende seksen kenmerkend voor Friesland. Met de namen **Douke**, **Jok(je)**, **Ljipke**, **Gaaike** en **Sij(ke)** wordt daar doorgaans de wijfskievit aangeduid, de namen **Aldhij**, **Doffert** en **Hij(ke)** gelden voor het mannetje.

De volksnaam **Vaneel** is afgeleid van de wetenschappelijke naam.

Een grappige naam is **Boterkontje** (Loo), welke doelt op de kleur van de stuit. Die is te zien wanneer het mannetje zich diep voorover buigt om een vrouwtje te lokken of om een ander mannetje te bedreigen.

In verband met de moedige wijze waarop het vrouwtje haar nest en kroost tegen indringers verdedigt gaven de Grieken haar de erenaam: 'de goede moeder'. Met betrekking tot de kwieke manier van lopen kennen wij in eigen land de zegswijze: 'lopen (zo vlug zijn) als een kievit'. De fraaie kuif van de Kievit laat in Groningen het raadseltje rondgaan: 'Als-ie loopt dan staat-ie, als-ie vliegt dan ligt-ie.'

KLEINE GOUDPLEVIER - *Pluvialis fulva*

Duits	:	Kleiner Goldregenpfeifer
Engels	:	Asiatic Golden Plover
Frans	:	Pluvier doré asiatique
Fries	:	Sibearyske Wilster.

Betekenis wetenschappelijke naam: geelbruine regenaankondiger.

Net als de iets grotere Goudplevier dankt de vogel z'n naam aan de goudkleurig gevlekte bovendelen.

Zijn Friese naam verwijst naar het broedgebied in Noord-Siberië, van waaruit de soort ons land als dwaalgast aandoet. Vandaar de namen **Aziatische Goudplevier** en **Aziatische Kleine Goudplevier**. Vroeger was de Latijnse naam *Pluvialis dominica*, waarmee werd aangegeven dat de soort vanuit San Domingo, Haïti, voor het eerst was beschreven. Thans wordt deze naam gebruikt voor de in Noord-Amerika levende soort, die in Nederland de **Amerikaanse Goudplevier** wordt genoemd. Deze is hier driemaal waargenomen.

KLEINE PLEVIER - *Charadrius dubius*

Duits	:	Flussregenpfeifer
Engels	:	Little Ringed Plover
Frans	:	Petit Gravelot
Fries	:	Lytse Bûnte Wilster

Betekenis wetenschappelijke naam: vogel van kloven en rivierbeddingen, dubieus welke vogel. Met dubius wordt bedoeld dat dit vogeltje in het veld moeilijk is te

onderscheiden van de Bontbekplevier.

De overeenkomst tussen de beide soorten moet van invloed zijn geweest op het aantal namen, want de Kleine Plevier, die in Nederland toch geen zeldzame verschijning is, kreeg hier verder alleen nog de namen **Kleine Pluvier** en **Citroenvogeltje**, waarschijnlijk naar de gele oogring en dito poten, alsmede in Vlaanderen de namen **Zandloper** en **Zandzwalm** (= 'strandzwaluw').

MORINELPLEVIER - *Charadrius morinellus*

Duits	:	Mornellregenpfeifer
Engels	:	Dotterel
Frans	:	Pluvier guignard
Fries	:	Grutte Bûnte Wilster.

Betekenis wetenschappelijke naam: vogel van kloven en rivierbeddingen morinel.

De betekenis van 'Morinel', is niet bekend. Vermoed wordt dat het een afleiding is van het Griekse môrus = dwaas, dom. De vogel is n.l. niet schuw en laat zich dicht benaderen of gemakkelijk vangen. Het is zelfs voorgekomen dat een broedend exemplaar met nest en legsel in de hand kon worden genomen zonder dat hij vluchtte. Een andere opvatting is dat de vogel werd genoemd naar de Morinen, een volksstam die nabij de Schelde heeft geleefd, alwaar ook de vogelsoort voorkwam. Nog een mogelijkheid is dat de naam betrekking heeft op de donkere kleuren van de vogel en zijn enigszins gevlamde rugtekening: vergelijk moor en moiré.

Niet bekend is of er verband bestaat tussen Morinel en de Engelse naam Dotterel, maar men heeft aanvankelijk aangenomen dat deze laatste eveneens op het 'dwaze gedrag' (to dote; dotard) van de vogel doelt. Ook het Franse guignard wijst in die richting: 'pechvogel'. Gebleken is echter dat het element 'dot' eraan ten grondslag ligt en afkomstig is van de naam Dot Plover en een verwijzing is naar de duidelijke laatste noot van de roep van de vogel.

Een paar andere namen zijn **Wylster** (Fr) - zie bij Goudplevier -, **Mornel** en **Lahol**, welke laatste van een Laplandse naam is overgenomen.

In 1961 broedde de soort voor het eerst in Nederland, waarmee deze berg- en toendrabewoner iedere vogelliefhebber verraste.

STEPPEKIEVIT - *Chettusia gregaria*

Duits	:	Steppenkiebitz
Engels	:	Sociable Plover
Frans	:	Pluvier sociable
Fries	:	Steppeljip

Betekenis wetenschappelijke naam: in troepen levende Keptusschka. Aldus is de Russi-

sche naam voor deze 'sociaal' levende vogel, die z'n broedgebieden in het zuidoosten van Rusland en aansluitend in Azië heeft. In Nederland staat hij als dwaalgast te boek. Als wetenschappelijke naam wordt inmiddels *Vanellus gregarius* vermeld. Vanellus is de naam voor een Kievit en betekent 'ijdelruitje'.

Het Friese lijp omschrijven wij als 'haastige loper' (zie bij Scholekster).

STRANDPLEVIER - *Charadrius alexandrinus*

Duits	:	Seeregenpfeifer
Engels	:	Kentish Plover
Frans	:	Gravelot à collier interrompu
Fries	:	Dûkelmantsje

Betekenis wetenschappelijke naam: in Alexandrië voorkomende kloof- en rivierbeddingvogel. (Linnaeus ontving enkele exemplaren van deze vogel uit Egypte.)

Meer nog dan de andere kleine plevieren is deze soort aan het zoute milieu van de zeekust gebonden. Zijn naam geeft dit duidelijk weer. Zo ook de volksnamen **Zandloper** en **Grient(je)** (Vli). De laatste naam is afgeleid van grien en grind, dat kiezelstrand of zandige vlakte betekent, evenals de Franse naam Gravelot.

Zijn Friese naam legt de nadruk op de duikelende bewegingen van het mannetje tijdens de balts.

De namen **Gril** (Fr), **Grilt(s)je** (Fr, Ter), **Gultje** (Ter) en **Grilk** (Sch) verwoorden de zang van de **Strandpluvier**, een in snelheid toenemend trillend geluid. Vergelijk Duits Grille = krekkel, sprinkhaan. Zie ook Bonte Strandloper. Ook de naam **Strânlijrk** (Ame) (= strandleeuwerik) dankt hij aan zijn liedje.

De namen **Vroek(ie)** (Tex) - vergelijk bij Bontbekplevier - of **Frouk(ie)** (Tex) en **Kreutelt(s)je** (Ame) betekenen respectievelijk 'snelle loper' en 'dreumesje' en typeren dit levendige kleine vogeltje.

ZILVERPLEVIER - *Pluvialis squatarola*

Duits	:	Kiebitzregenpfeifer
Engels	:	Grey Plover
Frans	:	Pluvier argenté
Fries	:	Slykwilster

Betekenis wetenschappelijke naam: regenaankondiger (met de oude Venetiaanse vogelnaam) 'squatrola', alsof hij met schubbetjes is bedekt.

Gedurende de zomer zijn de bovendelen van deze plevier zilvergrijs gevlekt en heeft hij een zwarte onderzijde. Het winterkleed daarentegen laat een bruinigrijze rug en een witte onderkant zien. Bijgevolg wordt de vogel gewestelijk **Blanke Wilster** (Fr), **Blaauwe Wilster** (Fr), **Grauwe Plevier** en **Grijze Kievit** genoemd. Omtrent 'wilster'

verwijzen wij naar de Goudplevier.

In het begin van deze eeuw werd de Zilverplevier nog met **Goudkievit** aangeduid. Behalve enige uiterlijke gelijkenis met de Kievit kan vooral de juveniele vogel, waarvan de bruingrijze bovendelen en dekveren veel witte vlekken hebben, gemakkelijk met de Goudplevier worden verward. Bovendien hebben de donsjongen van de Zilverplevier een geel waas op de rugveren.

De vogels broeden op laaglandtoendra's in het hoge noorden, maar brengen de winter door op zeestrand en modderige vlakten. In dit verband is de vogel naast eerdergenoemde Friese naam bekend onder de streeknamen **Sliedwilster** (Gr), **Séwilster** (Fr), **Strânwilster** (Fr), **Zeeplevier** (Kam) en **Zeewilster**.

Op Terschelling wordt hij zowel **Wilster** als **Suiewyntsje** (= zuidenwindje) genoemd.

STRANDLOPERS, SNIPPEN, GRUTTO'S, WULPEN en RUITERS

Scolopacidae

Betekenis van Scolopacidae: vogels met paalvormige snavel. Een aanduiding wegens de relatief lange snavel.

STRANDLOPERS

De meeste strandlopers behoren tot de onderfamilie *Calidridinae*, waarvan de naamsbetekenis onbekend is.

GESTREEPTE STRANDLOPER - *Calidris melanotos*

Duits : Graubruststrandläufer
Engels : Pectoral Sandpiper
Frans : Bécasseau tacheté
Fries : **Strekerige Gril**

Betekenis wetenschappelijke naam: 'Calidris' met zwarte rug.

Tot voor kort was het meer gebruikelijk om hem **Amerikaanse Gestreepte Strandloper** en in het Fries **Amerikaensk Griltsje** te noemen.

Gril(tse) is hier een naam die algemeen op strandlopertjes van toepassing is. Zie ook Bonte Strandloper.

De namen wijzen op respectievelijk het broedgebied in Noord-Amerika, de gestreepte keel en borst en de snip-achtige rugstrepen.

Deze in ons land zeldzame soort werd hier voor het eerst gesignaleerd in 1961.

BONTE STRANDLOPER - *Calidris alpina*

Duits	:	Alpenstrandläufer
Engels	:	Dunlin
Frans	:	Bécasseau variable
Fries	:	Bûnte Gril

Betekenis wetenschappelijke naam: 'Calidris' van de alpen. Met alpen worden de bergweiden in Lapland bedoeld, alwaar deze soort broedt.

Aan dat broedgebied is z'n streeknaam **Laplandse Strandloper** ontleend.

Het woord Bonte of Bûnte doelt op de veelkleurigheid van z'n zomerkleed. Bij de trekkers die vroege in onze kuststreek arriveren vanuit het noorden, zijn die kleuren nog net aanwezig. De vogel wordt ook kortweg **Bontje** genoemd. Zijn kastanje-bruine rugkleur in de zomer was destijds aanleiding hem **Rode Ruiter** te noemen.

Het Friese Gril is evenals de naam **Grilk** (Fr) verwant met het Duitse Grille = sprinkhaan, krekel. De vogelnaam is naar wordt aangenomen een klanknabootsend woord van de trillende, snorrende zang. Sommigen zijn echter van mening dat de naam verband houdt met de grillige vogelvlucht. Zie ook Strandplevier en Kleine Strandloper.

Ook **Fluitsnipje** (Kem) heeft op z'n zang (en roep) betrekking.

Aanvankelijk werden twee soorten onderscheiden, n.l. de **Grote Bonte Strandloper** of **Dûbelde Gril** (Fr) en de **Kleine Bonte Strandloper** of **Lytse Bûnte Gril** (Fr), die kleiner is door z'n kortere snavel. In Vlaanderen worden deze resp. **Noordelijke** en **Zuidelijke Bonte Strandloper** genoemd. Tegenwoordig worden ze als twee ondersoorten van de Bonte Strandloper aangemerkt, te weten de *C.a. alpina* resp. de *C.a. schinzi*, de laatste genoemd naar de Zwitserse natuuronderzoeker H.R. Schinz (1777 - 1861).

Met **Kwikkertsje** (Fr) wordt z'n kwieke manier van lopen weergegeven. Het lijkt of de vogel met opgetrokken schouders loopt, als een geit of bok in aanvalshouding. Vandaar z'n naam **Strandbokje**.

Hoedje duidt waarschijnlijk op de bruine kruin boven de ooglijn.

BREEDBEKSTRANDLOPER - *Limicola falcinellus*

Duits	:	Sumpfläufer
Engels	:	Broad-billed Sandpiper
Frans	:	Bécasseau falcinelle
Fries	:	Strânsnip

Betekenis wetenschappelijke naam: slikkenbewoner met sikkelvormige snavel.

Het broedgebied van de Breedbekstrandloper ligt in het noorden van Scandinavië, waar hij nestelt in moerasgebieden. Hier te lande is het tijdens de trek een zeldzaam voorkomende gast. De vogel lijkt vrij veel op een Bonte Strandloper maar heeft

een wat langere snavel die in het midden verbreed en aan de punt naar beneden gebogen is. Hieraan dankt de soort zijn naam. In het verleden werd hij met de namen **Breedbekkige Strandloper**, **Breedsnavelige Strandloper**, **Slijktreder** en **Middelste Strandloper** (*Tringa platyrhyncha*) aangeduid.

DRIETEENSTRANDLOPER - *Calidris alba*

Duits : Sanderling
Engels : Sanderling
Frans : Bécasseau sanderling
Fries : **Moddersnip**.

Betekenis wetenschappelijke naam: glansloos witte 'Calidris'.

Een bewegelijk vogeltje, dat in tegenstelling tot andere strandlopers slechts drie tenen bezit want hij mist de kleine achterteen.

De Friese naam kreeg hij in het waddengebied. Onze stranden hebben in het algemeen echter zijn voorkeur.

Z'n namen Drieteenzandloper, **Drietenige Strandloper**, **Strandje**, **Zaandjer** (Gr) en **Zandplevier** passen bij het zandstrand, waar de vogel de teruglopende waterlijn volgt, wat voedsel oppikt en vervolgens weer voor de branding uit terugrent. De Eskimo's noemen hem daarom Siorarsiôq ofwel 'zandzoeker'. Zijn strandleven blijkt ook uit de vermelde buitenlandse namen.

Nog een paar namen zijn **Grijze Zandplevier** en **Grauwe Zandplevier**. Hiermee wordt op het winterkleed gedoeld. De bovenzijde is dan lichtgrijs gekleurd en de onderzijde wit.

KANOETSTRANDLOPER - *Calidris canutus*

Duits : Knutt
Engels : Knot
Frans : Bécasseau maubèche
Fries : **Mients**

Betekenis wetenschappelijke naam: 'Calidris' Kanut. Linnaeus gaf de vogel de naam *Tringa Canutus* (1758), aldus naar Knut II de Grote (995 - 1035), koning van Denemarken, Engeland en Noorwegen. Zijn naam wordt ook geschreven als Kanut. Volgens een legende bevond deze koning zich met een aantal manschappen op het strand aan de Engelse kust en potentiaat als hij was probeerde hij de opkomende vloed terug te dringen. Niettemin moest hij voortdurend wijken voor de zich verplaatsende vloedlijn. Dat is ook het gedrag van een strandloper die steeds de heen en weer gaande vloedlijn volgt, al denken wij hierbij vooral aan de Drieteenstrandloper.

De legende is vermoedelijk ontstaan onder invloed van de toen al in Engeland bestaande

namen voor de Kanoetstrandloper, Knat en (later) Knot, welke een klanknaboetsing zijn van z'n lokroep.

In ons land komt die oude naam ook voor als **Knot** (Fr) en **Knots(ke)** (Ter). De vogelnamen **Knoet** en **Kanoet** zijn echter aan de koningsnaam ontleend. Ons is overigens niet gebleken dat het enigszins gedrongen uiterlijk van de vogel deze naamgeving beïnvloed heeft.

De achtergrond van de Friese naam is ons niet bekend. Mogelijk is deze een klanknaboetsing van de fluitende roep.

Wanneer de soort in het winterseizoen in onze kustgebieden verblijft, is hij naar z'n veldkenmerken een **Asgrauwe Strandloper** en een **Waadsnip** (Ter).

Ook **Zaagpen** is een naam voor de vogel. Waarschijnlijk doelt deze op het vlug achtereen met de korte snavel in de zandbodem prikken naar voedsel. In de Franse naam is mauvais bec verborgen, d.w.z. dat hij naar verhouding een korte snavel heeft.

KEMPHAAN - *Philomachus pugnax*

Duits	:	Kampfläufer
Engels	:	Ruff
Frans	:	Chevalier combattant
Fries	:	Hoants

Betekenis wetenschappelijke naam: de vechtlustige.

Tijdens de balts in het vroege voorjaar 'bekampen' de kemphanen elkaar in felle schijngevchten op een daarvoor uitgekozen toernooiveld of 'lek'. Bij deze spiegelgevechten rennen en springen ze op elkaar af met opgezette kraagveren en oorpluimen. Dit opvallende uiterlijke vertoon waarmee ze hun tegenstanders en de kemphennen trachten te imponeren en de laatste aan zich proberen te binden, gaf aanleiding tot het ontstaan van allerlei toepasselijke namen.

Het strijd lustige 'hanige' gedrag komt tot uitdrukking in de namen **Striedhane** (Ach), **Striedvoggel** (Ach), **Kemp**, **Kampie** (Ree), **Kemperken**, **Kempien** (Kam), **Kemphôantse** (Ter), **Kepaene** (Sco) en in **Kampstrandloper**. De indruk gewekt door de laatste naam als zou het strand zijn biotoop zijn, is onjuist. Wel behoort de Kempiaan tot de onderfamilie Calidridinae, die wij strandlopers noemen. Vervolgens doen verschillende varianten van 'haan' de ronde zoals **Hontk** (Fr), **Hintsje** (Fr), **Ho(e)nsk** (Ame), **Haantje** en **Hoants(je)** (Fr).

Als een hommage aan de fraai opgezette kraag of kap van de pronkende haan creëerde men de namen **Kraechsetter** (Ame), **Kraechman** (Ter), **Krageman** of **Kroagemon** (Ter), **Kragemaker** (Tex) en **Kraagman** (Lb). De volksnamen **Hoantsjkaper** (Fr), **Kapperdien** (Gr), **Kappershoan** (Gr), **Kappertje** (Gr, Zl) en **Pronkhaan** hebben dezelfde achtergrond.

Ook de namen **Doeskop** (Twe) en **Kadoeshoonder** (Alm) hebben betrekking op de wild door elkaar wapperende kraagveren, een beeld, dat treffend verwoord wordt in **Foddebosk** (Sch) en zoiets als sloddervos betekent.

Als tegenstelling tot onze gedomesticeerde hoenders en waarschijnlijk ook vanwege zijn 'wilde' gedrag wordt de Kemphaan aangeduid met **Wyldehoane** (Ter), of met **Wyldehoen** (Ter) als het de hen betreft.

Wilster (Sch) en **Wylsterhoanne** (Fr) is de Friese benaming voor plevieren, een familie waarmee de vogels enige overeenkomst vertonen.

Uit de vogelhandel komt de naam **Meisnip**. Het ging destijds om kemphanen die in het vroege voorjaar in netten werden gevangen en onder genoemde naam op de markt werden gebracht. **Maaisnip** is vermoedelijk een verbastering van deze naam.

Tot slot een tweetal namen waarvan de betekenis ons onbekend is, te weten het Vlaamse **Ruile** en **Bèson** (Ame).

KLEINE STRANDLOPER - *Calidris minuta*

Duits	:	Zwergstrandläufer
Engels	:	Little Stint
Frans	:	Bécasseau minute
Fries	:	Griltsje

Betekenis wetenschappelijke naam: zeer kleine 'Calidris'.

Het vogeltje heeft iets weg van een kleinere 'uitvoering' van de Bonte Strandloper. Zowel zijn Friese naam als de volksnaam **Klein Strandbokje** duiden op overeenkomsten met de 'bonte'. Voor de betekenis van deze namen zie aldaar.

Tijdens zijn sierlijke baltsvlucht laat het mannetje van de Kleine Strandloper een 'leeuwerikachtig' liedje horen; de naam **Zee-leeurik** brengt dat tot uitdrukking.

De naam **Stint** (verg. Engelse benaming) werd in vroeger tijden ook gegeven aan enige kleine vissoorten. Verwante woorden als het Oudengelse stunt = 'kort, dom' en het Middelhoogduitse stunz = 'kort, stomp', zouden erop kunnen duiden dat de vogelnaam verband houdt met het gedrongen formaat, een kenmerk van meerdere steltlopers.

KROMBEKSTRANDLOPER - *Calidris ferruginea*

Duits	:	Sichelstrandläufer
Engels	:	Curlew Sandpiper
Frans	:	Bécasseau cocorli
Fries	:	Reade Gril

Betekenis wetenschappelijke naam: roestkleurige 'Calidris'.

De vogel, die ook kortweg **Krombek** wordt genoemd, heeft een neergebogen snavel. Hierdoor lijkt hij wat op een kleine Wulp, waarnaar ook het Franse cocorli en het Engelse Curlew verwijzen.

In z'n andere namen is vooral aandacht geschonken aan het kastanjebruine zomerkleed:

Roestkleurige Strandloper, een naam die nog in 1937 door enkelen als de gangbare werd vermeld. Voorts de vermelde Friese naam, alsmede **Reade Wettertjirk** (Fr). Een 'rode watertureluur' kunnen we zeggen want 'tjirk' is tevens een naam voor de Tureluur, op grond van diens luidruchtige alarmroep.

De Friese benaming Gril hoort ook bij de Kleine en de Bonte Strandloper. Vooral met de laatste vertoont de Krombek in het winterhalfjaar veel overeenkomst door zijn grijze uiterlijk.

PAARSE STRANDLOPER - *Calidris maritima*

Duits : Meerstrandläufer
Engels : Purple Sandpiper
Frans : Bécasseau violet
Fries : **Wettertjirk**

Betekenis wetenschappelijke naam: aan zee voorkomende 'Calidris'.

Deze strandloper is - vaak in het gezelschap van Steenlopers - aan zee te vinden op pieren, steenglooiingen en golfbrekers. Het zomerkleed is rossig-violet gevlekt, mede waardoor hij naast zijn algemene naam ook **Violette Strandloper** wordt genoemd.

Het element 'tjirk' in de Friese naam is welhaast zeker afkomstig van het werkwoord 'tjirgje' dat ondermeer tieren, tekeergaan en uitgelaten zijn betekent. Evenals de Tureluur - in het Fries Tjirk geheten - is de Paarse Strandloper een 'drukdoenerig' vogeltje en lijkt de naam welgekozen.

TEMMINCK'S STRANDLOPER - *Calidris temminckii*

Duits : Temminckstrandläufer
Engels : Temminck's Stint
Frans : Bécasseau de Temminck
Fries : **Temmincks Griltsje**

Betekenis wetenschappelijke naam: deze is een vernoeming naar de natuuronderzoeker dr. C. J. Temminck (1778 - 1858). Hij was de eerste directeur van het Rijksmuseum voor Natuurlijke Historie in Leiden en richtte dat in met zijn vogel- en zoogdierenverzameling.

Het vogeltje, dat iets kleiner is dan een mus, werd aanvankelijk **Kleinste Strandloper** genoemd. Deze naam geldt thans voor het Amerikaanse familielid, de *Calidris minutilla*.

Andere namen zijn **Kleine Gril** (Gr), **Lytse Gril** (Fr) en **Lyt's Griltsje** (Fr). Gril is een aanduiding voor z'n trillende geluid, zoals ook bij de Bonte en de Kleine Strandloper.

SNIPPEN

De benaming Snippen danken deze vogels aan hun spitse, lange snavel, die gelijkenis vertoont met een middeleeuwse schoenpunt, snippe genoemd. Vergelijk de Oudhoogduitse naam voor een snip: snepfa.

BOKJE - *Lymnocyptes minimus*

Duits	:	Zwergschneffe
Engels	:	Jack Snipe
Frans	:	Bécassine sourde
Fries	:	Haarsnip

Betekenis wetenschappelijke naam: zich in een poel schuil houdende kleinste snip. Daar men de betekenis van de naam Bokje niet heeft kunnen vaststellen willen wij enkele mogelijkheden opperen. De herkomst ligt in een Duits en Frans taalgebied rond de Elzas. Daar kende men Bock voor de Watersnip (toen een algemene vogel) en Bockerl(ein) voor het veel kleinere Bokje. Deze had aan Franse zijde regionale namen als Becas, Bakesse, Bokes en Boucasse. Hierin zijn zowel 'bec' als 'bouc' (snavel als bok) als kenmerken van het Bokje te herkennen. Misschien is eerst de Watersnip vergeleken met een geit of bok en is vervolgens het verkleinwoord bokje gehanteerd om het kleinere, maar veel op de Watersnip lijkende vogeltje z'n naam te geven. Ook is het o.i. mogelijk dat de manier waarop het Bokje opvliegt en weer snel in de dekking neervalt, werd vergeleken met 'bokken' of 'duikelen'.

Z'n kleine formaat, mede in verhouding tot de Watersnip, is eveneens verwoord in de namen **Dwergsnip** - vergelijk Duitse en Engelse naam - **Halve Watersnip**, **Halve Snip** (jagerstaal), **Halfke** (NB), **Halfsnepje**, **Heale Snip** (Fr), **Kleine Snip** en **Kleine Watersnep** (Lb) en **Bokkie** (Tex).

Met **Pink** (NB) en **Pinkske** (NB) heeft men bedoeld dat hij een soort jonge Watersnip is. Destijds was een pink een jong dier; thans alleen nog een jonge koe.

De Friese naam Haarsnip, elders **Haarsnep**, is herkenbaar in het Germaanse Horsnëpfa, dat 'moerassnip' betekent.

In de naam **Vennesik** (Twe) heeft men op aparte wijze het leefgebied en de bok samengevoegd.

Het Bokje is een zwijgzaam en onopvallend vogeltje, hetgeen hem de naam **Stomme Snip** bezorgde, zoals ook in Frankrijk. Alleen in de baltsvlucht laat het mannetje zich horen. Hij maakt dan een geluid dat, vond men, aan een galopperend paard deed denken en daarom werd hij **Ronnekemeer** (Ach, Twe) genoemd, dat is 'ronkende merrie'.

Bij onraad drukt het Bokje zich en vliegt pas op het allerlaatste moment uit zijn dekking, zodat men bijna op hem trapt. Hij lijkt daarom wel doof dacht men, en noemde hem **Doofje** (Ree), **Doover** (Lb), **Doverik(je)** (NB, OZV, Vla) en **Düverik** (ZVI).

De naam **Gerrit** is bekend voor een (tamme) Kraai of Ekster. Daarom is het verrassend

dat ook het zeldzame en stille Bokje zo is genoemd

Als **Lapper(tje)** (Zl) komt hij na het broedseizoen uit Lapland op doortrek in ons land, om dan verder te vliegen naar Zuid-Europa. Misschien is de naam Schoenmakertje voor de Watersnip via het denkbeeldige 'schoenlappertje' hierbij van invloed geweest.

GROTE GRIJZE SNIP - *Limnodromus scolopaceus*

Duits : Schlammläufer
Engels : Long-billed Dowitcher
Frans : Limnodrome gris
Fries : **Grutte Grize Snip**

Betekenis wetenschappelijke naam: poelloper met paalvormige snavel.

De Nederlandse naam van deze snip wordt bepaald door z'n formaat en de kleur van het verenkleed.

Wordt ook **Noordelijke Grije Snip** genoemd. Hij broedt in Amerika en wel noordelijker dan zijn verwante soortgenoot, de Kleine (of Zuidelijke) Grije Snip.

Een in Nederland zeldzaam voorkomende soort, die hier vermoedelijk voor het eerst in 1971 werd gesignaleerd en met zekerheid in 1983.

POELSNIP - *Gallinago media*

Duits : Doppelschnepfe
Engels : Great Snipe
Frans : Bécassine double
Fries : **Dúbele Snip**

Betekenis wetenschappelijke naam: 'kip die het midden houdt tussen Watersnip en Houtsnip' (grootte resp. 26-28-34 cm).

De naam Poelsnip of **Poelsnep** (Gd, NB, Vla) houdt verband met het broedgebied van de vogels in het buitenland: moerassige terreinen. In ons land is de vogel een zeldzame doortrekker. Hij zoekt zijn voedsel ondermeer in vochtige weilanden waardoor hij plaatselijk **Grassnep** (Gd) of **Grasvogel** (Gd) en **Grasduiker** (Vla) genoemd wordt.

In de paartijd maken de mannetjes een klepperend geluid met de snavel. Het Groningse **Klepper** brengt dit tot uitdrukking.

Om het verschil in formaat ten opzichte van de Watersnip aan te geven noemden jagers hem **Dubbele Snip**. Deze benaming zien we eveneens vermeld in het Friese **Dúbel(d)e Snip** en in enkele buitenlandse namen.

WATERSNIP - *Gallinago gallinago*

Duits	:	Bekassine
Engels	:	Common Snipe
Frans	:	Bécassine des marais
Fries	:	Waarlamke

Betekenis wetenschappelijke naam: hen (of kip).

Het element 'Water' doelt op de moerassen en veengronden waar de vogel leeft. Dezelfde achtergrond hebben z'n namen **Waetersnippe** (Dr), **Wettersnip** (Fr, Ter), **Wetterlyster** (Fr), **Watersnep** (Vla), **Dreksnip** (Twe), **Grassnep**, **Rietsnip** en **Rietsnep**. Vroeger kwam hij zo algemeen voor dat hij kortweg **Snip**, **Snep** (NB, ZVI), **Snup** (MLb) en **Gewone Snep** werd genoemd (zie bij Snippen).

Een opvallend geluid wordt in het voorjaar door het mannetje voortgebracht wanneer hij tijdens een dalende vlucht de buitenste staartveren spreidt zodat de lucht daar tussendoor strijkt. Dit geluid stond borg voor een groot aantal volksnamen. Nu eens werd het vergeleken met het mekkeren van een geit of bok, dan weer met het blaten van een lam of schaap en soms met het ronken of hinniken van een merrie: **Veengeit**, **Vennezege** (Ach, Twe) - 'zege' = Duits Ziege -, **Vênesege** (Ach), **Havergeit** (Vla) - vergelijk het Angelsaksische Höferblete = 'bokblater' -, **Hemelgeit(je)**, **Himmelgeitsje** (Fr), **Luchtschaap**, **Geitemelker** (Bet, Ter), **Bokkie** of **Bokje** (Tex, Twe, ZVI), **Gunterbokkie(n)** (Dr) = 'hinnekend bokje', **Mekkerovogel**, **Melketje** (ONB), **Bletterlamke(s)**, **Lammegie** (Rij, Sal), **Waerloampien** (Fr) en **Wjerlamke** (Fr) als varianten op de Friese naam, elders **Weerlam(ke)** (Gr, Ov, Twe), in welke namen 'Waer', 'Weer' enz. (verwant aan Duits widder) 'jonge os' betekent, **Bromsnip** (Ens), **Trommelaar** (NB), **Venneronke** (Ens), **Ranneker** (Rij), **Ronnekemère** (Ach, Ens) en **Rönnekemaer** (Ach). Het op blaten gelijkende geluid in het voorjaar is ook tastbaar in **Maailamke** (Fr), een in mei geboren lammetje.

Het uit de keel van de Watersnip komende geluid klinkt 'raspend', waaruit z'n naam **Schetring** (Ter) ontstond.

Evenals de Houtsnip heeft hij een lange 'paalvormige' snavel. Dat is verwerkt in de namen **Langsmoel**, **Schoenmakertje** en **Schoanmaekertien** (Ste). Bij de laatste gaat het eigenlijk om de els die door de schoenmaker wordt gehanteerd en die de vorm van de snavel heeft. Er zal verband zijn met het Franse bécasse dat o.m. schoenmakersmes betekent, alsmede zijdelings met de oude betekenis van snip: schoenpunt.

Verscheidene van z'n namen zijn uit de jacht voortgekomen zoals **Volle Snip**, **Kleine Houtsnip**, **Blauwpoot** en **Blauwtje**. 'Blauw' is hier de benaming voor een vogel met minder handelswaarde dan een andere soort, in dit geval de zwaardere Houtsnip.

Een naam die voor de jager de betekenis heeft van een goede vangst in het najaar, is **Sint Maartenssnip** (Frans: Bécasse martinet). Ook andere vogelsoorten heeft men onder deze noemer gebracht (zie bij Goudhaantje)..

Gierzwaluwhoutsnip, een boeken naam, doelt op de snelle zig-zag vlucht en de bijna zwarte rugkleur. Die manier van vliegen heeft geleid tot de zegswijze "Hij is zo zat als een snip".

Het woord 'snipverkouden' zou een verwijzing zijn naar de snavel die tijdens het fourageren met modder is besmeurd.

Een vogel die werd uitverkoren om ons biljet van honderd gulden een aantal jaren te mogen sieren!

HOUTSNIPPEN

HOUTSNIP - *Scolopax rusticola*

Duits : Waldschnepfe
Engels : Woodcock
Frans : Bécasse des bois
Fries : **Houtsnip**

Betekenis wetenschappelijke naam: landbewoner met paalvormige snavel.

De Houtsnip is een echte bosbewoner die zich overdag doorgaans schuilkoude in de onderbegroeiing. Hierbij heeft hij veel profijt van zijn schutkleur als van afgevalen blad. Verschillende streeknamen wijzen op zijn biotoop zoals **Holtsnip** (Gr), **Bossnippe** (ZVI), **Bossnep** (Lb, NB), **Waldsnip** (Fr) en **Woudsnep** (Gd). De soort wordt ook wel met **Grote Snip** of **Grote Snep** aangeduid.

Eerst tegen zonsondergang wordt de vogel actief. Mede hierdoor en in verband met de wat uilachtige vleugelslag en de ronde kop met de achteruitstaande ogen kreeg hij de namen **U(i)lekop**. Het Vlaamse **Bekkaas**, gevormd uit het Franse bécasse, wijst op de opvallend grote snavel. Vanwege die snavel en de typische stand van de ogen werd de Houtsnip vroeger door jagers de 'dame (juffer) met het lange gezicht' en de 'vogel met de Belladonna-ogen' genoemd. De volksnaam **Fluweeloog** past uitstekend in deze reeks benamingen.

De namen **Koningssnip** en **Bloksnip** zijn eveneens afkomstig uit de jagerij en hangen samen met het relatief zware gewicht en de gedrongen lichaamsvorm van de soort. Bij de snippenjacht onderscheidt men de Houtsnip als **Bruinpoot** van de met blauwpoten aangeduide Water- en Poelsnippen.

De naam **Wildsnip** is vermoedelijk van poeliers afkomstig.

GRUTTO'S

GRUTTO - *Limosa limosa*

Duits	:	Uferschnepfe
Engels	:	Black-tailed Godwit
Frans	:	Barge à queue noire
Fries	:	Skries

Betekenis wetenschappelijke naam: vogel van de slikgronden.

Grutto is een door klanknabootsing gevormde naam. De alom bekende roep van de vogel wordt in vogelboeken op verschillende wijze weergegeven. Evenzoveel variaties op de naam treffen we als volksnaam aan. Hier volgt een reeks: **Grut(ter)** (Zaa), **Gruut** (Ens), **Gutteur** (ONB), **Griet** (Ov, Ter), een naam die mede onder invloed van de meisjesnaam (Mar)griet is ontstaan, **Grieto** (Ame, Fr, Tex), **Grietoe** (Fr), **Grit** (Ov), **Gryt** (Ter), **Grait** (Gr), **Grete** (Ach) en **Gritte** (Fr, KvO).

De vermelde Friese naam, plaatselijk als **Skrie** of **Skriër** aangeduid, heeft eveneens betrekking op het geluid, al gaat het hier meer om het roepen van de vogel tijdens de vlucht. De naam is afgeleid van het Oudfries skria dat schreeuwen betekent. **Schaar-sluip** doet vermoeden dat de roep ook wel eens op het geluid van een scharensleip lijkt.

Vroeg in het voorjaar wordt de ondersoort **Ijslandse Grutto** - *Limosa l. islandica* hier waargenomen, onderweg van Europese kuststreken naar z'n noordelijke broedgebieden.

De Grutto broedt en fourageert bij voorkeur in vochtige weiden. Ook zoekt hij zijn voedsel langs de Waddenkust, rivieroeveren en in het Deltagebied. Mogelijk zijn de namen **Wedde** (NB) en **Wetter** (NB) gevormd uit wed, waadbare plaats. Vrijwel gelijk aan de betekenis van de wetenschappelijke naam is **Slijk-** of **Sliktreder**. Hetzelfde betekenen de namen **Mearn** (Fr) en **Mering** (Wie). Ze zijn afgeleid van het Oudnoorse myre (Eng, mire), dat is slik of modder. Het element 'moat' in het Vriezenveense **Moathenne** is een dialektnaam van made: hooiland, laag gelegen grasland (te vochtig voor het laten grazen van vee). Algemener was de naam **Mathoen**.

Soms wordt de Grutto vergeleken met andere vogelsoorten hetgeen resulteert in namen als **Bruin Ooievaartje**, **Oeversnip** (Lb) - als in 't Duits -, **Rechtbekwilp** (Gr) en het Vlaamse **Meiwulp** of **Kleine Wulp**. Het Twentse **Werp** is een variant van Wulp.

De Engelse volksnaam Goat-head, is bij ons **Geitekop** geworden. Hier past ook de naam **Widder** (ONB), uit het Duits, die 'ram' betekent. Bij onze zuiderburen vinden we de naam **Geitemelker**, een naam die wij kennen voor de Nachtzwaluw en de Watersnip. Welke relatie er tussen de Grutto en de geit wordt bedoeld is onbekend. Mogelijk is er een onjuiste vertaling uit het Frans geweest: vergelijk tête = kop, naast de volksnaam Tête-chèvre = zuig-geit'. Evenmin duidelijk is de betekenis van de naam **T(s)just** (Ter). Het kan zoals bij de Tureluur gaan om geluid en snavelvorm.

De volksnamen **Marel** (NH, Tex, ZH) en **Weimarel** (Sco) komen van het Franse morelle, ontstaan uit more (moor) en zo genoemd vanwege zijn kleur. Nu kent het

woord 'moor' een tweetal betekenissen. De eerste is die van een geheel zwart dier, hetgeen niet van toepassing lijkt op de Grutto die slechts een zwarte eindband aan de staart heeft, waaraan hij de naam **Zwartstaart** (zie Engelse en Franse naam) te danken heeft. De andere betekenis - via moiré - is een woord dat staat voor iets dat gewaterd of gevlamd is. Mogelijk dat dit duidt op het bruingevlekte verenkleed. Andere opvattingen zijn echter dat Marel met het vermelde Mering verband houdt of met de zang van een Merel werd vergeleken.

De naam **Stor** (NB) heeft vermoedelijk betrekking op de lange poten, waardoor het idee van 'stram' lopen ontstaat.

ROSSE GRUTTO - *Limosa lapponica*

Duits	:	Pfuhlschnepfe
Engels	:	Bar-tailed Godwit
Frans	:	Barge rousse
Fries	:	Heawylp

Betekenis wetenschappelijke naam: Lapse slibvogel.

De vogel dankt zijn naam ten dele aan fysieke overeenkomsten met zijn soortgenoot de 'gewone' Grutto. De kleuraanduiding 'rosse' houdt verband met het roodbruine zomerkleed van het mannetje.

Verskillende volksnamen zijn - uitgezonderd de kleuraanduiding - vrijwel identiek aan die van de Grutto zoals: **Rosse Griet** (Ter), **Rosse Oeversnip** (Lb) en **Reade Skries** (Fr). De betekenis van de laatste naam is 'rode schreeuwer' en eigenlijk niet erg van toepassing op deze zwijgzame vogel. Een gewestelijke naam, gelijk aan die van de Grutto, is **Mearn** (Fr) wat zoveel als 'slikvogel' betekent. Dezelfde betekenis zou de naam **Meen** (ZwF) kunnen hebben, maar misschien moet het woord meenschar - d.i. een gemeenschappelijk en vochtig stuk weiland - hierbij worden betrokken, in welk geval het om een geheel ander terrein gaat waarin de vogel voorkomt.

Opmerkelijk vinden we de naam **Heawylp** (Fr) of **Hooiwulp**. Mogelijk wijst 'hooi' op waarnemingen van de vogels plaatselijk in hooiland dan wel op hun aanwezigheid tijdens hooitijd. Het element 'wulp' doet wat vreemd aan. Er zijn nogal wat verschillen tussen beide soorten, niet in de laatste plaats door hun tegenovergesteld gebogen snavels. Toch blijkt uit de naam **Halve Wulp** dat de Rosse Grutto kennelijk vaker wordt gezien als een (kleine) Wulp. Vooral 's winters heeft de Rosse Grutto - afgezien van de snavel - vrij veel weg van een kleine wulp.

WULPEN

REGENWULP - *Numenius phaeopus*

Duits	:	Regenbrachvogel
Engels	:	Whimbrel
Frans	:	Courlis corlieu
Fries	:	Wetterwylp

Betekenis wetenschappelijke naam: vogel met boogvormige snavel als van de nieuwe maan, met grijze poten.

Meer nog dan bij zijn soortgenoot Wulp was, volgens een oud volksgeloof, het gedrag van de Regenwulp een teken dat er regen op komst was. Ze schijnen meer dan gewoonlijk te fluiten en druk heen en weer te fladderen. Zijn naam kent enkele gewestelijke varianten: **Regenwylp** (Gr), **Reinwylp** (Fr), **Regentuter** (Ach), **Reentuten** (Ach) en **Regenflu(i)ter** (Gd). Zowel wulp als wylp betekenen letterlijk 'schreeuwende vogel'.

In een aantal volksnamen is hij, naast weerprofeet, vooral een voedselverzamelaar in vochtige gebieden als wadden, schorren en slikken. In dit verband staat de vogel, naast zijn Friese naam, bekend als **Waterwulp**, **Wettermulp** (Fr), **Waterfluitter** en **Slijkwulp**. Vanwege het samenvallen van de doortrek van de Regenwulp met de hooitijd is hij evenals de Rosse Grutto bedacht met de naam **Hooiwilp** (Ame).

Omdat hij iets kleiner is dan de Wulp liggen namen als **Kleine Wulp**, **Kleine Wilp** (Gr), **Lytse Wylp** en **Halleve Wullep** (Tex) min of meer voor de hand.

Net als bij de Wulp vinden de namen **Druper** (Dr) en **Druup** hun oorsprong in de neergebogen snavel van de soort.

De volksnaam **Weeuw** (ZH), een ander woord voor weduwe, verwijst vermoedelijk naar de zwarte kruinstrepen (rouwbanden) van de vogel.

WULP - *Numenius arquata*

Duits	:	Grosser Brachvogel
Engels	:	Curlew
Frans	:	Courlis cendré
Fries	:	Wylp

Betekenis wetenschappelijke naam: (vogel met) boogvormige snavel als van de nieuwe maan.

Wulp of Wylp betekent zoveel als 'schreeuwende vogel', naar het oudsaksische hwelp. Aanvankelijk heette de vogel **Welp**, zoals ook een jong hondje een welp wordt genoemd, dit vanwege zijn hoge jankende kreten.. Soortgelijke namen zijn **Wilp** (Dr, Gr), **Wielp** (Ame), **Wullep** (Tex) en **Wulpe(n)** (Gd).

Omstreeks 1925 was z'n Nederlandse naam nog **Grote Wulp**, elders bekend als **Grote Wilp** (Gr) en **Greate Wylp** (Fr), waarmee het verschil in formaat met de Regenwulp wordt aangegeven.

Zijn wat grijs getinte verenkleed is vernoemd in **Grauwe Wulp**.

In **Reegwilp** (Gr), **Reegemaker** (Tex), **Regenfluit** (Gd, Tex), **Reentuutn** (Ach, Twe), **Reettute** (Ach), **Règentu(i)ter**, **Tuter** (Ach) en **Tuutwelp** (Twe) zijn het de trillend-fluitende tonen, die wat droefgeestige roep, waarmee de Wulp naar het heet een regenbui aankondigt. Ook de naam **Windvogel** past bij het sombere weer dat men met de vogelroep verbond en die zelfs als teken van naderend onheil werd gezien. Ook werd gezegd, dat wanneer je de vogels op het wad hoort fluiten dit een teken is dat het water wast.

Afhankelijk van de geest des tijds werd men er toch ook prettig door gestemd en kreeg de vogel de namen **Jodelaar** (Rij), **Muzikant** en **Maerel**, de laatste vanwege de hoge fluittonen als van de Merel. Zijn twee-tonige roep is wel eens vergeleken met een piepend wiel: **Kruiwage** (ONB).

Uit het geluid van de roepende Wulp ("koeli") zijn de Engelse en Franse naam gevormd waarbij de roep in het Oudfrans werd verbasterd tot corlieu, hetgeen tevens 'ijlbode' betekent. In België werden dit de volksnamen **Korluut** en **Kluter**. Vergelijkbaar zijn in ons land **Alievogel** (Sal), **Kuliet** (Kem), **Kuluut** (NB) en **Kúút** (Wie).

Waarschijnlijk zijn hieruit de namen **Kliet** (Lb) en **Kluut** (Wee) gevormd, die echter zijn ingegeven door de gedachte aan de Kluut. Deze steltvogel heeft weliswaar ook een lange gebogen snavel maar in een andere richting.

De omlaag gebogen snavel van de Wulp leidde tot de namen **Druip** (Ree), **Drupen** (NH) en **Druper** (Dr). Deze zijn gevormd uit het Middelnederduitse drûpen = slap neerhangen.

Grote Braakvogel is de vertaling van z'n Duitse naam. De Wulp dankt deze aan het voedsel zoeken op braakliggende weilanden, die vroeger in de maand juni werden 'gebroken'. Ook werd gesproken over de **Braaktute** (Ach).

In de trektijd komt de vogel vaak voor op slikstranden. Hij is daarom **Waterwulp** of **Wettergulp** (Fr) genoemd.

Namen die hij kreeg in z'n broedgebied zijn **Heituter** (Dr), **Heidetuter** (NB, Ut), **Vaenetute** (Ach), **Ventute** (Ens), **Zandfluit** (Vla) en **Zandtuter** (Gd), derhalve een heide-, vennen- en zandfluit.

Kuilder (NB) wil zeggen dat de vogel een kuiltje maakt om te nestelen. Dialectvarianten zijn **Keulder** (NB), **Kulder(t)** (NB), **Kulert** (ONB), **Kúlotter** (ONB) en **Kowilder** (NB). **Kuilaard** en **Kalder** zegt men in de Belgische Kempen. Misschien zijn deze namen tevens ontstaan onder invloed van de eerder genoemde klanknabootsende naam Kuluut.

Piepepluuzer (Tex) en **Pieperager** (Tex) houden verband met de snavel van een in het veld gevonden dode Wulp. Men kon daarmee z'n pijp schoon krabben.

Bergfluit (Gd) moet een uit het buitenland overgekomen boeknaam zijn.

RUITERS

De wetenschappelijke naam van deze onderfamilie is Tringinae, hetgeen ‘Witgatten’ betekent.

De betekenis van de naam ruiters - Fries: ruters - omschrijven wij als ‘vogels die op stengelvormige poten met stijve passen lopen’ (Deens en Noors stillk; Engels to stalk en shank). Ruiter is een onhandige ‘vertaling’ van het Franse chevalier = ridder (zoals deze naast zijn paard loopt). Eerder werd vanwege zijn lange poten de vergelijking gemaakt met een ruiter te paard.

BOSRUITER - *Tringa glareola*

Duits	:	Bruchwasserläufer
Engels	:	Wood Sandpiper
Frans	:	Chevalier sylvain
Fries	:	Wytgatsje

Betekenis wetenschappelijke naam: op kiezelstrand voorkomende Witgat.

Door zijn witte stuit lijkt de Bosruiter vrij veel op het Witgatje. Vandaar z'n Friese naam. De naam Bosruiter zal zijn ontleend aan een buitenlandse benaming en is misleidend omdat z'n broedgebied in ons land destijds vooral moerassige hoogvenen omvatte. Door geringere grootte en veel lichter getinte ondervleugels onderscheidt deze vogel zich echter van het Witgatje. Het laatste broedgeval van de Bosruiter in ons land dateert van 1936. Sedert die tijd wordt de vogel nog slechts als doortrekker waargenomen. Aan zijn muzikale zang dankt hij de naam **Livietje** (NH). De metaalachtige klank ervan bezorgde hem in Denemarken de naam ‘tinsmid’. Poeliers noemden hem destijds **Graspikker** en **Tuultje**.

GROENPOOTRUITER - *Tringa nebularia*

Duits	:	Grünschenkel
Engels	:	Greenshank
Frans	:	Chevalier aboyeur
Fries	:	Grienskonk

Betekenis wetenschappelijke naam: wolkachtig gevlekte Witgat.

Een opvallend verschil van deze vogel met andere ruiters vormen de lichtgroene poten. Eerder werd hij **Groenpootige Ruiter** genoemd. De kortere naam **Groenpoot** komt overeen met de bovenvermelde buitenlandse en Friese naam.

De namen **Zeeuuut** (Kam) en **Strandsnip** vertellen ons dat de soort vaak op stranden en slikken wordt gezien tijdens de trek, dat hij een helder geluid heeft en een spitse snavel als van een snip.

De naam **Grote Stuntel** betekent dat zijn poten lange stengels zijn, waardoor hij een grote slanke Ruiter is.

Waarschijnlijk is **Glút** (Fr) een klanknabootsende naam.

OEVERLOPER - *Actitis hypoleucos*

Duits : Flussuferläufer
Engels : Common Sandpiper
Frans : Chevalier guignette
Fries : **Wipsturtgril**

Betekenis wetenschappelijke naam: kustvogel met witte onderzijde.

De Oeverloper ook **Wetterrinnerke** (Fr genoemd, die voornamelijk als doortrekker in voor- en najaar in ons land verblijft, zoekt zijn voedsel vooral langs de oevers van zoet en brak water. Hij rent daarbij bedrijvig langs de waterkant en staat dan plotseling weer even stil waarbij herhaaldelijk met kop en staart wordt gewipt. Vandaar de Friese naam. De Franse is 'Wipstaart Ridder'. De volksnaam **Steenvink** of **Stienfink** (Fr) duidt enerzijds op zijn voorkeur voor steen- en kiezelstranden, het laatste element van de naam wijst vermoedelijk op het schel fluitend geluid dat de vogel laat horen en dat enigszins aan een vinkesoort doet denken. Ook de namen **Slikmus** en **Zandloper** (ZBW) brengen de biotoop van de soort in herinnering.

POELRUITER - *Tringa stagnatilis*

Duits : Teichwasserläufer
Engels : Marsh Sandpiper
Frans : Chevalier stagnatile
Fries : **Dobbetjirk**

Betekenis wetenschappelijke naam: aan de plas levende Witgat.

De in ons land zeldzame Poelruiter nestelt in moerassige steppen. Het element 'dobbe' in de Friese naam staat dan ook voor poel of plas, wat evenals in de Nederlandse naam een verwijzing is naar zijn biotoop. Naast de Tureluur en sommige andere steltlopers wordt deze vogel met het Friese 'tjirk' aangeduid. Zie voor de betekenis hiervan bij de Tureluur.

TURELUUR - *Tringa totanus*

Duits : Rotschenkel
Engels : Redshank
Frans : Chevalier gambette
Fries : **Tjirk**

Betekenis wetenschappelijke naam: onbekend. Totano was een Venetiaanse vogelnaam

die waarschijnlijk is samengesteld uit de klank van de vogelroep.

Tureluur is een combinatie van de klanknabootsing van de roep "tú-uu-uu" en van het oude Franse woord turlure, dat is refrain of herhaald (eentonig) deuntje. Wij kennen zelfs de uitdrukking 'je wordt er tureluurs van' (geprikkelde).

In talrijke varianten is het fluitend geluid van de vogel aangeduid. Bij sommige van deze namen staat het element 'tuut' op de voorgrond, waarmee o.i. zowel het geluid als de lange puntige snavel wordt aangeduid.

Zo lijkt het erop of een verstrengeling van geluid en snavelvorm is ontstaan in sommige van de namen **Turelure** (Ach), **Tureluut** (ZBW), **Tuder** (Gr), **Tuter** (Eem, Gr) - dat dezelfde betekenis heeft als **Fluiter** (Eem) - **Tutering** (Ste), **Tuterink** (Elb, KvO), **Tuutding** (Gr), **Tuutring** (Gr), **Tuutjeder** (Old), **Tuut** (Gr, NH), **Tjieuwt** (Sch), **Tjoewt** (Sch), **Tsjuet** (Ter), **Tuuk** (NH) en **Duuk** (NH).

Van Duuk zijn de bijnamen **Daak** (Zl), **Daekje** (Goe, Sco, Zl) en **Dâke** (Goe), dat zoveel als 'ouwe stumper' moet betekenen.

Piltjuter (ONB) en **Reagntuter(t)** zijn de Peel- en de Regenfluiter. Zoals voor meer grote steltlopersoorten geldt, geloofde men dat hun roep een aankondiging is voor een regenbui. **Tuul** (Ree), **Tuil** (NH), **Tjul** (Wat) en **Tijler** (ZH) betekenen 'grappenmaker' (vgl. Tijn Uylenspiegel) of 'vrolijkerd', evenals **Blie** (Eem) (= blij). Hij is **Kluun** (Gr) genoemd naar zijn heldere roep die op een belgeluid lijkt.

Door zijn zang in het voorjaar kreeg de Tureluur de namen **Lieveken** (ZVI) en **Liewiet** (ZVI), die men ook in België kent. Hier zijn klank en koosnaam samengevoegd. Het vrouwtje kreeg plaatselijk de koosnaam **Ennegien** (KvO).

De Friese naam, ook als **Tsjirk** (Fr) bekend, is een vervorming van tjirg, dat 'herriemaker' betekent (vgl. tieren). Het was ook een scheldnaam voor een slonzig vrouwtje. Soortgelijke namen voor de vogel zijn **Tjerk** (Fr, Gr, Tex), tevens een voornaam, **Tjaark** (Gr), **Tjat** (Tex) en **Tjating** (Wie).

Hij is **Steenpikker** (Lb) genoemd toen men hem zag fourageren langs de Maasoever.

Tuimelaar wijst op z'n vlucht tijdens de voorjaarsbalts.

Wat z'n uiterlijk betreft hebben de vrij lange rode poten tot de volgende streeknamen geleid: **Roobien** (Ste), **Roodbeentje** (Vla), **Roodpootruiter** (Lb), **Roodpotige Ruiter** (Lb), **Stuntel** - als op stelen lopend - **Stentler** (Wat, Zaa) en **Stennel** (Old). De zojuist vermelde benaming Ruiter is hier van latere datum dan de toen reeds gevestigde naam Tureluur.

In de vlucht is z'n witte stuit goed zichtbaar en draagt hij de naam **Witstaart** (Kem).

Kliefe (ZBW) en **Klieve** (ZBW) duiden misschien op de witte rugwig, die een 'kloof' in het verenkleed vormt.

In enkele plaatsen is de Tureluur **Wulpe** (Ach) genoemd.

Sommige tureluurs zijn van broedgebieden op IJsland afkomstig. Deze vogels worden veelal aangemerkt als ondersoort, te weten de **IJslandse Tureluur** - *T.t. robusta*.

De roep van de vogel is populair geworden bij de leden van de Nederlandse Jeugbond voor Natuurstudie, die op excursie bij wijze van herkenningssignaal de drietonige roep van de Tureluur nabootsen.

WITGAT - *Tringa ochropus*

Duits	:	Waldwasserläufer
Engels	:	Green Sandpiper
Frans	:	Chevalier culblanc
Fries	:	Poalske Snip

Betekenis wetenschappelijke naam: Witgat met okerkleurige poten. In feite zijn de poten lichtgroen, hetgeen destijds leidde tot de naam **Groenpoot**. Algemeen was hij bekend als **Witgatje**.

De helderwitte stuit is kenmerkend voor deze ruiter. Zijn toepasselijke naam moet hij overigens delen met volksnamen van zowel Bosruiter als Huiszwaluw. Een gewestelijk synoniem is de naam **Witvot**. Het element 'vot', dat we eveneens tegenkomen in het woord hondsvot, betekent ondermeer kont, achterste. In België noemt men de vogel **Witgatruijer**.

Evenals de Friese naam wijst **Poolse Snip** op het in Polen en in andere delen van Noordoost-Europa liggende broedgebied.

De streeknaam **Zwiebelaar** (Wou) staat in verband met de typische manier waarop de vogel met kop en staart wipt.

ZWARTE RUITER - *Tringa erythropus*

Duits	:	Dunkler Wasserläufer
Engels	:	Spotted Redshank
Frans	:	Chevalier arlequin
Fries	:	Séwyt

Betekenis wetenschappelijke naam: Witgat met rode poten.

In de zomer heeft deze vogel een roetzwart verenkleed.

Hij wordt wel vergeleken met de iets kleinere Tureluur, zoals blijkt uit de namen **Grote Tuut** (WFr) en **Swarte Tjirk** (Fr). Beide soorten hebben een 'tuut' of spitse snavel en hun alarmroep is een 'tjirgen' of tieren.

Zijn andere geluid wordt door de Friese naam en door de naam **Tjewiet** weergegeven.

Witte Strandloper is een toepasselijke naam in de winter, want de kleur van z'n veren verandert dan in grijs en wit.

STEENLOPERS - *Arenariinae*

STEENLOPER - *Arenaria interpres*

Duits	:	Steinwalzer
Engels	:	Turnstone
Frans	:	Tournepierre  collier
Fries	:	Stienpikker

Betekenis wetenschappelijke naam: de op het zand levende omwerker.

De uit het hoge noorden van Europa, Amerika en Azië afkomstige Steenloper zoekt zijn voedsel vooral op (steen)stranden, pieren en basaltglooiingen. Het vogeltje gaat daarbij op een opvallende wijze te werk door met de snavel schelpen, steentjes, wier en andere voorwerpen om te keren of weg te rollen. Op deze wijze vangt hij de daaronder verborgen insecten, larven en kleine schaaldiertjes. De typische manier van fourageren komt duidelijk tot uitdrukking in bovengenoemde buitenlandse namen. Ook de streeknamen **Stienbikker** (Fr), **Steenpikker** (NH) en **Schulpenpikker** (ZVI) zijn een verwijzing naar dit gedrag.

De namen **Vlakkige Strandloper** en **Vlakkige Zandloper** duiden op het gevlekte uiterlijk van de vogel, waarbij het vlakken-patroon van de vleugels tijdens de vlucht opvallend is.

De naam **Tolk** komt overeen met die welke Linnaeus in Zweden had vernomen en waarnaar hij de soortnaam *interpres* vaststelde. Hij heeft er waarschijnlijk tevens de betekenis van 'omwerker' aan verbonden vanwege het vermelde gedrag van de vogel. Later is overigens gebleken dat Tolk een plaatselijke naam in Zweden was voor de Tureluur, hetgeen 'waarschuwer bij gevaar' betekent.

FRANJEPOTEN - *Phalaropodinae*

De franje doelt op de korte zwemvliezen of lobben tussen de tenen.

GRAUWE FRANJEPOOT - *Phalaropus lobatus*

Duits	:	Odinshuhnchen
Engels	:	Red-necked Phalarope
Frans	:	Phalarope  bec troit
Fries	:	Skiere Wettergril

Betekenis wetenschappelijke naam: lobtenige. (betreft zowel genus- als species-naam). Wanneer de soort in het najaar langs onze kust op doortrek is maakt zij een wat grijze indruk, hetgeen hierboven met Grauwe en Skiere is weergegeven. Andere namen

vermelden dit eveneens: **Asgrauwe Franjepoot**, **Skier Wettergriltsje** (Fr) en **Grijze Koetplevier**. De laatste naam is een vergelijking met de Meerkoet omdat die ook teenlobben heeft.

Het vermelde Wettergril(tsje) geeft weer, dat een Franjepoot meer watervogel is dan een strandloper of, zoals men in Friesland vaak zegt, griltsje. De vergelijking van de Grauwe (en Rosse) Franjepoot met een griltsje is gebaseerd op overeenkomsten van het winterkleed. 's Zomers heeft hij een rode zijhals, wat de Engelse naam uitdrukt. De Duitse namen van beide franjepoten zouden met die roodachtige kleuren verband kunnen houden: rood was de kleur die bij de Germaanse krijgsgoden Odin en Thor paste.

De naam **Dunbekfranjepoot** dankt hij aan z'n naaldvormige snavel.

ROSSE FRANJEPOOT - *Phalaropus fulicarius*

Duits	:	Thorshühnchen
Engels	:	Grey Phalarope
Frans	:	Phalarope à bec large
Fries	:	Bûnte Wettergril

Betekenis wetenschappelijke naam: meerkoetachtige lobtenige.

De kleuraanduiding 'rosse' legt de nadruk op de rossig-bruine borst en onderkant van het zomerkleed. Dat is ook het geval met 'rode' in **Rode Koetplevier**. Zowel in deze naam als in de wetenschappelijke naam wordt de vogel vergeleken met de Meerkoet, een soort die evenals Franjepoten beschikt over zogenaamde teenlobben.

Met een kleine variant op de Friese naam wordt de 'Rosse' ook **Bûnt Wettergriltsje** (Fr) genoemd. Hier duidt 'bûnt(e)' op het (bonte) grijs-witte winterkleed. 'Gril(tsje)' is een aan strandlopers ontleende naam. In dit geval dus 'waterstrandloperje'. Zie voorts bij de Grauwe Franjepoot en de Bonte Strandloper.

Met de naam **Breedbekkige Franjepoot** onderscheidt de Rosse Franjepoot zich van zijn 'Grauwe' familielid waarvan de snavel langer en smaller is.

JAGERS - *Stercorariidae*

Betekenis wetenschappelijke naam: drekjagers.

Jagers zijn zee-roofvogels. Ze achtervolgen meeuwen en sterns tot deze hun voedsel uitspuwen en eten dat op.

Toen men vroeger nog niet zo scherp kon waarnemen, dacht men echter dat de achtervolgde vogels uitwerpselen lieten vallen.

GROTE JAGER - *Stercorarius skua*

Duits	:	Grosse Raubmöwe
Engels	:	Great Skua
Frans	:	Grand Labbe
Fries	:	Grutte Skraits

Betekenis wetenschappelijke naam: drekjager skua.

Deze zwaargebouwde vogel, die aan onze kust een vrij zeldzame wintergast is, staat als een echte piraat bekend. Dat blijkt, behalve uit het voorafgaande (zie Jagers), uit zijn namen **Greate Strontjager** (Fr), **Grutte Skytjager** (Fr), **Sketejager** (Tex), **Grote Roofmeeuw**, **Strontmeeuw** (Tex), **Strontjager**, **Jaagmeeuw**, **Zeeschuimer** en **Koeten-vreter**. Met deze laatste naam zal zijn bedoeld dat hij jonge zeekoeten grijpt. Volgens sommigen gaat het om een verbastering van de Engelse naam Skua. Het ene hoeft het andere niet uit te sluiten. Uit de Engelse en de wetenschappelijke naam is bij ons **Skoea** ontstaan. Skua is gebaseerd op de Oudnoorse naam Skúfr en is een nabootsing van de schreeuw van de vogel bij het jagen.

Zijn Vlaamse naam is **Grote Meeuwenjager**. Met z'n forse snavel doodt hij zelfs een meeuw of een over zee trekkende, door de lange reis vermoeide zangvogel.

Niettemin vormt vis het hoofdbestanddeel van z'n voedsel.

De algemene Friese naam en het vrijwel gelijke **Skreits** (Fr), doelen op het lange formaat van de vogel.

Z'n bovenzijde is overwegend donkergrijs van kleur, de onderzijde roestbruin. Daarom noemde men hem **Grauwe Loek** en **Bruine Strontjager**.

In enkele kustplaatsen kent men hem (en misschien ook de Middelste Jager) als **Elsenaar** (Zl, ZH). Het element 'els' duidt op z'n bijzonder gevormde snavel, die bestaat uit een lang recht gedeelte, de neusgaten en een korte haak, zodat de snavel lijkt op een els of priem die door schoen- en zadelmakers wordt gebruikt. In de benaming **Kokshen** (ZH) lijkt het wat betreft 'Kok' om het geluid (zie Kokmeeuw) te gaan, terwijl 'hen' het forse formaat met stevige poten van een kip weergeeft.

KLEINE JAGER - *Stercorarius parasiticus*

Duits	:	Schmarotzerraubmöwe
Engels	:	Parasitic Jaeger
Frans	:	Labbe parasite
Fries	:	Lytse Skraits

Betekenis wetenschappelijke naam: parasiterende drekjager.

Evenals de andere jagersoorten komt de Kleine Jager voornamelijk aan de kost door het eten van de prooi van andere zeevogels. Vooral de Noordse Stern is dikwijls het slachtoffer. Dat komt omdat deze gelijktijdig met de Kleine Jager op herfststrek is.

Enkele Friese volksnamen zijn **Lytse Skytjager** en **Lytse Strontjager**. De eveneens

Friese naam **Sé-falk** houdt verband met de heftige valkachtige vlucht die kenmerkend is bij de achtervolging. Een 'Parasietroofmeeuw', zo drukt de Duitse naam uit. In Vlaanderen noemt men hem **Kleine Meeuwjager**.

KLEINSTE JAGER - *Stercorarius longicaudus*

Duits : Falkenraubmöwe
Engels : Long-tailed Jaeger
Frans : Labbe à longue queue
Fries : **Seefalkje**

Betekenis wetenschappelijke naam: drekjager met lange staart.

Hoewel deze soort tot de kleinste der jagers behoort is hij 'van kop tot staart' toch net iets langer dan de Middelste Jager. Dit houdt verband met de sterk verlengde staart van de volwassen vogel.

De Friese naam is voortgekomen uit de naam Sé-falk voor de Kleine Jager; maar het felle achtervolgen doet de Kleinste niet..

In Vlaanderen heet hij **Kleinste Meeuwjager**.

MIDDELSTE JAGER - *Stercorarius pomarinus*

Duits : Spatelraubmöwe
Engels : Pomarine Jaeger
Frans : Labbe pomarin
Fries : **Skraits**

Betekenis wetenschappelijke naam: drekjager met klepneus.

De speciesnaam had destijds als pomatorhinus moeten zijn geschreven.

De vorm van de snavel is overigens kenmerkend voor alle jagers. Zie ook bij Grote Jager.

De vogel houdt in grootte het midden tussen de Grote en de Klein(st)e Jager. In Vlaanderen wordt hij **Middelste Meeuwjager** genoemd.

De Friese naam doelt evenals **Skreits** (Fr) op zijn opmerkelijke lengte, dit vanwege de middelste staartpenen.

Andere namen van deze voor Nederland vrij zeldzame soort zijn **Strontjager**, **Skytjager** (Ter) en **Schijtvalk**, waarvan 'valk' op het gedrag als roofvogel doelt.

MEEUWEN - Laridae

DRIETEENMEEUW - *Rissa tridactyla*

Duits	:	Dreizehenmöwe
Engels	:	Kittiwake
Frans	:	Mouette tridactyle
Fries	:	Winterkob

Betekenis wetenschappelijke naam: drienige Rita. De naam is ontleend aan de IJslandse naam Rita en de Oudnoorse naam Ryta, naar men aanneemt klanknabootsende woorden met betrekking tot de vogelroep.

Eertijds was de Nederlandse naam **Drienige Meeuw**. Met deze naam wil men, evenals met de huidige, er op wijzen dat de soort, in tegenstelling tot de andere meeuwen, slechts drie tenen heeft.

De Engelse naam, een onomatopée, geeft de luide kreten weer van de vogels die ze vooral laten horen in hun broedkolonies op de smalle richels van rotseilandjes en kliffen. Ook enkele oude Duitse volksnamen als 'Kaukegef' en 'Kutgejef' zijn van hun roep afgeleid.

Tegenwoordig wordt deze meeuw bijna uitsluitend langs de kust als doortrekker en wintergast waargenomen.

Naast de Friese benaming die op z'n winterverblijf betrekking heeft vinden we varianten als **Wintermeeuw** en **Wintermiuw** (Fr) of **Wintermieu** (Fr).

DWERGMEEUW - *Larus minutus*

Duits	:	Zwergmöwe
Engels	:	Little Gull
Frans	:	Mouette pygmée
Fries	:	Lytse Miuw

Betekenis wetenschappelijke naam: zeer kleine meeuw.

Dwergmeeuw is een toepasselijke naam voor deze lilliputter. Niet veel groter dan een Merel, is het de kleinste meeuwensoort ter wereld.

Hoewel een redelijk groot aantal van hen gedurende de zomermaanden in ons land verblijft is ons buiten **Lytse Miuwke** (Fr), een variant op de Friese naam, geen andere volksnaam bekend.

GEELPOOTMEEUW - *Larus michabellis*

Duits	:	Weiskopfmöwe
Engels	:	Yellow-legged Gull
Frans	:	Goéland leucophée
Fries	:	Gielpoatmiuw (onder voorbehoud)

Betekenis wetenschappelijke naam: Michahellismeeuw; zo genoemd naar een Duitse orintholoog(19-de eeuw). Deze vogel vertoont veel overeenkomst met zowel de Kleine Mantelmeeuw als de Zilvermeeuw. Daardoor werd hij pas vrij laat ontdekt en toen te boek gesteld als de ondersoort *Larus argentatus omissus*, d.w.z. 'Zilvermeeuw die over het hoofd was gezien'. Zijn eerste Nederlandse naam werd **Geelpootzilvermeeuw**. later zijn ondersoorten vastgesteld, waaronder de **Oosteuropese Geelpootmeeuw** en de **Mediterrane Geelpootmeeuw**. De Oosteuropese is vervolgens aangemerkt als nieuwe soort, **de Pontische Meeuw- *Larus cachinnans***, 'de schaterlachende meeuw' aldus naar voorkomen aan de zwarte zee resp. geluid.

GROTE BURGEMEESTER - *Larus hyperboreus*

Duits	:	Eismöwe
Engels	:	Glaucous Gull
Frans	:	Goéland bourgmestre
Fries	:	Iiskob

Betekenis wetenschappelijke naam: zeer noordelijk levende meeuw. Oorspronkelijk schijnt deze vogel **Burgemeester van Groenland** te zijn genoemd, een destijds door Nederlandse zeelieden gegeven naam (in Frankrijk overgenomen) toen zij deze vogelsoort in de hoognoordelijke broedgebieden zagen. Postuur en dominerend gedrag zijn vermoedelijk aanleiding geweest om verband te leggen met de burgemeestersfunctie. Later werd de naam vastgesteld als **Burgemeester**, welke tot het midden van de 20-ste eeuw algemeen bleef. De Friese en Duitse naam doelen zowel op het ijs in de Poolzee waar hij voorkomt, als op z'n ijskleurige verenpak. Het Friese 'kob' is een algemene benaming (zie hieromtrent de Zilvermeeuw).

GROTE MANTELMEEUW - *Larus marinus*

Duits	:	Mantelmöwe
Engels	:	Great Black-backed Gull
Frans	:	Goéland marin
Fries	:	Sjouwerman

Betekenis wetenschappelijke naam: zeemeeuw.

Door de donkere kleur van vleugels en rug van het volwassen exemplaar, die sterk contrasteert met het witte lichaam, lijkt het alsof de vogel in een zwarte 'mantel' gekleed gaat. Verschillende volksnamen benadrukken dit zwartwitte kleed: **Greate Mantelmiuw** (Fr), **Mantelman** (Sch), **Montelaar** (Ter), **Mantelmeeuw**, **Mantel-drager** (Fr) en **Grote Zwarte Mantelmeeuw**.

De algemene Friese naam staat in verband met de typische manier van lopen; het is alsof de vogel onder een zware last gebukt gaat. De variant **Kolensjouwer** (Fr) combineert deze naam met de 'koolzwarte' rug.

De naam **Deabrief** (Fr) (= doodsbrief) is vermoedelijk een andere manier om het kleurverschil te omschrijven, namelijk als die van een zwart omrande rouwbrief.

Met de iets kleinere Zilvermeeuw heeft hij de namen **Kogmieuw** (Fr), **Kokmeeuw** (Tex) en **Gogge** gemeen. De laatste naam betekent 'gulzigaard' en slaat op de manier waarop hij zijn voedsel naar binnen schrokt en andere vogels bij het bemachtigen te snel af probeert te zijn.

De naam **Zeekaag** (Gr) bevat de klanknabootsing 'kaag', een woord dat gevormd is uit 'kob' en regelmatig voor meeuwen wordt gebruikt.

Het element 'blok' in **Blokmeeuw** (Vla) benadrukt de enigszins gedrongen vorm van de vogel.

KLEINE BURGEMEESTER - *Larus glaucooidus*

Duits : Polarmöwe
Engels : Iceland Gull
Frans : Goéland à ailes blanches
Fries : **Lytse Iiskob**

Betekenis wetenschappelijke naam: blinkend blauwgroene meeuw.

Het broedgebied van deze vogel vinden we in het arctische hoge noorden. De Friese naam die 'kleine ijsmeeuw' betekent verwijst hiernaar. In ons land wordt hij uiterst zelden waargenomen, vermoedelijk is dit de reden dat geen volksnamen bij ons bekend zijn.

Zijn Nederlandse naam dankt hij aan de vergelijking met z'n soortgenoot de Grote Burgemeester, die deze naam kreeg vanwege zijn imponerend uiterlijk.

KLEINE MANTELMEEUW - *Larus graellsii*

Duits : Heringsmöwe
Engels : Lesser Black-backed Gull
Frans : Goéland brun
Fries : **Lytse Sjouwerman**

Betekenis wetenschappelijke naam: Meeuw genoemd naar de Spaanse onderzoeker Graells Y de la Aguëra (1818-1898).

De ‘mantel’ wordt gevormd door de donkere rug en bovenzijde van de vleugels. In de Friese naam zou ‘Sjouwerman’ op een kolensjouwer duiden, wiens werkkleding op de rug zwart is. Met ‘Lytse’ of ‘kleine’ wordt de verhouding ten opzichte van de Grote Mantelmeeuw weergegeven (lengten 53 : 74 cm).

Net als bij de ‘Grote’ is hier de ingekorte naam **Montelaar** (Ter).

Een ondersoort is de **Scandinavische Klein Mantelmeeuw** - *L.f. intermedius*.

De naam **Hearingmiuw** (Fr), z’n Duitse naam en de Engelse naam voor een Zilvermeeuw Herring Gull, zullen er wel op duiden dat meeuwen van oudsher vis verschalken bij vissersschepen en op havenkaden, want er is geen speciale relatie tussen deze vogels en de haring.

KOKMEEUW - *Larus ridibundus*

Duits	:	Lachmöwe
Engels	:	Black-headed Gull
Frans	:	Mouette rieuse
Fries	:	Kob

Betekenis wetenschappelijke naam: lachende meeuw.

De naam van de vogel heeft in zijn geheel een klanknabootsende betekenis. Zo is het naamdeel ‘kok’ afkomstig van het werkwoord kokkeren of kakelen en brengt daarmee het geluid dat de vogels maken tot uitdrukking. Ook meeuw, afkomstig van het oudere woord mēwe, is een onomatopee. Van **Kokmeeuw** afgeleide volksnamen zijn **Kokkemeêuwe** (ZBW), **Kogmeêuwe** (ZVI), **Kogmieuw** (Zaa), **Kópmiuw** (Ter) en **Keek** (Wee). Soms heet hij kortweg **Mieëuw** (Wee).

Dikwijls maken de meeuwen in de lucht enigszins spottend lachende geluiden. Hierop zijn de namen **Lachmeeuw** (verg. Duitse naam), **Spotmeeuw** en **Spotter** van toepassing.

Was de vogel ruim een eeuw geleden nog een echte ‘zeemeeuw’ en droeg hij zijn streeknamen **Séfûgel** (Fr), **Vismeeuw** (Vli) of **Fiskmiuw** (Fr) met ere, in de afgelopen honderd jaar heeft hij duidelijk het land weten te veroveren. Hier volgt hij de ploeg, bevolkt hij onze vennen en schuimt hij in grote groepen vuilstortplaatsen, slachthuizen en allerlei andere lokaties af, op zoek naar iets eetbaars. De naam **Pikmeeuw** (Lb) duidt er op dat hij alles (op)pikt wat er maar van zijn gading is. Bij Gennep bevindt zich een grote broedkolonie Kokmeeuwen op het zogeheten Pikmeeuwenven.

Het meest opvallende aan de Kokmeeuw is de kleurverandering van de kop. In voorjaar en zomer heeft de volwassen vogel een chocoladebruine kop die dan sterk contrasteert met de helderwitte nek. Hiermee verbonden zijn de namen **Kapmeeuw** (Gr), **Kappie**, **Bruinkop**, **Swartkop(meeuw)** (Tex), **Swartkop(miuw)** (Fr), **Zwartmeeuw**, **Swatkopke** (Ter) en **Zwartkopte Meeuw** (Vli).

Als in de winter de bruine kleur verdwijnt en de kop wat vlekkerig wordt, wordt hij **Schimmelkop** genoemd.

De naam **Roodpoot** wijst op de scharlakenkleurige poten.

Het gezegde “Meeuwen aan land, storm voor de hand” komt ook tot uitdrukking in de namen **Rauwweervogel** (TBW) en **Unwaersfûgel** (ZWF).

Nog een Friese naam **Kobbeler**. De herkomst is onbekend, wel is er direct verband met het Engelse cob. Volgens sommigen is het een klanknabootsende naam. Anderen houden het op de ‘ronde’ kop.

Bij onze zuiderburen vinden we de namen **Kleine Meeuw** en **Zeeduif**. Die laatste naam is hoewel opmerkelijk toch vaak gebruikelijk. Meeuwen en Duiven worden soms met elkaar vergeleken, danwel met opzet anders genoemd. Zo kennen we in eigen land de benamingen ‘de duiven van de pastoor van Egmond’ (Zaa) en ‘de duiven van de havenmeester’ (OZV), in beide gevallen worden hier meeuwen bedoeld. Een bepaald ras van sierduiven wordt daarentegen ‘meeuw’ genoemd.

STORMMEEUW - *Larus canus*

Duits	:	Sturmmöwe
Engels	:	Common Gull
Frans	:	Goéland cendré
Fries	:	Unwaersfûgel

Betekenis wetenschappelijke naam: lichtgrijze meeuw.

Vooral bij storm zoeken talrijke Stormmeeuwen vanuit zee de kust op of zwermen nog verder landinwaarts. Vroeger kwamen er maar weinig meeuwen - vooral zilvermeeuwen - in het binnenland voor; bij het verschijnen ervan zei men dat er slecht weer op komst was. De naam kent enkele gewestelijke varianten zoals **Stormmiuw** (Fr, Ter), **Störmvogel** (Gr) en **Störmfeugel** (Ame). Gelijk aan de betekenis van de algemene Friese naam is het Groningse **Onweersvogel**. Het Friese woord voor meeuw wordt in veel gevallen naast ‘miuw’ ook als ‘meau’ en ‘mieu’ vermeld.

Omdat de soort vooral in de winter talrijk bij ons voorkomt wordt hij soms **Wintermeeuw** genoemd.

Een aantal volksnamen is identiek aan, dan wel afgeleid van namen van de grotere Zilvermeeuw. We noteerden **Kleine Zeemeeuw**, **Kleine Zilvermeeuw**, **Kleine Meeuw** (Tex), **Zeemeeuw**, **Sémiuw** (Fr), **Zeekob**, **Kôbke** (Ter), **Grijze Meeuw** en **Blaumokje** (Fr).

De naam **Blauwvoet** (Vla) vinden we eveneens genoemd bij Noordse Stormvogel en Zilvermeeuw (zie aldaar).

Ook de naam **Gog(ge)** (Sco) deelt hij met de Zilvermeeuw. De betekenis is ‘gulzigaard’.

VORKSTAARTMEEUW - *Larus sabini*

Duits	:	Schwalbenmöwe
Engels	:	Sabine's Gull
Frans	:	Mouette de Sabine
Fries	:	Swellesturmiuw

Betekenis wetenschappelijke naam: Sabine's meeuw. Zo genoemd naar de Engelsman Edward Sabine (1788-1883), die in 1817 een kolonie van deze soort ontdekte aan de westkust van Groenland.

De vogel werd daarom ook wel **Sabine's Vorkstaartmeeuw** genoemd.

Als enige Europese meeuw heeft deze een gevorkte staart. In de Friese en Duitse naam is dat een zwaluwstaart.

Aan onze kust is de soort een vrij schaarse doortrekker, vaak na een noorderstorm.

ZILVERMEEUW - *Larus argentatus*

Duits	:	Silbermöwe
Engels	:	Herring Gull
Frans	:	Goéland argenté
Fries	:	Sulverkob

Betekenis wetenschappelijke naam: zilverwitte meeuw.

Een vogel, met veel algemene namen, zoals **Zeemeeuw** (ZH, ZI), **Grote Zeemeeuw**, **Grote Meeuw** (Tex), **Sullevermeeuw** (Tex), **Zjèveugel** (ZVI), **Zeetuut** (Old), **Zeeduif** (Gr), **Maiwe** (Gr), **Maif** (Gr), **Mok** (Fr) - zie ook bij Noordse Stormvogel - **Blauwe Mok** (Fr) en **Blaumok** (Fr) aldus naar de lichtgrijze bovendelen. Zijn officiële naam geeft hem als geheel weer: zilverwit van kleur.

De vogel is voorts bekend onder de oude naam **Kob** (Fr, Gr), met de varianten **Kôb** (Fr, Gr), **Kobbe** (Fr, Gr), **Koop** (Ame), **Kôbeler** (Fr), **Kaab**, **Kaap** (Gr), **Kaag** (Ame), **Kaech** (Ame), **Kol(le)** (Sco), **Zeekolle** (Sco), **Kobmeeuw**, **Sé-kob(be)** (Fr), **Zeekob(be)** (Gr) en **Fiskkob(be)** (Fr). Kob(be) is waarschijnlijk afkomstig uit het Oudnoors en een aanduiding voor de zeehond (of rob) naar diens plompe vorm, met inbegrip van z'n ronde kop en korte hals. De Zilvermeeuw heeft een soortgelijk silhouet. Misschien heeft dit woord tevens een betekenis als klanknaboetsing gekregen.

Het vermelde Kaag kan als klanknaboetsend zijn bedoeld.

De naam **Kokkerd** (Wie) doelt op z'n grote haaksnavel. Wanneer men hem **Gog(ge)** (Goe, ZBW) noemt - net als de Grote Mantelmeeuw - ziet men hem als 'gulzigaard'. Nu komt hij mede door z'n grote snavel ook wel als een slok-op over wanneer we hem allerlei afval zien eten op b.v. de kade van een haven. Vermoedelijk is Gog van Kog afkomstig, een vogelnaam voor de Kokmeeuw en voor een jonge, eerste-jaars Zilvermeeuw. Zo'n jonge vogel wordt behalve **Kog** (ZVI) ook **Kokmeeuw** (Tex) en **Klier(meeuw)** (Kat) genoemd.

Masterfügel (Fr) is ‘meestervogel’, bijna een burgemeester, wegens z’n imponerend voorkomen.

Als **Unwearsfügel** (Fr) en **Unwearen** (Fr) vertoont hij zich meer landinwaarts om al roepende te melden dat het weer aan de kust stormachtig is.

Twee namen uit Vlaanderen zijn **Blauwvoet** (zie ook bij Noordse Stormvogel) en **Blokmeeuw**, naar z’n robuuste uiterlijk.

Matrozen gooien nog wel eens wat overboord wat een meeuw kan gebruiken en zeggen dan ‘dat is voor **Gerrit**’, welke benaming ten aanzien van de vogel een klanknabootsende ondertoon lijkt te hebben.

In havens zitten Zilvermeeuwen vaak op een sluisdeur uit te kijken en dan werd de vogel aangeduid als **Duif van de havenmeester** (ZVI).

De Zilvermeeuw heeft in het volksgeloof vooral bij zeelieden een rol gespeeld. De geesten van verdronken zeevaarders zouden in de vogels huizen. Daarom mochten meeuwen niet gedood worden en moesten een vriendelijke behandeling krijgen.

Benamingen van andere bekende in groepen levende dieren zoals ‘duiven’ en ‘hennen’, werden soms voor Zilvermeeuwen gebruikt, vooral omdat deze vogels op onze lachspieren kunnen werken door hun gedrag en manier van kijken. Men bedacht namen met een spottende betekenis, ook voor bepaalde mensen uit de buurt, welke combinatie leidde tot ‘Amelänner hinnen’, ‘Slim syn hinnen’, ‘Genemudiger’, ‘Harnser boargers’, ‘Brant syn douwe’ en ‘Spiekster hounder’. Wat wij al niet in vogels herkennen!

De naam **Scandinavische Zilvermeeuw** - *L.a. argentatus* dateert uit de laatste jaren en doelt op noordelijke broedvogels, die later in het jaar door ons land trekken of die wintergast zijn.

ZWARTKOPMEEUW - *Larus melanocephalus*

Duits	:	Schwarzkopfmöwe
Engels	:	Mediterranean Gull
Frans	:	Mouette mélanocéphale
Fries	:	Swartkopmiuw

Betekenis wetenschappelijke naam: meeuw met zwarte kop.

De kop en hals van deze soort zijn in de zomer gitzwart.

‘s Winters en in het vroege voorjaar zijn deze wit van kleur waardoor de vogel dan moeilijk is te onderscheiden van de Kokmeeuw. Vroeger was de Zwartkopmeeuw in Nederland een vrij zeldzame soort. Zo werd pas in 1934 het eerste broedgeval gesignaleerd. Volksnamen zijn ons niet bekend.

STERNS - Sternidae

Hoewel de betekenis van Stern niet met zekerheid is vastgesteld, wordt aangenomen dat het oorspronkelijk om een klanknabootsend woord gaat, naar de krassende scherpe vogelroep. Zij komt voor als Oudengelse naam Stearn en is ook herkenbaar in de Scandinavische talen, b.v. als Terne.

Toch dringt zich o.i. ook een vergelijking op met het Engelse stern = achterstevan. Betrekken wij hierbij de vroegere Nederlandse naam Zeezwaluw, dan zou de benaming Stern in een latere periode tevens aangemerkt kunnen zijn als een vogel met gevorkte z.g. zwaluwstaart. Het Friese meervoud is Stirnzen.

DOUGALLS STERN - *Sterna dougallii*

Duits : Rosenseeschwalbe
Engels : Roseate Tern
Frans : Sterne de Dougall
Fries : **Reastirns**

Betekenis wetenschappelijke naam: Dougall's Stern. Is genoemd naar de Schotse arts en ornitholoog dr. P.Mac Dougall (1777-1814) die in 1812 broedgevallen van de soort ontdekte in de Firth of Clyde in Schotland.

Zijn Nederlandse naam was aanvankelijk **Dougall's Zeezwaluw**.

De Friese naam, waarvan een variant **Reade Stirns** (Fr) is, doelt op het roze waas op de borst in het voorjaar.

DWERGSTERN - *Sterna albifrons*

Duits : Zwergseeschwalbe
Engels : Little Tern
Frans : Sterne naine
Fries : **Lytse Stirns**

Betekenis wetenschappelijke naam: stern met wit voorhoofd.

Opvallend is het witte voorhoofd van deze 'dwerg' waarmee hij zich zowel in zomer als winterkleed laat zien. Het is de kleinste in ons land voorkomende stern die behalve met zijn algemene naam ook wel als **Dwergzeezwaluw**, **Kleine Stern** en **Kleinste Zeezwaluw** wordt aangeduid.

Verskillende namen benadrukken niet alleen z'n geringe afmetingen, maar laten eveneens de scherpe herhaalde roep van de vogel erin doorklinken. Zo kent men hem op Ameland als **Kleine Klikstarns**, **Kleine Klikstins** of **Klikstan(s)** en elders in het land als **Klikkie** (Vli), **Klikkert** (Fr, Vli), **Lytse Klikstirns** (Fr), **Knierts** (Fr,

Sch), **Kleinste Iks tern** (Gr) en **Eksteertien** (KvO). Op Texel heet hij ondermeer **Kleine stoar**, **Klikstoar**, **Kleinstar**, en **Star(r)eklikkie**. Op Terschelling en Vlieland zeg men **Klik-starriet**. De Dwergstern is hier te lande een vrij zeldzame broedvogel. De belangrijkste broedplaatsen vinden we op de zand- en schelpvlakten van het Deltagebied en de Wadden. Een kleiner aantal nestelt langs het IJsselmeer. In Vlaanderen wordt hij **Zeesterretje** genoemd.

GROTE STERN - *Sterna sandvicensis*

Duits : Brandseeschwalbe
Engels : Sandwich Tern
Frans : Sterne caugék
Fries : **Klikstirns**

Betekenis wetenschappelijke naam: stern van Sandwich. Dit is de Engelse kustplaats in Kent waar de vogel voor het eerst werd beschreven.

Hij is de grootste van de bij ons voorkomende sterns. Naamsvarianten zijn **Grote Zeezwaluw**, **Zwartbek(kige) Zeezwaluw** (alleen de punt van de snavel is geel), **Zwartkopzeezwaluw** naar de kleur van de kopkap, **Greate Stirns** (Fr), **Grootstoar** (Tex), **Grôôte Starre** (Sco), **Groate Stan** (Ter) en **Grouw Sten** (Ter).

Kawgek (Tex) of **Caugék** (Tex) is vermoedelijk als klanknabootsing van de roep bedoeld en zou zijn gevormd in Frankrijk door verbastering van een onbekende vogelnaam.

De naam **Klifstern** (Gr) doelt op de 'gekloofde' of gevorkte staart.

De namen **Iks tern** (Gr), **Grote Iks tern** (Gr), **Kliksta(r)ns** (Ame, Ter), de vermelde Friese naam, **Krietstern** (Gr), **Krijstern** (van krijsen) en **Kiefstern** (Gr) (van kijven) hebben betrekking op z'n schelle raspende geluid.

LACHSTERN - *Gelochelidon nilotica*

Duits : Lachseeschwalbe
Engels : Gull-billed Tern
Frans : Sterne hansel
Fries : **Swartsnavelstirns**

Betekenis wetenschappelijke naam: lachzwaluw van de Nijl. In de winter verblijft de soort o.a. aan de Nijl. Een andere naam is **Lachzeezwaluw**. Met wat goede wil is in z'n roep een menselijk lachen te bespeuren, zoals dat ook het geval is bij de Kokmeeuw, die daarom Lachmeeuw wordt genoemd. Het element 'zwaluw' verwijst naar de gevorkte staart. Behalve aan het geluid is de vogel te herkennen aan de forse zwarte snavel, hetgeen in de Friese naam is weergegeven. De Franse naam verwijst naar het handelsverbond de Hanze, eigenlijk naar de kust tussen Hamburg en Lübeck, waar de vogelsoort gebroed heeft.

NOORDSE STERN - *Sterna paradisaea*

Duits	:	Küstenseeschwalbe
Engels	:	Arctic Stern
Frans	:	Sterne arctique
Fries	:	Noardske Stirns

Betekenis wetenschappelijke naam: paradijselijke stern. D.w.z. zeer mooie stern.

Het broedgebied van de Noordse Stern ligt in het noordelijk deel van Europa en Amerika, soms tot ver boven de Poolcirkel. Plaatselijk wordt 'stern' op verschillende manieren weergegeven. Zo vinden we op Ameland de volksnamen **Stins** en **Stan** en wordt het element stern elders in het land als stirns of st(o)ar vermeld.

In verband met de gevorkte staart wordt de benaming 'zeezwaluw' gebruikt in **Noordse Zeezwaluw** en **Zilvergrijze Zeezwaluw**. De kleuraanduiding betreft de bovenkant van de vleugels. De namen **Pijlstaart** (DHG) en **Pielsteert** (Gr) hebben evenzo betrekking op de staart met zijn puntige uiteinden.

De vogel is iets lichter grijs dan de Visdief, maar is overigens moeilijk van deze soort te onderscheiden. Vooral in jeugdkleed zijn de soorten gemakkelijk te verwarren. De volwassen vogel verschilt met zijn geheel bloedrode snavel enigermate van de Visdief die een zwartgepunte oranje sneb heeft. Op Texel worden ze net als de Visdief als **St(o)ar(tje)** en **Middelst(o)ar** bestempeld. Een eveneens met de Visdief gedeelde naam is **Ikstern**. Deze naam duidt op de roep van de Visdief welke klinkt als een snel herhaald "kikikikik".

Naast de algemene Friese naam noteerden wij voor Friesland **Wytstirns** en **Skotstirns**, namen die respectievelijk duiden op de lichte kleur van het verenkleed en misschien het Schotse broedgebied van de soort.

Hoewel de vogel er niet vlug te zien zal zijn komt in het Brabantse Oirschot de naam **Grote Venkraai** voor; 'grote' als tegenstelling tot de kleinere Zwarte Stern. Van Terschelling komt de naam **Jacobus** (ook Fr) en elders in het land de naam **Tarremieuw** (Sternmeeuw), ook wel **Sterremieuw** genoemd.

REUZENSTERN - *Sterna caspia*

Duits	:	Raubseeschwalbe
Engels	:	Caspian Tern
Frans	:	Sterne caspienne
Fries	:	Grutte Klikstirns

Betekenis wetenschappelijke naam: stern van de Kaspische Zee. Eerder genaamd Hydroprogne tschegrave en *Sterna tschagra*, waarvan de soortnamen misschien klanknabootsend zijn. De oudste broedkolonies van de Reuzenster zouden zich tussen de Kaspische Zee en het Aral Meer bevinden.

Deze enorme stern, bijna zo groot als een Zilvermeeuw, is in ons land een zeldzame bezoeker in de nazomer. Naast zijn toepasselijke naam wordt hij ook **Reuzenzeezwaluw** en **Reusstern** genoemd.

In Friesland kent men de vogel ook als **Grutte Bûnte Wilster**.

Het element 'klik' in de Friese naam is een klanknabootsing.

VISDIEF - *Sterna hirundo*

Duits	:	Flusseeschwalbe
Engels	:	Common Tern
Frans	:	Sterne pierre-garin
Fries	:	Wytstirns

Betekenis wetenschappelijke naam: zwaluwachtige stern.

De naam Visdief spreekt voor zichzelf. Het is leuk om te zien hoe de vogel steil omlaag in het water plonst om een visje te verschalken. De volksnamen die daarop eveneens betrekking hebben zijn **Fiskefanger** (Fr), **Fisk(j)edief** (Fr), **Vissepikkertje** (NH) en **Witte Visjager**.

Vaak wordt de vogel kortweg als Stern aangeduid, zo zegt men **Stên** (Sch, Ter), **Steern** (Gr), **Sterentje** (Gr), **Sterntje** (ZH), **Stan** (Ame, Ter), **Starre**, **Starrentje** (Wie), **Starreling** (Zaa), **Starriet** (Ter, Vli), **Klein Starretje** (Sco), **Stoar(tje)** (Tex), **Stins** (Ame, Fr), **Sterretje** en **Steen** (Ame) (zie bij familie Sterns).

Naar een vroegere indeling van de Sterns is hij een Sternmeeuw en wordt dan **Sterremeeuw** en **Tarremieuw** genoemd.

Skotstirns (Fr) betekent misschien 'bedelstern'. Maar het zou ook kunnen duiden op het 'schots en scheef' vliegen van de vogel, of op een herkomst van Schotland.

Naar z'n grootte, die het midden houdt tussen de Grote Stern en de Dwergstern, spreekt men over de **Middelstoar** (Tex).

De Visdief komt als broed- en trekvogel vooral langs onze kust voor, hetgeen de namen **Sékob** (SFr) = 'zeemeeuw' (zie ook bij Zilvermeeuw) en **Zee stern** verklaart.

Als **Grote Venkraai** (Kem) verschilt hij van de kleinere Zwarte Stern. Beide soorten zijn genoemd naar het broeden in vennetjes en naar de kleur en de krassende roep van de Zwarte Kraai.

Meer nog is het geluid hoog en knerpend, waarbij namen passen als **Eksteern** (KvO), **Kestirns** (Fr), **Ikster(e)n** (Gr), **Ikstar** en **Krietsteern** (Gr). Dan is **Tiereliertsje** (Fr) een verrassing.

Z'n Friese naam en de streeknaam **Swatkopsten** (Ter) geven de hoofdkleuren weer: een grijs-wit lichaam en een zwarte kopkap. Aan een ander opvallend kenmerk, z'n gevorkte staart, dankt hij de namen **Splitstaart**, **Mikke** (ZBW), waarin 'mik' een gaffel is, **Nikke** (ZBW) (afgeleid van 'n ikstern) en **Zeezwalm** (Vla) = 'zeezwaluw'.

De namen **Pielsteert** (Old) en **Pijlstaart** (Goo) benadrukken tevens z'n slanke lichaam. **Stikstar** (Zaa) en **Stiksteert** (Zaa) betekenen 'stukstaart', alsof er een stukje uitgeknipt is.

Jacobus (Ter) en **Kobus** (Fr, Ter) zijn koosnamen.

De naam **Schippersdirkje** (Wat) moet van doen hebben met het touw waarmee de bezaanboom wordt opgehaald. Misschien gaat dit gepaard met een knerpend geluid, zoals dat van de vogel.

Het **Visdiefje** - zoals hij thans nog vaak wordt genoemd - vertoont veel overeenkomsten met de Noordse Stern, waardoor ook verscheidene namen van deze soorten gelijkkluidend zijn.

WITWANGSTERN - *Chlidonias hybrida*

Duits : Weissbartseeschwalbe
Engels : Whiskered Tern
Frans : Guifette moustac
Fries : **Wytwangstirns**

Betekenis wetenschappelijke naam: zwaluwachtige bastaard.

In gedrag en biotoop vertoont hij veel overeenkomst met de Witvleugelstern en de Zwarte Stern, zodat hij bij wijze van spreken uit bastaardering is ontstaan.

De soort heeft witte wangen, die in de zomer opvallen door het contrast met de zwarte kruin en het donkergrijze lichaam. Daardoor lijken de witte strepen ook op een baard of een knevel, zoals de buitenlandse namen uitdrukken.

In Vlaanderen wordt de vogel **Grauwe Moeraszwaluw** genoemd en de vroegere Nederlandse naam van deze zeldzame doortrekker was **Grote Moerasstern**.

WITVLEUGELSTERN - *Chlidonias leucopterus*

Duits : Weissflügelseeschwalbe
Engels : White-winged Black Tern
Frans : Guifette leucoptère
Fries : **Wytwjokstirns**

Betekenis wetenschappelijke naam: zwaluwachtige witvleugelge.

De soort dankt z'n namen aan het zomerkleed, dan contrasteren de helderwitte voorvleugels met het zwarte lichaam, de dito kop en ondervleugeldekveren.

Onze zuiderburen noemen de vogel **Witvleugelmoeraszwaluw** (Vla), hetgeen verband houdt met de broedgebieden, verlande moerassen, die thans nog in Oost-Europa aanwezig zijn.

ZWARTE STERN - *Chlidonias niger*

Duits	:	Trauerseeschwalbe
Engels	:	Black Tern
Frans	:	Guifette noire
Fries	:	Blaustirns

Betekenis wetenschappelijke naam: zwarte zwaluwachtige vogel.

In tegenstelling tot de andere sterns heeft de Zwarte Stern als enig familielid een zo donkergekleurd uiterlijk. De zwarte kop en leigrijze rug en vleugels zijn kenmerkend. Behalve met zijn algemene naam staat de soort gewestelijk bekend als **Zwarte Star** (Tex), **Zwartsteren** (Gr), **Zwarte Visdief** (WZV, ZH), **Zwarte Meeuw**, **Zwarte Zeezwaluw**, **Zeezwaalf** (Gr) en **Zwarte Iks tern** (Gr). Het element 'ik' in de laatste naam is klanknabootsend. De oude en ook Vlaamse naam **Brandvogel** slaat eveneens op de kleur als van zwart verbrand hout.

Evenals de Friese naam benadrukken verscheiden synoniemen de leigrijze bovendelen van de vogel: **Blauwstar** (Tex), **Blauwe Stins** (Fr), **Blaustjirring** (Fr), **Blaauwwaterstoar** (Tex), **Blaauwsteern** (Gr), **Blauw tje** (Ree), **Blauwjan** (ZH), **Blauw Jantje** en **Blauwe Mieuw** (Zaa). Het Friese woord voor stern is ondermeer **Stirns**. Het wordt uitgesproken als 'steens'. Vandaar de geestige bijnaam **Jan Steen** (Fr).

Het 'schiere' (= grijze, grauwe) winterkleed vinden we verwoord in de Friese namen **Schierstirns** of **Skierstins** en **Skiertjirring**. Opvallend 'van kleur' is het Groningse **Bruinster(e)n**.

Bij voorkeur nestelen de Zwarte Sterns in kolonies. Ze bouwen een drijvend nest in moerassige gebieden, op met riet begroeide meertjes en vennen. Deze biotoop resulteerde in enkele volksnamen. Toepasselijk zijn de namen **Moeraszwaluw**, **Rietzwaluw**, **Venkraai**(NB), **Wetterswe(a)l** (Fr) = waterzwaluw, **Slikmeeuw** (Vla) en **Zwarte Moeraszwaluw** (Vla). Ook **Putspreeuw** past in deze reeks; met 'put' wordt een gegraven waterkom of vijver bedoelt.

In de namen **Meertik** (ONB) en **Merrepikker** (Vla) wordt naast het leefgebied de typerende wijze waarop deze stern insecten van het wateroppervlak oppikt, tot uiting gebracht.

Ofschoon de Zwarte Stern in het algemeen tot de nogal zwijgzame vogelsoorten mag worden gerekend, dankt hij de naam **Kermmeewtje** (Ree) toch aan zijn spaarzame vrij schelle geluid.

Een wat onvriendelijke naam vinden we in de Kempen: **Schèètzwohm** (= schijtzwaluw).

Tot besluit nog wat kortere namen voor de Zwarte Stern (en sommige andere sterns): **Sten** (Ter), **Stan** (Ter), **Stein** (Sch), **Starren** (Wie) en **Stirk** (Kam).

ALKEN en ZEEKOETEN - *Alcidae*

Zeevogels, wier namen o.m. betrekking hebben op hun snorrende geluiden.

ALK - *Alca torda*

Duits	:	Tordalk
Engels	:	Razorbill
Frans	:	Petit Pingouin
Fries	:	Alk

Betekenis wetenschappelijke naam vermoedelijk: alk die het geluid van de donder maakt.

Het Oudnoorse woord alka betekent nek. De naam Alk is dan een verwijzing naar de gewoonte van de vogel om na het neerstrijken op de rotsen z'n nek uit te strekken. Later is tevens de opvatting ontstaan dat Alk een klanknabootsing is van de vogelroep. Voor zover bekend heeft deze vogel geen volksnamen gekregen. Of het zou **Jonge Papegaaiduiker** moeten zijn, een naam die verband houdt met de snavelhoogte bij de juveniele Papegaaiduiker en de Alk. Deze verschillen niet zo veel, waardoor verwarring omtrent beide soorten ontstond. De Engelsen hebben de Alk naar die typische bek 'Scheermessnavel' genoemd, terwijl de Fransen hem, als hij zit, op een pinguïn vinden lijken, d.w.z. op de Pen Gwyn, de Reuzenvalk(die in 1844 is uitgestorven).

KORTBEKZEEKOET - *Uria lomvia*

Duits	:	Dickschnabellumme
Engels	:	Brünnich's Murre
Frans	:	Guillemot de Brünnich
Fries	:	Koartsnavelskoet

Betekenis wetenschappelijke naam: onbekend. De soortnaam lomvia heeft mogelijk betrekking op de onhandige manier van lopen (zie bij Parelduiker) of op 'dom gedrag' (omdat de vogel zich zo gemakkelijk laat vangen).

Eén van de kleine verschillen waardoor hij zich van de Zeekoet onderscheidt wordt door het eerste deel van z'n naam benadrukt. De snavel is iets korter en dikker dan die van de Zeekoet. Eerder was de Nederlandse naam van deze zeldzame wintergast **Kortsnavelzeekoet** en vervolgens Dibekzeekoet. Ook stond hij te boek als **Brünnich's Zeekoet**. M.T. Brünnich (1737-1827) was een befaamde Deense bioloog. De Franse naam Guillemot - zie ook de andere zeekoetsoorten - betekent zoveel als 'Komiek'.

Ringelzeekoet is hij genoemd vanwege de verkleuring van de hals(ring), die in de winter wit en in het zomerseizoen zwart is.

Andere namen voor de 'dikbek' zijn **Bastaardzeekoet** en **Grote Zeekoet**. De laatste naam is enigszins overdreven; volwassen vogels zijn nagenoeg even groot (42 cm).

KLEINE ALK - *Alle alle*

Duits	:	Krabbentaucher
Engels	:	Little Auk
Frans	:	Mergule nain
Fries	:	Seerotsje

Betekenis wetenschappelijke naam: Alle. Is een klanknabootsing.

De soort is zo groot als een spreeuw en is de kleinste uit de familie Alcidae.

Nederlandse zeevaarders, die de vogeltjes destijds in hun zwartbruine zomerkleed bij de kusten van Groenland en Spitsbergen zagen zwemmen, gaven hen de naam **Rotje**, want zeiden ze “door haare swartheid en slibberen of sluipen door de baaren doen ze zich voor als rotten”. Men zag de vogel ook als een rat wegkruipen in een rotsspleet.

Ook noemden Groenlandvaarders de Kleine Alk **IJsvogel** omdat men, als ze zich in grote aantallen lieten zien, kon rekenen op zware ijsmassa's.

Wat de Friese naam betreft, zou de gedachte aan ratten zijn omgebogen naar: een donkere vogel op de broedplaatsen tussen rotsige stenen. Een andere opvatting is dat 'rotsje', ook in **Sérotsje** (Fr), een onomatopee is.

De variantnamen **Rotge** - in Engeland overgenomen - en **Rottetetje** doelen op het snorrende geluid en zijn dus klanknabootsende woorden.

Tijdens de balts koert het mannetje als een duif en hiermee zou de vroegere naam *Plautus columbarus*, dat is de 'plat op het water liggende tot de duiven behorende', alsook de volksnaam **Zeetortel** verband kunnen houden. Er zij ook gewezen op volksnamen van de Zwarte Zeekoet en de achtergrond 'duif' bij deze soort.

De Kleine Alk voedt zich met kleine zeedieren waaronder garnaaltjes en krabbetjes, die onder water worden gevangen. Hieraan dankt hij z'n naam **Krabbenduiker** (ook de Duitse). Wegens z'n opvallend korte snavel heette hij vroeger **Kortgesnavelde Krabbenduiker**.

De naam **Klaaie** (Vla) is vermoedelijk afgeleid van klaai ofwel een onnozel en dwaas mens. Een niet vleiende betiteling, maar zoiets was voor zeevogels vanwege bepaalde gedragingen geen uitzondering.

Bij een zware storm komt het wel voor dat het vogeltje zuidwaarts wordt geblazen en dan in slechte conditie in ons binnenland wordt aangetroffen.

PAPEGAAIDUIKER - *Fratercula arctica*

Duits	:	Papageitaucher
Engels	:	Puffin
Frans	:	Macareux moine
Fries	:	Seepapegaai

Betekenis wetenschappelijke naam: broedertje van het noordpoolgebied.

De Papegaaiduiker is door zijn kleurrijke en eigenaardig gevormde snavel een komisch uitzijende zeevogel. Hij lijkt hierdoor op een papegaai. Dit koddige uiterlijk wordt versterkt als hij de bek vol kleine visjes heeft; het is dan alsof hij een hangsnor heeft. Vergelijk de Franse naam, zoiets als 'Clown in monnikskleed'. De bijzondere snavel is hem naast de teennagels overigens van groot nut bij het graven van een nestholte.

Andere namen verwijzen naar het broed- en leefgebied: **Groenlandse Papegaai**, **Zeepapegaai** en **Zee-Aakster**. 'Aakster' naar de bekende Ekster, vooral vanwege hun zwart-witte verenpak. In de 18de eeuw werd de vogel **Noordse Penquin** genoemd, waarvan 'Noordse' diende ter onderscheiding van de op het zuidelijk halfrond levende pinguïns. Net als deze laatste staat en loopt de Papegaaiduiker rechtop.

Van de ondersoorten noemen wij de **Grote** of **Noordelijke Papegaaiduiker** - *F.a. arctica* en de **Kleine** of **Britse Papegaaiduiker** - *F.a. grabae*, genoemd naar de Duitse reiziger C.J. Graba, die o.m. in 1829 op de Färöer-eilanden een collectie vogelhuiden heeft aangelegd.

ZEEKOET - *Uria aalge*

Duits	:	Trottellumme
Engels	:	Atlantic Murre
Frans	:	Guillemot de Troil
Fries	:	Skoet

Betekenis wetenschappelijk naam: *Uria* is mogelijk duiker; kan echter zijn ontleend aan Orion, die volgens de overlevering op de golven kon lopen. Aalge = alk.

De naam Zeekoet geeft weer dat deze vogel aan zeekusten voorkomt en een koet-achtig geluid maakt, zoals ook de Meerkoet. Aanvankelijk betekende 'koeteren' onduidelijk praten. Wij spreken zelfs van 'koeterwaals' bij onverstanebare taal. Maar zover gaat de achtergrond niet bij de Zeekoet.

In Friesland gebruikt men ook de naam **Skut**.

De namen **Zeehen** en **Zeehoen** zijn misschien uit het Engels afkomstig. Sea-hen was een benaming van eierrapers toen de eieren van de Zeekoet erg in trek waren.

Hoannie (Tex) = 'Hannie', een naam die aan meer zeevogels is gegeven, zoals aan de Parelduiker. Waarschijnlijk omdat deze 'onnozele Hans' geen vrees voor de mens kende.

De vogel komt in drie ondersoorten in Europa voor: De **Zuidelijke Zeekoet** - *U.a.*

albionis = U. a. 'voorkomende in Engeland' en daarom ook wel **Britse Zeekoet** genoemd, de **Noordelijke Zeekoet** - *U.a. aalge*, die ook de naam **Atlantische Zeekoet** draagt en de overigens niet bij Nederland voorkomende Arctische Zeekoet - *U.a. hyperboreus*. De **Gebrilde Zeekoet** of **Brilzeekoet** zijn namen naar de oogring en oorstreep van een variteit van de Zeekoet (destijds *Cepphus carbo*).

De Zeekoet is aan onze kust helaas vooral bekend doordat hij dikwijls als olieslachtoffer aanspoelt.

ZWARTE ZEEKOET - *Cepphus grylle*

Duits : Gryllteiste
Engels : Black Guillemot
Frans : Guillemot à miroir
Fries : **Swarte Skoet**

Betekenis wetenschappelijke naam: Kepphos die in steenhouten broedt. De betekenis van deze Griekse vogelnaam is 'onbeholpen zeevogel'.

De vogel heeft een nagenoeg zwart zomerkleed. In de winter is hij veel lichter van kleur.

Aanvankelijk werd deze soort **Groenlandse Duif** genoemd, vermoedelijk omdat zeevaarders de vogel voor het eerst bij Spitsbergen - dat rond 1600 wel met Groenland werd vereenzelvd - hebben gezien en het mannetje zijn partner het hof maakt als bij duiven, terwijl ook vliegbeeld en grootte overeenkomst met een duif vertonen. Zo kreeg hij ook de bijnaam **Zeeduif**.

De vogel die wel eens aan onze kust wordt gesignaleerd is de ondersoort *C.g. arctica*. Een andere ondersoort, *C.g. columba*, is de Duifzeekoet, die leeft aan de kusten van de Beringzee.

DUIVEN - *Columbidae*

Columba is de naam voor een (wilde) duif. De betekenis ervan is niet bekend.

Duif betekent 'donkere vogel'. D.w.z. niet helder van kleur, dof. De benaming doffer voor de man-duif zou eruit zijn ontstaan. Waarschijnlijker is dat doffer een samentrekking is van duif en hoorn..

Bekend is het bijbelverhaal waarin een duif met een boomblaadje terugkeert in de ark van Noach. Het was een teken dat de mens was gered. Op grond van deze traditie is de duif later voor velen het symbool voor vredelievendheid geworden.

HOLENDUIF - *Columba oenas*

Duits	:	Hohltaube
Engels	:	Stock Dove
Frans	:	Pigeon columbin
Fries	:	Blaudoke

Betekenis wetenschappelijke naam: blauwe duif. ('wijnkleurig').

Aanvankelijk nestelde de Holenduif voornamelijk in boomholten en konijnepijpen. Als gevolg van een sterke toename van de soort in de laatste decennia neemt hij tegenwoordig ook wel genoegen met andere broedplaatsen. Volksnamen met betrekking tot het broedgebied zijn **Bosdeûve** (ZVI), **Bosduif** (NB, OZV), **Boomduif**, **Holduif** (Ach, Vla), **Oolnduif** (Dr), **Hôlduif** (Ame) en **Woudduif**. Zijn enigszins op Spechten gelijkende leefwijze in boomholten leidde tot de naam **Spochte** (Ach). Ook de streeknamen **Potduif**, **Potduufje** (ZVI) en **Steenduif** (Haa) houden waarschijnlijk verband met de nestelplaatsen van de Holenduif.

Zo'n halve eeuw geleden werd de vogel nog **Kleine Bosduif** genoemd om daarmee het verschil met de grotere Houtduif tot uitdrukking te brengen. Om dezelfde reden heet hij elders **Kleine Woudduif** en **Lytse Hou(t)dou** (Fr).

Evenals de wetenschappelijke naam benadrukt de algemene Friese naam het blauwgrijze verenkleed van de soort. Datzelfde geldt voor de namen **Blaauwe Duif** (Tex), **Blauw(t)je(n)** (Ach), **Blauwduifje**, **Donkerblauwe Veldduif** en **Blaauwe Bosduif**.

De vogels fourageren voornamelijk op bouwland, vandaar de namen **Akkerduif** en **Veldvlieger**.

Als contrast met onze andere duivensoorten wordt hij ook wel **Wilde Duif** genoemd.

HOUTDUIF - *Columba palumbus*

Duits	:	Ringeltaube
Engels	:	Woodpigeon
Frans	:	Pigeon ramier
Fries	:	Hôfdo

Betekenis wetenschappelijke naam: duif. Hier hebben geslachtsnaam en soortnaam dezelfde betekenis.

In het element 'hout' is het broedgebied van de Houtduif in bossen en parken herkenbaar. Tegenwoordig neemt hij ook met een nestelplaats op balcon van flatgebouwen, in muurgaten en zelfs op de grond genoegen. Andere vergelijkbare namen zijn ondermeer **Houtdou** (Fr), **Hooltdûwe** (ZwF), **Holtdoeve** (Ach, Dr), **Houtkropper** (Haa), **Hofduif** (Ame), **Holduif** (Lb) (hol = hout), **Hotduif** (Ame), **Woudduif**, **Walddou** (Fr), **Bosduif**, **Bosdoeve** (Ach) en **Stokduif** (Vla). Het element 'stok' in de laatste naam is herkenbaar in het Middelnederlandse woord stoc(k) dat hier boomstam of boomtak betekent. Met **Grote Bosduif** wordt tevens aangegeven dat hij in ons land

de grootste duif is.

Omdat het onze meest algemene duivesoort is, wordt vaak volstaan met een korte aanduiding als **Duif**, **Doeve** (Ach), **Doef** (Lij) en **Duif** (Bet, Lij).

De namen **Bosketer** (ZVI) (= boskoerder), **Keëter** (ZBW) en **Koelder** (ONB) hebben op het geluid, het bekende koeren, betrekking.

De oude volksnamen **Ringelduif**, **Ringeldoeve** (Ste) en **Ringduif** zijn overgenomen van het Germaanse ringilduva en hebben betrekking op de witte halsvlekken die bijna een ring vormen. 'Ringel' is het verkleinwoord ringetjes.

Naar z'n grijsblauwe kleur wordt de Houtduif ook wel **Blauwe Bosduif** en kortweg **Blauwe** genoemd. De naam **Blauwe Veelvraat** wijst behalve op de kleur op het 'vraatzuchtig' gedrag als hij zich tezamen met een troep soortgenoten te goed doet aan allerlei gewassen. Het gehele jaar door foerageert hij op akkers en velden. **Veldduif** is daarom een toepasselijke naam. Veldduiven was vroeger ook de familienaam voor de Columbidae-duiven.

's Winters eet de Houtduif graag allerlei koelbladeren en spruitjes. Men noemt hem daarom **Koolduif** (NH), **Kooldoeve** (Ach, Twe) of **Koldeuf** (Lb, NB).

Met **Valduif** (Vla, ZBW) en **Valduve** (ZVI) - eig. Valmduif, afgeleid van het Middelnederlands Valmeduve - doelt men op het 'invallen' van de duiven op fruitbomen waarmee vaak grote schade aan de oogst wordt toegebracht.

Zoals de meeste andere duivensoorten bouwt de Houtduif van losliggende takjes een wat slordig nest. Hij heet daarom op Terschelling **Takkeduuv**. Dezelfde betekenis heeft z'n Franse naam. Een andere naam op dit eiland is **Kakkedoe**, een scheldnaam, omdat de duif de plaatsen waar hij regelmatig verblijft met zijn ontlasting bevuilt.

Ter onderscheiding van tamme duiven werd hij vroeger **Wilde Duif** genoemd. Overigens lijkt vandaag de dag het gedrag van de Houtduif in de steden net als van de Stadsduif vrij mak en onbevangen.

De namen **Loepe** (Rij) en **Spechte** (Ov) vermelden wij zonder er de achtergrond van te kennen. Indien 'Spochte' de juiste naam zou zijn - ook bij de Holenduif - kan deze naam 'rakker' betekenen. vanwege z'n wat brutale gedrag. Mogelijk is **Schor** (Ov) een samentrekking van schooier.

Het element 'klad' in het Vlaamse **Veldklad(de)** kan in vergelijking met de naam Kladdegat voor de Ekster gebaseerd zijn op vervuiling, anderzijds ook samenhangen met het Hoogduitse Klätscher, een duivesoort die een klakkend geluid maakt.

STADSDUIF / ROTSDUIF - *Columba livia*

Duits	:	Felsentaube
Engels	:	Rock Dove
Frans	:	Pigeon biset
Fries	:	Stedsdo

Betekenis wetenschappelijke naam: loodkleurige duif.

Columba livia - eigenlijk *livida* - is allereerst de naam voor de Rotsduif, waarvan de

Stadsduif een nazaat is door hybridisering van Rotsduiven met verwilderde tamme duiven. Ook verwilderde postduiven, in oorsprong afgerichte Rotsduiven, horen tot de Stadsduiven. Deze staan bekend om hun makke gedrag in het stadsbeeld.

Nu spreekt men bij een 'half wilde' duif in het Fries over een Gib (een gibbeflecht is een duiventil), maar gewoonlijk houden wij het bij de Stadsduif op **Duif, Deuf, Doeve, Dou, Duuf, Duve** en **Huisduif**.

De Stadsduif vertoont duidelijke overeenkomsten met de Rotsduif, vooral naar geluid en zijn gedrag om op raamkozijnen te verblijven, want die vervangen de rotsrichels waarop deze duif huist.

In Europa leeft de Rotsduif, die ook **Steenduij** wordt genoemd, hoofdzakelijk in landen die aan de Middellandse Zee liggen.

ZOMERTORTEL - *Streptopelia turtur*

Duits	:	Turteltaube
Engels	:	Turtle Dove
Frans	:	Tourterelle des bois
Fries	:	Toarteldo

Betekenis wetenschappelijke naam: ringduif die koert.

Het tortelen of koeren staat landelijk en in de regionale namen centraal: **Tortel(duif)**, **Toartel** (Fr), **Toddell** (Dr), **Tortelduif** (Tex), **Tortelduve** (Ov), **Tetteldeufken** (ZVI), **Tottel(doeve)** (Dr), **Tuddeldoeve** (Gr), **Turreldoeve** (Gr), **Tutteldúf** (Fr), **Tuttelduufke** (Fr) en **Darteldou(ke)** (ZwF).

De vogel kan zich goed aan de mens aanpassen en werd vroeger vaak in een kooi gehouden omdat men zijn geluid gezellig vond. Hij was in huis de **Koerduif** (ZH), **Koertelduif**, **Koekeroeduij**, **Roekduif**, **Roepduif** of **Roupdoeve** (Gr) en mede daardoor **Huisduif**, **Hokduif** en **Tamme Tortel**.

Ter onderscheiding daarvan werd de wilde vogel **Wilde Tortel** genoemd. Andere namen zijn **Bosdeuve** (ZVI) en **Bostortel** (ZH) omdat hij in bosachtig landschap nestelt. **Kleine Houtduif** (ZH) doelt op het verschil in grootte met onze meest algemene duif. Z'n naam Zomertortel geeft weer dat hij gedurende de zomer in ons land vertoeft. Hij is n.l. in tegenstelling tot andere duiven een trekvogel, die laat in het voorjaar komt en vroeg in de herfst op weg gaat naar Afrika. Benamingen voor de doffer in de Achterhoek zijn aorend, hoorn of horen.

De naam van een uit een bepaalde kruising voortgekomen Tortel is **Oost-Indisch Duifje** (NB).

Vroeger was de Tortel belangrijk in de geneeskunst. Zo kon men met duivenbloed wratten en roos verdrijven. De vogel werd dan als **Roosduifje** verkocht.

Tortelduiven zijn van oudsher het zinnebeeld van liefde, huwelijksrouw en vroomheid. Geliefden worden wel tortelduifjes genoemd. Een tortelkit is bargoens voor bordeel. Een witte Tortel was toegewijd aan Venus en symboliseerde bovendien de wegvliegende ziel van een overledene.

TURKSE TORTEL - *Streptopelia decaocto*

Duits	:	Türkentaube
Engels	:	Eurasian Collared Dove
Frans	:	Tourterelle turque
Fries	:	Turkske Toarteldo

Betekenis wetenschappelijke naam: ringduif 18. Uit de mythologie: de om haar karig loon van 18 geldstukken jammerende dienstmeid werd veranderd in een duif, die haar droef klinkende kreten overnam.

Oorspronkelijk kwam de vogel niet in Europa, maar o.a. in het Aziatisch deel van Turkije voor. In de dertiger jaren zwermde deze duif plotseling uit in noordwestelijke richtingen waarbij ondermeer de Balkan werd 'veroverd'. In 1947 werd de Turkse Tortel voor het eerst in Nederland gezien. Het eerste broedgeval in ons land werd in 1950 in Musselkanaal waargenomen. Thans is zijn verschijning en 'getortel' - een klanknaboosend woord - hier algemeen.

Uiteraard is het aantal volksnamen voor zo'n 'nieuwe' soort beperkt. Toch kent men in Friesland de naam **Kraachtoartel**, vanwege de zwartwitte halve kraag aan de achterzijde van de nek. Elders noteerden we het haast vanzelf sprekende **Buutlander** (Sal), alsmede naar z'n zitplaats op de een tijdlang voorkomende T.V.-dakantennes **Antenneduijfe** (Adm), **Antenne-douve** (Fr) en **Antennedoevie** (Dr).

De Turkse Tortel vertoont veel overeenkomst met de Lachduif, een in West-Europa ingevoerde tamme duif, die afstamt van de Tortelduif en een woestijntortel uit Afrika; deze werd reeds bij de oude Romeinen als huisdier gehouden.

KOEKOEKEN - *Cuculidae*

KOEKOEK - *Cuculus canorus*

Duits	:	Kuckuck
Engels	:	Cuckoo
Frans	:	Coucou gris
Fries	:	Koekoek

Betekenis wetenschappelijke naam: welluidende Koekoek.

"Het heeft mij steeds getroffen, dat de Koekoek zo weinig in het volksleven betekend heeft; hij moet zich tevredenstellen met de naam **Noordewienskreeuwer**, al gelooft niemand meer, dat het drukke roepen van deze vogel inderdaad noordenwind voorspelt." Aldus de bekende vogelkenner J. Drijver in zijn boek 'Texel het vogeleiland' (1934). Hoewel wij toch nog enkele namen, anders dan varianten op de huidige naam aantreffen, is het inderdaad opmerkelijk dat een zo tot de verbeelding sprekende vogel met zo weinig volksnamen is bedacht.

Als eerste noemen we enkele gewestelijke weergaven van de klanknabootsende naam Koekoek. In de Zaanstreek wordt hij **Koekuit** genoemd en elders **Koekút** (Fr), **Koekoet** en **Koekuit** (Tex).

Omdat de vogel nogal eens, kort voor een regenbui, zijn roep laat horen wordt hij wel met **Regenvoerspeller** (NB) of **Reagnhaler** (Lon) aangeduid.

Begin april keert hij van zijn winterverblijf naar ons land terug. Omstreeks die tijd werden meestal de bonen gepoot reden waarom hij **Bonenpotter** (Ach, Twe,) of **Boonnpoter** (Lon) wordt genoemd. In Duitsland noemt men hem vaak Frühlingsvogel. Z'n lange staart leidde tot de bijnaam **Langstatt** (Ach).

Zijn naam **Klemmer** (Ov), een naam voor de Sperwer, heeft hij te danken aan het feit dat men eertijds geloofde dat de Koekoek omstreeks september in een Sperwer veranderde. In België o.a. zei men wel dat de Sperwer in zijn eerste levensjaar een Koekoek was. Behalve dat er inderdaad enige gelijkenis tussen deze soorten is, werd dit volksgeloof mede in de hand gewerkt doordat het vertrek van de Koekoek samenviel met de aankomst van de Sperwer.

Onduidelijk is de betekenis van de volksnaam **Dominé van 't bos**. Mogelijk wordt zijn herhaalde roep vergeleken met het luiden van kerkklokken waarmee de predikant de gelovigen naar de kerk wil roepen.

Tallos zijn de gezegden en sagen met betrekking tot deze hoofdrolspeler van de koekoeksklok. Zijn onveranderlijke tweetonige zang komt tot uitdrukking in "Het is altijd Koekoek éénzang" ofwel "het is altijd hetzelfde liedje", maar ook in het Engelse to cuckoo, dat doorzeuren betekent. In België wordt met 'Mechelse Koekoek' een hoendersoort aangeduid. En wie kent niet de uitdrukkingen "loop naar de Koekoek" en "dat dank (haal) je de Koekoek". Niet alleen dat men vroeger geloofde dat de roep in de ochtend van de Koekoek regen voorspelde, evenzo was men lange tijd van mening dat het zogenaamde 'koekoeksspog' dat op planten voorkomt door de Koekoek werd uitgebraakt. Nu weten we dat die hoopjes schuim door de larve van een cicade (schuimbeestje) wordt veroorzaakt.

KUIFKOEKOEK - *Clamator glandarius*

Duits	:	Häherkuckuck
Engels	:	Great Spotted Cuckoo
Frans	:	Coucou-geai
Fries	:	Túfkoekoek

Betekenis wetenschappelijke naam: schreeuwer als een gaai.

De soort verschilt uiterlijk van de Koekoek o.a. door de opvallende kuif. Deze kleurrijke vogel gedraagt zich luidruchtig en het wijfje deponert niet één ei maar tenminste twee eieren in het nest van een waardvogel. Dat is vaak een Ekster of een andere kraaiachtige. In dat geval brengt de waardvogel meestal de jongen van de Kuifkoekoek en de eigen jongen groot. De soort is in ons land een dwaalgast. Eens werd hij als **Spaanse Koekoek** beschreven.

UILEN - *Tytonidae* en *Strigidae*

Betekenis *Tytonidae* (Kerkuilen): een geluidsna bootsing.

Betekenis *Strigidae*: bloeddorstige nachtvogels.

Uil is klankna bootsend gevormd en verwant aan huilen, schreeuwen.

Uilen zijn roofvogels, die in het verleden wegens hun gekrijs in de nacht als onheilbrengers werden beschouwd. In andere situaties maakten ze een domme indruk, getuige onze uitroepen 'Uil!' en 'Uilskuiken!'.

Maar meestal worden ze als symbool van wijsheid aangemerkt. Zo is er de uitdrukking 'Uilen naar Athene zenden', daterend uit de Griekse oudheid. In wezen gaat het om het overbodige van de handeling: destijds huisden al heel veel uilen in de rotsspleten van de Acropolis te Athene. En later waren er op zeker moment al zoveel uilen, d.w.z. wijsgeeren naar Athene gekomen dat het geen zin meer had dat er nog meer naar toe kwamen. Dit zou 'water naar de zee dragen' zijn.

In de namen van uilen wordt vaak onderscheid gemaakt tussen ooruilen en gladkopuilen, d.w.z. uilen met opstaande kopveertjes - die op oorpluimjes of horentjes lijken - en uilen die deze niet hebben.

KERKUIL - *Tyto alba*

Duits	:	Schleiereule
Engels	:	Barn Owl
Frans	:	Effraie des clochers
Fries	:	Goudûle

Betekenis wetenschappelijke naam: witte 'tyto-roeper'.

De Kerkuil, ook **Tsjerkûl(e)** (Fr) genoemd, dankt deze naam aan het broeden in nissen van kerktorens. Dezelfde achtergrond hebben **Torenuil**, **Torenuul** (Fr, Gd) en **Toerûl(e)** (Fr). Hij nestelt ook in boerenschuren, hetgeen leidde tot **Schuureul** (OZV) en **Schuuruil**. Idem de betekenis in het Engels.

De Friese naam vindt zijn oorsprong in de lichte goudbruine bovendelen van de vogel. Dit is ook het geval met de namen **Goudglanzige Katuil** en **Oraanje oel** (Gr).

De uiteinden van de rugveren zijn versierd met witte spikkeltjes, waarnaar hij **Pareluil** (MLb) is genoemd. Z'n witte gezicht en witte onderzijde doen aan een bruidsluier denken en zo kreeg de Kerkuil de naam (**Grote**) **Sluieruil**. In Vlaanderen spreekt men over de **Slingeruil**. Naast deze z.g. lichte vorm, die Witte Kerkuil - *T.a. alba*, wordt genoemd, komt ook een donkere vorm, met taankleurige onderzijde voor, *T.a. guttata* (= gespikkelde).

Kransuil of **Kransuul** (NB) heeft betrekking op de veertjes die om de ogen een krans vormen (zie ook Ransuil).

Z'n volksnaam **Katuil** heeft niet alleen op de kop betrekking. Ook het geluid dat de Kerkuil op een rustplaats of bij het nest maakt lijkt op dat van een blazende kat. Vergelijk de oude Franse naam Chat-huant ofwel 'kat-schreeuwer'. Sommigen wijzen

tevens op de overeenkomst dat zowel katten als uilen op muizen jagen.

Varianten zijn **Katuul** (Fr, KvO, Lij, Zl), **Katûl(e)** (Fr), **Kat-oel(e)** (Gd), **Kadoel** (Gr) en **Kateule** (OZV). Soortgelijke namen kregen de Bosuil, Ransuil en Velduil.

Men was vroeger bang van de Kerkuil, b.v. wanneer hij, jagend op insecten, in het duister langs een verlicht raam van het huis van een zieke vloog en deze een witte en krijzende verschijning met de zwarte ogen in het lichtschijnsel zag, als een spook, dat de zieke al uitnodigde hem naar de begraafplaats te volgen.... Degenen die de vogel daar zagen hebben hem **Kerkhofuil** (MLb), **Tsjerkhôfs-ûl(e)** (Fr), **Witte Juffer** (Dr) en **Lijk-(en)uil** (Dr) genoemd.

Met de naam **Waerûle** (Fr) = 'warende' of ronddwalende uil. Hiermee wilde men zeggen dat de uil bij nacht en ontij op pad is.

Wanneer men hem te pakken kreeg werd hij uit wraak en als afschrikwekkend voorbeeld tegen de schuur gespijkerd. Zo werd er gedacht over een dier dat nuttig was als muizenverdelger.

BOSUIL - *Strix aluco*

Duits	:	Waldkauz
Engels	:	Tawny Owl
Frans	:	Chouette hulotte
Fries	:	Wâldûle

Betekenis wetenschappelijke naam: vampier-katuil.

Zijn namen Bosuil en Wâldûle, alsook **Wouduil**, doelen op de biotoop, dat zijn bij voorkeur oude goed ontwikkelde bossen en parken. Daar houdt hij zich overdag schuil in boomholten en tussen dicht gebladerte, want hij is een vogel die hoofdzakelijk 's nachts op pad gaat. Hierom is hij **Nagtuyl** of **Nachtuil** genoemd.

De namen **Kat-ûle** (Fr, KvO), **Katuil** (Ut), **Katoele** (Ov), **Katuul** (KvO), **Krasuil** (in Engeland: Billy Hooter) en **Dikkop** houden verband met de vorm van de kop dan wel met z'n scherpe geluid. **Koetuil** (Vla) is klanknabootsend, terwijl **Grote Katuil** en **Greate Kat-ûl** (Fr) bovendien verwoorden dat dit de grootste in Nederland levende uil is. Dat laatste geldt ook voor **Keizersuil** (Eem), waarbij wij ons afvragen of deze naam bovendien een achtergrond heeft zoals de 'hertog-namen' dat voor andere uilen (zie Ransuil) hebben.

DWERGOORUIL - *Otus scops*

Duits	:	Zwergohreule
Engels	:	Scops Owl
Frans	:	Petit-duc scops
Fries	:	Lytse Earûle

Betekenis wetenschappelijke naam: met onderzoekende blik kijken.

De Dwergooruil is een zeer klein uiltje met (vrij korte) oorpluimen; hoedanigheden die in z'n naam naar voren komen.

Het uiltje dat een paar keer als dwaalgast in ons land werd waargenomen, is een broedvogel van Zuid-Europa.

Omdat de Dwergooruil hier zo'n zeldzame verschijning is heeft hij geen 'echte' volksnamen. Wel wordt hij in boeken met namen als **Boom-uiltje**, **Klein Gehoord Kat-uiltje** - de oorpluimpjes worden ook wel hoortjes genoemd - **Schreeuwiil** en **Kleine Hertog** aangeduid. De laatste naam komt van det Franse naam. Zie verklaring 'dux' bij Ransuil.

OEHOE - *Bubo bubo*

Duits	:	Uhu
Engels	:	Eagle Owl
Frans	:	Grand-duc d'Europe
Fries	:	Oehoe

Betekenis wetenschappelijke naam: Boeboe (klanknabootsing).

Evenals de wetenschappelijke benaming is de Nederlandse naam een onomatopée.

Al vele jaren geleden werd ons land te klein voor de 'koning der duisternis'. De enorme uil (70 cm) wordt hier thans uiterst zelden gezien. Ook in de rest van Europa is de Oehoe zeldzaam geworden. Vooral door bejaging en de vangst van levende (jonge) vogels is de populatie sterk verminderd. Gevangen Oehoe's werden vroeger ingezet bij de jacht op kraaien en roofvogels. De uil werd hiertoe aan een paal geketend. Door het spektakel dat de Oehoe daarbij maakte, werden kraaien en roofvogels naderbij gelokt en vormden zo een gemakkelijke prooi voor jagers die zich dichtbij schuil hielden in een zogenaamde 'kraaienhut'.

De Oehoe wordt door zijn indrukwekkende voorkomen, de fel oranje ogen en opvallende oorpluimen met recht **Grote Hertog** genoemd, een adellijke titel die is afgeleid van z'n Franse naam. Zie bij Ransuil: Middelste Hertog. In Vlaanderen heet hij **Arendsuil**.

Enkele andere namen zijn **Schuiwuil** en **Schuiwik** (zie omtrent deze namen bij de Ransuil).

RANSUIL - *Asio otus*

Duits	:	Waldohreule
Engels	:	Long-eared Owl
Frans	:	Hibou moyen-duc
Fries	:	Hoarnûle

Betekenis wetenschappelijke naam: ooruil.

De Ransuil, elders **Raansoel** (Gr), dankt deze naam vermoedelijk aan de veertjes van het gezicht die lijntjes vormen, waardoor het lijkt of de uil een 'ranse' of sluier draagt. Die indruk van een gezichtssluier is er ook bij enkele andere uilesoorten zoals bij de Kerkuil.

Blijkens een andere zienswijze is 'rans' afgeleid van de Duitse woorden rantzen en ranzig, welke onstuimig springen resp. bronstig betekenen, waarmee de naam op de baltsvlucht van het mannetje betrekking zou hebben.

Het is de uil met de langste 'oorpluimen', zoals deze worden genoemd (het zijn sierveren op de kop), waardoor hij namen kreeg als **Groot-ooruil**, **Ooruil**, **Hoornuil**, de hiermee vergelijkbare Friese naam en **Horenuil**. Bij alarm gaan de pluimen als horen-tjes overeind staan.

Vanwege z'n katachtige kop en z'n geluid noemt men hem **Grote Katuil** (Ut), **Kat-ûl(e)** (Fr), **Katuul** (ZVI), **Kat-oele** (Ach) en **Katof**. Het element 'of' is vergelijkbaar met het Angelsaksische *uf* en het Oudduitse 'auff' en 'uvo', klanknabootsing, waaruit ook de vogelnaam Uhu, bij ons Oehoe, is gevormd.

Ransuilen worden overdag, wanneer ze slecht zien, soms achterna gezeten door een groepje scheldende vogeltjes. Eens geloofde men echter dat de uil andere vogels tot gids diende of hun begeleider was (Latijn: dux). De hieruit ontstane Franse vogelnaam is in ons land **Middelste Hertog** geworden, een adellijke naam, die verder aanduidt dat de vogel in grootte het midden houdt tussen twee andere ooruilen de Oehoe en de Dwergooruil (zie ook aldaar).

Bosuul (Tex) doelt op de biotoop van de Ransuil. Het gaat hier niet om de Bosuil - *Strix aluco*.

Schui fuil en **Schui fuit** zijn of verbasteringen van het Middelnederlandse scufuut = bedelaar, schavuit, of van scuvût of scovuut = nachtuil, woorden met dezelfde achtergrond. Bij de tweede veronderstelling gaat het om een vervorming van het Oudfranse choete, Frans chouette, een klanknabootsende naam. Vergelijkbaar in België zijn **Chauhête**, **Souwete** en **Schavuit**. Andere Belgische namen zijn **Houlpai**, **Houperale** en **Poute**.

In het verleden schijnen Ransuilen wel eens gebruikt te zijn voor het vangen van valken of haviken. De uil was zo afgericht dat hij overdag (!) op het door de vanger gewenste moment de aandacht van een roofvogel op zich vestigde, waarna een op hem stotende vogel het net van de vanger over zich heen kreeg.

RUIGPOOTUIL - *Aegolius funereus*

Duits	:	Rauhfußkauz
Engels	:	Tengmalm's Owl
Frans	:	Chouette de Tengmalm
Fries	:	Rûchpoatûle

Betekenis wetenschappelijke naam: nachtelijke doods aankondiger.

Hij kreeg de naam Ruigpootuil op grond van z'n witbevederde poten en klauwen.

Zijn Vlaamse naam is **Tengmalm's Uil**. Ook in enige andere landen is de soort genoemd naar P.G. Tengmalm (1754-1803), een Zweeds medicus, tevens natuur- en vogelkundige. Meestal is deze uil slechts aan z'n nachtelijke geluid te herkennen omdat hij overdag slaapt, verscholen in donkere coniferen. Een vroegere naam was *Cryptoglaux funerea* (crypto = verborgen). Deze soort heeft in 1971 voor het eerst in Nederland gebroed.

SNEEUWUIL - *Nyctea scandiaca*

Duits	:	Schneeeule
Engels	:	Snowy Owl
Frans	:	Chouette harfang
Fries	:	Snie-ûle

Betekenis wetenschappelijke naam: nachtvoegel uit Scandinavië.

Dit is een grote, nagenoeg witte uil (met wat bruine strepen en vlekken).

Een andere naam is **Witte Daguil**. Hoewel hij ook 's nachts actief is jaagt hij vooral overdag. Bij voedselschaarste in het hoge noorden trekt hij daar wel eens weg en wordt dan als dwaalgast in ons land gesignaleerd.

SPERWERUIL - *Surnia ulula*

Duits	:	Sperbereule
Engels	:	Hawk Owl
Frans	:	Chouette épervière
Fries	:	Sparwerûle

Betekenis wetenschappelijke naam: Surnia is waarschijnlijk gevormd uit surein = sirene, m.a.w. een duistere verleidster op zoek naar prooi; ulula = 'huiler' of 'schreeuwer'.

Deze broedvogel van Scandinavië wordt slechts een enkele keer in ons land gezien. Hij dankt zijn meeste namen aan z'n sperwerachtige vlucht en het dwarsgestreepte patroon van borst en buik als dat van een Sperwer of Havik.

Enkele meer algemene benamingen zijn **Uilvalk** en **Valkuil**.

STEENUIL - *Athene noctua*

Duits	:	Steinkauz
Engels	:	Little Owl
Frans	:	Chevêche d'Anthéna
Fries	:	Stienûltsje

Betekenis wetenschappelijke naam: Athene nachtvogel. Aldus genoemd naar Pallas Athene, godin van de wijsheid en beschermgodin van de Griekse hoofdstad.

Het uiltje kreeg zijn naam omdat het dikwijls nestelt in rotsspleten, steenhopen en oude gebouwen. In ons land gaat zijn voorkeur uit naar knotwilgen, boerderijen, schuren en konijnenholten. Naast genoemde Nederlandse en Friese namen zijn er de varianten **Stienûle** (Fr), **Steenuiltje** en **Stainoel** (Gr). Met **Steenkrijter** - eveneens een naam voor de Gierzwaluw - wordt tevens aangegeven dat hij met zijn witte uitwerpselen de stenen 'krijt'. Omdat hij nogal eens in bomen broedt en zich overdag - zich koesterend in het zonnetje - op een boomtak laat zien kreeg hij de namen **Boomuil** (NH, ZH) en **Bosuiltje** (Vla).

Het Steenuiltje jaagt soms overdag maar meestal tijdens de schemering. In het oude volksgeloof wordt de uil, als vogel van de duisternis, vaak gezien in nauwe relatie met de dood en als boodschapper van naderend onheil. Om die reden werd hij weleens **Lijkenroeper**, **Liek-oele** (Ach), **Doodsroeper** en **Weeklager** genoemd.

Een verwijzing naar de katachtige kop en ogen en z'n sissende geluiden als van een blazende kat zijn de meer algemene namen **Kat-oele** (Ach), **Klein Katuiltje** en **Kattekop** (Vla). **Lytse ûl** (Fr) benadrukt z'n kleine formaat.

Als de Steenuil zich bij dag laat zien wordt hij heel vaak belaagd door een zwerm kleine zangvogels. Hieruit is vermoedelijk de naam **Mussenuiltje** ontstaan. Deze achtervolgen hem totdat hij ergens een veilig heenkomen heeft gevonden. Van deze aantrekkingskracht van de Steenuil op zangvogeltjes maakte men vroeger misbruik bij de vogelvangst door hem als lokvogel op een tak te plaatsen en takjes om hem heen met lijm in te smeren. **Vogelaarsuil** werd hij dan genoemd. De predikant J.F. Martinet geeft in zijn 'Katechismus der Natuur' (1778) een duidelijke beschrijving van de vangst met lijmstokjes:

“... zet eenen Uil vast op eene kruk, in een land naby heggen of bosschen, met lymstokjes aan dezelve vastgemaakt. Zo dra het kleine Pluimgedierte zynen vyand bemerkte, en wel dat hy vast zit, roepen zy dit met verheugde stemmen elkanderen toe, waarop zy besluiten, hem eenen algemeenen oorlog aan te doen. Zy verzamelen zich derhalven, en vallen dan op hem aan met een geweldig geschreeuw: de kleine lymtakjes, aan de kruk gehegt, in het naderen ziende, gaan zy, geen kwaad vermoedende, daarop zitten, om hem van naby te bevegten, of raaken ze dezelve, in het toevliegen, met hunne vlerken aan, zy kleeven aanstonds daaraan vast, en, hier door magteloos gemaakt, vallen ze op de grond neer, en worden door den Vogelaar opgenomen en gevangen.”

De Steenuil is de levendigste van onze uilen. Vooral als hij merkt dat hij ontdekt is, maakt hij in zijn opgewondenheid allerlei rukkende bewegingen, duikelingen en kopverdraaiingen - zogenaamde oversprongreacties. Om dit 'gekke' gedrag heet hij in Limburg **Gek-bilke**. Mogelijk houdt ook de naam **Kwik-oele** (Ach) verband met dit gedrag, hoewel sommigen van mening zijn dat 'kwik' eerder op z'n geluiden slaat dan op de wippende bewegingen.

De namen **Koetuil** (Lb) en **Koetsch** (Lb) zijn ontleend aan het Duitse Kauz (= snaak, iemand met een zonderling gedrag). Zij lijken eveneens op het beschreven opgewonden gedrag betrekking te hebben en niet op het geluid, dat bij andere uilensoorten van kauzen of blaffen is afgeleid. Van de naam **Koetsjuul** (ZLb) wordt 'koetsj' echter aangemerkt als klanknabootsing.

De volksnaam **Poute** (Vla) is een vervorming van de Franse naam voor uil 'chouette'. In Nederland verbasterde men de Vlaamse naam en zo ontstonden **Poeputil** (ZBW), **Poepuil** (NH), **Eulke Poep** (ZVI), **Poep** (OZV) en **Schienuil** (ZVI). Hoewel wij ergens lazen dat de naam Poepuil naar het geluid van de Steenuil is gevormd, moeten ook de plekken van de uitwerpselen zijn bedoeld. Naar ons werd medegegeeld zou ook de naam Pootuil bestaan.

Wel klanknabootsend gevormd zijn de namen **Huiveke** (Vla), of korter **Uubek** (Sco), **Huiben**, **Huibe** (NB, Vla), **Huipke** (NB) en **Hoepke** (NB). Aan deze namen liggen het Oudhoogduitse Huwo, het Franse hibou en het Oudfranse houpi ten grondslag. Ook z'n naam **Euven** (ZVI) lijkt tot deze groep te horen. Andere naar één van z'n klanken genoemde namen zijn **Pieuwke** (RvN) en **Pieuws** (KvO, RvN).

De achtergrond van **Droep** (Sco) is ons niet bekend. Misschien heeft men er 'uilebek' resp. 'droelen' = heen en weer draaien mee bedoeld.

In Friesland spreekt men ook wel van **Waerûle** of **Waerûtsje**. Met deze naam wordt bedoeld dat het uiltje bij nacht en ontij rondwaart, spookt.

Met de naam **Kneuteruiltje** wordt de Steenuil als een 'gezellige mopperpot' gekenmerkt.

De Steenuil werd in 1889 vanuit Nederland in Groot-Brittannië geïntroduceerd. In verband daarmee kreeg hij in Engeland de bijnaam Dutch Owl. De eerlijkheid gebiedt ons echter te zeggen dat het uiltje er ook bekend is als Belgian Owl, French Owl en zelfs als Spanish Owl.

VELDUIL - *Asio flammeus*

Duits	:	Sumpfohreule
Engels	:	Short-eared Owl
Frans	:	Hibou des marais
Fries	:	Katûle

Betekenis wetenschappelijke naam: vlammeende ooruil. Naar de 'vlammende' gezichtsuitdrukking met de fel gele ogen. Eerder naar flammeum = vurige bruidssluier. Vergelijk 'lijnstjes' bij Ransuil.

De Velduil jaagt overdag en tijdens de schemering, laag vliegend boven vochtig open veld, voornamelijk op muizen. In hetzelfde terrein maakt hij op de grond, tussen de lage vegetatie, zijn nest. Een uit het Duits afkomstige naam is **Moerasooruil**. Ook de in Twente gangbare naam **Esoele** hangt samen met zijn biotoop. Met 'es' wordt in Overijssel en Drenthe het aangelegen bouwland rondom een dorp bedoeld, een gebied waar de Velduil nog wel eens zijn prooi wil slaan.

De 'kattenogen' en het op blazen van een maartse kat lijkende geluid dat sommige uilen maken hadden tot gevolg dat enkele uilensoorten, waaronder de Velduil, **Katuil** werden genoemd. We zien dit ook met de Friese naam en in de volksnamen **Katte-uul** (Ame), **(Kat)Uul** (Tex), **Katûl** (Ter) en **Ka(r)tof** (Fr). Het element 'of', ook in de naam **Ulekoffe** - ofschoon gelijkend op 'uilekop' en mogelijk ook later zo bedoeld - is afgeleid van het Angelsaksische Uf en het Oudduitse Auff, later Uvo en Uhu, namen voor de Oehoe.

De namen **Horenuil**, **Kortorige Uil** en **Klein-ooruil** zijn verbonden met de oorpluimen waarmee deze uil is getooid. De twee laatste namen geven aan dat de Velduil ten opzichte van de andere uilensoorten maar met korte oorkwastjes is bedeed.

NACHTZWALUWEN - *Caprimulgidae*

NACHTZWALUW - *Caprimulgus europaeus*

Duits	:	Ziegenmelker
Engels	:	Nightjar
Frans	:	Engoulevent d'Europe
Fries	:	Deislieper

Betekenis wetenschappelijke naam: Europese geitenmelker.

"De wonderlijke volksnamen, overblijfsels van allerlei bijgeloof, waarmee deze vogel beschouwd werd en wordt, kunnen gemakkelijk worden verklaard door het geluid dat hij maakt, door zijn levenswijze en door den vreemdsoortigen vorm van de bek", aldus Dr.P.G. Buckers in zijn boek 'Onze Vogels' (1902). Deze, zozeer tot de verbeelding van

mensen sprekende vogel, is de **Nachtzwalw** (Vla), **Jûnsswel** (Fr) (Jûns = avond) of **Nachtwe(a)l** (Fr). Zoals het eerste deel van de naam aangeeft is het een echte nachtvogel. De vorm van de vleugels, de kop en de jachtwijze doen denken aan die van een zwaluw, hoewel hij niet tot de familie der zwaluwen behoort.

Het enigszins uilachtige voorkomen en de geruisloze nachtelijke vlucht staan borg voor namen als **Nachtuil**, **Nachtvalk**, **Nachtraaf**, **Zanduil** en **Nachtschaai** (= nachtschaduw).

Aan de manier waarop de vogel zich overdag, goed verborgen door de uitstekende schutkleur, tussen het afgevallen blad op de grond schuil houdt of ligt te slapen, dankt hij zijn volksnamen **Deislieper**, **Dagslaap** en **Dagslaper** (Gr). Soms ook ligt hij te slapen op een dikke boomtak, het lichaam lichtelijk zijdelings gedraaid. De namen **Geitenmelker**, **Schapenmelker** en **Melkzuiger** danken we aan het fantastische verhaal dat ooit door Plinius werd opgetekend. Het relaas komt erop neer dat men eertijds de mening was toegedaan dat de Nachtzwaluwen 's nachts de veestallen binnenvlogen om zich er te goed te doen aan de geitemelk die ze uit de uiers van die dieren zouden zuigen. Als gevolg hiervan zouden de uiers verdrogen en de geiten blind worden. Eigenlijk zou er moeten staan 'de uier wordt blind' (zo had Aristoteles het oorspronkelijk vermeld), wat betekent dat de uier opdroogt. In feite vloog de Nachtzwaluw op de insecten af die in de buurt van de uitwerpselen van de geiten voorkwamen. Kwam een geit droog te staan dan kreeg de vogel de schuld.

Van de onjuiste gedachte dat de **Snorvogel** altijd met zijn besnorde bek wijd opengesperd rondvloog en op die manier insecten vergaarde, komt de naam **Windslikker**. Vergelijk de Franse naam: 'slokop'. Ook de namen **Mottenpakker** en **Peerheer** (Wes) duiden op zijn jacht naar insecten. De laatste naam betekent 'paardenherder' en wijst er op dat hij in nabijheid van paarden voorkomt om vliegen te vangen.

Verscheidene streeknamen staan in verband met het vreemde ratelende of snorrende geluid (als van kikkers in de verte) dat de vogels laten horen. Hiervan getuigen de namen **Ratelaar**, **Nachtratel**, (**Boom**)**kikker**, **Paduil**, **Vliegende Pad** (Lb), **Paddenbek**, **Vliegend Spinnewiel**, **Ronker**, **Bruine Spinster**, **Podûle** (Fr) en (**Vliegende**) **Krodde** (krodde = pad). De verwijzing naar kikkers en padden hangt vermoedelijk eveneens samen met de strompelende, kikkerachtige manier waarop de vogel zich, als hij overdag wordt opgeschrikt, verplaatst in plaats van weg te vliegen.

Al met al is de Nachtzwaluw een merkwaardige vogel en zullen ook de volksnamen **Dwaaske** (NB) en **Dwaasvogel** (Lb) niemand nog verbazen. Misschien gaan deze namen terug op de oude betekenis van 'spookverschijning'.

Naar de betekenis van **Nachtlam** (Twe) en **Meerlam** (Gr) moeten we raden. Mogelijk dat 'lam' iets van doen heeft met het hierboven beschreven verhaal van Plinius.

GIERZALUWEN - Apodidae

ALPENGIERZWALUW - *Apus melba*

Duits	:	Alpensegler
Engels	:	Alpine Swift
Frans	:	Martinet alpin
Fries	:	Alpengûlswel

Betekenis wetenschappelijke naam: pootloze meelkleurige.

Het element 'Alpen' heeft betrekking op zijn biotoop in hoog gelegen rotsachtig gebied. In Nederland wordt hij sporadisch waargenomen. Voor het eerst in 1952. Het Friese woorddeel gûl komt van gûle, huilen.

GIERZWALUW - *Apus apus*

Duits	:	Mauersegler
Engels	:	Swift
Frans	:	Martinet noir
Fries	:	Toerswel

Betekenis wetenschappelijke naam: de pootloze.

Gierzwaluwen brengen hun leven hoofdzakelijk in het luchtruim door. Ze jagen er op insecten, soms zelfs slapen ze er, vliegend op grote hoogte en vaak ook paren ze in de lucht. Zo wendbaar en snel ze in de lucht zijn, zo weerloos zijn ze op de grond. Ze hebben zeer zwakke poten waarmee ze zich nauwelijks op de grond kunnen verplaatsen of er vandaan vliegen. Doorgaans laten ze zich vanaf een hooggelegen plaats 'vliegend vallen'.

Het element 'gier' is waarschijnlijk afgeleid van het werkwoord gieren, in de betekenis van schreeuwen, gillen. Ook een andere betekenis van dat woord, te weten 'heen en weer gaan, van koers afwijken', kan van invloed zijn geweest op de naamgeving. Beide begrippen lijken van toepassing op de, vooral in de broedtijd zeer luidruchtige, en in de lucht zo wendbare vogel. De Friese weergave van de naam is **Gierswe(a)l** of **Giersweluw** (SFr); in andere delen van het land spreekt men van **Gierswaalfke** (Gr) en **Gierzaveltje** (NH). Andere namen verbonden met de schelle kreten die de vogels slaken zijn **Gûlsw(e)aI** (gûl = schreeuw) (Fr), **Piip-**, **Piper-** of **Pypsw(e)aI** (Fr), **Steenkrijter**, **Stienkrijter** (ZH), **Zwarte Krijter** en **Schreeuwer** (Vla). Dat door het luide geschreeuw van de vogel deze dikwijls gezien werd als een voorbode van slecht weer blijkt uit de namen **Onweerstieters** (WZV), **Onweerswaluw** (ZVI), **Donderwaluw**, **Tongerswe(a)I** (Fr), **Tongerswâlje** (Sch) en in **Mieren** (Kat), een woord dat donderen, donderjagen betekent.

Terug te voeren op de scherende vlucht zijn de namen **Scheer(zwaluw)** (LvC),

Schierzwalver (Dr) en **Wikelsweal** (verg. wiekelen) (Fr). In het Twentse **Skierzwaalve** zou de schreeuw van de vogel zijn nagebootst. De betekenis lijkt vergelijkbaar met de plaatselijk in Engeland voorkomende naam Skeer Devil, een variant op Scare Devil: een geluid waar je de rillingen van krijgt. Een oude boeknaam ontleend aan het Duits is **Spier-Swaluwe**, waarin wordt gedoeld op de spitse vleugelvorm.

In relatie tot de broedplaats, doorgaans gemaakt in holten en spleten van rotsen, oude gebouwen e.d., kreeg hij namen als **Kerkzwaluw** (Vla), **Muurzwaluw**, **Torenzwaluw** (Tex), **Toerswel** (Fr), **Steenspreeuw** (NB), **Stünzwallew** (NB), **Steinzwelf** (Lb) en **Steenzwaluw** (Vla). In de buurt van zijn nest 'haakt' de Gierzwaluw zich met zijn naar voren gerichte tenen vast aan muren en rotsen. Vandaar de volksnamen **Haker** en **Steinbock** (Maa). Zijn verblijf in steden wordt benadrukt door het Limburgse **Städschwälber** en **Stadszwerbel** (Maa).

IJSVOGELS - Alcedinidae

IJSVOGEL - *Alcedo atthis*

Duits : Eisvogel
Engels : Kingfisher
Frans : Martin-pêcheur
Fries : **Iisfûgel**

Betekenis wetenschappelijke naam: Halcyon uit Attica. De naam voor een fabel-vogel, die broedde op de toppen van de golven. Hiertoe bekoorden de goden de wind en kalmeerden de zee. Attica is misschien een mooi landschap. Overigens is op deze mythe de spreuk gebaseerd 'Saevis tranquillus in undis', d.i. 'rustig temidden der woelige baren'. Met deze woorden en bijpassende afbeelding op een penning werd Prins Willem van Oranje destijds geëerd vanwege zijn inzet voor de vrijheidsstrijd.

Het is een prachtig gekleurde vogel die de Nederlandse en Friese naam dankt aan het jaargetijde met ijs op de sloten, waarin hij bij een wak zit in de hoop een visje te verschalken.

Synoniemen zijn **Eisveugel** (Fr), **Iesvoggel** (Ach), **Iesvöggelken** (Ach), **Iisfûgeltsje** (Fr), **Iesfeugelke** (Wie), **Iisfoegel** (Ter) en **Ysfeugel** (Ter).

De namen **Iesklepper** (Gr) en **Iesletter** (Gr) betekenen dat de vogel het ijs stuk klopt en er overheen hobbelt. Maar men weet dat de snavel niet echt dient om er een bijt mee in het ijs te hakken.

Als **Sluiswachter** (ZVI) spiedt hij vanaf de sluisdeur in het water.

Ook **Waterspecht** en **Ieshop** (Maa) geven weer dat hij een forse snavel heeft en bovendien fraai gekleurd is.

Naar z'n blauwe kop en rug heet hij **Ijspaake** (Lb) en **Iespaawtje** (ZVI). Ook **Ijsvink** is waarschijnlijk ontstaan op grond van kleurigheid in een winters scenario, waarin tevens Vinken te zien zijn.

In vroeger tijden was z'n Germaanse naam Eisenvogel ofwel 'ijzeren vogel'. Zijn metaalblauwe rugkleur kwam toen overeen met die van ijzeren sieraden. Door wijzigingen in de techniek veranderde later de kleur van het ijzer en had de vogelnaam er geen binding meer mee. Door het gedrag van de vogel in de winter kwam men op de gedachte de naam in te korten tot Eisvogel.

BIJENETERS - *Meropidae*

BIJENETER - *Merops apiaster*

Duits : Bienenfresser
Engels : Bee-Eater
Frans : Guêpier d'Europe
Fries : **Bijefretter**

Betekenis wetenschappelijke naam: bijeneter.

Bijen, hommels en wespen zijn de belangrijkste voedselbron van de exotisch uitzijnde Bijeneter die zo nu en dan als dwaalgast en broedvogel in ons land verblijft.

Andere namen die zijn voorkeur voor een bepaalde insectensoort uitdrukken zijn **Wespeneter**, **Bieënsnapper** (Vla) en **Bijenspecht**. De laatste naam kreeg hij omdat hij met zijn lange snavel, als een specht, insecten uit de boombast klopt.

De boeknaam **Bijenwolf** is overgenomen van de gelijknamige keversoort die soms bijenkorven binnendringt en daar larven eet.

SCHARRELAARS - *Coraciidae*

SCHARRELAAR - *Coracias garrulus*

Duits : Blauracke
Engels : Roller
Frans : Rollier d'Europe
Fries : **Rôlder**

Betekenis wetenschappelijke naam: krassende babbelaar. De geslachtsnaam is afgeleid van korax = raaf.

De naam van de vogel komt van het Middelnederlandse werkwoord scarren dat krassen betekent. Aldus naar het kraaiachtige krassende geluid. Een variant is **Scharlaar**.

Naast de krassende roep laat de Scharrelaar ook een schor ratelend geluid horen. Hieruit is eertijds in de Elzas z'n naam Roller gevormd. Deze benaming is in verschillende landen overgenomen. De betekenis van zijn bijna gelijkkluidende Friese naam is echter

een geheel andere, namelijk die van 'tuimelaar'. Deze naam houdt verband met de baltsvlucht waarbij de vogel zich soms van grote hoogte als een vallend blad naar beneden laat dwarrelen.

Een tweetal oude volksnamen zijn **Roeper** en **Rakker**; de laatste naam is afgeleid van z'n Duitse benaming en ontleend aan het geluid ("raker-raker-raker").

De naam **Duitse Papegaaï** dankt hij aan zijn aanwezigheid oostelijk van ons land en z'n exotisch gekleurde verenpak. Ouder nog zijn de namen **Blaauwe Kraay** en **Straatsburgsche Gaay**.

HOPPEN - *Upupidae*

HOP - *Upupa epops*

Duits	:	Wiedehopf
Engels	:	Hoopoe
Frans	:	Huppe fasciée
Fries	:	Hupe

Betekenis wetenschappelijke naam: hop (onomatopee).

De vogel heeft een door klanknabootsing gevormde naam. Toch wordt met de naam ook wel een ander verband gelegd. Het Franse 'huppe' bijvoorbeeld staat voor kuif en doelt daarmee op de sierlijke bos veren op de kop van de vogel. Ook de Duitse naam Wedehoppe, een naam die we terugvinden in de volksnaam **Weehop** (Dr), heeft een andere betekenis n.l. die van 'boshuppelaar'. Deze naam zou verband houden met de manier waarop de vogel vaak op een bepaald stukje van de bosbodem rondhuppelt om daarmee insecten uit de grond naar boven te lokken. Later is de Duitse naam verbasterd waardoor 'weidehop' ontstond. Er zijn verschillende gewestelijke varianten op de naam Hop zoals **Hoep** (Twe), **Hoep** (Lb), **Hoepoe**, **Hoppe** (Fr), **Hûppe** (Fr), **Hoephap** (Lb), **Hoephak** (Wee) en **Boet-boet** (Lb). In Vlaanderen kent men hem onder de naam **Hoepentoepe**.

Een bekende zegswijze luidt: 'stinken als een hop'. Dit gezegde doet de soort bepaald geen eer aan maar is wel zeer van toepassing. Het in holten gebouwde nest verspreidt doorgaans een onaangename lucht. Deze stank wordt veroorzaakt doordat het nest nooit schoongemaakt wordt. Dit, gepaard aan de manier van zelfverdediging van de jonge vogels, namelijk om zich in de richting van waar het gevaar dreigde te ontlasten, betekent dat het nest zeer vuil wordt. Bovendien is gebleken dat het wijfje met haar stuitklier een sterk ruikend vocht afscheidt. Zeker is dat de sterke lucht mogelijke indringers op afstand van het nest houdt. Een groot aantal streeknamen in relatie hiermee laat aan duidelijkheid niet te raden over. Zo spreekt men in Gelderland van **Schiithoepe** of **Schithoppe** en elders van **Schijthop** (NB), **Schiethoepe** (Ach), **Drekhoppe** (Ach), **Stjonker** (Ter), **Strontlyster** (Ter), **Schtylyster** (Ter), **Poeperd** (Wee), **Strontpikker** (Ov) en **Vuilhop** (ONB). Ook **Poeferke** (Vla) en de volksnaam

Kothoep (Lb) (kot = vies nest) hoort in deze reeks thuis. Mede in verband met het door de grote kuif wat 'hanige' uiterlijk kreeg hij de namen **Drekhaan** (Gr), **Stronthaan** (Gr), **Stinkhaan** (NB) en **Slijkhaan**. Waarschijnlijk is hij **Vlaszaaiër** (NB) genoemd omdat ook vlaszaad een onaangename reuk verspreid.

In het Middelnederlands komt de volksnaam **Linghinvogel** voor. Deze naam is afgeleid van linghine dat vuiligheid of drek betekent.

De Hop is een doortrekker en arriveert doorgaans enkele weken voordat de Koekoek terugkeert van zijn winterverblijf. Met zijn enigzins op 'koekoek' gelijkende roep kondigt hij a.h.w. de komst van die vogel aan. Men noemt hem om die redenen dan ook wel **Koekoekslakei** en **Koekoeksknecht**.

Ten slotte een streeknaam die weer een andere kant van de vogel laat zien n.l. **Bonenpoter** (Ach). Deze naam, ook wel als **Boonpoter** geschreven, dankt hij aan de wijze waarop hij bij het voedselzoeken met zijn snavel in de bodem prikt, zoals de boeren dat eertijds bij het bonen poten met een stokje deden.

SPECHTEN - *Picidae*

Picidae betekent waarschijnlijk 'tikkers', maar misschien spitsnaveligen.

Spechten zijn speciaal uitgerust om een nestholte in de bomen uit te hakken.

'Specht' was in het Germaans, naar veronderstelling, spixta dat verwant is aan het Latijnse Picus. (Deze naam is wel eens verward met Pica, waarmee de Ekster is bedoeld.)

DRAAIHALS - *Jynx torquilla*

Duits : Wendehals
Engels : Wryneck
Frans : Torcol fourmilier
Fries : **Draainekke**

Betekenis wetenschappelijke naam: sissend draaistertje.

Deze spechtensoort heeft een uiterst bewegelijke hals die hij ver kan uittrekken en waarmee hij zijn kop wel een halve slag kan draaien. Met deze karakteristieke bewegingen, gecombineerd met sissende geluiden als van een slang, weet de vogel bij gevaar zijn belager meestal wel af te schrikken. Naast reeds genoemde namen zijn ook de volgende zeer toepasselijk: **Wringhals**, **Wringnek** (Vla), **Nekdraaiër** (Vla), **Adderspecht** en **Slangevogel** (Vla).

In tegenstelling tot de meeste spechten timmert de Draaihals niet en hakt hij ook geen gaten in bomen. Hij maakt zijn nest in natuurlijke boomholten of nestkasten. Soms heeft hij de onhebbelijke gewoonte nesten van andere holenbroeders te verstoren als hij op zoek is naar een geschikte broedgelegenheid.

Evenals andere spechten eet de Draaihals graag mieren. Met zijn snelle lange kleverige

tong zijn deze insecten voor hem een gemakkelijke prooi. In Gelderland heet hij daarom **Mierenjager**.

In Vlaanderen kent men hem ook onder geheel andere namen, zoals **Haarspecht**, **Kweekspecht**, **Leemspecht** en **Poertje**. De naam Poertje is afgeleid van het werkwoord poeren of peuren. Daarmee wordt het wroeten in mierennesten bedoeld wanneer de vogel op zoek is naar mieren en hun poppen.

GROENE SPECHT - *Picus viridis*

Duits	:	Grünspecht
Engels	:	Green Woodpecker
Frans	:	Pic vert
Fries	:	Griene Spjocht

Betekenis wetenschappelijke naam: groenachtige specht.

Groen is de kleur die het eerst bij deze vogel opvalt en ook in andere streken zo is vastgelegd: **Grune Spechte** (Ach), **Groenspecht**, **Gruinspecht** (Gr) en **Grien-spjucht** (Fr). De naam **Grote Groene Specht** duidt er waarschijnlijk op dat men de vogel wil onderscheiden van de kleinere maar ook groene Grijskopspecht.

Wegens het hakken in bomen staat hij bekend als **Boomhakker** en meer in z'n algemeenheid als **Houtspecht** (Lb, ONB), **Houtspjocht** (Fr) en in Vlaanderen als **Oetspicht** en **Klopper**. "Werken als de Groene Specht" is een Vlaams gezegde wanneer de spaanders eraf vliegen, dit dankzij zijn 'ijzeren snavel' zegt men bij Luik, want daar heet hij zo: **Betch'fier**.

De luide hoge roep wordt met lachen dan wel met hinniken vergeleken. Met de naam **Meerts Veulen** (Lb) heeft men z'n activiteit in het vroege voorjaar (maart) aangeduid. Een Engelse volksnaam luidt Nicker-Pecker ofwel 'lachende hakker'. In onze tijd is die vrolijkheid in een serie tekenfilms "Woody the Woodpecker" uitgebeeld.

Maar hij kreeg ook de naam **Paljas** omdat sommigen hem een aansteller vinden.

Vooraf in het buitenland wordt de Groene Specht als 'regenvogel' gezien, want z'n roep klinkt voor een regenbui helderder dan gebruikelijk en dus heeft de specht voorspellende kracht. Daarom heet hij in Vlaanderen ook **Waterspecht** en zegt men "Als de specht roept giet-giet-giet bedriegt hij u niet". Een Nederlands gezegde luidt "Als de specht lacht, regen verwacht". De naam **Watterkalf** (ONB) verwoordt de ziekte waterzucht; men heeft dan een gezwollen buik. Ook spechten maken de indruk zo'n buik te hebben..

GROTE BONTE SPECHT - *Dendrocopos major*

Duits	:	Buntspecht
Engels	:	Great Spotted Woodpecker
Frans	:	Pic épeiche
Fries	:	Grutte Eksterspjocht

Betekenis wetenschappelijke naam: grotere boomhakker.

Het veelkleurige verenkleed en kloeke formaat in vergelijking met de kleinere 'bonte spechten' ligt ten grondslag aan de naam. Dat is evenzeer het geval met de namen **Groter(e) Bont-Specht**, **Greate Bûntspjocht** (Fr) en **Bonde Specht** (Gr). Met **Halfspecht** (Vla) wordt aangegeven dat de 'grote bonte' op zijn beurt weer aanzienlijk kleiner is dan de Groene Specht.

De bloedrode kleur van kruin en onderlijf leidde in Vlaanderen tot de namen **Bloedspecht** en **Bloemspecht**.

Z'n overwegend zwart-witte pak en de krachtige puntige snavel roepen een vergelijking op met de Ekster. Dat is herkenbaar in de Friese benaming alsmede in **Eksterspecht** (NB, NH) en **Klapekster** (Lb). Het element 'klap' in de laatste naam is verbonden met het bekende trommelen of roffelen van de specht. Dit roffelende geluid ontstaat doordat de vogel met snavelslagen een dode tak of (holle) boomstam in trilling brengt. Andere namen die samenhangen met dit kenmerkende geluid zijn **Klopper(menneke)** (Twe), **Baompikker** (Goe, Sco), **Buumpikker** (ZVI), **Boamklopper** (ZVI), **Roffelaer** (ZVI), **Houtpikker** (Ter), **Houtsnip** (Ter), **Timmerman** (Rij) en **Tamboer**.

Een min of meer algemene naam voor spechten is **Langwerker** (NB). Vermoedelijk omdat de vogels ook na een acht-urige werkdag nog hun 'timmerlust' botvieren.

Vermaard is de spechtensmidse, zoals een boomspleet waarin de specht een noot, spar- of dennenappel vastklemt, om er dan met zijn sterke snavel de zaden uit te hakken.

Kletterspecht is een uit het Duits afkomstige naam. Deze naam is afgeleid van het Duitse klättern; er wordt mee weergegeven dat de vogel bij het klimmen als het ware tegen een boomstam 'kleeft'.

In de Griekse mythologie is de specht gewijd aan Zeus en Picus. Picus - zoon van Saturnus - werd veranderd in een specht toen hij de liefde van tovenares Circe afwees.

KLEINE BONTE SPECHT - *Dendrocopos minor*

Duits	:	Kleinspecht
Engels	:	Lesser Spotted Woodpecker
Frans	:	Pic épeichette
Fries	:	Lytse Eksterspjocht

Betekenis wetenschappelijke naam: kleinere boomhakker.

Deze specht is ongeveer zo groot als een mus en hiermee de kleinste Europese specht. Toch brengt ook deze zo nu en dan een bescheiden roffel ten gehore.

Andere namen die z'n geringe afmetingen benadrukken zijn **Allerkleinste Bontspecht** en **Lytse Bûntspjucht** (Fr). De achtergrond van de naam **Steenspecht** (NB) zou de dofrode kleur - als van baksteen - kunnen zijn van de kruin van het mannetje. In Vlaanderen wordt hij **Bloemspechtje**, **Kleine Bloemspecht** en **Kleine Bloedspecht** genoemd.

MIDDELSTE BONTE SPECHT - *Dendrocopos medius*

Duits : Mittelspecht
Engels : Middle Spotted Woodpecker
Frans : Pic mar
Fries : **Eksterspjocht**

Betekenis wetenschappelijke naam: middelste boomhaker.

De naam benadrukt zijn plaats tussen Grote en Kleine Bonte Specht. Dit is eveneens het geval met de namen **Middelslag** en **Kleiner(e) Bontspecht**.

Vrijwel gelijklopend met de Friese naam is **Eksterspecht** (NH) (zie bij Grote Bonte Specht).

De Middelste Bonte Specht is in ons land een zeldzame soort, hetgeen dan ook uit het aantal namen blijkt.

ZWARTE SPECHT - *Dryocopus martius*

Duits : Schwarzspecht
Engels : Black Woodpecker
Frans : Pic noir
Fries : **Wâldspjocht**

Betekenis wetenschappelijke naam: aan Mars gewijde eikenboomhaker.

Deze grootste specht in Europa, was in vroeger tijden vanwege zijn zwarte verenkleed en krachtige snavel een symbool voor oorlogsdreiging. Later namen sommigen daarvan wat afstand en gingen van het begrip Mars over op dat van Maarten door deze specht **Sint Maartensvogel** te noemen, een naam die een tijdlang voor diverse vogelsoorten een populaire is geweest (zie o.a. Goudhaantje).

Twee minder opvallende namen zijn **Zwarte Spechte** (Ach) en **Grote Swarte Specht**. De vogel is **Kraaispecht** (Vel) en **Spechtkraai** genoemd omdat hij in grootte en kleur met een kraai vergeleken kan worden.

De naam **Dood-anzegger** (Ach) heeft op z'n zwarte pak en kreten betrekking. Hier ziet men de vogel als onheilbrenger, tevens omdat hij bomen vernielt.

Een naam voor het mannetje is **Roodkop** wegens zijn rode kruin, die fraai tegen het zwart afsteekt. Het vrouwtje heeft op haar kop slechts een kleine rode vlek.

De namen **Gertrudsvogel** en **Geertrudesspecht** ontstonden uit een Noorse legende:

Geertrude had voor een paar hongerige reizigers brood gebakken, maar toen dit erg groot uitviel weigerde zij het weg te geven. Om haar gierigheid werd ze gestraft en in een vogel veranderd. Deze vloog door een schoorsteen en kwam daar zwart uit. Voortaan moest Geertrude leven van mieren en andere insecten, die ze uit de schors van bomen moest peuteren.

ZANGVOGELS - *Passeriformes*

Alle hieronder volgende soorten behoren tot de orde der zangvogels. Zij hebben een ander strottenhoofd dan de voorafgaande soorten en zijn daardoor in staat om te zingen.

LEEUWERIKEN - *Alaudidae*

Er is een Germaanse grondvorm laiwarikôn en deze is verwant aan het Griekse laiein = klinken of geluid maken.

Alauda is een door de Romeinen gebruikte vogelnaam voor een leeuwerik en heeft waarschijnlijk betrekking op de fraaie zang.

BOOMLEEUWERIK - *Lullula arborea*

Duits : Heidelerche
Engels : Woodlark
Frans : Alouette lulu
Fries : **Heideljurk**

Betekenis wetenschappelijke naam: boom-lullula (klanknabootsende genusnaam).

Zandige heidevelden, begroeide duinen en droge graslanden behoren tot het gebied waar de Boomleeuwerik zich het beste thuisvoelt. Hoewel de vogel graag in bomen zit maakt hij zijn nest in een kuiltje op de grond. Met betrekking tot zijn biotoop vinden we naast bovengenoemde namen de volgende varianten **Hei(de)leeuwerik** (Ach, Eem, Lb), **Boomlaiwerk** (Gr), **Beamljurk** (Fr), **Beamliuwerik** (Fr), **Grasleeuwerik** (Vla), **Gesleeuwerkere** (Vla) en **Houtleeuwerik** (NB).

Het feit dat het vogeltje in een boom of struik zit maakt hem nog geen bosvogel al wordt dit gesuggereerd door zowel de Engelse benaming als door de volksnamen **Bosleeuwerik**, **Boslawerke** (Vla) en **Bosleeuwerkere** (Vla).

De welluidende en gevarieerde zang van de Boomleeuwerik bekoorde niet alleen dichters zoals Frederik van Eeden maar leeft ook voort in een aantal gewestelijke namen. Zijn lokroep klinkt door in de namen **Madelief** (Adm) en **Zoetelief** (RvN, Ut). Madelief is gebruikt door vogelkopers en doelt op de liefelijke zang en in oorsprong op het voorkomen van de leeuwerik ('lief') in de weide (= made), wat weer is ontleend aan

de naam van het bekende bloemetje. Andere klanken worden verwoord in het Vlaamse **Lieveken**, **Loereleuntje** en **Turrelut**.

In de baltsvlucht zeilt het zingende mannetje in wijde spiralen omlaag en laat zich de laatste meters met gesloten vleugels tot dicht boven de grond vallen. Om die reden wordt hij **Tuimelier** en **Tuimelaar** genoemd.

Evenals de Kuifleeuwerik (zie aldaar) heet de Boomleeuwerik in Limburg **Kokkelevi**. Een andere Limburgse volksnaam is **Kopier**. Mogelijk houdt deze naam verband met het steeds herhaalde zangmotief.

KUIFLEEUWERIK - *Galerida cristata*

Duits	:	Haubenlerche
Engels	:	Crested Lark
Frans	:	Cochevis huppé
Fries	:	Túffjurk

Betekenis wetenschappelijke naam: vogel met kuif.

De naam Kuifleeuwerik en zijn Friese variant zijn verbonden met de opvallende kuif waarmee de vogel getooid is. Om dezelfde reden spreekt men van **Toefke** (Gr), **Toplaiwerk** (Gr), **Toefvinke** (Ach), **Koefleeuwerik** (Ach), **Koefleverken** (Ach), **Kobleeuwerik** (Vla), **Keufluwerk** (Kem), **Kuuflewwerik** (MLb), **Toornleeuwerik** (Ach), **Teurntjesleeuwerik** (Ach), **Trosluwerik** (ONB), **Troesliwerik** (ONB) en **Tuilleuwerik** (Vla).

De vogel was dikwijls te vinden op (zand)wegen, dijken en langs spoorlijnen. Hiervan getuigen de namen **Dyk(winter)ljurk** (Fr), **Padloper** (Gr), **Spoormenneke** (Ens) en **Straatleeuwerik**. Diezelfde reden, gevoegd bij zijn parmantige manier van lopen leidde tot de namen **Juffer** (Sch) en **Borgemeester** (Rij). Ook België kent verschillende van dergelijke namen zoals **Kalseipiet** (kalsei = kassei, straatweg), **Straatloper**, **Straatwap**, **Zandtoeper** en **Duinetjeuter**.

Bij het zoeken naar zaden, vooral in tijden dat trekpaarden nog een belangrijk deel van het stads- en dorpsverkeer uitmaakten, oefenden paardenvijgen een grote aantrekkingskracht op de vogels uit. Uit die tijd stammen toepasselijke namen als **Strontpikker** (ONB, Sch), **Köttelpikker** (Alm), **(Pin-) Strontlöwerik** (ONB) en het Vlaamse **Strontraper**. Hoewel de zang van de Kuifleeuwerik wat minder muzikaal en uitbundig klinkt dan die van de Veldleeuwerik, heeft de vogel toch een aantal naar zijn geluid genoemde namen. Zo wordt hij wel **Tierelier** (Kat), **Tureluur** (Kat, RvN), **Tietleeuwerik** (Kat), **Toereloertje** (Rij), **Toerluurken** (Twe) en **Luitegeluit** (Vla) genoemd. De Limburgse naam **Kokkelevi** of **Koekelevie** (Maa) is afgeleid van het Franse cochevis, een woord dat vermoedelijk een samenvoeging is van coq (haan) en vis(age) (gezicht). Het Groningse **Reegnsork** wijst er op dat de vogel een nat weggedeelte volgt, een regenspoor. Sork staat overigens ook voor 'een klein ventje'.

Waarnemingen in de winter van rondzwerdende en/of doortrekkende vogels gaven hem plaatselijk de naam **Winterljurk** (Fr).

STRANDLEEUWERIK - *Eremophila alpestris*

Duits	:	Ohrenlerche
Engels	:	Horned Lark
Frans	:	Alouette hausse-col
Fries	:	Strânljurk

Betekenis wetenschappelijke naam: vogel die van woestijnen houdt en (ook) in bergen voorkomt.

De wetenschappelijke naam benadrukt de niet geheel duidelijke herkomst van de vogel. Van oorsprong vermoedelijk een bergbewoner, vond hij later tijdens de ijstijden een geschikter leefgebied op de droge toendra's van Eurazië. Nog later verspreidde de soort zich ook over Amerika. Thans vindt men hem eveneens op de boomloze hoogvlakten van Scandinavië. Namen die op zijn 'hoge' herkomst duiden zijn ondermeer **Alpenleeuwerik** en **Bergleeuwerik**. Strandleeuweriken die in de winter tijdens de trek in onze omgeving verblijven, geven de voorkeur aan kustgebieden. Vandaar volksnamen als **Strandpikker**, **Strandputter** (ZVI) - tevens een naam voor de Sneeuwgorz -, **Sé-ljurk** (Fr) en **Zeeleeuwerik** (Ov).

Het mannetje heeft op de kop een zwart halvemaanvormig 'petje' dat uitloopt in twee 'horentjes'; vandaar de naam **Hoorn-** of **Horenleeuwerik**. In Duitsland zijn ze mer oren vergeleken.

In Zuid-Holland is de vogel **Frans Leeuwerik** genoemd. Een vermeende herkomst uit Frankrijk bij het zien van de vogels op voorjaarstrek lijkt aan deze naam ten grondslag te liggen.

VELDLEEUWERIK - *Alauda arvensis*

Duits	:	Feldlerche
Engels	:	Skylark
Frans	:	Alouette des champs
Fries	:	Ljurk

Betekenis wetenschappelijke naam: akkerleeuwerik.

Een vogel die in allerlei open terreinen voorkomt en broedt: op akkers, bouwland, korenvelden, zanderige heide, in de duinen en tussen het 'kantgras' bij heggen of greppels. Daar ontstonden de namen **Akkerleeuwerik**, wat ook z'n vroegere Nederlandse naam was, **Akkerlêuwerek** (Sco), **Bouljurk** (Fr), **Fjildljurk** (Fr), **Korenleeuwerik**, **Koreleeuwerkere** (Vla), **Zandloper** (Vla), **Kantlewêrke** (ZVI), **Grasleeurik**, **Grasleeuwerik** en **Grusleeuwken** (Rij). In Limburg zei men dat de leeuwerik met Maria Lichtmis op de ploegstaart gaat zitten, d.w.z. dat het dan voor de boer tijd werd om te gaan ploegen.

Opmerkelijk, ja liefelijk is z'n voorjaarszang. Men noemde hem hierom **Lieferink**, **Lier**, **Madeliefje**, **Tieren(lan)tijn** - van tierelieren afgeleid - **Zangluwerik** en

Zingleeuwerik.

Shelly dichtte: “een blijde geest, die de aarde besproeit met een regen van klanken”.

De namen **Stijgleeuwerik** (Lb), **Stijgleen** (Ut), **Hochmenneke** (ONB), **Hemelwerkerke** (Vla), **Hemellawerke** (Vla) en **Luchtlawerke** (Vla) geven weer dat de vogel al zingende verticaal omhoog vliegt en zwevend z'n lied voortzet. Tenslotte daalt hij weer bijna loodrecht naar de grond, waarbij z'n silhouet heeft geleid tot de vrij recente naam **Parachutevogeltje** (NB). De Boompieper kreeg ook deze volksnaam en heeft er volgens kenners als eerste aanspraak op. Van z'n naam **Luchtrekel** zou rekel zijn gevormd uit de letters van lewerke. Het kan 'biddende' (vgl. vrekel en wickelen) betekenen.

Minder opvallend zijn z'n kleuren, waaromtrent wij moeten volstaan met een Vlaamse naam, **Grijslawerke**.

De Veldleeuwerik is de meest algemene leeuwerik in ons land. Daarom noemt men hem wel kort **Leeuwerik**, **Laiwer(i)k** (Gr), **Leeuwertje** (WFr), **Leeveenk** (Ens), **Leverken** (Ach), **Lêts** (Sch), **Lieuwerik(kie)** (Tex), **Lieëwerk** (Vla), **Liewerk** (Lb), **Lieweirke** (ZVI), **Liuwrik** (ZwF), **Liwwerik** (Lij), **Lo(r)ts** (Ter), **Löts** (Ter), de Friese naam, waarnaast ook **Ljurts** (Fr), **Luurk** (Ame) en **Luwerke** (Gr). Ook andere leeuweriken zullen nu en dan wel met een van deze laatste namen worden aangeduid.

ZWALUWEN - *Hirundinidae*

De betekenis van *Hirundo* is niet bekend.

Over de betekenis van de Nederlandse naam bestaan enkele vermoedens. Er is gedacht aan golven, zwenken en zwalken - vergelijk Engels to shake -, wegens de manier van vliegen. Juister lijkt dat de vogelnaam afstamt van het proto-germaanse swalwo, dat is 'gespleten stokje', een typering van de gevorkte of gekerfde staart van een zwaluw.

BOERENZWALUW - *Hirundo rustica*

Duits	:	Rauchschwalbe
Engels	:	Barn Swallow
Frans	:	Hirondelle rustique
Fries	:	Boereswel

Betekenis wetenschappelijke naam: zwaluw van het platteland.

Deze zwaluw nestelt vooral op het platteland en wel in boerderijen, schuren, koestallen e.d. Naast **Boereswel** (Gr, Fr, NH) bestaat plaatselijk de naam **Boere-swelver** (Ste). Volgens een legende heeft de duivel een stuk hout naar de zwaluw gegooid, die hierdoor niet alleen aan z'n kop werd gewond en daar een rode plek kreeg, maar ook een deel uit z'n staart moest missen.

Als vertrouwde, in de boerenwoning broedende soort noemde men hem vaak gewoon **Zwaluw** of in dialectvarianten, **Zwalum** (ZVI), in het aangrenzende Vlaan-

deren **Zwolm**, **Zwalie** (ZVI), **Zwalluws** (ONB), **Zwallings** (ONB), **Zwale** (Twe), **Zwaalve** (Dr, Twe), **Zwalef(ie)** (NH, Tex), **Zwalow** (Ach), **Zwalver** (Ach), **Zwalg** (MLb), **Zwaemeltje** (Goe, Sco), **Zwarfie** (Rij), **Zwerfie**, **Zwelf(i)** (Lb), **Zwelmpje** (ZBW), **Zwelpien** (Dr), **Zwelvertie** (Dr), **Zjwerbelke** (Maa), **Swaalf** (Gr), **Swaaltsje** (Ame, Ter), **Swaletje** (Wie), **Swâlje** (Sch), **Swalfke** (Fr), **Schwalg** (Lb), **Schwarbel** (Lb), **Swaveltje** (Tex), **Swel(t)sje** (Fr) en **Swel** (Fr). Het Friese meervoud is sweltsjes. Duidelijk zijn in het voorafgaande de oudere namen Swaluwe uit het Middelnederlands en Swealwe uit het Oudengels te herkennen. Uit Belgisch-Limburg komt **Zwingelmusch** als oude naam voor zwaluw (zingelen = zwaaien, zwenken). De Boerenzwaluw bouwt zijn nest vaak op een balk in een stal of onder een brug en soms tegen een muur. Hierom noemde men hem **Brugzwaluw**, **Muurzwaluw** en **Metselaar**.

Een nog preciezer aanduiding van de nestplaats geven de namen **Rookzwaluw** en **Schoorsteenzwaluw** (ook in het Duits en Frans). Deze kunnen behalve door broedgedrag bij een rookkanaal tevens door de 'roetkleur' van de zwaluw zijn bepaald. Waarschijnlijk is hier verwantschap met de Duitse woorden Schwalg = golving, opening van een oven; en met schwalchen = walmen, zwalken. Vergelijk het eerder vermelde Schwalg (Lb).

Z'n naam **Schierzwaalve(r)** (Ach) duidt waarschijnlijk op de niet geheel witte, maar roomwitte onderzijde, waardoor hij verschilt van de zwart-witte Huiszwaluw - althans wanneer men uitgaat van 'schie' in de betekenis van grijs en niet in die van snelle scherende vlucht, zoals wel en in de eerste plaats op de Gierzwaluw van toepassing is.

Voor de mens heeft de komst van zwaluwen in het voorjaar een positieve betekenis. In Duitsland zetten boeren vroeger aan het eind van de winter de schuurdeuren open teneinde de vogels tot broeden uit te nodigen, want volgens het volksgeloof was de woning waar zwaluwen nestelen tegen brand beveiligd. Men duidde de Boerenzwaluw aan als Herrgottsvögelein of Muttergottsvogel. Z'n levendigheid en jaarlijkse trouw aan de nestplaats zullen dit lente-imago hebben bepaald.

Hierbij moet niet te vroeg worden gejuicht, want "één zwaluw maakt nog geen zomer", aldus het spreekwoord, dat reeds door Aristoteles (384 - 322 v. Chr.) moet zijn gebruikt.

Wat de heraldiek in Nederland betreft, kan worden gewezen op de gemeentenaam Hooge en Lage Zwaluwe (NB) en op het wapen van deze gemeente, alsmede op dat van Zaamslag (ZI), waarop zwaluwen zijn afgebeeld.

HUISZWALUW - *Delichon urbica*

Duits	:	Mehlschwalbe
Engels	:	House Martin
Frans	:	Hirondelle de fenêtre
Fries	:	Wytgatsweltsje

Betekenis wetenschappelijke naam: stadswaluw. Delichon is gevormd uit de Griekse zwaluwnaam chelidon.

De Huiswaluw broedt, vaak in groepsverband, in de omgeving van menselijke bewoning. Het van modder en klei gemaakte nest 'plakt' hij tegen muren, onder dakranden en goten en op andere beschutte plekjes van huizen en oude gebouwen. Behalve met een aantal dialektische varianten op de officiële benaming als **Huuszwaluw** (Tex), **Huiszwaalf(je)**, **Huusswaalf** (Gr), **Hüsswel** (Fr) en **Hoeszwaalf** (Gr) wordt het vogeltje ook wel aangeduid met **Stad(s)waluw**, **Kerkwaluw** en **Koarkzwaalve** (Rij). In Vlaanderen spreekt men van **Vensterwaluw** (verg. Franse naam) en elders van **Dakwachtertje**, **Dakswaaltsje** (Fr) en **Steinswelf** (Lb).

Soms worden de vogels, evenals sommige andere zwaluwsoorten, kortweg **Zwaalf**, **Zwelmpje** (ZBW), **Zwaalem**, **Zwalie** (ZVI), **Zwalum** (OZV) of **Schwelberke** (Lb) genoemd. Het Friese woord voor zwaluw wordt afhankelijk van streek en tijd als swel, sweal of swal geschreven.

Met zijn witte stuit onderscheidt de Huiswaluw zich duidelijk van andere zwaluwen. Dit kenmerk herkennen we in **Melkstaartje**, het Friese **Målkstirter**, **Molksturt(er)** of **Målkstyrtsje**, **Witgatje**, **Wytgatswel(ts)je** (Fr), **Witpenske** (Lb) en **Witkonte** (WZV). De naam **Nonnenke** (NB, Vla) geeft de wart-wit tegenstelling van kop en keel weer.

Zwaluwen zijn insectenjagers die hun prooi vliegend vangen. Behalve boven land scheren ze soms laag over beek en plas. De naam **Rivierwaluw** (OZV) is daarop terug te voeren. Het gezegde "als de zwaluwen laag vliegen komt er regen" is ontstaan uit het feit dat bij laaghangende bewolking de insecten lager vliegen dan bij heldere hemel.

In de oudheid bestonden er opmerkelijke ideeën over de trek van zwaluwen (en andere vogelsoorten). Sommigen, waaronder Aristoteles en Plinius, dachten dat zwaluwen een winterslaap hielden, anderen waren van mening dat de vogels in een geheel andere diersoort veranderden (z.g. transmutatie). De Franse zoöloog baron Cuvier (1769-1832) stond op het standpunt dat huiszwaluwen onder water, rustend op de moerasbodem, de winter doorbrachten. Dat waren echter kikkers in hun winterslaap.

OEVERZWALUW - *Riparia riparia*

Duits	:	Uferschwalbe
Engels	:	Sand Martin
Frans	:	Hirondelle de rivage
Fries	:	Ierdswel

Betekenis wetenschappelijke naam: oevervogel.

De Oeverzwaluw nestelt aan het einde van een zelfgegraven gang, in de steile wanden van afgravingen, duinen, slootkanten e.d. De nabijheid van water is een belangrijke factor, want vooral daar gaat hij, meestal laagvliegend boven het wateroppervlak, op jacht naar insecten. Zijn aanwezigheid in de buurt van die, meest zandige, hellingen wordt tot uitdrukking gebracht in **Zandzwaluw**, **Zaandgraevertie** (Dr), **Zaandswaalf** (Gr), **Zaandzwallve** (Twe), **Zaandswale** (Twe), **Sânswe(a)l** (Fr), **Sandswe(a)l** (Ame) en **Kantzwolm** (Vla).

In het Vlaamse **Kotzwaluw** is het element 'kot' een ander woord voor een gat of opening; in dit geval de opening van de nestgang. De naam **Gongswel** (Fr) = 'gangzwaluw' heeft vrijwel eenzelfde betekenis.

Sommige volksnamen benadrukken vooral het broed- en leefgebied van de soort b.v. in de vroeger loodrecht afgeslagen duinen vlak aan zee: **Strandzwaluw**, **Duinzwaluw**, **Klipswe(a)l** (Fr), **Bergzwaluw** en **Diekzwaluw** (Tex). Elders in het land **Tuinzwaluw** (in tuinwallen), **Schoorzwaluw** en **Schoorzwelf** (Lb) (schoor = steile wand).

In de tijd dat nog maar weinig over de vogeltrek bekend was, waren sommigen van mening dat oeverzwaluwen, evenals sommige reptielen, in de (modderige) grond langs beken en rivieren overwinterden. Uit die periode dateren, naast de algemene Friese benaming **Aardzwaluw**, **Eerdzwelf** (Lb), **Eerdswaalf** (Gr), **Grondzwaluw**, **Grondswaalf** (Gr), **Grounswel** (ZwF), **Aardwater**, **Modderswe(a)l** (Fr) en **Modderswealtsje** (SFr).

De nabijheid van water is voor de Oeverzwaluw essentieel en wordt uitgedrukt in de namen **Waterzwaluw** en **Wetterswel** (Fr).

In relatie tot de wat vale grijsbruine kleur van het verenkleed staan **Feale Swe(a)l** (Fr), **Skierse Swe(a)l** (Fr), **Grijze Zwaluw** en **Schierzwaalver** (Ach). De witte onderdelen, duidelijk contrasterend met de bruine borstband en andere donkere veren, komen aan de orde in **Bontsje** (Ter) en **Nunneke** (ONB). De laatste naam - 'nonnetje' - is er ook een voor de Huiszwaluw.

ROODSTUITZWALUW - *Hirundo daurica*

Duits : Rötelschwalbe
Engels : Red-rumped Swallow
Frans : Hirondelle rousseline
Fries : **Reade Swel**

Betekenis wetenschappelijke naam: zwaluw uit Dauria. Waarschijnlijk is Dauria een gebied in Siberië nabij het Baïkalmeeer.

Is voorts genoemd naar z'n opvallende rossige stuit.

Een andere naam is **Roodrugzwaluw**.

De eerste waarneming van deze dwaalgast in ons land was in 1954.

PIEPERS en KWIKSTAARTEN - *Motacillidae*

Betekenis van Motacillidae: staartwippers. Letterlijk: op en neer bewegen met het achterste.

PIEPERS

Deze soorten zijn naar hun fluiten of piepen genoemd. Sommige namen van piepers bevatten het element leeuwerik of ljurk. De reden hiervan is dat piepers en leeuweriken veel op elkaar lijken en leeuweriken vroeger algemene en bekende vogels waren.

De genusnaam *Anthus* betekent 'gekleurd als bloeiend graan'. Dit is door ons verder als 'geelachtige' vertaald.

BOOMPIEPER - *Anthus trivialis*

Duits	:	Baumpieper
Engels	:	Tree Pipit
Frans	:	Pipit des arbres
Fries	:	Beampiper

Betekenis wetenschappelijke naam: geelachtige gewone vogel.

De Boompieper is een talrijk voorkomende broedvogel van beboste zandgronden en duinen. Diverse streeknamen leggen het accent op z'n leefgebied zoals in **Boskpieper** (Gr), **Houtljurk** (Fr), **Kantljurk** (Fr) - naar het broeden aan de kant van een weg of in een greppel -, **Heidepi(e)per**, **Bosleewerk** (Vla) en **Venpijp** (Vla). De Boompieper is de fraaiste zanger onder de piepers. Zittend op z'n zangpost in de top van een boom of vaker nog tijdens een steil omhoog klimmende vlucht laat hij z'n helder jubelende, enigszins kanarieachtige lied weerklinken. Hieraan herinnert de naam **Boomkanarie**. Na het hoogste punt te hebben bereikt zweeft hij, al zingend, met opgeheven vleugels naar beneden. Hij keert daarbij meestal terug op zijn vorige zitplaats. Aan deze glijdende daalvlucht dankt de pieper zijn namen **Zeilder** en **Parachutevogeltje** (Kem), terwijl z'n algemene naam op de boom als standplaats doelt..

In Limburg wordt de Boompieper **E(e)nkele Pieper** genoemd, dit ter onderscheiding van de 'doblele' Grote Pieper.

DUINPIEPER - *Anthus campestris*

Duits	:	Brachpieper
Engels	:	Tawny Pipit
Frans	:	Pipit rousseline
Fries	:	Sânpiper

Betekenis wetenschappelijke naam: geelachtige vogel van het vlakke land.

Anders dan de naam doet verwachten komt deze vogel doorgaans niet voor in zeeduinen. Hij heeft wel een voorkeur voor zanderige heidevelden en zandvlakten (verstuivingen) in het binnenland en is daarom ook **Heidepi(e)per** en **Zandpieper** genoemd.

Deze zomervogel kan een fraai liedje ten gehore brengen maar kreeg hiervoor blijkens onze gegevens geen namen.

GRASPIEPER - *Anthus pratensis*

Duits	:	Wiesenieper
Engels	:	Meadow Pipit
Frans	:	Pipit farlouse
Fries	:	Piïpljurk

Betekenis wetenschappelijke naam: geelachtige weidevogel.

Tot het leefgebied van deze pieper behoren vooral vochtig grasland, moerassige heide en duinpannen.

Dit komt naar voren in de volksnamen **Grastsjiep** (WZV), **Gospieper** (ZVI), van welke namen de eerste letter als h wordt uitgesproken; in **Graâstût** (Wee), **Graâstäöt** (Wee) en **Graâsmoeëk** (Wee), waarin hij tevens een 'babbelaar' en een 'mus' (naar uiterlijk) is; in **Gersljurk** (Fr) en **Grasleeuwerik**; in **Weidepieper** (NB) en **Greidepieper** (Fr) = 'weidepieper'; in **Veldpieper** en **Veldleeuwerik**; in **Rietfinkje** (Ame), **Reidfink** (Fr) en **Rietvlechter**; in **Kantleeuwerik** (NH, Tex, ZBW, ZH), **Kantlêê-werek** (Sco) en **Kantvliegertje** (ZBW), waarvan 'kant' op slootkant of wegberm doelt waar de soort in de begroeiing nestelt en daaruit opvliegt; in **Damleeuwerik**, **Daemljurk** (Fr) en **Daempiper** (Fr) omdat hij vaak voorkomt langs dammen en dijken; in **Venpiep** (ONB), **Vennepiepke** (MLb), **Venpijp** (Vla) en **Veenpijpeling** (Vla); in **Duunpiepertzje** (Tex), **Sépiper** (Fr), **Séljurk**, **Strânpiper** en **Strânljurk** (Fr).

De vijf laatste namen kunnen zijn ontstaan door waarnemingen van de soort aan de kust, alvorens zij op trek gaat. Er kan echter ook verwarring zijn geweest met een andere vogelsoort.

In verscheidene voorafgaande namen wordt de Graspieper op grond van vooral uiterlijke gelijkenis met een (Veld)leeuwerik vergeleken. Andere 'leeuweriknamen' zijn **Dansleeuwerik** - hij heeft een golvende vlucht -, **Piepleeuwrik** (Gr), de Friese naam,

waarnaast **Pypljurk** (Fr) en **Piperljurk** (Fr), **Tietleuwerik** en **Zangleuwerik**.

Zoals uit diverse namen kan worden opgemaakt krijgt de zang de nodige aandacht. Ook **Grauwfink** (Ter), **Vinkie** (Tex), **Taats** (MLb) = 'babbelaar', **Petterke** (Ame) = 'puttertje', **Piepeling** (Vla), **Pieper(tje)** (Tex), **Piper** (Fr) en **Enkele Pieper** (Maa) geven daarvan blijk. De laatste duidt bovendien op het formaat ten opzichte van de Grote of Dubbele Pieper.

De volgende twee namen hebben vooral op de baltsvlucht van de Graspieper betrekking: **Wiendtöpper** (MLb) geeft weer hoe hij na omhoog te zijn gevlogen, in de wind z'n zang laat horen. Daarna daalt hij als **Parachutevogeltje** al fluitende en met gespreide vleugels en staart naar de grond.

Nog twee Vlaamse namen zijn **Hut** en **Windsnorkerke**.

GROTE PIEPER - *Anthus richardi*

Duits : Spornpieper
Engels : Richard's Pipit
Frans : Pipit de Richard
Fries : **Grutte Piper**

Betekenis wetenschappelijke naam: geelachtige Richard-vogel. Genoemd naar amateur-bioloog Richard (1750-1820) die in 1815 de eerste Grote Pieper voor de wetenschap ving.

Gedurende de herfst verblijft deze vrij zeldzame doortrekker in ons land. Hij is de grootste van de hier voorkomende piepers.

Het Limburgse **Dobbele Pieper** (Maa) benadrukt zijn formaat ten opzichte van de kleinere Boompieper.

Richardpieper is geen algemeen gebruikte naam, maar werd soms als 'boeknaam' gehanteerd.

Naar zijn aanwezigheid in min of meer zandige streken wordt hij **Zandleuwerik** genoemd.

OEVERPIEPER - *Anthus petrosus littoralis*

Duits : Strandpieper
Engels : Rock Pipit
Frans : Pipit maritime
Fries : **Stienpiper**

Betekenis wetenschappelijke naam: geelachtige vogel bij de rotsen en voorkomend aan de kust.

Het gaat hier om de Scandinavische vorm van de Oeverpieper. In het winterhalfjaar komt deze aan onze kust voor, vooral op stenen zeeeringen.

Volksnamen zijn **Kustpieper** (Vla), **Sé-piper** (Fr), **Strânpiiper** (Fr), **Strandpieper** en **Wetterpiiper** (Fr). Er is ook sprake van een andere ondersoort, de **Rotspieper** - *A.p. petrosus* die wordt aangeduid als de Britse of Engelse vorm. Deze verschijnt aan onze kust in winterkleed en verschilt dan niet van de Oeverpieper.

ROODKEELPIEPER - *Anthus cervinus*

Duits : Rotkehlpieper
Engels : Red-throated Pipit
Frans : Pipit à gorge rousse
Fries : **Readkielpiper**

Betekenis wetenschappelijke naam: geelachtige vogel met de kleur van een hert. Zeldzaam en onregelmatig zijn de bezoeken van deze pieper aan ons land. In de broedtijd zijn keel en bovenborst steenrood gekleurd. In Vlaanderen heet hij daarom **Roskeelpieper**.

WATERPIEPER - *Anthus spinoletta spinoletta*

Duits : Wasserpieper
Engels : Water Pipit
Frans : Pipit spioncelle
Fries : **Wetterpiiper**

Betekenis wetenschappelijke naam: geelachtige vogel met lange nagel aan de achterteen.

Deze ondersoort wordt als de Midden- en Zuid Europese vorm van de Oeverpieper aangemerkt en z'n volksnamen zijn misschien dezelfde als die van de *A.p. littoralis*.

De broedgebieden van de Waterpieper liggen in bergachtige streken langs beken. In het winterseizoen bezoekt hij de uiterwaarden en drassige plaatsen in ons land.

KWIKSTAARTEN

De naam doelt op het voortdurend bewegen (wippen) met de staart.

GELE KWIKSTAART - *Motacilla flava flava*

Duits : Schafstelze
Engels : Blue-headed Wagtail
Frans : Bergeronnette printanière
Fries : **Giel Boumantsje**

Betekenis wetenschappelijke naam: gele staartwipper.

Dit is een van de drie in Nederland voorkomende Gele Kwikstaarten en wel de West- en Middeneuropese vorm.

Algemene naamsvarianten zijn **Gele Kwik**, **Gele Kwikstet** (Ter), **Gele Wipsteert** (SFr) en **Giele Wipsturt** (Fr). De kleur van z'n borst wordt belicht in **Geelborsje** (Ov, Tex) en **Gielboarske** (Fr).

Als broedvogel van vochtig bouw- en weiland heet hij **Geel Akkermannetje** (Gr, Ov).

De naam **Blauwleentertje** (ZBW) zou verband houden met zijn terugkeer vroeg in de lente. Het mannetje krijgt dan een blauwgrijze kruin. Blijkens een andere zienswijze zou lente echter 'lange' betekenen, waarmee op de staart wordt gedoeld.

Wanneer de boer met z'n ploeg de akkers bewerkte, anders gezegd aan het bouwen was, liep vaak een kwikstaartje in de ploegvoren achter hem aan. Hier kreeg de vogel verscheidene namen waarin hij wel de bouwman zelf lijkt, zoals blijkt uit de Friese naam en uit **Geel Baauwmantje** (Gr), **Geel Bouwmannegie** (Dr), **Giele Bouman** (Fr), **Boumantsje-Wipsteert** (SFr) en **Bouwmeisterke** (Ach). In feite loopt de vogel daar om opgewoelde insecten op te pikken, welke hij verder ook tussen en op het grazende vee vangt. Hiervan getuigen **Geel Paerdewachterke** (OZV), **Gele Peerdewachter** (Vla), **Koewachter(tje)**, **Koewachterke** (Vla, ZBW), **Koevoetje**, **Koelvinkje** (Gr, Ov), **Koemus** (Lb) en **Schaepewachtertje** (ZBW).

Namen waarin hij tevens als zangvogel wordt getypeerd zijn **Geelvink** (Ov, Ter), **Vlasvink**, **Wilde Kanarie** (Tex) en **Gele Skreeuwerd** (Tex).

ENGELSE KWIKSTAART - *Motacilla flavissima*

Duits : Englische Schafstelze
Engels : Yellow Wagtail
Frans : Bergeronnette flavéole
Fries : **Gielkopbouman**

Betekenis wetenschappelijke naam: hardgele staartwipper.

Andere namen voor deze vogel zijn **Engelse Gele Kwikstaart** (destijds ondersoort), **Ingelsk Giel Boumantsje** (Fr) en **Ingelske (Giele) Wipsteert** (Fr). In de broedtijd is de kop van deze vogel geel(-groen), wat hem onderscheidt van de andere gele kwikstaarten. In de algemene Friese naam is dit kenmerk vastgelegd.

NOORDSE KWIKSTAART - *Motacilla thunbergi*

Duits	:	Nordische Schafstelze
Engels	:	Grey-headed Wagtail
Frans	:	Bergeronnette nordique
Fries	:	Noardsk Giel Boumantsje

Betekenis wetenschappelijke naam: Thunberg's staartwipper. Is genoemd naar de ornitholoog, tevens leerling van Linnaeus, C.P. Thunberg (1743 - 1828). Was eerder bekend als de ondersoort **Noordse Gele Kwikstaart**.

GROTE GELE KWIKSTAART - *Motacilla cinerea*

Duits	:	Gebirgstelze
Engels	:	Grey Wagtail
Frans	:	Bergeronnette des ruisseaux
Fries	:	Winterboumantsje

Betekenis wetenschappelijke naam: asgrijze staartwipper. Behalve door zijn afmeting wegens de veel langere staart onderscheidt de 'Grote' zich van de Gele Kwikstaart door z'n blauwgrijze bovendelen en een gele onderstaart. De 'winterse' witachtige keelvlak van het mannetje kleurt naar zwart in de zomer. Hij zoekt graag de (hooggelegen) beekjes op in de Belgische Ardennen, in Duitsland en in het zuiden en oosten van ons land. Om die reden heet hij in Vlaanderen **Beekkwikstaart** en in Groningen **Bergkwikstaart**. De hier broedende vogel wordt, ter onderscheiding van zijn soortgenoten die hier tijdens de najaarstrek verblijven, **Lente Kwikstaart** genoemd. Doortrekkende vogels, die in onze omgeving tot diep in de winter kunnen worden aangetroffen - soms voedsel zoekend op het ijs - kregen de algemene Friese naam, waarnaast ze ook als **Winterwipsturt** (Fr) bekend zijn. Zie voor 'boumantsje' bij de Gele Kwikstaart.

ROUWKWIKSTAART - *Motacilla yarrellii*

Duits	:	Trauerbachstelze
Engels	:	Pied Wagtail
Frans	:	Bergeronnette de Yarrell
Fries	:	Swart Boumantsje

Betekenis wetenschappelijke naam: Yarrell's staartwipper. Is genoemd naar de Engelse natuuronderzoeker W. Yarrell (1784 - 1856). In de Nederlandse naam wordt de zwarte rug van het mannetje vergeleken met een rouwmantel.

Andere namen zijn **Donkere Kwikstaart**, **Zwarthalzige Kwikstaart**, **Swartbûnte Bouman** (Fr), **Swartbûnte Wipstirt** (Fr), **Swartbûnt Boumantsje** (Fr), alsmede op Texel **Peerdewachtertje** en **Grieze Kwiksteert**, welke twee namen de vogel deelt met de Witte Kwikstaart.

WITTE KWIKSTAART - *Motacilla alba*

Duits : Bachstelze
Engels : White Wagtail
Frans : Bergeronnette grise
Fries : **Boumantsje**

Betekenis wetenschappelijke naam: glansloos-witte staartwipper.

Kwikstaarten hebben een opvallend groot aantal min of meer toepasselijke namen. Dit komt voornamelijk door de lange, beweeglijke staart, de levendige tekening in hun verenkleed en hun aanwezigheid in de nabijheid van de (boeren)bevolking. Hoewel we ons hier beperken tot de 'witte' soort, zullen we bij de andere kwikstaarten ongeveer dezelfde namen aantreffen.

Deze soort is getooid met witte, grijze en zwarte veren en heeft daardoor een 'bont' ogend verenkleed. Namen verbonden met die kleuren zijn resp. **Witte Kwik**, **Witstaart**, **Grijze Kwikstaart** (Lb, Vla), **Grieze Kwiksteert** (Tex), **Swatbosje** (Ter) = 'zwartborstje', **Bonte Kwikstaart** (Gr, ONB) en **Bûnte Bouman** (Fr).

De gewoonte om met de lange slanke staart op en neer te wippen tijdens het 'gehaaste' lopen werd vastgelegd in de namen **Langstaartje** (Lb), **Langstats** (Lb), **Wipstaart**, **Wipstat** (Ach), **Wippelsteert(sje)** (SFr), **Wipstartien** (Dr), **Wupstaartie** (Dr) en **Zwiebelstaartje** (Wou), en ook in de varianten **Kwiksteertje** (Tex), **Kwikstetjen** (Ach), **Kwikstat** (Ach), **Kwistert** (Kem), **Kwipstat** (Lij) en **Kwikbuul** (ONB); 'buul' = vriend.

De kwikstaart volgt graag de ploeg en andere landbouwmachines die de grond loswoelen; insecten, larven en poppen zijn dan een gemakkelijk op te pikken prooi. Dit gedrag leidde tot talrijke namen, zoals **Ploegertje** (ONB), **Ploegdrijverke** (LvC), **Ploogdriever(ke)** (Ach, Lb, Twe), **Ploogmenneke** (Ach), **Ploogsteertken** (Ach), **Ploederdiefken** (Lij) en **Ploeglopertje** (Lij). Verder helpt hij de boer als **Bôönzaojertje** (Sco).

Naast de algemene Friese benaming kennen we een aantal overeenkomstige, dan wel afgeleide namen: **Boumantsje-wipsteert** (Fr), **Boumannechie(n)** (Dr), **Baauwmanntje** (Gr), **Bouwmenneke** (Ach), **Bouwmeestertje**, **Bouwmeestertien** (Vel), **Bouwmeisterken** (Twe), **Bouwschieter** (Ach), **Akkerkwikstaart** (Riv), **Akkermanntje** of **Akkermenneke** (Ach, Lb), **Akkerstetske** (Lb), **Landman** (Wag) en **Champterteke** (Vla) = 'veldwachtertje'. De manier waarop hij, vaak recht-toe-recht-aan, loopt en rent resulteerde in de namen **Landmetertje** (Rij) en **Loper**.

Behalve op de akkers is de kwikstaart vaak te vinden op plaatsen waar men het vee weid; de insecten op de uitwerpselen van koeien en paarden vormen voor hem weer

een ander rijk 'jachtgebied'. Ook hier een veelheid aan namen: **Koewachter**, **Kooheerderken** (Twe), **Koeistouwer** (Vla), **Koeveugeltie** (Dr), **Koevogeltien** (Dr), **Paardestouwer** (Vla), **Paardewachtertje** (ZBW), **Paerewachter(tje)** (Sco), **Perdewachter** (Lb) en het meer algemene **Strontpikker** (Kem).

De naam **Paerestaertje** (ZBW) symboliseert vermoedelijk de overeenkomst tussen de 'zwaaiende' staart van vogel en paard.

Kwamen in voorgaande namen vooral insectenrijke plekjes in akker en weiland aan bod, er zijn nog veel meer plaatsen waar zo'n 'hapje' valt te versieren. De mestput bijvoorbeeld, zoals blijkt uit de streeknaam **Mispitlopertje** (ZBW), of elders op het boeren erf - het randje van een teil - geschikt om de omgeving te verkennen: **Teëlezeëtertje** (ZBW). Dan weer is hij te vinden op een steen of een havenhoofd en heet hij **Stienbikker** (Fr), **Dyk(je)skiter** (Fr) of **Havenmeestertje** (Wag). En als **DykJesskiter** (Fr) is hij een 'dijkschijter'. Schijnbaar doelloos heen en weer lopend, wordt hij **Blauwlentertje** (ZBW) genoemd. Het eerste element van die naam houdt verband met z'n blauwgrijze rug, de rest van de naam zou betrekking hebben op het Franse woord *lanterner* = lanterfant. Volgens een andere opvatting is 'lentertje' ontleend aan lente in de vroegere betekenis van 'lange' en daarmee wordt dan op de staart gedoeld. **Turftrapper** (Loo, Ree) wordt hij genoemd als hij op de bagger uit een geschoonde sloot loopt te paraderen.

De slanke lange staart wordt wel vergeleken met die van de Ekster zoals blijkt uit **Bouwekstertje** (WFr), **Kluitekster** (Bet), **Veldakster** (Dr) en **Veldeekster** (Vel).

Opmerkelijk zijn de namen waarin de Witte Kwikstaart als voorbode van zwaluwen wordt aangemerkt, dit omdat hij enkele dagen eerder dan deze in ons land aankomt: **Swatte Foarboade** (Ter) en **Sweltsje Foarboade** (Ame, Fr), resp. 'zwarte-' en 'zwaluvoorbode'. Het Amelandse **Verboden Zwaluw** is een verbastering van genoemde namen. Ook werden van beide familienamen combinaties gevormd, n.l. **Sweltsje Wipstirt** (Fr), **Sweltsje Wippelstirt** (Fr) en **Swelwipsteert** (Fr).

De naam **Zwalker** (Sch) heeft vermoedelijk betrekking op het vliegbeeld.

PESTVOGELS - Bombycillidae

PESTVOGEL - *Bombycilla garrulus*

Duits	:	Seidenschwanz
Engels	:	Waxwing
Frans	:	Jaseur boréal
Fries	:	Sidesturt

Betekenis wetenschappelijke naam: praatgrage zijdestaart.

De Pestvogel of **Pestfügel** (Fr) werd in de middeleeuwen beschouwd als voorbode van naderende pest. Dit idee werd ingegeven door het onverwachte, soms invasieachtige winterbezoek van de vogels, iets dat nogal eens samenviel met het uitbreken van de pest. Deze ziekte, gevolgd door “de zwarte dood”, leidde voorts tot de volksnaam **Zwarte Mantel**. Omdat de vogel meestal in ons land op bezoek komt als er sneeuw ligt wordt hij **Sneeuwvogel** genoemd.

De naam **Bemer**, een samentrekking van Bohemer, hangt samen met de gedachte van weleer dat het onbekende meestal uit Bohemen - nu Tsjechië - afkomstig was (vgl. het Franse Bohémien: zwerver, zigeuner, kunstenaar).

De streeknamen **Lakvogel** (Gr), **Lakfügel** (Fr) en **Lakstaart** vinden, evenals de Engelse benaming, hun oorsprong in de ‘lak’rode punten op de armpennen van de vogel.

Uit het Duits komen de wetenschappelijke naam alsmede **Zijdestaart** en Sidesturt (Fr). De betekenis hiervan zou deels op het als zijde aanvoelende verenkleed duiden en deels uit de mode afkomstig zijn, n.l. de haarstaart van een pruik, waarmee de kuif van de vogel werd vergeleken. Enigszins mysterieus is z'n naam **Wijnstaart** (Lb). Hier wordt bedoeld op de wijnkleurige anaalstreek.

Vlaamse Viesel is een oude naam. Enerzijds is het verenkleed van de Pestvogel hier waarschijnlijk vergeleken met de fraaie kledij van Vlamingen in hun destijds welvarende handelssteden en anderzijds wordt de vogel vergeleken met een wijze. Hij is de voorspeller, de alwetende.

WATERSPREEUWEN - Cinclidae

WATERSPREEUW - *Cinclus cinclus*

Duits	:	Wasseramsel
Engels	:	Dipper
Frans	:	Cincla plongeur
Fries	:	Wetterlyster

Betekenis wetenschappelijke naam vermoedelijk: vogel met opgewipte staart.

De opvallende eigenschap van deze zangvogel is dat hij onder water kan zwemmen en tegen de stroom in over de bodem van een beek kan lopen. Zo fourageert hij op larven en waterkevers die zich tussen de kiezelstenen bevinden.

Vaak staat hij op een rotsblok in een snelstromende bergbeek en maakt knikkende bewegingen. Vandaar z'n namen **Steenbikker** en **Steenbijter**.

Kop en snavel doen denken aan die van een lijster of een spreeuw. Een en ander heeft z'n bovenvermelde namen bepaald, waaraan we **Watermerel** kunnen toevoegen.

Er zijn twee ondersoorten, te weten de Middeneuropese vorm - *C.c. aquaticus*, ook **Roodbuikwaterspreeuw** genoemd en de Noordelijke vorm - *C.c. cinclus*, ook **Zwartbuikwaterspreeuw** geheten. Beide ondersoorten zijn zeldzaam in Nederland, de eerste als broedvogel, de tweede als wintergast.

WINTERKONINGEN - *Troglodytidae*

WINTERKONING - *Troglodytes troglodytes*

Duits : Zaunkönig
Engels : Wren
Frans : Troglodyte
Fries : **Tomke**

Betekenis wetenschappelijke naam: holbewoner.

Een heel klein vogeltje dat niettemin in de winter met krachtig stemgeluid z'n liedje zingt. Zijn naam is tevens verweven met een Griekse sage over de koningskeuze: De vogels zouden diegene tot koning kiezen die het hoogste kon vliegen. Hoewel het er naar uitzag dat de arend dit zou winnen, had het **Winterkoninkje** - zoals we hem graag noemen - zich ongemerkt op de rug van de grote vogel genesteld en was hij, toen de arend hoog genoeg dacht te zijn, daar bovenuit gevlogen, zodat het kleinste vogeltje koning moest worden. Vele vogels namen daar geen genoegen mee en ze vonden nu dat een koning ook het diepst in de aarde moest kunnen komen. Het Winterkoninkje dook in een muizenhol en bleek hiermee opnieuw te hebben gewonnen. Nu werd een uil bij het muizengat geposteerd om het Winterkoninkje te beletten er eventueel 's nachts uit te komen. De uil viel echter in slaap, het Winterkoninkje vloog weg en werd vervolgens tot koning uitgeroepen. 'Dit muisje had nog wel een staartje' voor de uil. Hij werd door andere zangvogels uitgejouwd, durfde zich overdag niet meer te vertonen en gaat sindsdien alleen 's nachts op jacht. Maar ook het Winterkoninkje bleef op zijn hoede en sluipt sindsdien verdekt door dicht kreupelhout.

In deze sage is aanvankelijk het Goudhaantje de hoofdfiguur geweest vanwege diens goudgele kruin, welke hem van nature staat als een koningskroon.

Uit de Vlaamse Kempen komt de naam **Paternosterbolletje**. De naam **Druidevogel** (Lb) betekent zoveel als 'priestervogel'. De Winterkoning beschikte volgens de Kelten over magische krachten; hij bracht geluk en vrede. Toen de Kelten waren verslagen

verbonden de overwinnaars ook slechte menselijke eigenschappen aan het vogeltje, daarom heeft men nog vele jaren op tweede kerstdag in Engeland een gedood Winterkoninkje in processie door het dorp gevoerd en dan begraven. Aldus werden kwade geesten verdreven.

Talrijk zijn de varianten rond z'n naam: **Winterke(u)ninkje** (Fr), **Winterkeuninkske** (OZV), **Weentjerkeuninkske** (Wee), **Winterkeuninkie(n)** (Ste, Tex), **Winterkönning** (Ov), **Winterkloaske** (Twe), **Wintersjol**, **Pieperkoning**, **Pieperkeuning** (ZVI), **Pieter-Teunis** (Rdm), **Tuinkoninkje** (Ens), **Tuunkönig**, **Heggekoning**, **Keuninkske** (Lb, OZV), **Keunienkje** (ZVI) en in Vlaanderen **Keuntje** en **Keunepietje**.

Waarschijnlijk is **Ossekeuninkien** (Ste) een variatie op de Duitse volksnaam Ochsen-eugle = osseoog, welk oog qua kleur, grootte en bolvorm met het vogeltje is vergeleken.

Een soortgelijke gedachtengang ten aanzien van een eikel of een nootje moet hebben geleid tot de namen **Ekkelkönneke** (Ens), **Nutjen** (Fr), **Njuttenkwennegie** (Rij) en **Njötinkwannik** (Rij).

Gaande door de brandnetels is hij een **Nettelkeuni(n)k** (Twe, Ut), **Nettelkönnink** (Ov, Twe) of **Neddelkeunke** (Gr).

Bij het geven van de namen **Krak(k)enût** (Sch), **Krakernuut** en **Krakernaat** moet men in het vogelgeluid het kraken van een noot hebben gehoord. Als **Knüüt** is hij een kneutje, wellicht omdat beide vogels een 'tikkend' geluid laten horen.

Vlak over de grond vliegend lijkt hij wel een muisje. Zo ontstonden **Múske** (Fr, Ter), **Klein Muuske** (SFr) en **Muizenbroertje**.

Z'n geringe formaat, al dan niet in samenhang met het opstaande staartje, komt tot uiting in de Friese naam en in **Tommelid** (Fr), hetgeen het zelfde is als duimelot en **Klein Duimpje** (zie ook bij Goudhaantje), voorts **Tumke** (Fr), **Dumke** (Fr, Ter), **Duimpje** (Tex), **Duumpje** (ZVI), **Doempien** (Ste), **Duimeling**, **Duumsluupertje** (Goe), **Keudeldoemke** (Gr), **Lyts-Tomke** (Fr), **Klein Duumke** (Ach), **Klein Jantje** (Ach, NH, ZH), **Kleine Jan** (ZH), in Vlaanderen **Klein Janeke**, **Tietertje** (Twe) = 'klein mannetje' en **Tideke** (Ens). Een Engelse volksnaam is Jenny Wren, dat vrij vertaald 'Jansje-kortstaartje' betekent. **Steilstetjen** (Twe) en **Wipstattje** (Gr) doelen duidelijk op het staartje.

Met **Kadolstermenneke** (Ens) wordt hij, bij vergelijking met de Zuidnederlandse woorden kadolleken, kadodder en kadul, als 'klein gedrongen mannetje' getypeerd, hetgeen als troetelnaampje is bedoeld. **Kroetjen** (Twe) zou kunnen worden omschreven als 'klein vinnig ding'. **Povertietsjen** (OZV) en **Poverke** (Vla) betekenen 'armzelig kleintje', waarvan 'tietsjen' vermoedelijk het Franse petit is. **Urretje** of 'tobbertje' getuigt zelfs van zorgelijkheid, althans bij de naamgever.

Vlak bij huis zien we het Winterkoninkje escapades in de heg uitvoeren als **Heggekruipertje** (Gr, Ut), **Heegkroeperke** (Gr), **Hegnklerken** (Rij), **Haechsnipke** (Fr), **Heggetuter** (Ach), **Heggesluipertje**, **Sluiper**, **Tuinkruipertje** (Gd, Gr, Ut), **Toenkroeperke** (Gr), **Toenkrepelke** (Twe), **Tuunkroepertje** (Dr), **Tuunkruiper**, **Tuunsluiper**, **Tuunhinnerke**, **Twanhipper** (ZwF), **Teugnkruperke** (Rij), **Walkruiperken** (Rij, Twe) en **Wegkroeperke** (Gr). 'Tuun' heeft eveneens de betekenis van 'heg' of 'haag'. Hij wordt **Baköveke** (MLb) en **Ovenbekkerke** (Kem) genoemd naar het koepelvor-

mig nest dat hij maakt en **Ziedklömpke(n)** (Ach, Twe) omdat de ingang van het nest aan de zijkant zit. De laatste naam zou ook wel gebruikt zijn om aan te geven dat het nest aan de kant van een sloot is gebouwd. **Toetimmerke** (ONB) lijkt te doelen op het veilige, bijna 'dicht-getimmerde' nest. Maar evenals bij **Tuutemmerke** (NLb) zal het wel gaan om Toet-immerke, wat zoiets als 'babbelaar-sjirpertsje' betekent.

De naam **Wientipperken** (Ach) heeft betrekking op de knikkende bewegingen die hij maakt, zoals iemand die wijn tapt. Ook bij enkele andere vogelsoorten is die vergelijking gemaakt.

HEGGENMUSSEN - *Prunellidae*

HEGGENMUS - *Prunella modularis*

Duits	:	Heckenbraunelle
Engels	:	Dunnock (Hedgesparrow)
Frans	:	Accenteur mouchet
Fries	:	Graupiper

Betekenis wetenschappelijke naam: melodieus zingend bruintje.

De Heggenmus is een onopvallend, vrij donker getekend vogeltje met een blauwgrijs kopje, dat zich ophoudt in heggen en struikgewas, waar hij op de bodem op zoek gaat naar voedsel. Hoewel er niet mee verwant, lijkt hij wel wat op de Huismus, doch onderscheidt zich van deze door zijn dunne snaveltje, vandaar de naam **Scherpbekkie** (Goe) en door zijn aangename zang. In verband met dat laatste was hij vroeger algemeen bekend onder de namen **Bastaardnachttegaal** (Kat, Lb) en **Boeren-nachttegaal** (Gd). Ook in andere streken 'beloonde' men hem voor zijn fraaie, ietwat metaalachtig klinkende liedje, met namen als **Winterzanger** (Gr, Ov), **Hoeffluiter** (hof- of tuinfluiter) (Wee) en iets minder lovend met **Piepend Fietsje**, (**Blauw**) **Pieperke** (Kem), **Blauwpijpe** (ONB), **Pieperken**, **Piepvogel** en **Treit(e)** (NB), een naam die zoiets als 'kletstante' betekent. De achtergrond van de streeknaam **Rieëmerke** (Wee) is 'rijmertje', terwijl men met de naam **Ruumerke** (MLb), indien deze verband houdt met opgeruimd en opvrolijken, een 'vrolijk zangertje' bedoelt.

In verband met de biotoop kreeg hij naast zijn huidige naam een flink aantal andere gelijksoortige volksnamen zoals (**Blauwe**) **Haagmus** (Lb), **Heggekroeper** (Ens), **Hegn-vleerke** (Ens), **Hegsieske** (Lon), **Doornkruiper** of **Dorenkruiper** (NB), **Hegnvrar** (Twe), **Hiegnvrar** (Twe), **Toarnhipper** (Fr), **Toarnmosk** (Fr), **Toarnkrûper** (Fr) en naar de wijze waarop hij door het struikgewas flitst: **Bremschieter**. Dat hiermee zijn arsenaal namen nog lang niet is uitgeput bewijzen **Heggetaatsj** (= heggebab-belaar) (Lb), **Heagrietje** (Twe), **Heggerienken** (= heggeruittertje, heggerijdertje) of **Heggerieneke** (Lon, Ov), **Hekmus** (Lb), **Hegnstötteke** (Ens), **Heeitmuske** (Ens) en **Heggentöet** (Ach).

Dikwijls scharrelt de Heggenmus zijn kostje bijeen op de grond en kennen wij hem als

Groondmuske (Twe), **Eardmuske** (Ens), **Eerdmosj** (Lb), **Klutepikker**, **Mosvinkje**, **Tuinmus** (Maa) en **Kroepmuske** (Ens).

Een enkele keer vinden we zijn nestje in een hoekje van een boerenschuur; vandaar de naam **Schuurmuske**. **Schoppenvöggelken** (Ach) typeert de Heggenmus op het terrein rond de schoppe of (boeren-)schuur. Het enigszins 'grauw' ogend verenkleed wordt benadrukt door zijn namen **Graawpieper** (Gr), **Graupiper** (Fr), **Grauwke** (NB) en **Roetmus** (Twe). De blauwgrijs gekleurde kop en keel leidden tot **Blauwke** (NB), **Blauwvlegge(r)ke** (NB), **Blauwmenneke** (NLb), **Blewmuske** (Kem), **Blaowpietje** (NLb), **Blauwertje** (ONB) en **Blauwborsie** (Tex). Van Vlaamse oorsprong zijn de namen **Blauwe Haagmus**, **Blauwe Korenmus** en **Blauwe Rietmus**.

In tegenstelling tot de laatste namen duiden **Blauwlegger(ke)** (NB), **Blawmaekerke** (Wee) en **Blawvêrverke** (Wee) niet op de kleur van veren, maar op de blauwgroen gekleurde eieren die door het wijfje in het voorjaar worden gelegd.

De namen **Koolmus**, **Koolpieper** en **Kôlpijpke** (ONB) dankt hij aan zijn voorliefde voor bladluizen, die hij zoekt op kool(planten). In de winter eet hij ook onkruidzaden; de op- en neergaande beweging van z'n kop bij het oppikken daarvan, resulteerde in **Smidje** (ZVI), een naam die hij deelt met de Koolmees.

In **Lijzetijd** (NB) zou het element 'lijze' zijn afgeleid van lijzemeel of lijnzaad. Een andere opvatting is dat de woorden 'lijzig' en 'teut' de naam bepalen, in welk geval deze doelt op het zingen van steeds het zelfde liedje. In de omgeving van Hengelo heet hij **Riestepikker**. Voor ons onduidelijk is de betekenis van de naam **Greszak**. Mogelijk betekent 'gres' hier grijs of grauw en is dan van toepassing op het verenkleed. Vergelijk overigens Grassak bij de Grasmus. De naam **Bierdiefke** (NB) kan een vervorming zijn van 'biediefke' een naam die voor enkele mezen actueel is.

LIJSTERS - *Turdidae*

Lijster (Grieks: liguros) betekent zoveel als 'luid zingende vogel'.

Turdus is een klassieke vogelnaam, vermoedelijk afgeleid van een klanknabootsing. Uit deze naam is in het Middelnederlands en het Duits Drossel ontstaan.

BEFLIJSTER - *Turdus torquatus*

Duits : Ringdrossel
Engels : Ring Ouzel
Frans : Merle à plastron
Fries : **Domeny Lyster**

Betekenis wetenschappelijke naam: 'Turdus' met halsketen.

Het uiterlijk van het mannetje van de Beflijster wordt gekenmerkt door een opvallende halvemaanvormige witte borstband. De soort dankt hieraan het merendeel van zijn

volksnamen. In allerlei variaties komt z'n 'bef' aan bod, zoals in de namen **Beflyster** (Fr), **Kringlijster**, **Kringmerel**, **Ringlijster**, **Ringmerel**, **Kransfeugel**, **Krânslyster** (Fr), **Kranslijster**, **Kransmerel** (Vla), **Kraaglijster**, **Kraagmerel**, **Bandliester** (Maa) en **Dasmannetje** (Dr). Soms wordt de bef als een 'domineesfrontje' gezien, zoals blijkt uit de algemene Friese naam en de varianten **Dûmnylyster** (Fr), **Dominésljster** en **Domenee** (Ste). In Limburg noemt men de vogel **Kransblawn**, waarbij met 'blawn' (= blauw) de blauwe eitjes van de soort worden bedoeld.

De namen **Bergmerel** en **Berglijster** zijn afgeleid van het Duitse Bergmerle. Deze namen hebben niet alleen betrekking op de broedgebieden in de Alpen en Zuid-Duitsland maar op het hooggebergte in het algemeen, omdat werd aangenomen dat de Beflijster daar oorspronkelijk broedde.

De naam **Zwarte Vlierscheut** (Kem) wijst vermoedelijk op het feit dat hij, evenals de meeste lijsterachtigen, vlierbessen niet versmaadt.

BLAUWBORST - *Luscinia svecica*

Duits	:	Blaukehlchen
Engels	:	Bluethroat
Frans	:	Gorgebleue
Fries	:	Blauboarstke

Betekenis wetenschappelijke naam: *Luscinia*: onbekend; hem gegeven vanwege z'n met de Nachtegaal vergelijkbare zang; *svecica* = uit Zweden. Een aantal jaren geleden was de genus-naam *Cyanosylvia*, dat is 'helderblauwe bosvogel'.

Vergelijkbaar met bovengenoemde namen zijn **Blaubusje** (Fr) en **Blauwkeeltje**. De vogel is naar het uiterlijk van het mannetje genoemd, wiens keel en een deel van de borst blauw zijn.

Er zijn twee ondersoorten, waarvan de meest voorkomende in Nederland de **Witgesterde Blauwborst** - *L.s. cyanecula* (= blauwe) is. Deze wordt de Midden- en Zuideuropese vorm genoemd en heeft middenin z'n blauwe bef een wit vlekje of 'sterretje'. Varianten zijn **Witsterblauwborst** en **Witgesterd Blauwborstje**. In Friesland kreeg hij de naam **Wytstjer Blauboarstke**.

De **Roodgesterde Blauwborst** - *L.s. svecica*, of Scandinavische vorm, heeft een rood vlekje in de blauwe bef. Andere namen voor deze ondersoort zijn **Roodsterblauwborst**, **Roodvlekblauwborstje**, **Zweedse Blauwborst** en **Toendra-Blauwborst**. Wegens z'n talent om andere dieren te imiteren noemt men hem in Lapland 'honderdtongige zanger'. In ons land is deze ondersoort een zeldzame doortrekker.

De volksnaam **Waternachtegaal** (Gd) heeft betrekking op het broedgebied van de 'witgesterde', dat in moerassige terreinen ligt, en op diens zang, die enigszins nachtegaalachtig klinkt. Naar de witte keelvlek kreeg hij de volgende namen: **Witvlekblauwborst(je)**, **Blauwstaarske** (ONB), **Staarsveugelke** (ONB), **Sterreborstje** (Wou) en **Maanvogeltje** (Gd).

De naam **Pauwstaartje** (NB) voor het mannetje houdt verband met de balts, waarbij

hij met de kop in de nek z'n staart spreidt en opwipt, zodat hij pronkt als een pauw. Evenals de Roodborsttapuit wordt hij **Mastvogeltje** (Gd) genoemd. Elders **Stakemus** (Gr). Beide namen geven weer dat de vogel graag aan het einde van een kale tak of staak, in de top van een struik zit te zingen.

GEKRAAGDE ROODSTAART - *Phoenicurus phoenicurus*

Duits	:	Gartenrotschwanz
Engels	:	Redstart
Frans	:	Rouge-queue à front blanc
Fries	:	Readsturtsje

Betekenis wetenschappelijke naam: purperstaart.

Namen die hoofdzakelijk op de kleur van de staart betrekking hebben zijn **Readstirt** (Fr), **Roodsteert(je)** (Gr, Tex), **Roodstaart**, **Roëdstertsje** (Lb), **Gewoon Roodstaartje**, **Roodstaart-tuinzanger**, **Bonte Roodstaart** en **Rode Reutelstaart** (Vla). Behalve door de kleur valt de staart op doordat deze voortdurend trilt.

De namen **Gekraagd Roodstaartje**, **Roodkraagje**, **Roodbaard** (Ut), **Zomer-Roodbaard** (Ut), **Zomerroodbrand**, **Zomerzanger**, **Zomerroodborst**, **Roodborsje** en **Bonte Zanger** bevatten telkens uiteenlopende kenmerken van het mannetje: de purperode staart, de blauwgrijze kraag (eigenlijk de hele bovenpartij), de keel of 'baard' die zwart of 'verbrand' is, de oranje borst en het zomerseizoen, omdat dan z'n kleuren en zang kunnen worden bewonderd, waarbij de borstkleur en zang veel overeenkomst met die van de Roodborst vertonen.

Blauwpaapje (Haa, Ut), **Blauwpaepke** (Fr), **Blauwpopje** (Wou), **Paapje**, **Blauwanetje** (Wou), **Blauw-Anneke** (Wag), **Blaumèèkerke** (Wee) en **Blauwe Legger** (Ut) doelen op de kleur van kop en rug, de eveneens blauwe kleur van de eitjes, de zang die enigszins op die van het Paapje lijkt en die, met z'n uiterlijk, tot een paar koosnamen leidde.

Blauwhemeltje (Sco) en **Mariavogeltje** (Lb) geven de vogel iets mystieks. Ze hangen samen met zijn fraaie uiterlijk en aangenaam klinkende zang.

In andere namen is hij net een Nachtegaal en wordt tevens aangeduid dat de soort in muurspleten nestelt: **Muurnachtegaal**, **Blauwe Muurnachtegaal** (Wou), **Steen-nachtegaal** (NB, Vla) en **Muurzanger**. Uit de oude Duitse naam Baumnachtgallin is bij ons **Boomnachtegaal** (Lb) ontstaan.

Zijn namen **Falske Goudfink** (SFr) en **False Goudvink** (Wou) geven weer dat hij met een Goudvink kan worden vergeleken, zij het dat hij een 'onzuivere' is.

Pettepikkerke (SFr) is een speelse naam die op de alarmroep van de vogel doelt.

Wientepke (MLb), **Wienteppe(ke)** (Lb), **Wientupke** (Lb) en **Wientêmp(er)** (Wee) kunnen 'wijntapper(tje)' betekenen. Ze lijken op namen voor de Tapuit, die knikkende bewegingen maakt alsof hij wijn tapt. Misschien zijn deze namen voor de Gekraagde Roodstaart alleen op grond van overeenkomsten in uiterlijk of geluid overgenomen.

GOUDLIJSTER - *Zoothera aurea*

Duits	:	Erddrossel
Engels	:	White's Thrush
Frans	:	Grive dorée
Fries	:	Goudlyster

Betekenis wetenschappelijke naam: *Zoothera*: misschien 'jagend levend wezen'; *aurea*: goudkleurig.

Bij ons dankt de vogel zijn naam aan de goudbruine ondergrond van z'n verenpak.

Twee boeknamen zijn **Siberische Goudlijster** en **White's Lijster**. De laatste is een vernoeming naar de Engelse predikant en bioloog G. White (1720-1793).

De eerste waarneming in Nederland dateert van 1931. Deze hier sporadisch voorkomende soort leeft gewoonlijk in de Aziatische wouden en verder oostwaarts tot in Australië.

Overigens is 'Goudlijster' ook een volksnaam en wel voor de Wielewaal.

GROTE LIJSTER - *Turdus viscivorus*

Duits	:	Misteldrossel
Engels	:	Mistle Thrush
Frans	:	Grive draine
Fries	:	Dûbele Lyster

Betekenis wetenschappelijke naam: 'Turdus' die gulzig mistletoe eet.

In onze lijsterfamilie is deze de grootste. Zijn forse voorkomen resulteerde naast de bovengenoemde namen in: **Greate Lyster** (Fr), **Grette Lyster** (Ter), **Grote Oostliester** (Lb) - zie bij Zanglijster -, **Dikke Liester** (Lb), **Dobbellejster** (ONB), **Dubbelde Liester** (Tex), **Dubbele Lijster** (Haa, NB), **Grote Dubbele Lijster** (Haa), **Dubbele Grauwe Lijster** (Haa), **Dubbelen Kramsvogel** (Ach) en **Swoare Liester** (Gr). Een op deze laatste lijkende naam is **Zwarte Lijster** (Gr), maar o.i. berust die op een vergissing. Alleen de Merel heeft er aanspraak op.

Met **Mistellijster** of **Mistelklyster** (Fr) wordt gewezen op de voorkeur van de Grote Lijster voor de bessen van de mistletoe, die ook maretak of vogellijm wordt genoemd. De bessezaadjes zijn kleverig waardoor de vogel via z'n snavel zorgt voor de verspreiding van deze woekerplant. De mistletoe groeit bij ons in Zuid-Limburg en komt ook voor in België en vooral in Noord-Frankrijk. Een sterk vertakte grote mistletoe werd vroeger een duivelsnest genoemd. In het volksgeloof was men vroeger bevreesd voor dit 'duivelswerk', maar anderzijds geloofde men dat de plant met Kerstmis geluk bracht aan geliefden. Die mochten elkaar dan onder de mistletoe zoenen en dat is in enkele landen nog altijd een gebruik.

Er kan verband zijn tussen de maretak en de naam **Vlierscheut** (NB): de takken van de Gewone Vlier zijn n.l. net als de maretak sterk gevorkt. Daarnaast lijkt de gevlekte

onderzijde van de vogel op de kurkwratten op het jonge schot van de vlier, hetgeen men ziet wanneer de lijster in de vlier van de bessen eet.

Andere namen die op die donkere enigszins stervormige vlekken van de vogel doelen zijn **Stjirlyster** (Fr) en **Sterlijster**.

Dat hij ook op fruitbomen is te vinden blijkt uit **Appellijster** (Lb). Het gevolg hiervan wordt uitgedrukt in **Schijtlijster**.

Zijn namen **Bonte Liester** (Ach, Dr), **Grauwe Lijster** (Gr, Vel) en **Grieze Liester** (Dr, Gr) geven een totaalbeeld, mede vanwege de grijsbruine rugkleur.

Markant is z'n roep, een ratelend en schetterend geluid (Engelse volksnamen zijn Rattle Thrush en Screech Thrush), waaruit onze volgende namen zijn ontstaan: **Kraker** (Lb), **Kreaklyster** (Fr), **Kweeklejster** (ONB), **Kwaklijster**, **Kliester**, **Klijster** (van Middelen-derlands clijstren = schetteren), **Sjakker(t)** (ONB, Ov), **Skreeuwliester** (Rij) en **Tjeplijster**. Het geluid is ook vergeleken met hinniken en balken, blijkens **Peerdelijster** (Vla) en **Balklijster** (Kem, Vla). Nog twee Vlaamse namen zijn **Kamlijster** en **Ritser**. **Baklijster** (Kem, Vla) is een benaming in de sfeer van vangst en consumptie, uit de tijd dat vogelstrikkers actief waren. Zij spraken over een **Vluchter** (Dr), waarmee kan zijn bedoeld dat de vogel een snelle vlieger is.

Maerten-Gietelink (Ach) is een naam die met de vogeltrek - St. Maartensdag = 11 november - en waarschijnlijk ook met de levendigheid van de vogel en de vogelvangst te maken heeft. Gietelink is een algemene naam voor een lijster met de betekenis van 'melodische zanger', al is dit hier minder letterlijk op te vatten dan bij de Zanglijster of de Merel. Maar al tegen het einde van de winter, in weer en wind, zit hij vaak hoog in een boomtop z'n lied te zingen. De Engelsen hebben hiervoor de naam Storm Cock.

De soort komt meestal voor in bosgebieden en parken, in afwisseling met open stukken. Hier ontstonden **Boslijster**, **Veldlijster** en **Boerelister** (OZV).

Uit het Duits komt **Droesel** (Kem), met dezelfde achtergrond als de algemene benaming **Li(e)ster**.

KOPERWIEK - *Turdus iliacus*

Duits	:	Rotdrossel
Engels	:	Redwing
Frans	:	Grive mauvis
Fries	:	Readwjok

Betekenis wetenschappelijke naam: 'Turdus' met rode kleur.

Tijdens de vlucht is een Koperwiek duidelijk herkenbaar aan z'n roodkoperkleurige flanken en okselveren. Ook in rust toont de vogel nog die kleur. De meeste namen hebben betrekking op dit opvallende kenmerk. Naast de algemene Nederlandse naam en de Friese variant (Readwjok = 'roodvleugel'), draagt deze lijsterachtige plaatselijk de namen **Reade (K)lyster** (Fr), **Oraanjeliester** (Gr), **Roodvleugel** (Ov), **Roodvleugeltie(n)** (Dr), **Roodwiekje**, **Goudwjukje** (Fr), **Goudlister** (ZVI), **Koperwjukje** (Fr) en **Ketellapper** (Tex). Vermoedelijk betekent de naam **Seade Lyster**

(Fr) 'flankenlijster' en wordt aldus de aandacht gevestigd op de kleur.

Bij overwintering in ons land wordt de ook wel **Treklejster** (ONB) genoemde Koperwiek meestal alleen of in kleine groepjes gezien. Gedurende de voor- en najaarstrek vliegen de vogels in grotere groepen of koppels en spreekt men in Groningen van **Koppelders**. Ze zoeken vaak voedsel op 't weiland en daaruit ontstond z'n naam **Kemplierster** (Zl), naar kamp of kemp voor een perceel weide- of akkergrond.

Uit de tijd van de lijstervangst stammen namen als **Noorman** (Lb) en **Noarmantsje** (Fr), met als achtergrond dat vooral bij noordenwind veel van de uit Noord- en Oosteuropa afkomstige lijsters in de strikken van de vogelaars terecht kwamen. Vogelvangsters noemden koperwieken destijds 'halve vogels' omdat ze de kleinste van de lijsters zijn.

Als de Koperwiek tijdens voorjaarstrek vanuit Frankrijk onze streken aandoet wordt hij als **Frans Lijster** (Lb, Vla) getypeerd. Evenals de Kramsvogel - in wiens gezelschap hij vaak vertoeft - eet hij graag de bessen (krammets) van vlier en duindoorn. In Limburg noemt men hem bijgevolg **Krammesvogel**.

De naam **Looflijster** (Vla) duidt op z'n nestelplaatsen in de loofbossen van zijn noordelijk gelegen broedgebieden.

Hun meestal 's nachts gehoorde roep wordt verwoord in **Pieplyster** (Gr), **Sjakker** en **Schatliester** (Gr).

KRAMSVOGEL - *Turdus pilaris*

Duits	:	Wacholderdrossel
Engels	:	Fieldfare
Frans	:	Grive litorne
Fries	:	Fjildlyster

Betekenis wetenschappelijke naam: het Latijnse *pilaris* is gebleken een onjuiste weergave te zijn van het Griekse *trichas*, een onomatopoeie gevormd naar de trekroep van de Zanglijster. Daarnaast kan *trichas* ook 'haartje' betekenen, waarvan de vertaling in het Latijn *pilaris* is.

De naam Kramsvogel zou duiden op zijn voorkeur voor de vruchten van de jeneverbes, vandaar het Duitse Wacholderdrossel (Oudhoogduits *Kranawitu*). Hoewel de vogel deze bessen graag eet lijkt het evenzo aannemelijk dat zijn naam verband houdt met de vruchten van de lijsterbes, in het Duits *Krammetsbeere* genaamd. Andere namen van eenzelfde oorsprong zijn **Kramsfeugel** (Fr), **Krammet(s)vogel**, **Krammes** (Lb), **Krammesvoeëjel** (ZLb), **Kramlijster** en **Kamlijster** (Haa). Het Vlaamse **Kwaster** en het Brabantse **Kwalster** hebben zeker betrekking op de vruchten van de lijsterbes waarvan één van de volksnamen 'kwalster' is. Dat eveneens vlierbessen op het menu van de vogels staan toont de naam **Vlierscheut** (Kem).

De vogels fourageren doorgaans op akkers en in duinen. Namen die daarop wijzen zijn **Veldlijster** en naast de algemene Friese naam: **Fjildmantsje** (Fr), **Lânlyster** (Fr) en **Fjildbok** (Fr), gelijk aan de Engelse naam. Het element 'bok' afgeleid van het Friese

bokke of bôke is een naam voor de haan. Mogelijk is er een verband met het twistzieke, enigszins 'hanige' gedrag van de vogels. In de naam **Schaarlijster** of **Skaerlyster** (Fr) wordt verband gelegd met de meent of gemeenschappelijke weide, in Friesland met de weidegronden langs de zeedijken.

De vogel laat, vooral als hij ongerust is, een luidruchtig "tjak-tjak-tjak" horen. Naar dit geluid, waaraan de Kramsvogel goed te herkennen is, vormden zich de streeknamen: **Tjakker** (Gd, Lb, ZVI, Tex), **Tjaklijster**, **Tsjekliester** (Vel), **Djakker** of **Djaklijster** (ZVI), **Skatter** (Fr), **Sjakker(t)** (Twe, Ut) en **Veld(t)jakker**. Eenzelfde verklaring geldt voor **Schatterliester** (Dr) of **Schaterlijster** (Dr) en **Kreaklyster** (Fr) waarbij gedacht kan worden aan schateren of schetteren.

De naam **Laplandertje** zegt iets over z'n broedgebied in het hoge noorden; **Winterliester** en **Treklejster** (ONB) duiden respectievelijk op verblijf in en de trek naar ons land.

In relatie tot de kleuren van het verenpak en de afmeting van de vogels zijn de namen **Feale (K)lyster** (Fr), **Dubbele (Grauwe) Lijster** (Gd), **Döbbele Liester**, **Bonte Liester** (Dr), **Grote Grauwe Veldlyster** en **Kleiner Grauwe Lyster**. Op de leiblauwe kop wijst het Friese **Blaukop** en misschien verbonden met de (wijn)bruinkeurige rug is de volksnaam **Wijnlijster**.

MEREL - *Turdus merula*

Duits	:	Amsel
Engels	:	Blackbird
Frans	:	Merle noir
Fries	:	Swarte Lyster

Betekenis wetenschappelijke naam: merula is verwant met merus = onvermengd, zuiver, en met 'mer-' = glanzend; alsdus duidend op de zwarte kleur van de man-vogel.

Merel is via het Middelnederduitse merle, merlink ontleend aan het Latijnse merula. Aanvankelijk werd er van uitgegaan dat de naam afkomstig was van morel, Duits (A)marelle, een zure donkerrode kers (voedsel voor de vogel). Gebleken is echter dat de Duitse naam Amsel (Engels Ouzel) verwant is met mesula en merula. In een andere opvatting wordt de naam in verband gebracht met de zang van de Merel, waarvan de melodie (soms) als 'draaiend' of 'malend' kan worden aangemerkt.

Het grote aantal variaties op z'n naam zal zeker verband houden met de populariteit van deze, in ons land zeer algemene broedvogel. Veel voorkomende synoniemen zijn: **Meerlaar**, **Meerle**, **Merelaar** (Vla), **Me(e)rling** (Lb, NB), **Maerelaer** (Zl), **Maerel** (Sco), **Mezelaar** (ZBW), **Merrelér** (ZVI), **Mjerrel** (OZV), **Mjêrloen** (ZVI), **Mèrelon** (OZV), **Smeirling** (Lb), **Smaerling** (Wee), **Martel**, **Mälder** (Lb), **Malder(t)** (NB), **Maldest**, **Mäle** (Lb), **Mal** (Lij), **Mel** (Kem, Lb), **Melloew** (Kem), **Melluw** (Kem), **Melling(er)** (Bet, ONB), **Millinger** (ONB), **Meelder** (ZLb) en **Mulder** (NB). Van de Franse naam 'merlette' voor het merelwijfje is in de heraldiek de benaming 'merlet' afgeleid: een op sommige gemeentewapens voorkomende afbeelding van een bek- en

pootloos vogeltje.

Een andere naam voor de Merel is **Gieteling** (Gr); volgens sommigen afgeleid van 'geit' met als betekenis zoiets als 'geit-vogel'. Door anderen wordt verband gelegd met giebelen of giechelen, waarmee de naam zou duiden op de zang. Weer anderen zien verwantschap met 'gihan', een woord dat heen en weer gaan betekent. Gewestelijke varianten zijn ondermeer **Geitling** (Gd, Gr, Kem, Twe), **Giebling**, **Geetlink** (Ens) en **Geteling** (Ach).

Uit de tijd van de lijstervangst stammen de Texelse namen **Greeuwe Tjakker**, **Swarte Tjakker** en **Fluiter**; resp. het bruin gekleurde vrouwtje, het jonge zwarte mannetje en de volwassen merelman met gele oogring. Het naamdeel 'Tjakker' is klanknabootsend gevormd. Of **Blokmeerlaar** (Vla) en **Speklyster** (Ter) uit dezelfde tijd stammen is ons niet bekend. De namen wijzen op het 'gezette' uiterlijk dat merels soms vertonen.

Namen die met z'n geluid samenhangen en bovendien associaties oproepen met een regenbui zijn **Regenroeper**, **Regenfluiter** (Ach, Eem) en **Regenschreeuwer** (Ut). De naam **Sik** (Sal) heeft misschien op z'n alarmroep betrekking.

De zwarte kleur van het mannetje bepaalde niet alleen de algemene Friese benaming, maar tevens de namen **Swarte Klyster** (Fr), **Zwarte Lijster**, **Zwatten Liester** (Ach), **Swaarde Liester** (Gr) en **Swate Lyster** (Ter). De naam **Geelbek** benadrukt z'n oranjegele snavel. **Blawn** (Lb) duidt op de blauwachtige eitjes van de Merel.

Ook het vrouwtje wordt met 'eigen' namen aangeduid: **Bruine Lijster**, **Rosse Liester** (Dr) en **Bokweit(s)grauwe Lyster** (Fr). **Lijster**, **Liester** (Dr) en **Kliester** (Gr) zijn algemene namen, ook voor andere lijsterachtigen.

Bijzonder is de Brabantse naam **Poøstmalder** (= 'puistmerel'); zo noemt men een merel die in het vroege voorjaar - bij gebrek aan betere beschutting - in een boomstronk nestelt.

NACHTEGAAL - *Luscinia megarhynchos*

Duits	:	Nachtigall
Engels	:	Nightingale
Frans	:	Rossignol philomèle
Fries	:	Geal

Betekenis wetenschappelijke naam: van *Luscinia* onbekend;(mogelijk: in de avond zingend); *megarhynchos* = grote snavel (misschien duidend op de welluidende zang).

"Koning der Europese zangvogels" noemt Jac. P. Thijsse hem; en dat is nog maar één van de vele superlatieven voor deze zanger. De naam van de vogel vindt zijn oorsprong in het feit dat hij in tegenstelling tot andere zangvogels ook 's avonds en in de voornacht z'n welluidende zang laat weerklinken.

Het element 'gaal' alsmede de Friese naam zijn afgeleid van het Germaanse *galan*, dat '(galmend) zingen' betekent. De opmerkelijke (nachtelijke) zang zorgde ook in de regio voor overeenkomstige namen: **Nachtegale** (Ach), **Nachtegoal** (Maa, Old), **Achtergaal(tje)** (Lij), **Gealtsje** (Fr) en **Oamndzinger** (Ens) = 'avondzanger'.

Filomeel is een dichtelijke benaming voor de Nachtegaal en kan omschreven worden als 'zangliefhebber' of 'mooi-zinger'. De naam is ontleend aan de Atheense koningsdochter Philomela die door haar zwager Tereus, koning van Thracië, werd ooterd. Na zijn daad sneed Tereus haar de tong uit om te voorkomen dat zij van zijn schanddaad zou vertellen. Maar oppergod Zeus veranderde haar in een Nachtegaal. Zo kon Philomela tenminste nog mooi zingen.

NOORDSE NACHTEGAAL - *Luscinia luscinia*

Duits : Sprosser
Engels : Trush Nightingale
Frans : Rossignol progné
Fries : **Noardske Geal**

Betekenis wetenschappelijke naam: onbekend.

In 1968 werd deze soort voor het eerst in Nederland waargenomen. De laatste jaren wordt hij sporadisch gezien. Volksnamen heeft hij o.i. niet gekregen.

Anders dan 'Noordse' doet vermoeden, ligt het broedgebied in het oosten, wat twee boeknamen weergeven: **Russische Nachtegaal** en **Poolsche Nachtegaal**. De vermelde Duitse en Engelse naam hebben de betekenis van 'Sproet' en 'Lijster Nachtegaal', vanwege de vlekjes op de borst. In de Franse naam wordt volgens de sage de zuster van Philomela bedoeld, Proché. Zij werd in een zwaluw veranderd. Zie ook bij de Nachtegaal.

PAAPJE - *Saxicola rubetra*

Duits : Braunkehlchen
Engels : Whinchat
Frans : Tarier des prés
Fries : **Paapke**

Betekenis wetenschappelijke naam: in braamstruiken voorkomende rotsbewoner.

De etymologie van Paapje is ons niet bekend. Sommige auteurs leggen evenwel verband tussen de bruine tint van zijn verenkleed en het bruine habijt van een kloosterling, eertijds paap genaamd.

Het vogeltje, waarvan het gedrag en uiterlijk vrij veel overeenkomt met dat van de Roodborsttapuit en de Tapuit, kreeg soortgelijke namen toebedeeld. Zo heet hij in Gelderland **Kleine Waldu(k)ker** en elders in het land **Kleine Stag** (Haa) = 'kleine steigeraar' (Ouddeens Stag = stok) naar het baltsgedrag en **Duinstag**, naar z'n aanwezigheid in de duinstreek. De namen **Waltapuit** (Wou), **Walkruuprken** (Twe) en **Grastapuit** (Wou) houden resp. verband met zijn aanwezigheid in het struikgewas

van houtwallen en in kruidenrijke graslanden.

De naam **Bruinkeeltapuit** wijst op de roestbruine keel en borst van het mannetje, de naam **Stompstaartje** legt het accent op de recht 'afgesneden' staart van de soort.

Het Paapje is in ons land een vrij schaarse broedvogel die aan zijn 'zomers' verblijf hier de naam **Zomerpaapje** heeft overgehouden.

De vogel zit graag op een paaltje, dat hij als zang- en uitzichtpost benut. Hiervandaan gaat hij in z'n kenmerkende laag golvende vlucht op zoek naar insecten. Plaatselijk heet hij daarom **Grauw Paalveugelke** (ONB) of **Grauw Paalzitterke** (ONB).

De lokroep van het Paapje bestaat uit scherpe, korte 'tikkende' geluidjes. Zijn naam **Jutik** (Gr) geeft dit duidelijk weer, terwijl het Limburgse **Heitikske** tevens iets zegt over zijn biotoop.

Zijn zang is een kort, maar aangenaam klinkend liedje. En al lijkt het wat overdreven, toch wordt hij **Nachtegoal** (Gr), **Gaal**, **Geale** (Fr) of **Gealtsje** (Fr) genoemd.

Een Vlaamse naam is **Koeivoetje**.

ROODBORST - *Erithacus rubecula*

Duits	:	Rotkehlchen
Engels	:	Robin
Frans	:	Rougegorge
Fries	:	Readboarske

Betekenis wetenschappelijke naam: van *Erithacus* onbekend; *rubecula* = kleine rode.

Het **Roodborstje** is een van onze meest geliefde vogels, al is hij vooral tegenover soortgenoten opvliegend en vechtlustig van aard. De oranje-rode kleur van de borst heeft een intimiderende functie; het mannetje verdrijft indringers uit z'n territorium door zijn borst- en keelveren op te zetten. Enkele gewestelijke synoniemen zijn **Roodbosjen** (Ach), **Roodbörst(je)** (Ach, Gr), **Roodborsie** (Tex), **Rea(d)boarstje** (Fr), **Roeëdborsje** (ZVI), **Rooddannetje** (Wou), **Roadbusje** (Sfr), **Readbarkje** (Fr) en **Roadmosk** (Ter).

Een Bretonse legende verhaalt dat de borst van de Roodborst door het bloed van Jezus rood werd gekleurd toen hij probeerde een doorn uit diens doornenkroon te trekken.

De naam **Marialiester** (NLb) heeft o.i. ook een religieuze achtergrond.

Hij wordt **Roodbaard** genoemd omdat de keelveertjes zich bij het zingen als een rode baard aftekenen. De Roodborst zingt gedurende het gehele jaar, iets dat vooral in de winter opvalt. Zo kreeg hij 'winterse' namen als **Winterroodbaardje** en **Winterfeugeltsje** (Ter). Tijdens felle winterse koude kan een Roodborst er soms uitzien als een 'verkleumd, armzalig hoopje' vogel. Dat zielige uiterlijk wordt in de volksnamen **Poverjan** (WZV), **Povertje** en **Poverke** (Vla) tot uitdrukking gebracht.

De naam **Jutik**, die hij deelt met het Paapje, betekent 'uurtikker' en voert terug op z'n ratelende alarmroep die klinkt als het tikken van een klokje.

Een wel heel aparte naam is **Graveschijtertje**, mogelijk ontstaan door het verblijf van de Roodborst op begraafplaatsen.

ROODBORSTTAPUIT - *Saxicola torquata*

Duits	:	Schwarzkehlchen
Engels	:	Stonechat
Frans	:	Tarier pâtre
Fries	:	Swartkieltsje

Betekenis wetenschappelijke naam: rotsbewoner met halsketen.

Het mannetje van de Roodborsttapuit is een kleurrijk vogeltje waarvan de heldere tinten in verschillende volksnamen tot uitdrukking komen. Met name de zwarte kop en keel, de oranjeborst en de witte halsvlekken zijn opvallend. Naast bovengenoemde namen heet hij daarom gewestelijk ook wel **Zwartkeeltapuit**, **Zwartkoptapuit**, **Terrepotje** of **Téérpötje** (NB) - naar de overwegend zwarte kleur, **Witkraagje**, **Kleine Aakster** en **Kleen Ekstertje** (Sal); beide laatste namen i.v.m. de overeenkomstige kopkleuren van een ekster. De volksnaam **Witborstje** lijkt niet van toepassing te zijn bij een vogel met zo'n duidelijke roodachtige borst; wellicht is in deze naam de kleur van de witte halsvlekken verweven.

Het element 'walduker' in **Roodborst-walduker** (Ach), **Roodborstige Walduker** (Gd) en **Bonte Walduker** (Bet) houdt evenals de naam Tapuit (zie aldaar) verband met het herhaaldelijk 'bukken' van tapuiten. 'Wal' is een begroeide aarden wal waarop de vogel vaak verblijft. Ook de naam **Wienteperke** (Gd) wijst op deze knikkende bewegingen; hier vergeleken met het bukken van iemand die wijn tapt.

De streeknaam **Vennemuske** (Twe) zinspeelt op de biotoop van deze broedvogel: duinen en heidegebied. Z'n zomers verblijf hier en de overeenkomsten in gedrag en uiterlijk met het Paapje wordt verwoord in **Zomerpaapje**; de overwegend donkere tint van het verenpak wordt benadrukt in **Nachtpaapje**. Evenals het Paapje is hij **Kleine Stag** (Haa) en **Stompstaartje** genoemd.

De vogel fourageert nogal eens op akkers en aardappelvelden, hetgeen blijkt uit de namen **Ertvink** (ONB) en **Patatvogeltje** (Vla).

De Roodborsttapuit zingt graag vanaf een hoge post zoals een telefoondraad, een paal of de top van een struik en heet dan toepasselijk **Mastvogeltje** (Kem) en **Schôn Poalveugelke** (ONB). De wat scherpe lokroep - als van twee op elkaar ketsende stenen - klinkt door in **Jutak**, **Tikkertje** (Kem), **Waltak** (NB) en **Wietek** (Vla). De Friese naam **Flip(pe)** (= slip), duidt vermoedelijk op de slippen van een jacquet dat de vogel lijkt te dragen.

De Brabantse naam **Weinddupper** (ONB) = 'winddobber' kreeg hij omdat de Roodborsttapuit zich soms als een blaadje op de wind laat meevoeren.

TAPUIT - *Oenanthe oenanthe*

Duits	:	Steinschmätzer
Engels	:	Wheatear
Frans	:	Traquet motteux
Fries	:	Heidehipper

Betekenis wetenschappelijke naam: Oenanthe is de Griekse naam voor zowel de druif als de daarnaar genoemde Tapuit, wiens borst en keel n.l. een isabelkleurige was hebben, zoals bij een rijpe druif.

De herkomst van 'Tapuit' staat niet helemaal vast. Meestal wordt uitgegaan van samenhang met het Middelnederduitse tâpen, dat kloppen of 'slaan dat het klets' betekent. Gedoeld wordt op het afgebeten, smakkende vogelgeluid, dat eveneens is verwoord in de namen **Tikker** (Kem), **Fikker** (fikken = slaan) en **Kekje** (Sco). Indien Kekje van kekkeren is afgeleid, kan de naam ook 'stotteraar' betekenen.

Voegen we het voorafgaande gedrag bij dat van de vogel om in zijn steenachtige gebieden van steen naar steen te vliegen en daarop knikkende bewegingen te maken, dan worden de volgende volksnamen verklaarbaar: **Steenbikker**, **Stentikker** (Kem) - vergelijk Duitse naam -, **Waltakker** (Ach, Ov), **Holsmakker** (broedt in holten zoals konijnholen), **Stenslijper**, **Stensluiper**, want hij loopt snel over de stenen, **Steenvoegel** en **Stienfûgeltsje** (Fr).

Bij de volksnaam **Tapier** vragen wij ons af of hier verband bestaat met het Franse werkwoord se tapir = wegruipen, in elkaar duiken.

Een verklaring voor de naam **Walduker** (Gd) zou zijn dat het gaat om het wegduiken van de vogel met de jongen in het nest wanneer grasmaaiers in de berm hun werk doen en de zeis over de vogels heen gaat. 'Wal' duidt op een aarden wal waarop de vogel graag verblijft. Wanneer wij n.l. de streeknamen **Duinduiker(tje)** en **Woalkipper** (Wie) - vgl. kantelen - erbij betrekken, kan 'duiker' de aanduiding zijn van de knikkende of buigende bewegingen van de vogel tijdens de balts.

Bij het buigen gaat de staart omhoog en is de witte stuit goed zichtbaar. Vandaar z'n namen **Witgatje** (Wou) en **Witstaart**. De Engelse naam heeft dezelfde achtergrond want die is een gekuisde versie van het vroegere White Arse.

Ook **Stag** (Haa, Kat), **Stoag** (Tex), **Stoachie** (Tex) - zie eveneens bij Paapje - en **Duinstag(ger)** (Kat) berusten op het baltsgedrag. Ze betekenen zoveel als 'strak gespannen staan', o.i. zoveel als 'steigeraar' en doelen op de dans die het mannetje voor het vrouwtje uitvoert.

Geen eensluitende achtergrond vonden wij voor **Wijntapper**, **Wientapper** (Twe, Ut), **Wientepper** (Lb, NB), **Wiëntemper** (Wee), **Wendtapper** (Kem), **Wingtèpper** (ONB) en **Weinddepper** (ONB). Zie omtrent Weinddepper bij de Roodborsttapuit. Het element Wijjn of Wien enz. is ontleend aan het Oudhoogduitse winne d.i. gras- of weiland, zijnde het territorium van tapuitsoorten. Zie ook bij het Paapje: Grastapuit. Meestal wordt deze groep namen in verband gebracht met de bukkende bewegingen van de vogel, zoals iemand die maakt bij het wijntappen uit het vat. Dit misschien onder invloed van de betekenis van Oenanthe. Maar vergelijking met het Noordfriese

woord wintapper voert ons naar een overlaat in een wijnavat: bij het gistingsproces ont-snapt koolzuurgas door het z.g. waterslot, hetgeen een borrelend geluid veroorzaakt en hiermee zou het smakkende geluid van de Tapuit zijn vergeleken. Tenslotte zou 'tapper' ook een woordspeling kunnen zijn op de naam Tapuit. De naam **Vitop** of **Fitop** (Fr, Gr) lijkt een variant van wijn-tap-(per). Misschien is ook de Engelse volksnaam Whinchat bij e.e.a. betrokken.

Kwid (Ame), **Kwyts** (Sch), **Kwijts** en **Kwikkert** (Fr, Ter) zijn misschien namen die de vogel als 'kwiek' typeren.

De Tapuit wordt vaak aangetroffen op zandgronden en heidevelden, zoals blijkt uit de Friese naam en uit **Heidehopper** (Gd), **Heischopper** (Wou), **Zandleuper** (Lb) en **Zadderberke** (Kem), waarmee gezegd wordt dat hij bedrijvig heen en weer rent.

Uit **Vealdeakster** (Twe) blijkt dat de Tapuit vooral als grondvogel van open terrein wordt gezien en dat zijn geluid op dat van de Ekster lijkt.

Keep (Vli) is een naam die kan zijn ontstaan door vergelijking van de kleuren van Keep en Tapuit.

In **Blokteef** (Wag), **Blokvink** (Ut) en **Duinkluit** (Lb) gaat het om z'n stevige postuur. Zo ook in **Dikschieter(l)** (Dr, Gr) en **Dikskiter** (Fr), welke stammen uit de tijd dat de soort in turfhopen nestelde en die dan erg bevuilde.

In Vlaanderen kent men de vogel als **Kotsjakker**.

Een ondersoort is de **Groenlandse Tapuit** - O. o. leucorhoa (= witstuitige), die door ons land trekt en die ook **Langvleugel-tapuit**, **IJslandse Tapuit** en **Noordelijke Tapuit** is genoemd.

ZANGLIJSTER - *Turdus philomelos*

Duits	:	Singdrossel
Engels	:	Song Thrush
Frans	:	Grive musicienne
Fries	:	Bûnte Lyster

Betekenis wetenschappelijke naam: philomelos = liefhebber van de zang. Een vogel die zo mooi zingt als een Nachtegaal (zie aldaar Philomela).

Zijn heldere gevarieerde zang leende zich tot allerlei nabootsingen, zoals "Frederiek, Frederiek, Pietje"; "papierr, papierr" of "kiss me, kiss me, do-it-quick, do-it-quick!". Verder is zijn zanglust uitgedrukt in de namen **Sanglyster** (SFr), **Sjonglyster** (Fr), **Zingliester** (Lb), **Zangmerel**, **Franse Zanglijster** (Goe) en **Oostelijke Zanglijster**, waarvan de laatste namen aangeven uit welke streken de vogel ons land binnenkomt.

Men onderscheidt de ondersoort *T.ph. clarkei* (of: *ericetorum*), de z.g. Britse vorm, die broedvogel in ons land is en die ook als **Rosse Zanglijster** te boek werd gesteld, en de *T.ph. philomelos*, de z.g. continentale of oostelijke vorm, ook **Grauwe Zanglijster** geheten, een wintergast en doortrekker. Ze verschillen van elkaar door hun rugkleur, die olijfkleurig-rossig respectievelijk olijfkleurig-grijs is.

De roep, die ondermeer als alarm wordt geuit, bezorgde hem de namen **Sjakker(t)**

(Ens) en **Titser** (Vla).

Met **Bûnte Klyster** (Fr) of 'bonte schetteraar' wordt ook op de verscheidenheid van z'n kleuren gewezen, net als in de Friese naam en in **Bonte Liesting** (Dr).

De namen **Geelvleugeltie(n)** (Dr), **Gele Liester** (Dr) en **Ketellapper** (Tex) dankt hij aan z'n enigszins kopergele borst en flanken. De naam Ketellapper is overigens meer gebruikelijk voor de Koperwiek. Buiten het broedseizoen vallen die kleuren niet zo op en wordt hij gezien als **Grauwe Lijster** (Eem, Haa, Kat), **Grauwte** (Haa), **Grauklyster** (Ste), **Grouwe Gieteling** (Gr) - waarvan Gieteling als 'melodische zanger' kan worden omschreven -, **Grijze Lijster** (ZH) en **Skierre Lyster** (Fr).

In **Slijkmerel** (Lb) wordt de modder bedoeld, die als materiaal voor nestbouw dient. Misschien doelt de naam **Vermolmthouter** (Goe) eveneens op nestmateriaal, n.l. houtmoolm. Ook kan hiermee z'n uiterlijk zijn beschreven, dat op de grond tussen dorre bladeren nauwelijks opvalt.

In **Enkele Lijster** (Vla), **Fiene Liester** (Ens), **Klein Lijsterke**, **Kleine Grauwe Lijster**, **Liestertje** (Tex) en **Luttje Grieze Liester** (Gr) wordt gewezen op het verschil in afmeting ten opzichte van de Kramsvogel en de Grote Lijster.

De Zanglijster wordt ook wel kort **Lijster**, **Liester**, **Lisjter** (MLb) of **Lyster** genoemd. Namen als **Oostlijster** (Lb), **Oastlyster** (ZWF) en **Oastmantsje** (Fr) dateren uit de tijd dat de lijstervangst floreerde en de grootste vangsten bij oostenwind in het najaar werden gedaan. Toen kon een boer soms zoveel lijststers strikken dat hij van de opbrengst een koe kon kopen. Ook de naam **Inlander** (Dr) zou door vogelvangsters zijn bedacht en erop kunnen duiden dat het om een inheemse broedvogel gaat.

De Zanglijster trekt niet altijd in groepen of koppels. Wanneer hij alleen komt spreekt men van een **Ainspanjer** (Gr), dat is 'één van een paardenspan' of een vrijgezel.

Barkemeier (Twe) betekent 'berkentak', met welke naam men misschien wilde zeggen dat de vogel in een berk zit te zingen of dat er overeenkomst bestaat tussen de onderzijde van de vogel en een berk in kleur en tekening. Van oorsprong is een barkemeier een beker die uit een dikke berkentak werd vervaardigd.

ZWARTE ROODSTAART - *Phoenicurus ochruros*

Duits : Hausrotschwanz
Engels : Black Redstart
Frans : Rouge-queue noir
Fries : **Swart Readsturtsje**

Betekenis wetenschappelijke naam: purperstaartige met okergele staart.

In het zuiden en oosten van ons land is deze soort een veel voorkomende broedvogel. Het mannetje is overwegend roetzwart van kleur en getooid met een roestbruine stuit en staart, hetgeen vooral bij het opvliegen goed zichtbaar is. Vergelijkbaar met zijn Nederlandse en Friese naam zijn de volksnamen **Swart Roadsteertsje** (Fr), **Swarte Readstirt** (Fr) en **Roodstaartje**.

De roetzwarte kleur van de vogel komt eveneens tot uitdrukking in de namen **Schjorsteinvègerke** (Lb), **Schouwveger** (Lb, Vla), **Schouwschijter** (Vla), **Kavevagerke** (Vla) = 'schoorsteenvegetje', **Terputje** en **Terpötterke** = 'teerpotje'.

De Zwarte Roodstaart bouwt zijn nest in holten en spleten van rotsen, muren en gebouwen. Die broedplaatsen gelden voor een deel als achtergrond van de namen **Muur-** of **Moernachtegaal** (Lb), **Zwarte Muurnachtegaal** (Wou), **Muurroodstaartje** (Eem) en **Steinnachtegaal** (Lb). Evenals in **Zwarte Nachtegaal**, wordt hij in enkele van de genoemde namen vergeleken met onze meest geprezen zanger onder de vogels. Toch wordt de zang van de Zwarte Roodstaart in veel vogelboeken afgeschilderd als een eenvoudig en niet zo muzikaal liedje.

In het vrij recente **Dakzanger** (Goo) wordt weergegeven dat hij ook vanaf de dakgoot z'n wijsje laat horen.

De naam **Schroeber** (ZLb) betekent veger of harde bezem en duidt op de voortdurend trillende staart. Mogelijk past de streeknaam **Schiet-in-'t-vuur** (Ach) bij de eerder vermelde naam Schouwschijter.

Tenslotte nog een tweetal Limburgse volksnamen, tezamen klinkend als de naam van een komisch duo: **Kletter** en **Knetter**. Hoewel ons de exacte betekenis van de namen onbekend is, vermoeden we dat ze klanknabootsend zijn gevormd en samenhangen met de snelle 'kletterende' geluidjes van de Zwarte Roodstaart.

ZANGERS - *Sylviidae*

Betekenis wetenschappelijke naam: in bos en struikgewas voorkomende vogels.

Het zijn kleine zangvogels met een spitse snavel, die van insecten leven. Naar hun biotoop groepeerd men ze als rietzangers, grasmussen en loofzangers.

BAARDGRASMUS - *Sylvia cantillans*

Duits	:	Weiszbart-grasmücke
Engels	:	Subalpine Warbler
Frans	:	Fauvette passerinette
Fries	:	Burdhòfsjonger

Betekenis wetenschappelijke naam: bosvogel die zingt met vibrato. Dit 'trillend zingen' is ook in de Engelse naam Warbler weergegeven.

De 'baard' hoort alleen bij het mannetje. Het zijn twee witte strepen die afsteken tegen de rozebruine borst, grijsblauwe kop en bovendelen.

Het Friese 'hòfsjonger' wil zeggen 'tuinzanger' en duidt op aanwezigheid in struiken en op de welluidende zang, welke lijkt op die van de Grasmus.

De Baardgrasmus is in Nederland een dwaalgast (eerste waarneming 1942), afkomstig uit het Middellandse Zee-gebied.

BLADKONING - *Phylloscopus inornatus*

Duits	:	Gelbbrauenlaubsänger
Engels	:	Yellow-browed Warbler
Frans	:	Pouillot à grands sourcils
Fries	:	Lytse Bosksjonger

Betekenis wetenschappelijke naam: de bladeren (naar insecten) afzoekende, niet opgemaakte vogel.

Met Winterkoning en Goudhaantje behoort het **Bladkoninkje** tot de kleinste van de in ons land gesignaleerde vogels. Deze 'vorst van het gebladerde' kreeg de Nederlandse naam door vertaling van zijn vroegere wetenschappelijke naam *Phyllobasileus*. Zowel in gedrag en houding, als door de opvallende gele wenkbrauwstreep en dubbele vleugelstreep heeft het **Koninkje** wel iets weg van een Goudhaantje, dat echter door zijn oranjekroon stellig wel een opgemaakt uiterlijk heeft. De naam **Goudhaantjesboszanger** voor deze o.a. in naaldbossen levende dreumes is dan ook verklaarbaar.

Een andere oude naam van het vogeltje is **Grauwstuitboszanger** (Ut), aldus naar zijn lichtgroen gekleurde stuit. De betekenis van de Friese naam is 'kleine boszanger'.

BOSRIETZANGER - *Acrocephalus palustris*

Duits	:	Sumpfrohrsänger
Engels	:	Marsh Warbler
Frans	:	Rousserolle verderolle
Fries	:	Wylgesyske

Betekenis wetenschappelijke naam: in het moeras levende spitskoppige.

Deze zanger is in ons land een algemeen voorkomende broedvogel in het vochtige milieu van enigszins verruigde rietvelden. Hij nestelt evenwel ook in broekbosjes en tussen het kreupelhout langs sloot- en waterkanten. Zowel zijn algemene als Friese naam, alsmede de namen **Wilgensijs(je)** (Eem, Ut), **Rietschietertje** (MLb) en **Oeverzanger** dankt hij aan zijn biotoop.

In het zuiden van ons land en in delen van België kan men de Bosrietzanger ook aantreffen in het korenveld. Dit onderschrijven namen als **Korenfluit** (Lb), **Korentaats** (Lb) - 'taats' is ook de naam voor een babbelkous; wellicht is er verband met z'n zang -, **Korencampin** (Maa), **Korenkets** (Vla), **Korenmus** (Vla), **Korenveugelke** (Vla), **Rogveugelke** (Kem) en **Roggevogel**.

Op Texel kent men hem ook onder de naam **Braamsluuper**.

BRAAMSLUIPER - *Sylvia curruca*

Duits	:	Klappergrasmücke
Engels	:	Lesser Whitethroat
Frans	:	Fauvette babillarde
Fries	:	Toarnhipperke

Betekenis wetenschappelijke naam: bosvogel 'curruca'. 'Curruca' is een onverklaarde Latijnse vogelnaam. Mogelijk rupseneter of waardvogel van de Koekoek?

De Braamsluiper leeft bij voorkeur in dichte vaak doornige hagen en struiken - vroeger in het algemeen met braamstruiken aangeduid -, waarin hij 'rondsluip' op zoek naar insecten. Zijn voorkeur voor een min of meer doornige biotoop is te herkennen in z'n namen **Toarnmosk** (= 'doornmus'), **Doornkneuterke**, **Doornbijterke** (ONB), **Doorn(e)knuit** (Wag), **Doornfleugeltje**, **Braambijterke** (Vla), **Braamschijtertje**, **Braemslupertje** (Goe), **Braemjotter** (Goe), **Bremspoers** of **Bremspoertserke** (Kem), **Bremkwèèk** (Kem) en **Bremkwert** (Vla). Zowel het element 'kwèèk' als 'kwert' in beide laatste namen is een klanknabootsing van de roep. Andere namen waarin de habitat herkenbaar is zijn **Hegekruperke**, **Haachjêkrûper** (Fr), **Hagerutte** (Vla), **Haechhipperke** (Fr), **Aogeschietertje** (ZVI), **Heedknippertien** (Dr), **Hektäöt** (MLb) en **Waltjêkrûper** (Fr). In de Groningse naam **Kaarsottertje** zijn zowel 'kers' (= braambes) als de glijdende bewegingen van een otter te herkennen.

Hoewel de Braamsluiper zich doorgaans met insecten en larven voedt, eet hij in het najaar af en toe wat bessen. Namen als **Kersenspikker**, **Kersendiefje** en **Brummeldiefje** (Ach, NB) - 'brummel' = braambes - bevestigen dit, al zal ook hier weer zijn biotoop aan de orde zijn.

Hij lijkt veel op de Grasmus (zie aldaar), hetgeen tot uitdrukking komt in **Braamsluipergrasmus**, **Töät** (Wee) en **Enkele Töt**. De vermoedelijke betekenis van die twee laatste namen is zoiets als 'babbelaartje met spitse snavel'. Ook **Fenienstekkertje** (ZVI) = 'insecten-stekertje', benadrukt het puntige snaveltje van de Braamsluiper.

Kleine Griuze Hofzanger, **Kleine Hofsanger** (SFr), **Feal Hofsjongerke** (Fr) (= 'vaal tuinzangertje') en **Griske** (ONB) duiden zowel op de zang als op het onopvallende grijze verenkleed van de Braamsluiper.

Vergelijkbaar met de Franse naam is **Babbelaartje**; hij dankt deze naam aan zijn enigszins prevelend beginnend liedje, dat eindigt met 'klepperend' klinkende geluidjes. Vooral die laatste ratelende strofe vinden we verwoord in **Klappermanneke** (Gr), **Klappermantsje** (Fr), **Jutik** (Gr), uit Engels Utick, een naam voor het Paapie, ook verbasterd tot uurtikkertje en **Molenaar**. De laatste naam is afkomstig van de Duitse volksnaam Müllerchen en heeft volgens sommigen niet met het geluid van doen, maar met de meelkleurige onderzijde van de vogel. **Kofjebrúntsje** (Fr) is misschien een van de Winterkoning geleende naam.

In Vlaanderen wordt hij gezien als **Blauwkets**; een verwijzing naar de leiblauwe kop en zijn roep.

De betekenis van de streeknaam **Klarre** (Rij) is ons niet duidelijk. Misschien een scheldnaam, in dit geval 'spelbederver'.

Evenals de Grauwe Vliegenvanger wordt hij in Noord-Brabant **Garendiefje** genoemd. De naam houdt verband met het nestmateriaal dat hij gebruikt: draden, vezels en soms zelfs spinrag.

CETTI'S ZANGER - *Cettia cetti*

Duits : Seidensänger
Engels : Cetti's Warbler
Frans : Bouscarle de Cetti
Fries : **Cetti's Sjonger**

Betekenis wetenschappelijke naam: Cetti. Aldus naar de Italiaanse jezuïet Francesco Cetti (1726 - 1780), die onder meer een standaardwerk over de natuurlijke historie van Sardinië schreef.

Het geluid van deze vogel lijkt wat op de klank "cetti", waardoor sommigen de naam als klanknabootsing ervaren. De vogelnaam wordt ook vermeld als **Cettis Zanger**. De soort heeft zich vanuit Frankrijk via België (1962) in noordelijke richting uitgebreid en werd in Nederland voor het eerst in 1968 gesignaleerd.

FITIS - *Phylloscopus trochilus*

Duits : Fitis
Engels : Willow Warbler
Frans : Pouillot fitis
Fries : **Lytse Hófsjonger**

Betekenis wetenschappelijke naam: de bladeren afzoekende 'trochilus' (mogelijk: holbewoner).

Fitis is een klanknabootsende naam, gevormd naar de lokroep.

Het is onze meest algemene loofzanger, wiens aangename liedje al vroeg in de lente en vanuit een verscheidenheid aan biotopen (met laag struikgewas) te horen is. Dat blijkt uit z'n namen **Meizangertje**, **Zomierzanger**, **Tuinzangertje**, **Hofzanger**, **Kleine Gele Hofzanger**, **Lutje Hofzinger** (Gr) - lutje = kleine - , z'n bovenvermelde Friese naam en twee varianten daarvan **Giel Hofsjongerke** (Fr) en **Lytse Giele Hófsjonger** (Fr), **Gewone Boszanger** en **Heiteutke** (Ens).

Enige namen van de Fitis en de Tjiftjaf komen overeen omdat beide soorten nauwelijks van elkaar zijn te onderscheiden, behoudens door hun zang. Ook het nest wordt door beide in de vorm van een bol gemaakt, met een opening aan de zijkant. Aan deze 'ovenvorm' dankt de Fitis z'n namen **Kapsijssie** (Goe), **Ovenbakkertje** (NB), **Ovenbouwertje**, **Ovenmakerke** (Vla) en **Toetimmerke** (ONB), omdat de opening maar heel klein is. Het nest wordt op de grond gemaakt.

Taalmannetje past hem o.i. minder dan de Tjiftjaf, ofschoon dit wel wijst op een

behoorlijke spreekvaardigheid. Hij ziet er overigens zeer onopvallend uit en dat zou o.i. geleid kunnen hebben tot z'n naam **Vëremuske** (RvN).

Ook in boomgaarden voelt onze insecteneter zich thuis en niet in de eerste plaats vanwege het fruit, al doet de naam **Kersediefje** anders vermoeden. Hij kreeg voorts de naam **Lopertje**. Deze naam is een vertaling van trochilus, zijnde de vroegere speciesnaam van de kwikstaart. De Fitis is echter geen 'snellopende'. Overigens was trochilus ook een Griekse naam voor de Winterkoning. Men kent als ondersoorten de **Noordse** of **Scandinavische Fitis** - P.t. *acredula* en de **Siberische Fitis** - P.t. *trochilus*, die waarschijnlijk voorheen **Midden-europese Fitis** werd genoemd.

FLUITER - *Phylloscopus sibilatrix*

Duits	:	Waldlaubsänger
Engels	:	Wood Warbler
Frans	:	Pouillot siffleur
Fries	:	Bosksjonger

Betekenis wetenschappelijke naam: de bladeren afzoekende fluitier.

De naam Fluitier heeft betrekking op de lokroep, een vloeiend zacht geluid.

De vogel leeft hoog in het gebladerte van oude bossen, hetgeen is vastgelegd in z'n Friese naam, elders in **Boszanger** en bij onze zuiderburen als **Bosfluitier**.

De naam **Nettelkrüper** (Fr), ofwel 'brandnetelkruiper', zal met het broedseizoen samenhangen, wanneer hij ook op een lager niveau in het bos - het nest wordt op de grond gebouwd - insecten van de bladeren oppikt.

GOUDHAANTJE - *Regulus regulus*

Duits	:	Wintergoldhähnchen
Engels	:	Goldcrest
Frans	:	Roitelet huppé
Fries	:	Goudtûfke

Betekenis wetenschappelijke naam: koninkje.

Het vogeltje dankt zijn naam aan de goudgele, door zwart omzoomde kruinstreep, die als een 'kroontje' z'n kop siert. Dit opvallende versiersel komt eveneens tot uitdrukking in de volksnamen **Goudsvogeltje**, **Goudsbloem(vogeltje)**, **Goudkuifje**, **Goudteefke**, **Goudingeltsje** (= 'goudengeltje') (Fr) en **Gewone Goudhaan**.

Gekroond tot koning, vanuit die gedachte is zijn wetenschappelijke naam ontstaan en hebben wij hem plaatselijk (**Winter**)**Koninkje**, **Fûgelkeninkje** (Fr) en **Koninkske** (Lb) genoemd. Een legende hierover is echter toegevalen aan de Winterkoning (zie aldaar).

Goudhaantjes behoren tot de kleinste vogelsoorten in ons land. In verband met zijn

bescheiden afmetingen noemt men hem op Texel **Duumpie** en heet hij op Schiermonnikoog **Tommelid**, of wel 'klein duimpje'. Ook **Tieterken** (Vla) benadrukt de geringe grootte. De naam is verbonden met het Franse petit (= klein).

Door klanknabootsing gevormde namen zijn **Piperke** (Fr), **Pieperkes** (OZV) en **Tsieterke** (ZVI).

De vogel houdt zich bij voorkeur op in hoog opgaand naalddhout, hetgeen tot uitdrukking komt in **Sparresijsje** (Haa, Wou), **Spjirresyske** (Fr), **Dennenpieper-tje** (NB), **Mastpiepertje** (Kem), **Masttieterke** (NB), **Maastepieperke** (NB) en **Spellepieperke** (Vla), waarvan het element 'spelle' speld betekent en hier als dennenaald is op te vatten. Niettemin is hij ook **Elzenhaantje** genoemd.

Een naam die onze lilliputter gemeen heeft met Bonte Kraai en Blauwe Kiekendief is **Sint Maartensvogeltje**. Deze naam hangt samen met de naamdag van Sint Maarten (11 november), aldus naar Martin, bisschop van Tours in de 4de eeuw, die destijds alom respect en populariteit verwierf. Omstreeks die datum werd het oogstfeest gevierd, was het slachtijd en verblijven dikwijls grotere aantallen overwinterende en doortrekkende goudhaantjes in onze streken. De naam kent ook een Brabantse variant, te weten **Sinter Mertens Veugelke** of **Sinte Maarteke** (ONB).

De namen **Doornsijsje** en **Bergsijjsje** (Haa) hebben betrekking op biotoop en broedgebied in andere delen van Europa.

GRASMUS - *Sylvia communis*

Duits	:	Dorngrasmücke
Engels	:	Whitethroat
Frans	:	Fauvette grisetete
Fries	:	Hagekrúper

Betekenis wetenschappelijke naam: algemene bosvogel.

De Nederlandse naam zou doelen op een deel van het biotoop van de vogel, n.l. lange grassen en kruidachtige planten, en op de kruipende of sluipende manier waarop hij zich door de struiken beweegt.

Het element 'mus' houdt dan ook geen vergelijking in met de Huismus - die er op afstand evenmin kleurrijk uitziet - maar is een aan het Duitse mucken (= zich bewegen) verwant woord. Men vergelijkte de Oudhoogduitse naam Grasmucca, ook Gras-smukka en het Duitse Grasschlüpfen. Daarentegen zou in het germaans het eerste element 'gra' zijn geweest, d.i. grau, zodat de naam toen 'grauwe sluiper' betekende.

Varianten van Grasmus zijn **Graåsmös(ke)** (MLb), **Gersmosk** (Fr) en **Grasmos(k)** (Sf, Tex).

In de namen **Graskat** (RvN), Vla), **Greskater** (Lij) en **Gresketje** (Lij) duidt 'kat' enz. waarschijnlijk weer op de lenige manier van bewegen. Op Helgoland werd hij overigens Grôt Kattünjer genoemd, een grote katgrasmus.

Gröskajjer (Ach) en **Gruzzekajjer** (Ach) betekenen 'gras-kieskauwer' en een **Grassak** (ONB) is, gelet op de uitdrukking 'iemand in de grassak nemen' - in 't ootje nemen - ,

een grappenmaker.

Voedsel en vooral broedgelegenheid vindt de vogel in de onderlaag van doornig struikgewas - ook braamstruiken genoemd - en in hagen, zoals uit o.a. de Friese naam blijkt. Men gaf de Grasmus hiernaar diverse namen, waarbij soms de ene uit de andere is gevormd. Dat zijn: **Dorenfeugeltje** (Tex), **Braambijter(tje)** (NB), **Spaanse Braambijter** (NB) - Spaanse is zoveel als een vreemde die van ver is gekomen -, **Brembèter** (Kem), **Braamschietertje** (Zl) omdat hij snel wegschiet, **Braamschijtje** (Zl), **Bremschijtje** (NB, Zl), **Bremkwijtje** (ONB) omdat hij zich kwijt maakt d.w.z. in het struweel verdwijnt, **Bremkwetje** (Kem), mogelijk 'kwetteraartje', twee hierop lijkende Vlaamse namen **Kwert** en **Wolkwert**, **Bremetoatsj** (Lb) of kwebbelaar in de braamstruiken, **Mosköpke** (ONB) naar het komvormige nest met mos bekleed, **Hagemosk** (Fr) = 'heggemus', **Hagerobyntsje** (Fr), **Haechrobijntsje** (Fr) vanwege de lichtroze borstkleur, **Walfinkje** en **Hegge-kruperken** (Ach).

De Grasmus komt in uiteenlopende terreinen voor, ook in de struiken op heidevelden als **Heëdeknippertien** (Ste) of 'heideknappertje'. Knippen betekende vroeger een middagdutje doen. Misschien gaat het hier echter om het knerpende geluid.

Op verwisseling met de Graspieper lijkt **Koewachtertje** (OZV), welke naam is beschreven bij de Gele en Witte Kwikstaart. Op de akker of het bouwland wordt hij **Fienn Engvrat** (Ens) = 'klein enk-vretertje' genoemd (de enk of es bij een dorp). Z'n naam **Erwtenpikkertje** zou met die laatste naam verband kunnen houden. Zijn snavel is echter niet op het verwerken van erwten berekend, wel op bessen en dergelijke, die hij in de zomer niet versmaadt en waarnaar hij **Kersenpikkertje** (Gr) heet.

Greske (ONB) of **Griske** (ONB) zijn namen voor het mannetje vanwege zijn grijze kop en schouders. **Bruine Grasmus** lijkt eerder op het vrouwtje van toepassing, gezien haar rugkleur.

Een vrij recente naam is **Witkeeltje** (uit het Engels), aldus naar een duidelijk kenmerk van de vogel wanneer hij zit te zingen. Ook de namen **Strotch** (Lb) en **Strötsch** (Lb) ofwel 'strotje' passen hierbij, mede vanwege zijn enigszins krassend liedje. Dat leidde ook tot **Schreeuwbekje** (Kat), terwijl **Grustukr** (Rij) en **Tukker** (Ach) op een 'tikkend' geluid wijst. De naam **Graggel** (ONB) betekent misschien 'krasser' waarbij wij zijn uitgegaan van het thans verouderde Franse grage = râpe = rasp. Anderen vinden hem een 'babbelaartje' en noemen hem **Toatsj** (Lb), **Döbbeltäöt** (Wee) en **Dubbele Töt** (Lb). (De iets kleinere Braamsluiper is de Enkele Töt.) **Preutelkouse** (Vla) en **Treite** (Vla), dat is 'praatzieke vrouw', dikken het nog wat aan.

Dat de zang van de Grasmus wordt gewaardeerd blijkt uit de namen **Feale Hofsjonger** (Fr) = 'vale tuinzanger', **Grauwzinger(tje)**, **Meizinger**, **Meizanger** en **Tuinfluitier**. Nu laat hij zich weinig in parken en tuinen zien, maar hij vertoont wel veel uiterlijke overeenkomst met de Braamsluiper en de Tuinfluitier, waardoor men ze vaak dezelfde volksnamen heeft gegeven.

GRASZANGER - *Cisticola juncidis*

Duits	:	Cistensänger
Engels	:	Fan-tailed Warbler
Frans	:	Cisticole des joncs
Fries	:	Waaiersturtreidsjonger

Betekenis wetenschappelijke naam: mandbewoner in de biezen. Het zou hier gaan op Lat. cista = mandje; niet om cisti = zonneroosjes, want hiermee heeft de vogel geen enkele binding.

In ons land is deze soort een dwaalgast, die hier pas voor het eerst in 1972 werd waargenomen. Zijn leefgebieden liggen in het zuiden van Europa.

Tot voor kort werd als Nederlandse naam **Waaierstaartrietzanger** vermeld omdat de staart waaivormig rond eindigt. Ook de Engelse naam doelt hierop..

Hij staat ook te boek als **Gerssjonger** (Fr), **Grasrietzanger** en **Gewone Graszanger**, waarvan de eerste misschien de Friese naam wordt.

GROTE KAREKIET - *Acrocephalus arundinaceus*

Duits	:	Drosselrohrsänger
Engels	:	Great Reed Warbler
Frans	:	Rousserole turdoïde
Fries	:	Reidlyster

Betekenis wetenschappelijke naam: in het riet levende spitskoppige.

Door zijn geluid is de Grote Karekiet een herkenbare vogel in het rietmoeras. Kenmerkend is het luid en krakerig voorgedragen liedje waarin hij ondermeer zijn naam roept; “Karrekarekiet, mijn nestje zit in ‘t riet.....” zong de jeugd vroeger.

Aanvankelijk was z'n naam kortweg **Karekiet** en pas later, ter onderscheiding van de Kleine Karekiet, is het naamdeel ‘grote’ er aan toegevoegd. Hij is niet alleen onze grootste karekiet, maar ook aanzienlijk robuuster dan andere rietzangers en z'n geluid is hard. Dit blijkt zowel uit ‘lyster’ in de Friese naam, ‘Drossel’ in de Duitse en ‘turdoïde’ in de Franse naam, als uit de namen **Rietlijster**, **Grote Rietzanger**, **Dubbele Kar(r)akiet** (Ree) en **Dubbele Rietmus** (ONB).

Omtrent de betekenis van het element ‘mus’ in de laatste naam en in de streeknamen **Rietmusse** (ZVI), **Reidmosk** en **Raitmus** (Gr) vonden wij twee verschillende opvattingen. Terwijl de ene zienswijze de overeenkomst in kleur en tekening in het verenkleed van de Grote Karekiet en de Huismus benadrukt, legt de andere opvatting het accent op de gelijkenis van hun eieren.

KLEINE KAREKIET - *Acrocephalus scirpaceus*

Duits	:	Teichrohrsänger
Engels	:	Reed Warbler
Frans	:	Rousserolle effarvatte
Fries	:	Karrekyt

Betekenis wetenschappelijke naam: spitskoppige die in het biesveld leeft.

'Karekiet' is als klanknabootsing gevormd. Maar het geluid is duidelijk anders dan dat van de Grote Karekiet.

Ook de Kleine Karekiet nestelt in rietland en z'n andere namen haken in op deze biotoop en op het formaat ten opzichte van de 'grote': **Enkele Karrakiet**, **Enkele Rietmus** (ONB), **Karrakietje**, **Kleine Rietzanger** - omdat z'n geluid veel op dat van Rietzanger lijkt -, **Raitvink** (Gr), **Reetmös** (Lb), **Rietfluit**, **Rietpie-per(tje)** (Sco, ZBW) - welke benaming ook wel voor andere rietzangers wordt gebuikt -, **Rietmosse** (ZBW), **Rietmus** (NB, OZV) en **Rietvink(je)**. Zie omtrent 'mus' bij de Grote Karekiet.

De volksnaam **Heggeteut** (Twe) doelt op z'n liedje, dat vanuit de dichte vegetatie klinkt. Een Belgische naam is **Kempenaarke**.

Misschien waren 'Haarksteder raitvinken' (Gr) vreemde vogels. In ieder geval kon degene die vroeger in een veenachtige, armoedige streek woonde een dergelijk scheldwoord verwachten.

KREKELZANGER - *Locustella fluviatilis*

Duits	:	Schlagschwirl
Engels	:	River Warbler
Frans	:	Locustelle fluviatile
Fries	:	Wekkerke

Betekenis wetenschappelijke naam: sprinkhaantje dat bij de rivier leeft.

Het snerpende geluid van deze soort doet aan dat van een aflopend wekkertje denken (zo ook de Sprinkhaanzanger). De zang lijkt ook op die van een cicade, wat in het spraakgebruik hier 'krekel' is geworden.

In Nederland is hij dwaalgast en kreeg als boeknamen **Grote Krekelzanger**, **Rivier(-riet)zanger** en **Riviersnor**. De twee laatste heeft hij te danken aan z'n territorium, dat vaak gelegen is nabij rivieren en zoetwaterplassen met berken, wilgen en lage ondergroei. In dergelijke broedgebieden leeft de soort in Oost-Europa.

ORPHEUSSPOTVOGEL - *Hippolais polyglotta*

Duits	:	Orpheusspötter
Engels	:	Melodious Warbler
Frans	:	Hypolaïs polyglotte
Fries	:	Orpheus Giele Hófsjonger (onder voorbehoud)

Betekenis wetenschappelijke naam: Hippolais: zie bij Spotvogel; polyglotta = veelzijdige zanger.

Is genoemd naar de beroemdste zanger uit de Griekse oudheid.

Vanuit de broedgebieden in o.a. Zuid-Frankrijk komt deze soort als zomergast af en toe naar onze streken (eerste waarneming 1979). Hij vertoont zoveel gelijkenis met de Spotvogel dat hij van deze hoofdzakelijk door z'n muzikale zang is te onderscheiden. Zijn vleugellengte is iets korter, vandaar de naam **Kortvleugelspotvogel**.

PALLAS' BOSZANGER - *Phylloscopus proregulus*

Duits	:	Goldhähnchen-Laubsänger
Engels	:	Pallas' Leaf Warbler
Frans	:	Pouillot de Pallas
Fries	:	Pallas' Bosksjonger

Betekenis wetenschappelijke naam: de bladeren afzoekende vogel, optredend als koninkje.

Hij dankt zijn naam aan P.S. Pallas (1741-1811), een Duitse natuuronderzoeker, die talrijke publicaties op zijn naam heeft staan en studiereizen door verschillende Russische republieken maakte.

Een andere naam is **Grauwstuitzanger**. De soort heeft n.l. een witte stuitvlek en verschilt vooral hierdoor van het Goudhaantje.

Het is een minuscuul vogeltje van 9 cm, dat thuishoort in Azië. Eerste waarneming in Nederland: 1963.

RIETZANGER - *Acrocephalus schoenobaenus*

Duits	:	Schilfrohrsänger
Engels	:	Sedge Warbler
Frans	:	Phragmite des joncs
Fries	:	Reidsjonger

Betekenis wetenschappelijke naam: spitskoppige beklimmer van biezen en russen.

Naast het afwisselende, haastig krassende eigen liedje met zachte melodieuze fragmenten, imiteert deze zanger soms de zang van andere vogels. Erg toepasselijk

is daarom de Limburgse bijnaam **Allerleizanger** (ZLb). Het enigszins ‘ratelende’ geluid gaf aanleiding tot de streeknamen **Trimtram** (Rdm) en **Trintrapje** (Rdm) = ‘herrieschopper’.

Evenals de algemene en Friese benaming leggen verschillende volksnamen de nadruk op de moerassige leefomgeving en zang van de Rietzanger. Naast het Vlaamse **Moerasrietzanger** zijn dat namen als **Rietvinkje** (Gr), **Rietmus** (NB) en **Biesnachtegaal**. In de meeste van die namen wordt het vogeltje met andere soorten vergeleken; soms in verband met uiterlijke overeenkomsten, een andere keer vanwege vergelijkbare zang.

SNOR - *Locustella luscinioides*

Duits	:	Rohrschwirl
Engels	:	Savi's Warbler
Frans	:	Locustelle lusciniotide
Fries	:	Snilekrûper

Betekenis wetenschappelijke naam: op nachtegaal gelijkend sprinkhaantje.

Hoewel de Snor ogenschijnlijk veel weg heeft van een Kleine Karekiet, is het verschil met deze soort goed vast te stellen aan de hand van z'n geluid, een langgerekte lage triller; door sommigen vergeleken met het snorrende geluid van een wekkertje of spinnewiel.

Vroeger werd deze rietbewoner **Nachtegalrietzanger** genoemd, een naam die vermoedelijk aan de Latijnse naam is ontleend en betrekking heeft op de nachtegaalachtige roodbruine kleur van de rug. De huidige naam is afkomstig uit de omgeving van Rotterdam waar de Snor in de 19de eeuw voor het eerst in het riet van de Kralingse Plassen werd waargenomen; zo is deze van oorsprong plaatselijke naam ‘gepromoveerd’ tot algemene benaming van de soort. Een andere naam is **Donkere Rietzanger**.

In de Friese naam worden met het element ‘snile’ de lintvormige bladeren van waterplanten (zoals lisdodde) aangeduid, een duidelijke verwijzing naar het in moerassige rietvelden liggende broedgebied. De Engelse naam is een eerbewijs aan de Italiaanse natuuronderzoeker dr. Paolo Savi (1798-1871).

SPERWERGRASMUS - *Sylvia nisoria*

Duits	:	Sperbergrasmücke
Engels	:	Barred Warbler
Frans	:	Fuvette épervière
Frie	:	Streepte Hófsjonger

Betekenis wetenschappelijke naam: sperwerachtige bosvogel.

De Sperwergrasmus is in onze streken een sporadisch voorkomende doortrekker, met name in de nazomer. De lichtgebogen donkere dwarsstreepjes op de witachtige

onderzijde - het meest opvallend bij het mannetje - geven de vogel een enigszins sperwerchtig voorkomen. In het verleden was zijn naam **Gestreepte Grasmus**. Evenals de Braamsluiper woont hij bij voorkeur in doornig struikgewas waar hij behendig doorheen glipt. De betekenis van de Friese naam is 'gestreepte Tuinfluiter'. De zang lijkt n.l. op die van de Tuinfluiter.

SPOTVOGEL - *Hippolais icterina*

Duits : Gelbspötter
Engels : Icterine Warbler
Frans : Hypolaïs ictérine
Fries : **Giele Hófsjonger**

Betekenis wetenschappelijke naam: Hippolais (eigenlijk Hypolais) vogel die op de buit zit, d.w.z. koekoekseieren uitbroedt; icterina = geelachtig.

Men duidde de spotvogelsoorten eertijds aan als Spotters.

Door het geluid van andere vogels te imiteren is het alsof de Spotvogel de spot met hen drijft. Vandaar dat hij naast **Spotfeugeltsje** (SFr) en **Spotlijster** ook namen kreeg waarin die grappenmakerij en veelzijdigheid is verwoord, zoals **Oelenspegel** (Ach), naar Tijn Uilenspiegel, **Papagootje** (ONB), **Slijper** ofwel een 'geslepen', een slimmerd, **Spiteku** (ZH), waarin het Middelnederlandse spiten = honen of smaden is verwerkt, **Taalmannetje**, dat is tolk, **Zangmeester**, **Zevenzanger** (Vla) en **Allerleisängerke** (Lb), waarmee in Duitsland Lischenallerlei vergelijkbaar is. Hij is verder een **Pröoterke** (NB) of **Prartertje** (Mei), alsmede een **Juudek** (ONB) of 'uurtikker', een ook voor andere soorten geldende naam, die op een tikkend of snorrend geluid wijst.

In de ene streek heet hij **Taktwienke** (Ens) - misschien gewoon 'takkenvink' - in de andere **Tekteguût** (Wee). Een guit was in oudere betekenis ook spotter.

Zijn karakteristieke geluid werd omgezet in de namen **Kuleku** (NB), **Kakelootje** (NB), **Kakkeluut** (Vla), **Kakkeduut** (Vla), **Kwakkeletontje** (ONB), **Stikkedoetje** (ZHw) en **Stakkerduut** (Ach). Maar **Kuleke(r)** (NB) is waarschijnlijk een ander woord voor 'kuilder', de maker van een ondiepe nestkom.

De naam **Philip** (Lb, ONB) zou op de opgewonden zang van het mannetje tijdens de balts kunnen doelen, indien deze is ontleend aan 'een philippica', een heftige strafrede. Het zou o.i. echter ook het bargoense woord voor een gouden tientje kunnen zijn (ontleend aan de Philippus daalder, een gouden ducaat), als aanduiding van de gele kleuren van de Spotvogel.

Een **Bônmenneke** (ONB) is een 'boonmannetje', hetgeen wil zeggen dat hij niet goed bij z'n hoofd is. Alle dwaasheid werd in oude gezegdes met bloeiende bonen in verband gebracht, die - vond men - een het verstand bedwelmende geur verspreiden.

Bônzetterke (ONB) is een bonenzaaier. Misschien zong de vogel in de zaaitijd (zie ook Grauwe Vliegenvanger).

Vogelvangsters zagen dat de Spotvogel in de maand mei terug is van de trek en noemden

hem **Meivogeltje** (ZH). Na de broedperiode kunnen we van hem als **Zomerzanger** en **Basterdnagtegaal** (Tex) genieten.

Berkenbastje (NB) betekent dat de vogel het nest aan de buitenkant met flarden berkenbast bekleedt. Ook **Weverke** (Vla) en **Papierflûgelsje** (FR) hebben op het nest betrekking. Dat ziet er keurig 'geweven' uit in de vorm van een nap. Er zitten soms papiersnippers in verwerkt.

Apart klinkende namen zijn **Spaanse Kijt** (Lb) en **Kijt** (Lb). Misschien doelt 'Spaanse' op de vermeende herkomst van de vogel uit Zuid-Europa. 'Kijt' - indien ontleend aan het Duitse keitche - zou takje, spruitje of zaadkorrel betekenen. De achtergrond is ons niet bekend.

Met **Tuinzanger**, **Hofsinger** (Ame), **Hegesjonger** (Sch), **Greate Giele Hôfsjonger** (Fr) - naast de algemene Friese naam - en **Grote Gele Hofzanger** wordt op zijn aanwezigheid in parkachtig landschap en struikrijke tuinen gedoeld, alsmede op z'n opvallende gele onderzijde. Andere kleurnamen zijn **Geelborstje**, **Geelbuikje**, **Citroentje** en **Wilde Kanarie** (Ter, Tex).

In de boomgaarden is hij een **Kersendief**. Z'n naam **Wijntapper** kan zijn ontstaan door vergelijking met een van de tapuiten.

Het bovenvermelde icterina is verwant aan het Griekse ikteros (= geelzucht). Hierdoor heeft de Spotvogel vanouds de reputatie dat hij de mens van geelzucht kan genezen. Daarvoor zou men slechts naar de vogel behoeven te kijken.

SPRINKHAANZANGER - *Locustella naevia*

Duits	:	Feldschwirl
Engels	:	Grasshopper Warbler
Frans	:	Locustelle tacheté
Fries	:	Reidimerke

Betekenis wetenschappelijke naam: sprinkhaantje met moedervlekken; naar de bruinzwarte vlekjes in het verenkleed.

De roep van de vogel, waarvan als Nederlandse naam veelal nog **Sprinkhaanrietzanger** wordt vermeld, is een lang aangehouden triller, die klinkt als het tjirpende geluid van de grote groene sprinkhaan. Dit geluid bepaalde, samen met de biotoop - voor zover die het rietmoeras betreft - de naam van de soort. Omdat hij ook broedt in met dicht struweel begroeide duinen en heidevelden wordt hij soms **Duinsnor** en **Heidezanger** genoemd.

De meeste van de volksnamen zijn echter verbonden met het opmerkelijke geluid van deze zanger. Zo spreekt men van **Sprinkhaan-karekiet**, **Krekelrietzanger** (Vla), **Krekelzanger**, **Moltsje** of **Moelentsje** (Ter) = molentje, **Wekkertje** en **Scharesliiep** of **Scharenslijp**. De betekenis van de Friese naam is 'rietkrekel'.

De zeer verborgen levende Sprinkhaanzanger is een echte 'bodenvogel' die onder de beschutting van planten en struiken op zoek gaat naar insecten. Toepasselijke namen zijn derhalve **Gersjonger** (Fr) = 'graszanger', **Gershipper** (Fr) = 'grashuppeler' - de

Friese naam voor veldkrekel - en **Stapel** (Haa). De laatste naam is verwant aan ‘met grote stappen gaan’; in dit geval een springerige manier van voortbewegen.

TJIFTJAF - *Phylloscopus collybita*

Duits : Zilpzalp
Engels : Chiffchaff
Frans : Pouillot véloce
Fries : **Tsjiftsjaf**

Betekenis wetenschappelijke naam: bladspeurder-geldwisselaar. Met geldwisselaar wordt de metaalachtig klinkende roep, gelijk de klank bij het tellen van zilveren munten, benadrukt.

Dikwijls is reeds in maart de kenmerkende roep van de Tjiftjaf - de eerste van z'n winterverblijfplaats terugkerende zanger - in het land te horen; hij wordt om die reden ook wel **Lentezanger** en **Meizangertje** genoemd. Evenals de meeste buitenlandse namen is de Nederlandse naam een onomatopoe. Zijn maatvaste, enigszins metaalachtige tweetonige zang leidde tot meer aardige, eveneens klanknabootsende namen als **Maatslagertje** (NB), **Tuutjentwee** (NB), **Taalmannetje**, **Tjiftjif** (Lb), **Tierentjintje** of **Tierntaaintje** (Gr), **Zagevijlertje**, **Zageslijper** (Lb), **Schare-sliep**, **Kapelmeesterke** (Lb) en **Trimtrampje** (Rdm). Die laatste is eigenlijk een vriendelijk bedoelde scheldnaam en betekent zoveel als herrieschopper.

Over de broedplaats van de Tjiftjaf, een van een zijopening voorzien en met gras en mos overdekt nestje, dat enigszins lijkt op een ouderwets bakoventje, vertellen ons de namen **Overdekker(tje)** (Lb), **Ovenmenneke** (Lb) **Ovenmakerke** (Vla) en **Ovenmetserke** (Vla). In verband met zijn geringe afmetingen - hij is niet veel groter dan een flinke duim - noemt men hem plaatselijk in Friesland **Doemke**, **Duumke**, **Tomke** en **Tûmke**, of wel ‘duimpje’.

De naam **Bruine Boszanger** past uitstekend bij de onopvallende, bruinachtige bovenzijde van de Tjiftjaf.

Kersendiefje en **(Klein) Vinkenbijtertje** (Haa) ten slotte, lijken vooral door speelse gedachten te zijn ingegeven.

De vroegere Spaanse ondersoort wordt inmiddels als soort- Iberische Tjiftjaf-aangemerkt.

TUINFLUITER - *Sylvia borin*

Duits	:	Gartengrasmücke
Engels	:	Garden Warbler
Frans	:	Fauvette des jardins
Fries	:	Hôfsjonger

Betekenis wetenschappelijke naam: 'borin' bosvogel. De etymologie van 'borin' - een oorspronkelijk uit Genua afkomstige naam voor de Baardgrasmus - is ons niet bekend.

De Tuinfluiter nestelt bij voorkeur in de onderbegroeiing van parken, grote tuinen met dichte bosschages. Zijn leefomgeving en klankvolle merelachtige zang zien we vastgelegd in z'n toepasselijke benaming. Ook verschillende gewestelijke namen verwijzen naar zijn zang en biotoop, zoals **Tuinzanger**, **Túnsjonger** (Fr), **Tuingrasmus**, **Fluiter**, **Hofzanger**, **Hofsinger** (SFr), **Fluitende Boszanger**, **Grote Hofzanger** (Gr), **Groate Hofsanger** (SFr), **Hoeffluiter** (Wee) en **Túnmosk** (Ter). Enkele namen benadrukken bovendien het bruingrijze verenkleed, n.l. **Grote Grije Hofzanger**, **Feale Hôfsjonger** (Fr) en **Grauwe Grasmus**. Het element 'hôf' (= tuin, boomgaard) wordt soms ook als 'hof' geschreven.

De naam **Vaandrager** duidt wellicht op de mooie zang, zoals ook een vaandeldrager het symbool aan de kop van de groep mag meedragen.

In Limburg kent men de Tuinfluiter ook als **Gri(e)ske**.

Grovn Engvrat (Ens) betekent zoiets als 'grauwe op de eng (= bouwland) voedsel zoekende vogel'.

De Tuinfluiter, die bij voorkeur in doornstruiken nestelt, wordt daarom in sommige streken **Braambijter** en **Bremkwet** (Kem) genoemd.

Opvallend is de aanduiding 'Spaanse' in de namen **Spaanse Braambijter** (Kem), **Spaanse Kwert** (Vla), **Spaanse Hagerutte** (Vla) en **Spaanse Grassak** (Mei). Waarschijnlijk hebben deze namen betrekking op uit het zuiden komende tuinfluiters tijdens de trek. Het vermelde 'kwert' duidt op de zang (vgl. kwetteren). Zie omtrent Grassak bij de Grasmus.

Eveneens van zuidelijke oorsprong is **Vijgensnip**; een naam voor een vogelsoort die insecten vangt op de rijpe vruchten van de vijgenboom. Het is niet geheel duidelijk of met deze vogel oorspronkelijk de Tuinfluiter werd bedoeld. Een enkele keer vinden we hem in een kersenboom waar hij zich te goed doet aan rijpe kersen; de naam **Kersenpikkertje** (Haa) brengt dit in herinnering.

Een oude Texelse naam is **Roggebieter**. Volgens J. Drijver (Texel het vogeleiland) heeft de naam betrekking op de eieren van de Tuinfluiter; ons is onbekend waarom.

Ten slotte nog een Vlaamse naam: **Braddelkets**; het element 'kets' is een klankna-bootsing van de roep.

VUURGOUDHAANTJE - *Regulus ignicapillus*

Duits	:	Sommergoldhähnchen
Engels	:	Firecrest
Frans	:	Roitelet à triple bandeau
Fries	:	Fjoertúfke

Betekenis wetenschappelijke naam: koninkje met vuurkleurige kopveren.

Het Vuurgoudhaantje, nauwelijks te onderscheiden van het Goudhaantje, draagt evenals deze de namen **Goudtoefke** en **Goudtúfke** (Fr) ('goudkuijfe'). De betekenis van de algemene Friese naam is 'vuurkuijfe'. Vermoedelijk worden meer dan eens ook andere volksnamen van het Goudhaantje gebruikt om er het Vuurgoudhaantje mee aan te duiden.

De Franse naam wijst op de extra's t.o.v. het Goudhaantje, n.l. de witte en zwarte streepjes onder de kruin.

WATERRIETZANGER - *Acrocephalus paludicola*

Duits	:	Seggenrohrsänger
Engels	:	Aquatic Warbler
Frans	:	Phragmite aquatique
Fries	:	Bjintjesjonger

Betekenis wetenschappelijke naam: spitskoppige die in open moerassen woont.

Een andere naam voor deze schaarse doortrekker is **Waterzangertje**. Hij leeft in rietvelden met zeggevegetatie.

Bjint is het Friese woord voor pijpestrootje, buntgras.

ZWARTKOP - *Sylvia atricapilla*

Duits	:	Mönchsgrasmücke
Engels	:	Blackcap
Frans	:	Fauvette à tête noire
Fries	:	Nettelkrûper

Betekenis wetenschappelijke naam: bosvogel met zwarte kopveren.

Deze zanger dankt zijn naam aan de glanzend zwarte kruin van het verder grijsbruin getinte mannetje. Het vrouwtje heeft een roodbruine kruin en is verder wat rossiger van kleur dan het mannetje.

Het welluidende liedje van de Zwartkop lijkt veel op dat van de Tuinfluiter. Hij wordt daarom 'nachtgeaal van het noorden' genoemd.

Zang en uiterlijk van het mannetje worden verwoord in **Swaartkopke** (Gr),

Zwartkapje, Zwartkopje, Zwartkop(pige)zanger, Zwartkopgrasmus en Zwartkop-tuinfluiter. Een meer algemene benaming is **Grote Hofzanger**.

De opgewonden snel herhaalde tonen van de alarmroep van de Zwartkop moeten de naamgever van **Smidje** als hamerslagen op het aambeeld van een smid in de oren hebben geklonken. Deze volksnaam heeft dan ook een klanknabootsende betekenis.

Favet(tje) (Zl), **Fuvetje** (DHg) en **Fauvetje** (Lb) zijn afgeleid van de Franse naam (Fauvette) en hebben betrekking op de grijs- tot rossigbruine kleuren van het vogelpaar.

VLIEGENVANGERS - *Muscicapidae*

Deze familienaam is bepaald door het gedrag van de vogels om vanaf een uitkijkpost op insecten te jagen.

BONTE VLIEGENVANGER - *Ficedula hypoleuca*

Duits	:	Trauerschnäpper
Engels	:	Pied Flycatcher
Frans	:	Gobemouche noir
Fries	:	Bûnte Miggesnapper

Betekenis wetenschappelijke naam: vijgenpikker met witte onderzijde. Het is onduidelijk of de vogel hiermee gekarakteriseerd wordt als liefhebber van vijgen, dan wel van insecten die afkomen op de rijpe vruchten.

De aanduiding 'Bonte' of 'Bûnte' verwijst naar het meerkleurige verenkleed van deze insecteneter. Het mannetje heeft een zwarte kop en bovendien, het vrouwtje is op die plaatsen bruingrijs van kleur. De onderzijde van beide is witachtig en hierdoor bedacht men de namen **Geelbuikige Vliegeneter** en **Geelborstje**. Naast de variant **Bûnte Miggefanger** (Fr) leggen de meeste andere namen vooral de nadruk op de donkere kop en rug van het mannetje: **Swartkopmiggefanger** (Fr), **Swartkopmiggesnapper** (Fr), **Zwartkupke** (ONB), de vroegere naam **Zwartkopvliegenvanger**, **Zwartrugvliegenvanger** (ZH), en **Zwarte Vliegenvanger** (Lb, Vla). **Zwartgrauwe Vliegenvanger** was in het verleden de algemene naam voor de hier in de zomer aanwezige vorm van Middeneuropese herkomst, waarbij de kop en rug van het mannetje vaalbruin gekleurd is. De meer contrastrijke zwart-witte vorm is van Noordepese of Britse populaties afkomstig.

Door het zwart-witte patroon van het verenkleed werd de Bonte Vliegenvanger soms vergeleken met een Ekster, hetgeen resulteerde in namen als **Tuinekstertje**, **Tuunekster** (Ach) en **Klein Tuinekstertje** (ZH). Deze namen wijzen tevens op zijn aanwezigheid in tuinen (en parken).

Op Texel heet hij gewoon **Fliegefanger**.

GRAUWE VLEGENVANGER - *Muscicapa striata*

Duits	:	Grauschnäpper
Engels	:	Spotted Flycatcher
Frans	:	Gobemouche gris
Fries	:	Feale Miggesnapper

Betekenis wetenschappelijke naam: gestreepte vliegenvanger.

Het grijsbruin gekleurde vogeltje leeft van vliegende insecten, die hier met de verzamelnaam 'vliegen' worden aangeduid. Verschillende volksnamen verduidelijken dat hij zich ook tegoed doet aan muggen, bijen en spinnen. Bedoelde namen zijn ondermeer **Grijze Vliegensnapper**, **Vlegenvängerke** (Lb), **Vleegsnappert** (Twe), **Miggefanger** (Fr), **Miggebiter** (Fr), **Muggefangerke** (SFr), **Mugnsnepperken** (Twe), **Muggenklapper** en **Muggensnapper** (Gr). Vervolgens noteerden wij **Biestekker** (Zl), **Bieknapper** (Vla), **Spinmeuske** (Lb), **Spinnekop** (NB), **Spinvüggelke** (ONB) en **Spinnejoager** (ONB).

Kenmerkend is dat de Grauwe Vliegenvanger vanaf een hoge uitkijkpost ineens op een voorbijvliegend insect afschiet om vervolgens weer naar dezelfde plaats terug te keren. Dit typerende gedrag komt naar voren in **Levendigheid** (NB), **Plaatmenneke** (Twe), **Plaatvöggelken** (Ach), **Plaatvink(e)** (Gd), **Plaatmees**, **Plaatmus** en **Postjoantien**. De laatste naam betekent zoveel als 'Jantje op z'n post' (vgl. de Engelse volksnaam Post Bird). Het element plaat in genoemde namen kan in enkele gevallen duiden op de 'plaat' onder het dak waar het vogeltje nogal eens nestelt.

Het Brabantse **Bonenzetter** duidt op een hoge zitplaats op een bonestaak. **Wandlepelke** (Rij) heet hij vermoedelijk vanwege zijn kaarsrechte zit.

Dat het vogeltje zich ook een enkele keer aan bessen te goed doet maken de namen **Aalbessendief** (ZH), **Bessendief** en **Kersenpikkertje** (Haa) duidelijk.

Wijnpiepertje, **Wienpieperke** (Ach), **Wientaparken** (Rij) en **Wientapperke** (Rij) houden verband met het nestelen in de wijnstok. Deze namen zijn waarschijnlijk uit Duitsland afkomstig. Namen als **Garendiefe** (NB) en **Wevertje** (NB) verwijzen naar het nest, dat in elkaar gevlochten wordt met draadjes, haar, veertjes en delen van planten. Soms bouwt de Grauwe Vliegenvanger zijn nest tegen een muur in het latwerk voor een klimop of op een balk boven de schuurdeur; men noemt hem dan **Latnutkker** (Twe) en **Lattentukker** (Ach). Het element 'tukker' komt mogelijk van zijn als "tsie-tuk-tuk" klinkende alarmroep. Zijn zang, niet meer dan wat scherp piepende geluidjes, klinkt door in de namen **Pieperke** (Lb), **Piepvöggelke** (Lon) en **Tonenzettertje**.

De volksnamen **Scherpbekkie** (ZHW), **Scherrebek** (Zl), **Gloeper** (Twe), **Fenienfreter** (ZVI), **Fernienfretertje** (Zl), **Fenienschiertertje** (Zl) en **Fenienstekkertje** (ZVI) wijzen op het puntig snaveltje waarmee hij fenien ofwel insecten pakt.

Enkele in Vlaanderen gangbare namen zijn **Biezestekker**, **Leempikker** en **Lemerik**.

KLEINE VLIEGENVANGER - *Ficedula parva*

- Duits : Zwergsnäpper
Engels : Red-breasted Flycatcher
Frans : Gobemouche nain
Fries : **Lytse Miggesnapper**

Betekenis wetenschappelijke naam: kleine vijgenpikker.

Dit is de kleinste vliegenvanger in Europa (112 cm), die gezien zijn formaat ook de naam **Dwergvliegenvanger** kreeg.

Hij is ook **Roodborstvliegenvanger** genoemd vanwege de gelijkenis met de Roodborst, want het mannetje heeft een oranje keel.

De soort trekt in voor- en najaar door ons land. Er zijn hier de laatste jaren ook enkele broedgevallen gemeld.

WITHALSVLIEGENVANGER - *Ficedula albicollis*

- Duits : Halsbandschnäpper
Engels : Collared Flycatcher
Frans : Gobemouche à collier
Fries : **Halsbânmiggesnapper**

Betekenis wetenschappelijke naam: vijgenpikker met witte hals.

Deze soort lijkt veel op de Bonte Vliegenvanger, maar het mannetje verschilt ervan door zijn witte halsband.

Vroegere Nederlandse namen zijn **Withalzige Vliegenvanger** en **Witgehalsde Vliegenvanger**. Net als de 'Bonte' wordt hij **Klein Tuinekstertje** en **Zwartrug-Vliegenvanger** (ZH) genoemd. Andere voor zichzelf sprekende namen van deze dwaalgast zijn **Zwartbonte Vliegenvanger** (Wou), **Zwartborstje** (Wou) en **Gekraagde Vliegenvanger**. Een Vlaamse naam is **Halsbandvliegenvanger**.

De oostelijke ondersoort, *F.a. semitorquata*, heet **Balkan-Vliegenvanger**. Deze draagt geen witte halsband en wordt door sommigen als een aparte soort beschouwd.

TIMALIA'S - Timaliidae

BAARDMAN - *Panurus biarmicus*

Duits	:	Bartmeise
Engels	:	Bearded Reedling (Tit)
Frans	:	Panure à moustaches
Fries	:	Burdnantsje

Betekenis wetenschappelijke naam: dubbel opgetuigde staartvogel.

Het lange tijd zo genoemde Baardmannetje, ook bekend als **Baardmees**, werd vroeger ingedeeld bij de mezenfamilie. Met zijn lange staart heeft hij wel wat weg van een Staartmees. Een duidelijk ander kenmerk is de 'knevel' van het mannetje die gevormd wordt door twee zwarte baardstrepen. Hieraan dankt de soort zijn naam. De Friese naam wordt soms als **Birdnantsje** of **Beardnantsje** geschreven.

Uitgestrekte rietvelden en moerassige streken bepalen de biotoop van deze soort, die daarom **Rietmees** en **Rietpapegaaitje** (Kam, Mei) wordt genoemd. 'Papegaaitje' houdt zowel verband met de verwantschap van de soort met de onderfamilie Papegaai-snaveltimalia's of Diksnavelmezen als met het bekoorlijke uiterlijk en de acrobatische capriolen die het Baardmannetje in het riet maakt. Deze soort heeft echter een dunne snavel en mede op die grond is hij wel gerekend tot de z.g. Meesvliegenvangers.

Opmerkelijk is dat het mannetje bij koud weer het wijfje soms beschut met zijn vleugels. Dit verschijnsel werd vroeger ook waargenomen als de soort in een kooitje werd gehouden. Ze lijken zo samen één bolletje veren. Wellicht is hieruit de naam **Dekvogeltje** of **Dekfûgeltsje** (Fr) ontstaan.

STAARTMEZEN - Aegithalidae

STAARTMEES - *Aegithalos caudatus*

Duits	:	Schwanzmeise
Engels	:	Long-tailed Tit
Frans	:	Mésange à longue queue
Fries	:	Langsturtmies

Betekenis wetenschappelijke naam: staartmees.

Het bolvormige, zwart, wit en roze gekleurde vogeltje heeft een opvallend lange staart waaraan het zijn naam dankt. In de omgeving van Haarlem noemt men hem om die reden **Pijlstaartje** en in Friesland ook **Langstirtmies**, **Langstirtje** of **Langsturtdidy't**. 'Didy't' is een door klanknabootsing gevormd woord. Op andere plaatsen heet hij **Startje** (ONB), **Statmeze** (Ach), **(Zwart) Gevlekte Staartmees**, **Langstaartje** (Haa),

Langstaartmees en **Hangstèrtje** (NB). De volksnaam **Dansekstertje** brengt niet alleen de lange zwart-witte staart tot uitdrukking, maar tevens het speelse gedrag van deze meesjes in boom en struik, waar ze vaak als acrobaten ondersteboven aan de takken hangen.

De Westeuropese ondersoort is herkenbaar aan de witte kop met een zwarte wenkbrauwstreep. Deze vorm wordt wel aangeduid met de namen **Ossenkopje**, **Ossenkneu** en met het Vlaamse **Ossenbolleke**.

De Noordelijke vorm, de **Witkopstaartmees**, die ons land in de winter bezoekt, heeft een geheel wit kopje en wordt daarom plaatselijk **Ijsbeertje**, **Doodshoofdje** (Haa) - ogen en mond zijn zwart - en **Iesbeer** (Gr) genoemd.

Omdat het vogeltje zo klein en snel is, wordt het met een muisje vergeleken in de naam **Moessien** (Gr).

De staartmezen bouwen van korstmossen een ingenieus ovaal koepelvormig nest met een klein vlieggat iets onder de bovenkant. Naar de vorm van het nest noemt men hem **Potdekseltje**.

Het wat krijgshaftige **Soldaatje** zal vermoedelijk verband houden met het temperamentvolle gedrag van de vogels waarbij de lange staart aan een geweer doet denken.

Evenals sommige mezen wordt de Staartmees ten onrechte **Biemeenze** (Twe) genoemd. Deze naam past echter, evenals het olijke **Korstje Kaas**, veel meer bij het gedrag respectievelijk het uiterlijk van de Koolmees.

MEZEN - Paridae

De aan mees verwante Oudhoogduitse naam meisa zou met 'iel' samenhangen, in welk geval de familienaam als 'klein van stuk' is te omschrijven.

Paridae is gevormd uit de Latijnse vogelnaam parus, voordien parrus. De etymologie daarvan is onzeker.

GLANSKOP - *Parus palustris*

Duits : Sumpfmeise
Engels : Marsh Tit
Frans : Mésange nonnette
Fries : **Swartkopmies**

Betekenis wetenschappelijke naam: 'Parus' van het moeras.

Met z'n glanzend zwarte kop onderscheidt de Glanskop zich van de Matkop. Toch is dit verschil in het veld moeilijk waar te nemen. Meer kenmerkend is de 'klepperende' zang van de Glanskop. Eertijds werden beide 'zwartkoppen' als één soort beschouwd en als zodanig **Zwartkopmees** genoemd, een naam die zich in het Fries handhaaft.

Het zal niet verbazen dat beide soorten met overeenkomstige namen bedacht werden. Gelden de namen **Glanskopmees** en **Glanskoppige Zwartkopmees** nog expliciet voor

de Glanskop, **Zwartkoppige Mees** en **Swaartkopke** (Gr) zijn minder nadrukkelijk met deze soort verbonden.

De rugveren zijn grijsbruin van kleur, hetgeen tot uitdrukking komt in **Bruine Moerasmees** en **Graauwe Moerasmees** (Gr). Bij deze namen is echter, evenals bij **Moerasmees**, **Poelmees**, **Rietmees** en **Reidmies(ke)**, uitgegaan van z'n biotoop in ondermeer Duitsland, waar de 'Sumpfmeise' zijn voedsel zoekt langs waterkant en in vochtige bossen. In ons land houdt de Glanskop zich bij voorkeur op in hoogopgaand gemengd bos.

De naam **Korenmees** heeft naar onze mening niet van doen met zijn fourageergebied, maar hangt vermoedelijk samen met zijn karakteristieke liedje, waarbij 'koren' is afgeleid van het Middelnederlandse *coren*, dat hier babbelen betekent.

Bijmees (zie Koolmees), **Korstjekaas** (zie Koolmees) en **Ossekopje** (zie Staartmees) zijn min of meer algemene mezenamen die onze inziens meer van toepassing zijn op de tussen haakjes genoemde mezensoorten.

KOOLMEES - *Parus major*

Duits	:	Kohlmeise
Engels	:	Great Tit
Frans	:	Mésange charbonnière
Fries	:	Blokfink

Betekenis wetenschappelijke naam: grotere 'Parus'.

De Koolmees is een van de meest algemene vogelsoorten in ons land. Zijn kleurrijke verenkleed, het winterse bezoek aan onze tuinen en niet in de laatste plaats de gevarieerde zang, maken hem tot een alom bekende vogel.

De etymologie van 'mees' is niet geheel zeker. Het element 'kool' houdt verband met de kleur van kop en hals; deze hebben de blauwzwarte tint van steenkool. Vergelijkbaar zijn de namen **Brandmees**, **Swartkopke** (Fr), **Koalmieske** (Fr), **Kapmies** (Fr), **Koelder** (ONB) en **Swartkopke-didyt** (Fr). In deze laatste naam is het element 'didyt' klanknabootsend gevormd. Voorts komt de 'kaas'geel gekleurde onderzijde naar voren in **Gielboarske** (Fr), **Kaasmees** (Lb), **Keasmees** (Lb), **Kezemees** (Vla) en in **Kjêsmus(se)** (ZVI). Opvallend zijn ook de witte wangen; verwoord in **Stiselkop(ke)** (ZwF) = 'stijfselkopje' en **Ossenbolleke** (Vla).

Het forse formaat - het is onze grootste mees - wordt benadrukt in **Grote Mees**, **Dubbele Mees** (Maa, NB) en **Dubbele Plakker**. Laatstgenoemde naam kan, evenals **Plakker** (Haa) en **Gevlekte Plakker**, duiden op de welhaast acrobatische wijze waarop de vogel zich, ondersteboven hangend aan een tak of opgehangen zaadbol, vastkleeft. Een andere opvatting is dat 'plakker' werd afgeleid van 'plakkaard' = 'de gevlekte', dit vanwege het opmerkelijk geel, wit en zwart gekleurde patroon van z'n verenkleed. De laatste naam is dan eigenlijk een pleonasme.

Blokmees (Vla) lijkt afkomstig te zijn van het Vlaamse 'blokken', een woord dat ondermeer plakken en kleven betekent. Dit is overigens in tegenstelling tot de

betekenis van de vrijwel identieke Friese naam, waarin de blokvormige tekening van de kop tot uitdrukking wordt gebracht.

Het Groningse **Spekmaiske** hangt samen met het spekswoerd dat men vooral vroeger 's winters buiten ophing en waarmee de Koolmees zijn vetreserve aanvulde.

Dikwijls wordt hij ook kortweg **Mees** genoemd.

Zijn naam **Smidje** geeft de vinnige bewegingen van het kopje weer, als hij met zijn scherpe snavel inhakt op zaden. Het is alsof een smid hamert op z'n aambeeld. Bovendien zullen de heldere tonen van de Koolmees die soms lijken op de geluiden die in een smidse worden voortgebracht, de naam mede hebben beïnvloed. Naar zijn zang kreeg hij de naam **Vinkmees**, alsmede de schertsnamen **Fietspomp**, **Schare-sliep**, **Spindikke** en **Schiet-in't-vuur** (Ach, Lb, Riv).

In de winter is de Koolmees weleens te vinden in de buurt van bijenschuren waar hij aast op dode bijen die door werkbijen buiten de korf worden gebracht. Om levende bijen te lokken tikt hij met de snavel in de buurt van het vlieggat op de korfwand. De hierdoor verstoorde bijen vliegen naar buiten en vormen zo een gemakkelijke prooi voor de mees. Talloos zijn de volksnamen afkomstig van deze manier van fourageren: **Bijmees** (Gd, NB), **Biebijter** (Kem), **Biediefke** (NB), **Biemeze** (Ach, Twe), **Beejepiet** (MLb), **Biemeeske** (ONB), **Biejmöske** (MLb), **Bijenvretertje** (Ut), **Bijenvretertien** (Dr), **Bybiter(ke)** (Fr), **Biemus(ke)** (Kem, Lb, Vla), **Bimös** (Lb), **Biemeuwis** (WNB) en **Bieteut** (Vla). De oudere naam voor de honingbij 'ieme' herkennen we in **Iembiter** (Gr), **Iempikkertje** (Gr) en **Iempikkertien** (Dr). In de Kempische naam **Biemukske** verwijst 'mukse' (van 'mook' = koeiemaag) naar de welgedaan uitzierende gevulde maag van de Koolmees nadat hij zich tegoed heeft gedaan aan een maaltje bijen.

Ten aanzien van andere vogelsoorten kan de Koolmees zich nogal agressief gedragen; in Spanje noemt men hem daarom Guerrero, een volksnaam die krijger en twistzoeker betekent.

Onduidelijk is de achtergrond van de streeknamen **Bouwmeeske** (Lij) en **Kriereker** (ONB) - een naam voor het mannetje van de Koolmees. Kriereker kan aan het Franse crier zijn ontleend en aldus 'luidkeelszanger' betekenen,

KUIFMEEES - *Parus cristatus*

Duits	:	Haubenmeise
Engels	:	Crested Tit
Frans	:	Mésange huppée
Fries	:	Túfmies

Betekenis wetenschappelijke naam: 'Parus' met kuif.

Is genoemd naar de (zwart en wit gevlekte) kuif, zoals ook in de volksnamen **Toefmaiske** (Gr), **Toefmieske** (Fr), **Túfmeeske** (Fr), **Toefvinke** (Ach), **Koefmeze** (Ach), **Kuufmeze** (Ach) en **Gekuifde Mees**.

De namen **Mastetitje** (Vla) en **Mastelaarke** (Vla) benadrukken zijn voorkeur voor mastbos, waar hij zaden uit dennen- en sparrenkegels eet.

De Kuifmees maakt een wat schor en snorrend geluid en daaruit heeft men de bijnaam **Pompmees** bedacht.

Stronthapper (Kem) lijkt eerder een typering voor de Kuifleeuwerik omdat de Kuifmees z'n voedsel hoog in de bomen zoekt.

Ulsholtsje (Fr) betekent 'uilenkopje', een vergelijking vanwege de koptekening.

MATKOP - *Parus montanus*

Duits : Weidenmeise
Engels : Willow Tit
Frans : Mésange boréale
Fries : **Reidmies**

Betekenis wetenschappelijke naam: 'Parus' van de bergen. Werd vroeger *Parus atricapillus* (= met zwarte kopkap) genoemd, hetgeen thans de naam voor een Noordamerikaanse soort is.

De Matkop is bijna niet van de Glanskop te onderscheiden. Z'n zwarte kruin is iets doffer. Aan hun geluid en (soms) hun biotoop zijn ze beter uit elkaar te houden.

Deze dubbelgangers werden destijds niet als twee soorten herkend, zodat voor beide ten dele dezelfde namen gelden, te weten **Zwartkopmees**, **Zwartkoppige Mees**, **Zwartkopbijmees**, **Bijmees**, **Swartkopmies** (Fr), **Korstje Kaas** en **Rietmees**. De laatstgenoemde en de Friese naam houden verband met het broedgebied, dat o.a. in elzen- en wilgenbosjes langs rivieren ligt.

Hij komt ook in onze dennenbossen voor en in Midden-Europa kent men hem als 'Alpenmees' in de sparrenbossen. Maar, zoals uit de Franse naam blijkt, de Matkop broedt ook in Noord-Europa.

Een naam die hij deelt met de Zwarte Mees is **Kleine Koolmees**.

Nog niet zo lang geleden heette hij voluit **Matkopmees**.

PIMPELMEES - *Parus caeruleus*

Duits : Blaumeise
Engels : Blue Tit
Frans : Mésange bleue
Fries : **Blaumieske**

Betekenis wetenschappelijke naam: blauwe 'Parus'.

De aanduiding 'pimpel' zoals ook vermeld in de volksnamen **Pimpel(tje)** en **Pimpelmezeke** (Vla) is afkomstig van het Middelnederduitse *pimpeln* dat zwak of teer (van gezondheid) betekent. Opmerkelijk is dat het woord *pimpelpaars* is afgeleid van de kleur van de Pimpelmees. De kobaltblauwe kleur komt, naast de wetenschappelijke

en de Friese naam, tot uitdrukking in **Blauwmees(je)** (Gr, Lb), **Blauwmeze** (Goo), **Hemelmees** (Kem) **Blauwkopje** (Kem), **Blauwköpke** (NB), **Blauw Petje** (Ach), **Blauwkopmees** (ZH), **Blauwmû(t)ske** (Fr), **Blaumuuske** (SFr), **Blaauwmastje** (Gr), **Blaauwe Mêleze** (ZBW), **Blaauwmutsje** (Gr), **Blauw(winter)maiske** (Gr) en **Blausyske** (Fr). In het Friese **Blaukopkedidyt** is 'didyt' klanknabootsend gevormd (vergelijk het Engelse Tit). De naam **Blauwseppopie** benadrukt naast de blauwe kleur, de witte wangen en nek van de mees. Waarschijnlijk is de bijnaam **Stijfselkoppie** afgeleid van de vorige en ingegeven door de gedachte aan wasmiddelen. Een moderne omschrijving van hem is 'Mus in een trainingspakkie'

De streeknaam **Osseköpke** (NB) is ook een passende bijnaam voor de Staartmees en wordt daar nader toegelicht. De naam **Meelmees** duidt vermoedelijk op de witte wangen en nek, de naam **Ringelmees** op de donkere halsring. Zijn bescheiden, wat scherpe roep is verwoord in **Pieperken** (WNB).

In vergelijking met de grotere Koolmees of Dubbele Mees wordt de Pimpel zowel **Kleine Mees**, **Klein Mezeke** (Vla) als **Enkele (Bij) Mees** (Wag) genoemd. De indicatie 'bijmees' vinden we voor meerdere meesoorten vermeld. Het is bijna alleen de Koolmees die zich als een echte 'bijenjager' gedraagt. Zo vonden we ook voor de Pimpelmees namen als **Biemeiske** (Lb), **Bijemieësjje** (ZLb) en **Biemeze** (Twe). In zijn boek 'Onze Vogels, de nuttige en schadelijke' van Dr. W.C.H. Staring (1875) lezen we bij de Pimpelmees de passage: "De naam bijmees is ontleend aan het bijgeloof dat zij de bijenkorven wel eens te na zouden komen. Men kan dit als zuiveren laster beschouwen."

Vogelvangsters noemden destijds het mannetje van de Pimpelmees **Hijje** en gaven het vrouwtje de naam **Zoutje**, een verbasterd 'Zijtje'.

ZWARTE MEES - *Parus ater*

Duits	:	Tannenmeise
Engels	:	Coal Tit
Frans	:	Mésange noire
Fries	:	Wâldmies

Betekenis wetenschappelijke naam: zwarte 'Parus'.

De naam legt de nadruk op de zwarte kruin, iets dat weliswaar ook bij enkele andere mezen voorkomt, maar alleen bij de Zwarte Mees wordt gecombineerd met een voor de soort kenmerkende witte nekvlek. Hieruit komt de naam **Parelmees** voort. Bij elkaar passende namen zijn **Brandmees**, **Swartmieske** (Fr), **Swarte Mies** (Fr), **Zwarte Meze** (Ach), **Rouwmeze** (Ach) en **Kleine Kolenbrander**. Deze laatste naam komt overeen met de Franse volksnaam Petite charbonnière.

Zwarte Bijmees (Gd) verwijst naar de aanzienlijk grotere Koolmees, een soort die in de winter nog wel eens bijenkorven afstruint. In **Kleine Koolmees** wordt, naast enige overeenkomst met de Koolmees vanwege de kleur van de kop, het verschil in grootte tussen beide soorten benadrukt. In Twente wordt hij vanwege zijn geluidjes een

Tieterken genoemd.

De Zwarte Mees houdt zich bij voorkeur op in naaldhoutbossen en maakt daar dicht bij de grond zijn nest in holen en gaten. In het Vlaamse **Grondbieteut** wordt die 'laag-bij-de-grondse' nestbouw beklemtoond, herkennen we in 'bie' de bij(mees) en in 'teut' iets van zijn levendige zang. De naam **Keut** (Vla) = 'kot' zinspeelt op het simpele nestje.

Evenals de Friese benaming die 'bosmees' betekent, verwijzen **Dennemees**, **Mastmees** en **Bosmeeske** (Ach, ONB) naar zijn leefgebied.

BUIDELMEZEN - *Remizidae*

BUIDELMEES - *Remiz pendulinus*

Duits : Beutelmeise
Engels : Penduline Tit
Frans : Rémiz penduline
Fries : **Pongmieske**

Betekenis wetenschappelijke naam: Remiz: misschien ambachtelijke mees of Romeinse (de vogel zou zich vanuit Italië naar o.m. Polen hebben verspreid); pendulinus = hangend (nest).

Het Friese 'pong' betekent buidel of beurs, hetgeen op de vorm van het nest doelt, dat de Buidelmees 'ophangt', meestal aan het uiteinde van een tak.

Zoals uit bovenvermelde namen blijkt is deze soort lange tijd tot de familie Mezen - Paridae gerekend, hetgeen met gedrag en geluid verband houdt.

Pas in de vijftiger jaren is de soort zich vanuit Oost-Europa in noordwestelijke richting gaan uitbreiden, waardoor volksnamen ontbreken.

BOOMKLEVERS - *Sittidae*

BOOMKLEVER - *Sitta europaea*

Duits : Kleiber
Engels : Nuthatch
Frans : Sittelle torchepot
Fries : **Blauspjocht**

Betekenis wetenschappelijke naam: Europese Sitta. Sitta is een klanknaboosend woord, naar de lokroep die klinkt als 'siet'.

Het feit dat de Boomklever bij het maken van zijn broedplaats de nestingang met klei

of modder zodanig aansmeert dat hij er nog net door kan, leidde tot zijn naam. Toch zal de manier waarop hij, zowel in op- als in neerwaartse richting langs de stammen en takken van bomen klautert, zeker aan deze naamgeving hebben bijgedragen. Het lijkt alsof hij tegen de boom geplakt zit. Toepasselijke namen zijn **Plakmees** (Gd), **Kleverkes** (ONB) en **Plakspecht** (Gd). Het element 'specht' ligt voor de hand, het gedrag van de Boomklever vertoont verschillende overeenkomsten met spechten. Evenals deze vogels heeft de Boomklever een golvende spechtachtige vlucht en hakt hij net als spechten met zijn snavel in op tussen de boombast geklemde noten. Volksnamen die dit aspect belichten zijn naast de Friese naam 'blauwspecht' **Spechtmees** (Gd), **Bla(a)uwspecht** (Gr), **Beambikker** (Fr) en **Kladderspecht** (kladderen staat voor klauteren en klimmen, verg. Duits klettern). Een andere lezing t.a.v. laatstgenoemde naam is dat deze een verbastering is van **Klaterspecht** en dan betrekking heeft op de heldere geluidjes van de Boomklever.

De betekenis van 'Turkse' in de volksnaam **Turkse Boomhakker** (Lb) is onduidelijk. Op de Griekse eilanden komt weliswaar de Turkse Boomklever voor, maar deze soort is, voor zover ons bekend, nimmer in ons land gesignaleerd. Het is evenwel denkbaar dat 'Turkse' een verbastering is van turkoois en dan verband houdt met het overwegend blauw van kop, rug en vleugels.

Een Gelderse naam is **Brabantertje**; of die naam erop wijst dat de vogel vooral in Brabant veel voorkomt, is onduidelijk. Evenmin is de betekenis van de streeknamen **Sparrewar** en **Boomgierderken** (Rij) zeker. De eerste naam zal vermoedelijk een verwijzing zijn naar spar, een boomsoort waarin hij wel voorkomt; ook kan met dit woord bedoeld zijn een 'visnet dat als klauw sluit'. Dan heeft het misschien op de netstopening (zie boven) betrekking; het element 'gierderken' in de laatste naam kan zijn afgeleid van het werkwoord gieren, in de betekenis van zwierend voortgaan en dan duiden op de manier waarop de Boomklever over de boom kruist.

BOOMKRUIPERS - *Certhiidae*

BOOMKRUIPER - *Certhia brachydactyla*

Duits : Gartenbaumläufer
Engels : Short-toed Treecreeper
Frans : Grimpereau des jardins
Fries : **Beamkrûper**

Betekenis wetenschappelijke naam: korttenige 'Certhia' (naar de oude Griekse vogelnaam).

Dit opmerkelijke vogeltje dat in Friesland ook wel **Beamklimmerke** wordt genoemd, dankt zijn namen aan de manier waarop hij, vaak in spiralen, tegen boomstammen opklimt. Met zijn gevoelige gebogen snavel gaat hij in schorsspleten op zoek naar insecten en spinnen. Bijna alle volksnamen van de Boomkruiper vinden

hun oorsprong in die energieke klimwijze: **Boomklautertje**, **Boomleuper(ke)** (Twe), **Boomklimmer(ke)**, **Boommuis**, **Baumluipeke** (Wee), **Boomloper** (Gr, NB), **Boomkroeper** (Gr, Twe), **Boompikkertje**, **Kleine Boomkruiper** en **Beamkeklimmer** (Fr). Nog is de reeks namen niet compleet want eenzelfde betekenis hebben **Klaverkatje** (Kem), **Kleddermenneke** (Lb, Twe) en **Beamkladder(ke)** (Fr). Deze namen zijn respectievelijk afgeleid van klaveren, kledderen en het Friese kladderje, woorden die allen klimmen of klauteren betekenen. Aan de manier waarop hij als een specht tijdens het klimmen op zijn wigvormige staart steunt dankt hij z'n naam (**Grijs**) **Houtspechtje**. De naam **Klampvogeltje** (NB) geeft aan dat het vogeltje zich tegen de stam kleeft of klampt. In de omgeving van Cadzand deed eertijds de naam **Duimpje** (ZVI) of **Duumpje** opgang, letterlijk een vingerwijzing naar de bescheiden grootte van het vogeltje. In de naam **Sietkruiperke** (Twe) is het element 'siet' een klanknabootsing van de scherpe meesachtige geluidjes die hij soms maakt. De betekenis van het Friese **Reinwetterke** (regenwattertje) is ons niet bekend. Waarschijnlijk aankondiger van regen.

KORTSNAVELBOOMKRUIPER - *Certhia familiaris macrodactyla*

Duits : Waldbaumläufer
 Engels : Central European Treecreeper
 Frans : Grimpereau des bois
 Fries : **Kortsnaffelbeamkrûper**

Betekenis wetenschappelijke naam: gewone 'Certhia'.
 In de herfst van 1972 werd ons land verrast door een kleine 'invasie' van deze soort. Deze hier zelden voorkomende gast broedde hier voor het eerst in 1994 in Zuid-Limburg. De vogel is moeilijk te onderscheiden van de inlandse Boomkruiper. Pas in het begin van deze eeuw werd duidelijk dat er twee soorten boomkruipers in Europa voorkomen. Eerder waren zijn Nederlandse en Friese naam **Taigaboomkruiper** en **Taigabeamkrûper**. In Vlaanderen is hij bekend als **Oostelijk Boomkruipertje**.

WIELEWALEN - *Oriolidae*

WIELEWAAL - *Oriolus oriolus*

Duits : Pirol
 Engels : Golden Oriole
 Frans : Lorient
 Fries : **Gielegou**

Betekenis wetenschappelijke naam: de goudgele (vogel).

Wielewaal, in het Middelhoogduits Witewale en in het Germaans Wuduwal-ôn, is samengesteld uit de elementen woud en galmen of kwelen, zodat de Nederlandse vogelnaam de betekenis van ‘boszanger’ heeft.

Een populair wandelliedje in de dertiger jaren luidt:

“Komt mee naar buiten allemaal, dan zoeken wij de wielewaal
en horen wij dien muzikant, dan is zomer weer in ‘t land!
Dudeldjo klinkt zijn lied, dudeldjo klinkt zijn lied, dudeldjo en anders
niet.”

Zoals we al eerder schreven blijkt het vaak moeilijk een vogelgeluid exact in woorden weer te geven. Zo ook bij de Wielewaal. Een aantal volksnamen is, evenals verschillende buitenlandse namen, (deels) een geluidsnabootsing van zijn zang. Om te beginnen zijn er de gewestelijke varianten op de Wielewaal als **Wielke** (Ens), **Wiewaal** (Lb), **Wielewaa** (Riv), **Widewaal** (Ach), **Wedewaal** (Ens), **Werrewaal** en **Weddewah** (Ach).

Een oudere klank dan ‘waal’ is ‘wouw’, een element dat we aantreffen in **Wiewouw**, **Gèle Wiewaauw** (ONB), **Gèle Wiewouw** (Kem) en **Hjèle Wiwou** (ZVI).

De kleuraanduiding heeft betrekking op de goudgele kleur van het mannetje.

Het is onduidelijk of het element gou(w) in de volgende namen verband houdt met de kleur, dan wel een verbastering is van ‘wouw’. We noteerden **Giel(e)gou** (Fr), **Gelgouw** (Ens) en **Gouw(e)** (Tex). Een gielegou was vroeger een goudstuk. De opvallende kleur komt, samen met de lijsterachtige zang van de Wielewaal tot uitdrukking in **Goudlijster**, **Goud(s)merel**, **Goudmeerle**, **Goudmäle** (Lb), **Goudmaerel** (Sco) of **Houdmaerel** (Sco), **Goujemaerlink** (Lb), **Goldmerel** (Gr) en **Gouwe Marelaer** (Zl). In Friesland komt de naam **Pierewyt** voor en elders in het land de volksnaam **Oliemerel**. De laatste naam kan zijn ingegeven door het Oudfranse Oriol of het Franse Lorient en is dan eveneens klanknabootsend gevormd.

De in ons land vrij algemene broedvogel arriveert doorgaans begin mei vanuit zijn winterverblijf. Omdat deze gebeurtenis omstreeks de Pinksterdagen plaats heeft wordt hij soms **Pinkstervogel** (Lb) genoemd. De naam **Boonnpoter** (Ens), die hij met de Koekoek deelt, houdt eveneens verband met zijn aankomst in ons land. Het is op die tijd dat de boeren hun bonen poten.

Omdat werd aangenomen dat zijn roep regen of onweer aankondigt, wordt hij zowel **Regenvogel** als **Dondervogel** (Goe) genoemd. De Wielewaal heet **Watervogel** (ZLb) omdat hij nogal eens in de nabijheid van beken nestelt.

Zijn naam **Brike Liuw** (Fr) betekent misschien ‘guitige leeuwerik’.

Hoewel een echte rupsenverdelger eet hij zo nu en dan ook graag kersen hetgeen blijkt uit de namen **Karsefügel** (Fr) en **Kersevogel**.

Op verschillende plaatsen troffen wij enkele komische namen aan, die geen diepere betekenis hebben dan dat ze woordspelingen zijn op de jodelfluit van de vogel. Wat te denken van **Schèle Wiewouw**, **Schèle van Mierlo** (ONB), **Grete van Gluurne** (Ach), **Piet van Ruurle** (Ach, Ov), **Dubbele Bagijnhof** en **Hannik van ‘t eeknloof** (Twe).

Een aantal Vlaamse namen laten we hier zonder commentaar volgen: **Gele Kersendief**, **Kersenrijp**, **Koekeliereloe**, **Gele Wever**, **Gele Spreeuw**, **Goudvogel**, **Populierelouw**, **Olijmerel**, **Wronglawei** en **Verwongen Weiten**.

KLAUWIJEREN - Laniidae

Betekenis wetenschappelijke naam: slachters.

Aanvankelijk schijnt de familienaam afkomstig te zijn geweest van het werkwoord klauwieren, in de zin van een draaiende beweging maken. In een later stadium werd uitgegaan van klauw, met de betekenis van haak, waarmee waarschijnlijk is bedoeld op de haaksnavel waarmee een Klauwier zijn prooi te lijf gaat (vaak nadat deze met de klauwen is gegrepen) en mogelijk ook op de doornen van struiken, waarop de prooi wordt geprikt.

GRAUWE KLAUWIER - *Lanius collurio*

Duits	:	Neuntöter
Engels	:	Red-backed Shrike
Frans	:	Pie-grièche écorcheur
Fries	:	Skatekster

Betekenis wetenschappelijke naam: Lanius = slachter. De betekenis van collurio is onbekend.

Met 'grauwe' wordt deze vogel geen recht gedaan, zeker niet het mannetje, dat grotendeels kastanjebruin gekleurd is. De achtergrond schijnt te zijn, dat de Grauwe Klauwier destijds nogal eens vergeleken werd met de rijker gekleurde en grotere Vlaamse Gaai alsmede met de meer bonte Klapekster en Ekster.

Hoewel insecten het meest worden gevangen, behoren ook muizen en jonge vogeltjes tot zijn prooidieren. Deze worden op doorns van struiken geprikt. Ook prikkeldraad wordt wel benut. De vogel kan daar druk mee bezig zijn en vormt zo een ten dele overbodige voorraad, een hele 'provisiekast'.

Uit dit gedrag is de Duitse naam ontstaan, die bij ons bekend is als **Negendoder**. Volgens een sage doodt hij elke dag negen dieren, hetgeen veel meer is dan hij nodig heeft. Want het getal negen was in de symboliek het hoogst denkbare getal en de aanduiding voor het maximaal mogelijke.

De mens verwacht dit ruwe gedrag niet van zo'n kleine vogel en heeft dat in de naamgeving duidelijk laten blijken:

(Kaïn) Judas, Verrader, Moordenaar, Mordaekster (Lb), **Reade Wirger** (Fr), **Reade Wurgert** (Fr, Tex), **Wurger** (Fr), **Rode Wurger, Wreedard** en **Vinkenbijter** (Gr). In het Oudhoogduits komen de namen Wurgelhahe = 'wurgerbeul', alsmede Wargengil voor. De laatste is identiek aan de Engelse volksnaam Waryangles ofwel 'engel des doods'.

Naar het vastprikken van de prooi kreeg hij de namen **Bonte Doordraaier** (Gr), **(Bruine) Doordraaijer** (Gr), **Doorandraeier** (ZVI), **Bremspelder** (Kem), **Spietser** en **Vinkendraaier**.

Vanwege zijn haaksnavel wordt hij **Haakklauwier** (NB) genoemd. Om de manier van jagen is hij met een roofvogel vergeleken, want hij glijdt en 'bidt' en stort zich op de

prooi. Zo ontstonden **Kleine Valk** (Gr), **Rode Tuinvalk** (Gr) en **Vinkevaalke** (Gr). In andere namen wordt hij vergeleken met de Ekster - vgl. het Franse Pie voor beide - of met zijn familielid de Klapekster wegens hun enigszins krijsende roep. Behalve het eerder vermelde Mordaekster en de Friese naam Skatekster, zijn dat **Schatekster** (Dr), **Schataakster** (ook in België), **Schadderekster** (Rij), **Steenekster**, **Toenekster** (Ach, Twe), **Tuun-ekster** (Ach) en **Middelste Klapekster** (MLb). 'Schat' en 'schadder' zijn afgeleid van schateren. 'Steen' heeft misschien de betekenis van klein, omdat hij kleiner is dan de Ekster. 'Toen' of 'tuin' verwoordt dat hij vaak in struikgewas wordt gesignaleerd. 'Middelste' situeert de soort ten opzichte van de grotere Klapekster (17 : 24 cm), waarmee hij overigens diverse namen deelt. Toch is hij kleiner dan de (zelden in ons land verschijnende) Kleine Klapekster (20,5 cm).

Variëten op Grauwe Klauwier wat kleur en soort betreft, zijn **Greeuwe Klauwier** (Tex), **Grijze Klaauwier** (Gr), **Grijze Klaa**,

Gewone Klaauwier (Gr), **Gewone Klaa**, **Clavier** en **Veldklauwier**.

Van valkeniers zijn de namen **Waakklauwier**, **Handwerk** en **Hang-werck** afkomstig. Zij gebruikten de Klauwier als lokvogel 'op de hand' bij de valkenvangst, want de vogel is zeer waakzaam en slaat alarm zodra hij een roofvogel ontwaart. (Zie tevens bij de Klapekster.)

Op Texel is deze vogel om ons onbekende reden **Wielewaal** genoemd! In de Belgische Kempen en/of in Vlaanderen kreeg hij de volgende namen: **Bonte Antwerpenaar**, **Bonte Hanne**, **Bonte Klepper**, **Ekster van Antwerpen**, **Berkekster**, **Haagekster**, **Haagklauwier**, **Haakklauwier**, **Heekekster**, **Hoppelpontekster**, **Hulstklauwier**, **Kleine Valk**, **Klaweel** en **(Rode) Schaapekster**, **Lod** (lodder = loeder) en **Worger**.

KLAPEKSTER - *Lanius excubitor*

Duits : Raubwürger
 Engels : Great Gry Shrike
 Frans : Pie-grièche grise
 Fries : **Toarneker**

Betekenis wetenschappelijke naam: slachter en schildwacht.

De Nederlandse naam heeft de betekenis van een klappende of babbelende Ekster. Aan de Ekster doet hij denken, al is hij veel kleiner, wegens z'n vrij lange en trapvormige staart, z'n grijze en zwarte kleuren en schetterende lokroep.

Zo ontstonden o.a. **Halve Ekster** (Ach, NB), **Krietoakster** (Gr) - 'krijsekster' -, **Skatekster** (ZwF, Ste) - van schateren of schetteren - en **Ekster van Antwerpen** (Lb), hiermee doelende op de manier van praten door sommigen in deze stad. Met **Valse Ekster** (Ach) zou o.i. zowel 'niet de echte' als 'gemene' Ekster kunnen zijn bedoeld. Beide soorten hadden wel een slechte reputatie.

De naam **Grote Klapekster** geeft het verschil aan met de Grauwe Klauwier en de Kleine Klapekster.

De uitgang 'ekster' is gecombineerd met talrijke andere hoedanigheden, b.v. bij **Tuinek-**

ster, **Túnekster** (Fr), **Tuun-ekster** (Ach) of **Toenekster** (Ach, Twe), die onder invloed van het Duitse Zaun kunnen zijn ontstaan en op de aanwezigheid van de vogel in struiken en heggen wijst; bij **Toarnekster** (Fr) en **Haagekster** wegens het nestelen in hagedoornstruiken. Maar deze soort broedt ook in hoog geboomte, zoals in eiken, getuige de Vlaamse vogelnaam **Eekster**. Onze zuiderburen noemen hem tevens **Schaapekster**.

In Nederland is hij evenals de Grauwe Klauwier een **Steenekster** (Lb, Vla). **Houwekster** (Wee) en **Mórdaekster** (Lb) hebben betrekking op z'n gedrag tegenover prooidieren, evenals **Vinkenbijter**, **Finkebiter** (Fr), **Kanariebijter**, **Negendoder** en **(Grauwe) Doorndraaier** (Gr). De vogel spietst insecten en kleine dieren zoals muizen en hagedissen op doornen van struiken en legt zo een, deels overbodige, voorraad voedsel aan. Zie hieromtrent tevens bij Grauwe Klauwier. Deze prikmethode wordt overigens niet zo vaak door de Klapekster toegepast. Meestal klemt hij de prooi in een takvorc. De vogel wordt **Grote Klauwier** genoemd omdat hij in onze streken de grootste uit de klauwierenfamilie is.

Z'n naam **Haakklauwier** dankt hij aan de haakvormige punt van de gebogen snavel. De daaraan zittende hoorntand maakt het mogelijk om insecten met een hard pantser te kraken. Met **Blauwe Klauwier** wordt gedoeld op de blauwgrijze kleur van z'n kop en rug.

Terzijde merken wij op, dat in Afrika een soort leeft met de naam Eksterklauwier. Deze lijkt op de Ekster en behoort tot een ander geslacht dan de hier besproken vogels.

De Klapekster is vanwege zijn roofvogelachtige gedrag bij het grijpen van een prooi en wegens z'n haaksnavel, met een valk vergeleken, zoals uit de namen **Blaauwe Tuinvaalk** (Gr), **Kleine Valk** (Gr) en **Tuinvalkje** blijkt.

Hij is evenals de Grauwe Klauwier bekend om z'n scherpe gezichtsvermogen en waakzaamheid. Valkeniers gebruikten hem daarom bij de jacht op roofvogels. Ze noemden de Klapekster **Valkwachter** of **Wachter**. Hij werd daartoe aan een koord vastgebonden en wanneer hij in de verte een valk ontdekte, begon hij te fladderen en te krijsen, zodat de valkenier z'n maatregelen kon nemen. Met behulp van een lokvogel, b.v. een duif, kon de valk dan worden gevangen. De Klapekster werd **Handwerk** (NB) genoemd wanneer hij bij de vangst op de hand werd genomen.

Veldheer en **Waldheer** zijn namen die verband houden met de houding van deze vogel. Hij is even alert als een legeraanvoerder of boseigenaar.

KLEINE KLAPEKSTER - *Lanius minor*

Duits	:	Schwarzstirnwürger
Engels	:	Lesser Grey Shrike
Frans	:	Pie-grièche à poitrine rose
Fries	:	Lytse Wurger

Betekenis wetenschappelijke naam: kleinere slachter.

Het uiterlijk van deze in Nederland zeer zeldzame klauwier heeft veel weg van dat van

de iets grotere Klapekster. Vroeger werd hij **Kleine Klauwier** genoemd, een enigszins verwarring wekkende naam; de vogel is n.l. enkele centimeters groter dan de Grauwe Klauwier en de Roodkopklauwier.

In Vlaanderen is de soort bekend onder de naam **Kleine Grije Klauwier**.

ROODKOPKLAUWIER - *Lanius senator*

Duits : Rotkopfwürger
Engels : Woodchat Shrike
Frans : Pie-grièche à tête rousse
Fries : **Readkopwurger**

Betekenis wetenschappelijke naam: slachter en senator (i.v.m. de purperrode strook op het gewaad van een Romeinse senator).

Deze soort is bij ons genoemd naar z'n roodbruine kruin en nek. Vooral daardoor verschilt hij van de andere klauwieren.

Met de voorgaande namen zijn vergelijkbaar **Roodkoppige Klauwier**, **Readkopwurger** (Fr) en **Bruinkop** (NB).

Slagtervogel duidt op de manier van omgaan met de prooi (zie bij Grauwe Klauwier).

Met de namen **Bonte Klaauwier** en **Rode Haagekster** (Lb) komt de veelkleurigheid aan bod en er wordt een vergelijking gemaakt met de zwart-wit gekleurde Ekster. **Middelste Klapekster** (NB) is ook een naam voor de even grote Grauwe Klauwier. Misschien is bedoeld op het verschil met de Klapekster in de lengte van de staart.

KRAAIEN - *Corvidae*

De genus-naam Corvus is naar men aanneemt een onomatopoe. Corvus wordt vertaald als Raaf, welke naam evenals 'kraai' een klanknabootsend woord is.

BONTE KRAAI - *Corvus cornix*

Duits : Nebelkrähe
Engels : Hooded Crow
Frans : Corneille mantelée
Fries : **Skierroek**

Betekenis wetenschappelijke naam: Corvus = raaf; cornix is een klanknabootsing van zijn geluid.

Zowel levensgewoonten en roep als grootte en lichaamsbouw zijn identiek met die van de Zwarte kraai. Slechts door het verschillend gekleurde verenkleed zijn ze van elkaar te

onderscheiden. Anders dan zijn geheel zwarte familielid is de Bonte Kraai voorzien van een opvallend grijs gekleurde rug en buik. Aan deze 'bonte' zwart-grijze tinten dankt hij, naast zijn algemene naam, de gewestelijke varianten **Bûntrôk** (Fr), **Bonting** en **Bonkte Kroai** (W1e).

Evenals bij andere kraaiachtigen worden soms aanduidingen als 'kraai', 'roek' en 'raaf' gebruikt. De algemene Friese naam is daar een voorbeeld van. Daarnaast benadrukt het element skier (= grijs, grauw) in die naam het kleurverschil met de Zwarte Kraai. Overeenkomende namen zijn verder **Skierkert** of **Skjirkert** (Fr), **Skiere Krie** (Fr), **Schirre Krae** (Ter), **Grijze Kraai** (Vla), **Grieskroa** (Lb), **Griës Kreij** (W1e), **Grieze Krie** (Fr), **Grieze Krei(e)** (Twe, Ste), **Grieze Lummel** (Gr), **Graauwe Kraai** (Gr) en **Bleke Kraai** (Vla). In de Duitse naam wordt die kleur met een grauwe nevel vergeleken.

Door zijn grijs-zwarte verenpak lijkt het erop alsof hij in een (wam)buis gekleed gaat; vandaar namen als **Buiskraai**, **Buuskreeie** (Ach, Sal) en **Buuskenkraeje** (Ach). In de volksnamen **Weesjongen** (Elb) en **Blaue Weesjongen** (WFr) wordt verband gelegd met de grijze kleding zoals die indertijd door kinderen in een weeshuis werd gedragen.

In ons land is de Bonte Kraai zowel wintergast als doortrekker. Dit werd vastgelegd in zijn namen **Winterkraai**, **Winterkreei** (Twe), **Winterkraeje** (Ach), **Winterkrie** (Fr) en **Winterraaf** (Vla). Het feit dat de vogels vaak omstreeks Sint Maarten (11 november) in groten getale werden gesignaleerd leidde tot de naam **St. Maartensvogel**.

Omstreeks eind september arriveren de eerste Bonte Kraaien in de duinstreken langs de kust en doen zich ter plaatse te goed aan o.a. schelpdieren en duindoornbessen. Hij heet daar ook wel **Zeekraai**.

Verder landinwaarts fourageert hij voornamelijk op akkers. Hij gaat daar op zoek naar achtergebleven, of pas uitgezaaide zaden. Zo kreeg hij de namen **Zaadkraai** (Vla) en **Zoedkraeje** (Ach).

In Limburg, waar hij ondermeer in de Maasvallei zijn voedsel zoekt, heet hij **Maaskrao** (Lb) of **Maasraof** (Maa).

In Groningen wordt de Bonte Kraai soms met het gezellige **O1 Geert** aangeduid. En ook is hij kortweg **Ruuk** (Sch), **Aldroek** (Fr) en **Roek** genoemd.

EKSTER - *Pica pica*

Duits	:	Elster
Engels	:	Magpie
Frans	:	Pie bavarde
Fries	:	Ekster

Betekenis wetenschappelijke naam: deze is onbekend. Er is evenwel verband met 'puntig'.

Ekster betekent vermoedelijk zoveel als 'vogel met spitse staart'. Het element 'ek' is verwant met het Franse aigu dat voor scherp of puntig staat. Dit facet is eveneens te vinden in de Oudfranse naam voor de vogel Agace, de Ouditaliaanse naam Agazza en

de Oudhoogduitse namen Agalstra en Egilistra. Uit de laatste is de Duitse naam, die tevens een Nederlandse volksnaam is, **Elster**, ontwikkeld. Andere varianten zijn **Aegusj** (Lb), **Aister** (MLb), **Akster** (Ste), **Aekster**, **Aakster** (Tex, WFr), **Atzel** (NB) **Eekster** (Maa), **Hekster** (Kem), **Hikster** (Kem), **Ikster** (Sco), **Jeakster** (Rij), **Eège(r)st** (Wee), **Oakster** (Gr) en **Okstere** (OZV).

Het overwegend zwart-witte verenpak leidde tot **Bonte Ekster**, **Bûnte Aekster** (Fr), **Bontakster** (Fr), **Bonte Aakster** en **Zwartbonde Ridder** (Fr). De Friese namen **Akke Wytgat** en **Akke Swartgat** sluiten aan op deze reeks. **Akke Bûntpoep** en elders **Kladdegat** wijzen op vervuiling.

Eksters maken hoog in een boom een nest van takken dat dikwijls voorzien is van een 'dak'. Wellicht is de naam **Dakakster** (Ste) hiervan afkomstig. Het kan evenwel ook zo zijn dat zijn favoriete uitkijkpost - het hoge dak van een of ander gebouw - tot de naam heeft geleid.

Men kan een tamme Ekster vrij gemakkelijk leren praten. "Hij klappt als een ekster" zegt men van iemand die praat over dingen van weinig betekenis. Vaak kreeg hij daarom een naam met betrekking tot zijn gebabbel. Vooral persoonsnamen waren populair. In dit verband noteerden wij de namen (**H**)**anneke** (NB), **Hannik**, **Hannek**, **Hanne(keis)**, **Broekjanneke** (Kem) en **Gait(man)** (Ach). Eveneens afkomstig uit de Gelderse Achterhoek is **Gait-uu-t-de-hegge**. De naam **Kalle** komt van 'kallen' dat babbelen en praten betekent.

In Friesland heet hij ondermeer **Akke(moai)**, dat 'mooie akke' wil zeggen, maar ook **Akketsjoenster**. 'Tsjoenster' betekent (tover)heks en zal verband houden met zijn betrokkenheid bij hekserij. De Ekster werd vroeger beschouwd als 'heksenvogel' en afgezant van de duivel. Allerlei rampspoed en twisten werden aan zijn aanwezigheid en luide gekraakel toegeschreven. Vaak ook werd hij gezien als rover van sieraden en andere glinsterende voorwerpen. De zegswijze "stelen als een ekster" brengt dit in herinnering. Overigens zou die diefstaligheid zijn oorsprong vinden in het feit dat het voedsel onder meer uit vaak metaalachtig glanzende loop- en mestkevers bestaat en de Ekster bijgevolg enigszins gefixeerd is op glimmende voorwerpen.

De namen **Toenekster** (Ach) en **Tuunekster** (Ach) spreken voor zich. In **Spelekster** (ONB) kan het element 'spel' een verwijzing zijn naar speels gedrag of naar het veroorzaken van opschudding.

In Vlaanderen is **Anne(ke)** niet alleen de naam voor een tamme ekster; het wordt ook gezegd van iemand die anderen napraat. Enkele andere Vlaamse namen zijn **Anneke-pik-wipstaart**, **Advocaat**, **Kantekster**, de oude naam **Egerst** en **Ekstrooi**. De Vlaamse uitdrukking 'iemand op de eksterogen trappen' betekent iemand beledigen. Opmerkelijk is dat de uitdrukking 'eksterooog' voor een likdoorn in het buitenland onder allerlei andere vogelnamen bekend is. Zo noemt men deze pijnlijke plek in Frankrijk oeil de perdrix (patrijzenoog), in Duitsland Hühnerauge (hoenderoog) of Krähenauge (kraaienoog), in Spanje ojo de pollo (kippenoog) en in Italië occhio de pernice (patrijzenoog).

KAUW - *Corvus monedula*

Duits	:	Dohle
Engels	:	Jackdaw
Frans	:	Choucas des tours
Fries	:	Ka

Betekenis wetenschappelijke naam: raafachtige die centen wegpikt.

“De aardigste van de zwarte kraai Vogels is wel het **Kauwtje**,” schrijft Jac.P. Thijssen ergens in zijn bekende boek ‘Het Vogeljaar’. En wat verderop: “Een allerliefst dier, wat uiterlijk en manieren betreft, maar eigenlijk geen haar beter dan de roeken of kraaien: even listig, diefachtig, plagerig en wreed.” Een treffende typering.

De naam - die terug gaat op het Indogermaanse *gauâ*, een woord dat verwant is aan schreeuwen - houdt, evenals de Friese naam, verband met de korte, wat kefferige roep van de vogels. Een reeks streekgebonden volksnamen geeft hun gekrakeel weer: **Kauw** (Gr, Kem), **Kauwke** (Kem), **Kaai** (Lij), **Kew** (ONB), **Kouw(ke)** (Wee) en **Kaantje** (Ame). De vermelde naam Ka is overigens ook landelijk bekend.

De soort nestelt bij voorkeur in holle bomen, kerktorens, schoorstenen en soms zelfs in konijnenholten. Vandaar namen als **Kerkka** of **Kerkaos** (Lij), **Kerkkauw**, **(Kerk)kraai**, **Karkauw**, **Kerkaone** (Vel), **Karrekaauw** (Riv, Ut), **Karkaai** (Wou) en **Tjerkka** (Fr). Ook de volgende namen hebben eenzelfde achtergrond: **Torenkraai**, **Torenka** (Dr, Gr, Ov), **Torenkaone** (Ste), **Toerka** (Fr), **Skoarnstienka** (Fr) en **Skustienka** (SFr) (= schoorsteenka).

Enkele synoniemen, waaronder allerlei persoonsnamen, kunnen worden opgevat als koosnamen voor de tamme Kauw: **Tonicka** (Rij), **Hanska** (Gr), **Gait(man)** (Ach), **Gerrit**, **Hannckin** (‘Hansje’) (Vla) en **Jacob**. In de Kempen zijn **Tjan**, **Tjantjan**, **Tjannik** en **Tjallik** gangbare namen voor de tamme Kauw.

Allika, **Allike**, **Alk** (Fr) en **Akke** zijn zowel een meisjesnaam als een klanknabootsing. Men vergelijk de Duitse volksnaam *Krei-Ahlke*, waarin het een koosvorm van de naam *Adelheid* betreft.

Met Ekster en Vlaamse Gaai heeft de Kauw de naam **Broek-annek** (Zl) gemeen.

De volksnaam **Dole** (verg. de Duitse naam) heeft de betekenis van babbelen of zwetsen en houdt verband met het drukke gekakel van hun onderlinge conversatie. Enkele varianten zijn **Döal(sje)** (ZLb), **Dolke** of **Dölke** (Lb), **Deul** (MLb) en **Doal** (Maa).

In België noemt men een troep kauwtjes ‘de duiven van de deken’. De Vlaamse namen **Nonneke** en **Huiveke** zinspelen op de blauwachtige kop van de vogel. Spektakel herkennen we in **Klapkraai** (Vla) en **Spotkraai** (Vla).

Men onderscheidt drie ondersoorten, die als Russische, Scandinavische en als West- en Middeneuropese vorm bekend zijn. De laatste soort is bij ons algemeen. Zijn naam *C.m. spermologus* duidt er op dat hij een ‘verzamelaar van zaden’ is.

NOTENKRAKER - *Nucifraga caryocatactes*

Duits	:	Tannenhäher
Engels	:	Nutcracker
Frans	:	Casse-noix moucheté
Fries	:	Nutekraker

Betekenis wetenschappelijke naam: notenkraker.

Men onderscheidt bij notenkrakers een dunsnavelige uit Siberië afkomstige vorm en een diksnavelige ondersoort die zijn broedgebied heeft in Noord- en Oost-Europa. Het is vooral de Siberische Notenkraker die ons land op gezette tijden, dikwijls in grote aantallen, bezoekt. Hoewel het belangrijkste voedsel in zijn woongebied de zaden van de arve zijn, een alpenden, doet hij zich ook graag tegoed aan hazelnoten, beukenootjes en bessen. Dat laatste is vermoedelijk vooral het geval indien de vogels door honger gedreven, als gevolg van voedseltekorten in het oorspronkelijke woongebied, zuidelijker gelegen landen moeten opzoeken. Naast de vermelde Nederlandse en Friese naam noemen wij de Groningse variant **Neutnkroaker**. Op andere plaatsen is hij bekend onder de naam **Dennekster**.

RAAF - *Corvus corax*

Duits	:	Kolkrabe
Engels	:	Raven
Frans	:	Grand corbeau
Fries	:	Raven

Betekenis wetenschappelijke naam: raaf.

Raaf is naar men aanneemt een klanknabootsend woord. Dat is ook het geval met de Griekse naam korax, de Oudnoorse hrafn en de Oudhoogduitse hraban. De Duitse naam Kolkrabe, die door enkelen als 'Kohl-krähe' is opgevat en door anderen als een weergave van de vogelroep "kolk-rab", moet o.i. in verband worden gebracht met kolken = braken of boeren, waarmee op het diep uit de keel komende geluid wordt gedaan.

De Engelse naam is door sommigen gerelateerd aan to raven = roven (Oudfries rawia en Fries rave).

Andere Nederlandse namen zijn **Raav**, **Raove** (Sco), **Roaf**, **Roave** (Gr), **Ròovelder** (ONB), **Gewone Raaf** en **Grafvogel**. Maar vanwege z'n kleur heeft men hem ook een doodaanzegger gevonden. De laatste zou kunnen zijn gevormd uit 'grauwe vogel'. Een gering aantal voor een destijds in ons land niet zo zeldzame vogel. Zijn vroegere aanwezigheid blijkt uit de afbeelding op het gemeentewapen van Eelde (Dr) en van Ravenstein (NB), waarvan het laatste dus een z.g. sprekend wapen is.

Nadat de soort in de eerste helft van de 20e eeuw uit ons land was verdwenen, heeft men hier in 1968 raven ingevoerd en deze naderhand met succes uitgezet.

Door z'n grote glanzend zwarte uiterlijk en krassende geluid is de Raaf een imponerende vogel, die dan ook geschiedenis heeft gemaakt.

Deze begint al bij Noach, die na de zondvloed eerst een raaf uit de ark losliet, in de hoop dat de vogel zou aantonen dat ergens al land drooggevalen was. De Raaf, als symbool van het krachtige, kwam echter onverrichterzake terug. Later bracht een duif, als symbool van de liefde, het goede bericht.

In de Griekse mythologie is de Raaf aan Apollo gewijd, de god van o.a. de schone kunsten, de orde, de harmonie en het zonlicht. Bij de Germanen heette hij Odins- of Wodansvogel. De raven Hugin en Munin, symbolen van wijsheid, vergezelden Wodan wanneer deze op z'n ros door de lucht joeg tijdens de najaarsstormen.

Maar meestal zag men hem als een ongeluksbrenger, b.v. als hij op een akker ging rondneuzen, want zei men, dan komt het gewas daar niet op.

Duidelijke gezegden zijn 'stelen als de raven'; 'hij liegt als een raaf'; in Duitsland de benaming 'ravenouders' = ontaarde ouders; 'een ravenjong' = een duivel of een schurk.

De Raaf zou oorspronkelijk wit zijn geweest, maar omdat hij het water had vervuild (in de ene legende) en van ontrouw beschuldigd werd (een andere legende), is hij als straf in een zwarte vogel veranderd. 'Een witte raaf' is dan ook een zeldzaam iemand met een bijzondere kwaliteit. De zeldzaamheid blijkt uit de uitdrukking "Men zou eerder een raaf wit wassen eer men haar het krassen belette". Het begrip 'witte' heeft men ook wel uitgelegd als 'hongerig'. Toch wordt er wel eens een witte Raaf waargenomen. Rond 1760 moet zo'n albino op een Engels oorlogsschip zijn neergestreken, welk exemplaar in Frankrijk werd opgezet en tentoongesteld. In 1994 werd melding gemaakt van een jonge verstoten albino-raaf bij Apeldoorn, waarover de dierenambulance zich heeft ontfemd. Later bleek dat het een albino Zwarte Kraai was.

ROEK - *Corvus frugilegus*

Duits	:	Saatkrähe
Engels	:	Rook
Frans	:	Corbeau freux
Fries	:	Roek

Betekenis wetenschappelijke naam: veldvruchten verzamelende Raaf.

De naam, in het Middelnederlands Rôk, in het Oudengels Hrôc en te vergelijken met het Griekse korax, dat verwant is aan krazo = 'ik kras', is een klanknabootsend gevormde naam. Varianten zijn **(Ol) Rouk** (Gr), **Ruuk** of **Rúek** (Sch), **Swarte Roek** (Fr) en **Ald Roek** (Fr).

De naam **Rûts** (Fr) hangt misschien samen met het begrip 'roetsj' (zoals in roetsjbaan), een plotselinge snelle beweging.

Evenals andere kraaien noemt men de Roek **Maaskrao** (Lb), **Oogstlezer** (vla) en **Zaadkraai**, respectievelijk naar fouragegebied en voedselbron. De namen **Zoadkreeie** (Rij) en **Korenkraai** sluiten hierop aan. Onduidelijk is de betekenis van **Zandkraai** (Lb), mogelijk is het een verbastering van het eerder genoemde Zaadkraai.

Soms wordt de Roek **Zwarte Kwaa** (ZVI) en **Swarte Ka** (Fr) genoemd door zijn gelijkenis met een Zwarte Kraai. Hij heet **Kleine Kraeje** (Ach) omdat hij iets kleiner en slanker is dan de Kraai.

Er zijn ook opvallende verschillen met de Zwarte Kraai. Roeken zijn uitgesproken kolonievogels en vertonen daarmee een duidelijk sociaal gedrag. Ze nestelen in toppen van bomen met dikwijls honderden nesten in één broedkolonie. Deze leefwijze komt tot uitdrukking in de namen **Gezelschapskraai** en **Boomkrije** (Gr).

Een ander kenmerk is de kale lichtgrijze plek bij de snavelbasis en de grijze snavel van de volwassen Roek, die de achtergrond vormen van namen als **Witbekte Roek** (Fr), **Witbekte Rouk** (Gr), **Hoorn-kraai**, **Schurftkop**, **Schurftkraai**(i) (Ter) en **Schimmelbek** (Haa). Mogelijk is uit die laatste bijnaam **Schommelkont** ontstaan. Van i naar o is immers een kleine stap, daarenboven wordt er de enigszins schommelende gang van de vogel mee weergegeven.

GAAI - *Garrulus glandarius*

Duits	:	Eichelhäher
Engels	:	Jay
Frans	:	Geai des chênes
Fries	:	Houtekster

Betekenis wetenschappelijke naam: voortdurend krassende eikelzoeker.

Evenals zijn meeste familieleden is ook de **Gaai(e)** (NH, ZH) een luidruchtige vogel. Plaatselijke namen zijn **Gei** (MLb) en **Gaiken** (Zl). De oude Latijnse naam luidde *gāius*, wat op het schreeuwen van de vogel betrekking heeft. Kort geleden stond hij nog te boek als **Vlaamse Gaai**.

‘Vlaamse’ doelt volgens sommigen op de roodbruine kleuren in het verenkleed. Het zou dan ontleend zijn aan het Franse *flambant* = vlammend. Een andere zienswijze is dat de vogelnaam is ontstaan uit de woorden ‘in het Vlaams Gaai’. De vogel werd n.l. in België het eerst in Wallonië beschreven en wel onder de naam *Gay*.

Heel wat volksnamen hebben op het doordringende kriesen van de vogel betrekking. De meest algemene is **Meerkol**, een verbastering van **Markol(f)** (Gd, Kem) en vermoedelijk ontstaan onder invloed van het gelijknamige Meerkol, een toen reeds bestaande volksnaam voor de Meerkoet (bij wie ‘kol’ = witte bles). Die bijnaam voor de Gaai is afgeleid van *Marculphus*, een figuur uit een heldensage, bekend als een praatjesmaker, grappenmaker en spotter. “Het is ne goai,” zei men van iemand die dwaze streken uithaalde.

Onze vogel dankt de naam Meerkol aan zijn vermogen om andere vogels te imiteren en aan z'n gevarieerde, scherpe geluiden.

(vergelijk toverkol: een krijsend wijf met bovennatuurlijke krachten).

Varianten op Meerkol zijn **Maarkolf** (NB), **Morkol(f)** (Kem), **Martkolf** (Lb), **Meerkolf**, **Merko(e)f** (Lb), **Markol(le)** (Ach, Ov), **Meerkolle** (Twe), **Marrikolf** (Wou), **Merrikol(le)** (Vel), **Marrekoale** (Ach), **Mercolf**, **Merkolver** (Ov), **Markoln**

(Ach), **Markolaan**, **Marken** (Kem), **Motkolf** (RvN), **Merrekof** (Wee), **Mérkef** (Maa), **Marklover** (Ste), **Markloper** (Ste), **Maaiklover** (Rij), **Marklauwe** (Gr), **Maarklauw** (Twe), **Merkdouw(er)** (Ov) en **Markwart**. De laatste naam is ontleend aan Marquart - de hoofdpersoon uit de Vlaamse fabel 'Reineke Vos' - waarbij het eveneens om het imago van 'praatjesmaker' gaat. Overigens is een markwulf of een markwart in een vroegere betekenis een grenswachter (mark = grensstrook, grens-akker). Mogelijk is hieruit tevens de naam Wouter - zie verder - ontstaan.

Een stapje verder gaan de namen **Markorf**, **Märkörf** (ONB, ZLb), **Meelkörf**, **Martkurf** (Kem), **Matkeuref** (MLb) en **Merretkörref** (Maa), een hengselmand, met de betekenis van 'hamsterar' voor het vogelgedrag: Als liefhebber van eikels legt de Gaai in het winterseizoen graag een voedselvoorraad aan door eikels in de grond te stoppen. Na verloop van tijd blijkt dat hij ze niet allemaal nodig heeft gehad, of dat hij omgekomen is, want men heeft geconstateerd dat er mede door zijn toedoen nieuwe eikenbomen opgroeien. Daarom zegt men wel dat de Gaai een 'bosbouwer' is. Andere namen in dit verband zijn **Eikelpotter** (Ach), **Eikelekster**, **Eikelaakster** (Gd, NH, Ov) en **Eikelkraai**. De laatste kan zijn ontstaan onder invloed van het Duitse Eichelhäher.

Schreuwekster (Gr, NH), **Schraiw-eekster** (Gr), **Schriwakster**, **Skreeuw-aakster** (Tex), **Krietoakster** (Gr) en **Krijtekster** verwoorden z'n schelle kreten, terwijl in deze namen tevens een vergelijking met de evenmin muzikale Ekster wordt gemaakt. Andere namen waarin de Gaai als een Ekster wordt aangemerkt zijn **Boontekster** (Ens), **Spansjekster** (Sco), **Spaanse Ekster** (ZH), **Broekikster** (ZBW), **Halve Ekster**, **Hikster** (Kem), **Jakster**, **Klei-ekster**, **Koolekster** (ZHW), **Skoolekster** (Fr), **Wâl(d)akster** (Fr), **Bosekster**, **Holtoakster** (Gr) en de bovenvermelde Friese naam.

Beschouwen wij deze groep nader: In 'boont' en o.i. ook in 'Spaanse' is het bonte verenkleed van de Gaai te herkennen. 'Spaanse' kan tevens op zijn onverstaanbare klanken betrekking hebben. 'Broek' doelt op de gewoonte om een nest in de broek van een boom te maken, dat is de plaats waar de stam in de kruin overgaat. Men heeft gedacht aan samenhang met breuk en de 'breking' van het kledingstuk de broek in twee pijpen, in het voorafgaande het uiteengaan van de takken. 'Halve' wijst op een verschil in lengte. 'Klei' zou een vergelijking kunnen zijn met de rode kleur van een bepaalde kleisoort. 'Kool' is afgeleid van Meerkool. 'Skool' betekent waarschijnlijk school = groep, met als achtergrond dat de gaaien zich groeperen alvorens op najaarstrek te gaan. 'Wâld', 'Holt' e.d. zijn elementen die op aanwezigheid in de bossen duiden.

Van alle kraai-achtigen in ons land is deze vogel het meest aan het bos gebonden. Met deze biotoop houden z'n namen **Bosgaai**, **Wouter** (Lb, Vla, ZVI) en de varianten **Weiter**, **Welter**, **Wetere** (OZV), **Wadre** (OZV), **Watink** (OZV) en **Wijtink** (ZVI) verband. Anders gezegd, hij is de 'woudheer' of beseigenaar, die imponeert vanwege z'n fraaie kleuren en indringende geluid. Wouter was tevens een plaatselijke benaming voor de veldwachter, de oppasser tegen het kwade, zoals stropers. Zo jaagt ook de Gaai indringers uit zijn gebied weg. Later ging men Wouter tevens beschouwen als persoonsnaam, een vertrouwelijke benaming.

Onder invloed van Wouter zijn **Nannewuiter** (Lb, ZVI), **(N)anneweute** (ZVI), **Allewuiten** (Vla) en **Hannewuyt** (Vla) gevormd. Deze hebben een geheel andere betekenis

want ze benadrukken het uitgelaten, ‘dolle’ karakter van de vogel, terwijl het element ‘wuite’ (wuit = kin, mond) op het roepen betrekking zal hebben.

Z’n volksnamen **Broekhannek(e)** (Goe, WNB), **Hannebroek** (WNB), **Anniebroek** (Vla), **Hannikauw** (NB), **Hannimauw** (Lan), **Marhannik** (Kem), **Marhander** (ONB), **Marhanne** (ONB) en **Marhenne** (ONB) bevatten het element ‘Hanne’, een benaming voor een tamme Ekster, dan wel ‘Hannek’, dat de betekenis van onnozele Hannes, lummel of scheldend mens heeft, zulks op grond van z’n gekrijs, maar ook, zoals in België, van iemand die in opvallende kleuren gekleed gaat, hetgeen eveneens goed bij de vogel past.

De naam **Appelvrêeter** (Goe) moet door een boze boer zijn bedacht.

Andere Belgische namen zijn **Alleweitink**, **Broekhan**, **Brakhan**, **Hannewuite**, **Wiewouter** - uit Vijfwouter, een vlinder -, **Wei(ter)**, **Lawei**, **Koollaweit**, **Koolaard**, **Kulaard**, **Heger(t)**, **Meerkolver**, **Bonte Melder**, **Roethanne**, **Roeter**, **Roetaard** = ‘druktemaker’, **Kavogel**, **Kwaadvogel** en ...**Rotzak**.

ZWARTE KRAAI - *Corvus corone*

Duits	:	Rabenkrähe
Engels	:	Carrion Crow
Frans	:	Corneille noire
Fries	:	Krie

Betekenis wetenschappelijke naam: Corvus = raaf; corone: de naam voor de destijds bij de Grieken alleen bekende Bonte Kraai.

Gewoonlijk noemen we hem **Kraai** of **Kraie** (Elb), **Kraey**, **Kraoje** (Sco, ZVI), **Kreie** (Sch), **Kreei** (Twe), **Krèèj** (MLb), **Kreij** (Wee) en zoals boven is vermeld, **Krie** (Fr). Ze verwoorden het krassende geluid van deze tot de zangvogels behorende soort.

Door de toevoeging ‘Zwarte’ vanwege z’n kleur wordt hij onderscheiden van de Bonte Kraai.

Synoniemen zijn **Swarte Kraai** (Tex), **Swattekrae** (Ter), **Swarte Krie** (Fr) en **Zwatte Kraaie** (Ach).

Blijkens enige andere volksnamen wordt hij gezien als **Roek** (Fr), **Swarte Roek** (Fr), **Ald Roek** (Fr), **Ruuk** (Sch) en **Zwartrok**.

De laatste naam heeft een denigrerende betekenis in het gezegde ‘De kraai schold de roek voor een zwartrok’. We kunnen dit door een andere beeldspraak vervangen: ‘De pot verwijt de ketel dat ie zwart is’.

Het raaf-achtige is onder meer te herkennen in de naam **Rawet** (Ter), tevens een vorm van het Friese Raven, en in **Raafkrao** (Lb), vergelijkbaar met de Duitse naam en in **Zwarte Raaf** (Vla).

De namen **Roefkraai**, **Roefkrao** (Lb), **Kukekraoj** (Maa) en **Kukeraof** (Maa) tonen de vogel in de broedtijd, wanneer hij berucht is als rover van eieren en jonge vogels.

Hij wordt **Boskraai** (Lb) genoemd naar een van z’n broedgebieden, het bos, waar het nest meestal hoog in de bomen wordt gebouwd.

Op het gemeentewapen van Blokker (NH) zijn drie Zwarte Kraaien, zittende in een

boom afgebeeld. Vermoedelijk symboliseren zij de drie plaatsen die bij het vormen van de gemeente werden samengevoegd.

Oude jagersnamen zijn **Swarte Galgh** en **Scherp-Kray**. Het element 'Scherp' is afkomstig van 'Scherpveugels', een andere naam voor roofvogels, waartoe men vroeger ook kraaien rekende.

De Vlaamse naam **Kalle** ofwel 'babbelaar' deelt hij met enkele andere soorten, die met hun keelklanken een hele conversatie kunnen voeren.

Een tamme kraai wordt vaak **Gerrit** genoemd, een uit klanknabootsing gevormde bijnaam. Ook wordt hij vermeld als **Tonicka** (Rij), net als een (tamme) Kauw.

Spaar (Fr) is misschien een klanknabootsing van de roep.

In de benaming **Pastoorsoevn** (Ens) zien we een vergelijking met de kleding van de pastoor en met de alom tegenwoordige duiven. De naam **Weesjongen** (NH) doelt eveneens op de donkere kleur van de veren, net als bij de Bonte Kraai. Uit **Grown-neuger** (Rij) ofwel 'begrafenis-uitnodiger' spreekt wrange humor, want wie door een kraai was aangekeken kon een sterfgeval verwachten. In het gezegde 'De kraaienmars blazen' staan afscheid en rouw centraal. Op sommige begraafplaatsen noemt men de dragers van de kist 'kraaien'.

Een **Zwatkieker** (Rij), dat kan alleen een kraai zijn.

Hannik (Zaa) is ook een scheldnaam, bedoeld als 'onnozele Hannes', lummel of hork.

In de middeleeuwen schrok men bij het zien van een groepje rondcirkelende kraaien. Het werd beschouwd als een teken dat er ruzie of oorlog ophanden was. Die krassende en zwarte vogels moesten wel een zwarte ziel hebben.

Toch bestond er ook de legende dat kraaien (zie eveneens bij de Raaf) aanvankelijk sneeuwwitte vogels zijn geweest: Toen Jezus zijn dorst wilde gaan lessen in een beek zou Hij zijn weggejaagd door kraaien omdat deze bang waren dat enig contact hun sierlijke witte veren zou bevuilden. Vanwege hun trots werden zij echter bestraft, want hun kleur werd aanstonds zwart.

Dat dit zo zal blijven wordt beloofd in het Vlaamse gezegde 'Hoe meer een kraai zich wast, hoe zwarter hij wordt'.

Andere bekende uitdrukkingen zijn: 'Een vliegende kraai vangt altijd wat' en 'hij bezit kind noch kraai'. Bij de laatste ging het oorspronkelijk om het kraaien van de haan. Moest n.l. iemand voor de rechter verschijnen en bezat hij geen familie die zijn onschuld kon bewijzen, dan mocht hij een haan meenemen, een dier dat om zijn waakzaamheid werd gewaardeerd. Indien deze zweeg volgde vrijspraak. Kraaide de haan dan werd ervan uitgegaan dat de man schuldig was.

SPREEUWEN - *Sturnidae*

ROZE SPREEUW - *Sturnus roseus*

Duits	:	Rosenstar
Engels	:	Rose-coloured Starling
Frans	:	Etourneau roselin
Fries	:	Reade Protter

Betekenis wetenschappelijke naam: *Sturnus* onbekend; *roseus* = roze.

Een spreeuw met roze rug en onderzijde, welke contrasteren met het verder zwart gekleurde verenpak.

De Nederlandse naam was eerder **Rosé-Spreeuw**, **Roséspreeuw** en **Rose Spreeuw**.

Hij is ook beschreven als **Zee-spreeuw** - vertaling van *Sturnus marinus* -, **Rooskleurige Lyster**, **Rooskleurige Merel**, **Roos-merel**, **Rozenspreeuw** (Lb), **Rozenstaar** en **Rose Starling**.

In ons land is de soort een dwaalgast. Hij hoort thuis in de steppen van Zuidoost-Azië, hetgeen is weergegeven in z'n naam **Steppenspreeuw**.

Deze vogel is een belangrijke consument van treksprinkhanen.

Vroeger, wanneer Armeniers en Tartaren de Roze Spreeuwen zagen verschijnen, gingen zij processies houden om het komende gevaar van sprinkhanenzwermen te weren, want zij zagen de vogels als voorlopers van de sprinkhanen.

SPREEUW - *Sturnus vulgaris*

Duits	:	Star
Engels	:	Starling
Frans	:	Etourneau sansonnet
Fries	:	Protter

Betekenis wetenschappelijke naam: van *Sturnus* zie o.a. bij Staar; *vulgaris* = alledaags.

De achtergrond van Spreeuw is niet precies vastgesteld. Men gaat ervan uit dat de naam verbonden kan worden met sprenkelen of sproeien, waardoor de oorspronkelijk betekenis 'de gespikkelde' kan zijn; een verwijzing naar het wit gespikkelde donkerkleurige verenkleed.

Een groot aantal streeknamen zijn dialektische varianten op de algemene naam: **Spra** (Gr, Wat), **Spraan** (Gd), **Sproon**, **Spru** (Wat), **Spreef** (Lb), **Sprieuw** (Maa), **Sprieëw** (Wee), **Sprieje** (OZV), **Spriuw** (Ter), **Sproa** (Gr), **Sproale** (Ach, Twe), **Sprêêwe** (Goe, Sco), **Spruuf** (Vla), **Sprij** (Gr), **Sprioen**, **Spriet** (ONB) en **Sprotter** (Ach, Ame, Fr, Gr) - verwant aan het Middelnederduitse sprote en sprûte = sproet. In een aantal van deze namen is ook iets herkenbaar van de meest gehoorde kreten van de spreeuw. Het Friese **Protter** en **Prutter** voor de volwassen vogel en **Protsek**, **Prûts** en **Protskiter**

voor de jonge vogel duiden op het wat pruttelend of kwetterend klinkende geluid van de vogels.

Andere namen vertonen een duidelijke parallel met de vermelde Latijnse, Duitse en Engelse namen. In ons land zijn dat **Staar**, **Staer** (Fr), **Sta(r)ring** (Fr), **Starink**, **Starig** (Sch) en **Stark** (Fr). Hoewel de betekenis onbekend is, denken sommigen aan een klanknabootsende oorsprong. De Franse naam bevat een verbasterd chansonnet en zo wordt de vogel een 'Liedjesspreeuw'.

Een pasgeboren spreeuwenjong is nagenoeg geheel kaal; het duurt bijna een week alvorens het 'goed in de veren' zit. Tot die tijd gaat hij door het leven als **Kale Kadotter**, **Kealekonter** (Fr), **Keale Skiter** (Fr), **Kale Dotter** (Gr), **Kollekedotter** (Tex), **Dotter** (Gr, Vla), **Doddekonte** (Ov) en **Kek(ke)** (Wee).

Omdat spreeuwen gewoonlijk in grote groepen de nacht op hun slaappleaatsen doorbrengen, worden bomen of andere verblijfplaatsen spoedig bedekt onder een laagje uitwerpselen. Vandaar de wat onheuse namen **Skijter**, **Dakschijter**, **Dakkeschijter** (ZBW), **Oebelaaar** (SFr) en **Oebele (Spuitkont)** (SFr).

De naam **Panlijster** komt voort uit het nestelen onder dakpannen. Later is de naam overgenomen door poeliers die er een ander begrip mee verbonden. In het verleden was de jacht op en het nuttigen van spreeuwen ook in ons land gewoon. Soms werden aan de muren van huizen z.g. spreeuwenpotten opgehangen waarin de spreeuw graag nestelde. Doorgaans belandde zo'n 'potbroeder' al snel in de braadpan.

MUSSEN - *Passeridae*

Mus is ontleend aan het Latijnse musca = vlieg; ook wel 'klein vliegend dier'. De betekenis van mus zou dan 'klein vogeltje dat overal voorkomt' zijn. Zoals ook insecten overal voorkomen.

HUISMUS - *Passer domesticus*

Duits : Haussperling
Engels : House Sparrow
Frans : Moineau domestique
Fries : **Mosk**

Betekenis wetenschappelijke naam: bij het huis horend vogeltje.

De Huismus leeft daar waar mensen wonen, want om te nestelen en voedsel te vinden heeft de soort zich aan ons gebonden. Geheel en al een cultuurvolger, dit mede dankzij een hoog ontwikkelde onderlinge sociale instelling.

Naast de gebruikelijke naam **Mus** vermelden wij de soortgelijke streeknamen **Huusmus(se)** (Ach), **Hussemus** (Ach), **Hoemusse** (Ach), **Hoemösj** (Maa), **Hûsmosk** (Fr), **Musk** (Gr), **Muske** (Ach, KvO), **Musse** (Ach, Goe, ZVI), **Mosse** (ZBW), **Mos(ke)** (Tex), **Mors** (Gd) en **Moets**.

Bij 'Huis' e.d. gaat het om woningen waar de soort onder de dakpannen kan nestelen. De namen **Dakmus** (Vla), **Panmus** (Vla) en **Dakschijter** duiden daar op.

Met **Roestvogel** wordt z'n verblijfplaats onder de dakbalken aangeduid.

Andere huiselijke namen zijn **Huisschijter**, **Huispoep**, **Huusklets** (NLb) - een kletskaus -, **Huwklets** (TBw), **Huuskloot** (Lij), **Hussekont** (Lij) en **Huwkritis** (NLb). Een 'kritis' is misschien een ruziemaker. **Kets** (ONB) is ook een kattige vrouw en **Klut** (NLb) een kluitje, zoals we een mus zien zitten.

Het voor de eeuwwisseling zo algemeen en niet mensenschuw vogeltje maakt vaak een 'brutale' indruk en krijgt dan heel wat schimpnamen. Aan de reeds genoemde kunnen we toevoegen **Korezijker** (NLb) en **Slet** (Tex). En uit de naam **Brommus** (ONB) blijkt ook al weinig achtung voor z'n zangkunst.

Steenmus hoort duidelijk bij z'n woongebied.

Op straat pikt hij altijd een graantje mee en heet daar **Straatmus**, **Straatjongen** en **Strontpikker** (Kem).

De namen **Straalmus** en **Strötsj** (Lb) kunnen betekenen dat hij straalt van gezondheid.

Kaaiarabier (Rdm) zegt men op de havenkaden.

Behalve een katje in **Gresketje** (TBw) - een klein vogeltje in het gras - is hij ook een **Holkater** (Ens).

Wij vragen ons af of **Flots** (Lb), **Floers** (NLb) of **Vloers** (NLb) uit elkaar zijn gevormd en kunnen alleen opmerken dat een 'flots' een manzieke vrouw is, een 'floers' een rouwband en 'vloers' met velours of fluweel van doen heeft.

Z'n oude namen **Leuning** (Ach), **Luninge** (Ach), **Leunink** (Ach) en **Löanig** (Twe) zijn verwant met het Duitse en Oostfriesse Lünig. Over de betekenis bestaat geen duidelijkheid. Mogelijk is deze 'schaller' wegens zijn luidruchtig getjilp. Anderen zien verwantschap met 'woonplaats', in welk geval deze namen b.v. 'huisvogel' kunnen betekenen.

In het Middelnederlands komt de naam **Sparre** voor. In het Duits Spar, zijnde een gemoedelijke benaming, afgeleid van Sperling. Vroeger werden mussen tot nestelen gelokt in een z.g. mussenpot, via welke ze meestal in de kookpot terecht kwamen. Van daar de naam **Potmus**.

De betekenis van **Reeuwteuw** (Ens) is wellicht 'ouwe zeur' en kan tevens een nabootsing van het tjilpen zijn.

Uiteenlopende namen in België zijn **Ankermus**, **Blokmus**, **Dikke Mus**, **Grote Mus**, **Pai**, **Papmus**, **Pauwmus**, **Stroomus** en **Tarwemus**.

Overigens, naast de Franse naam moineau was een oudere naam 'moine' bekend, die tevens monnik betekent. Naderhand is er verband gelegd tussen mus en monnik en wel vanwege beider donkergrijze uiterlijk of volgens anderen, vanwege het donkere kopkapje dat de man-mus zowel als de geestelijke draagt.

Dat de Huismus een onaanzienlijk vogeltje wordt gevonden blijkt uit het gezegde 'iemand blij maken met een dooie mus'. Geheel iets anders is de achtergrond van 'het was zo warm dat de mussen dood van het dak vielen'. Hier ging het oorspronkelijk om mossen, d.w.z. dat het op de daken van boerderijen groeiende mos bij warm weer opdroogde en er als dood afviel.

Deze vogel is ons zo vertrouwd dat we zijn naam hebben gegeven aan mensen die graag thuis blijven, want we zeggen “hij (zij) is een echte huismus”.

RINGMUS - *Passer montanus*

Duits : Feldsperling
Engels : Tree Sparrow
Frans : Moineau friquet
Fries : **Fjildmosk**

Betekenis wetenschappelijke naam: *Passer* onbekend; *montanus* = in bergstreken voorkomend. Mogelijk ontstaan door verwisseling met een naam voor de Rotsmus. Behalve zijn iets kleinere en slankere formaat dan de Huismus, is het vooral de witte halsring, geaccentueerd door een zwarte wangvlek, die de Ringmus van de Huismus onderscheidt. Dit opvallende kenmerk vinden we eveneens vertolkt in de namen **Ringmosk** (Fr), **Ringmusk** (Gr), **Ringelmus** (Gd, Lb), **Ringelmösj** (Maa), **Ringvink**, **Ringel-duts** (Gd) - duts = sukkel, doetje -, **Ringeltute** (Ov), **Ringeltje** (Gd), **Reenkmos** (Maa) = ‘ringmus’, de verbastering **Regenmus** (Maa), **Kringleunink** (Ach) - zie voor ‘leunink’ bij de Huismus - en **Krênske** (Wee) = ‘kransje’.

Kleine Mus (Vla) duidt op het verschil in grootte ten opzichte van de Huismus.

Bergmus is de Nederlandse weergave van de wetenschappelijke naam. De naam **Steenmus** (NB, Vla) is vermoedelijk ontleend aan het Duitse Steinsperling, een naam voor de in Zuid-Europa levende Rotsmus. Niettemin broedt ook de Ringmus wel eens in gebouwen en steengroeven. In Vlaanderen heet hij daarom **Pannmus** en **Steenratje**. In onze lage landen maakt hij doorgaans een nest in boomholten. Hij is dan bekend als **Boommus** (Vla), **Boommosse** (Zl), **Baummus** (Lb), **Beammosk** (Fr), **Boommos** (Tex), **Houtmus** (Vla), **Stronkmus** (Vla) en **Kotmuske** (Vla). De streeknaam **Hawterjilleke** (ONB) of **Houteren Jilleke** (NB) betekent zoveel als ‘in het hout met groepen’, waarmee wordt aangegeven dat de soort in troepverband in bomen leeft.

Anders dan zijn ‘verstedelijkte’ neef, fourageert de Ringmus, zoals tot uitdrukking komt in zijn Friese en Duitse naam, vooral in het open veld. Overeenkomende namen zijn **Veldmus** (Lb) en **Lânmosk** (Fr) = ‘landmus’. Granen en andere zaden vormen het hoofdbestanddeel van zijn voedsel. **Erpelmuske** (ONB) geeft weer dat hij tussen de aardappelschillen op de mesthoop te vinden is.

De achtergrond van **Katrielmus** (Kem), **Toelmus** (Lb) en **Gakkoo** (ZLb) - spreek uit ‘sjakkoo’ - is ons onbekend. ‘Katriel’ is misschien verwant met het Franse goutte en het oosterse katran en zou dan ‘druppel pek’ (of teer) kunnen betekenen, hetgeen kan doelen op de zwarte wangvlek van de vogel. Ook ‘toel’ zou op die ronde vlek kunnen zinspelen.

De naam **Grauwvink** verwijst enerzijds naar het wat grijs ogende verenkleed, anderszijds naar de vroegere indeling van de soort bij de vinkachtigen.

VINKEN - *Fringillidae*

Vink is een klanknabootsend woord. *Fringilla* betekent zoveel als kwetteraar of tjilper.

APPELVINK - *Coccothraustes coccothraustes*

Duits	:	Kernbeisser
Engels	:	Hawfinch
Frans	:	Gros-bec
Fries	:	Kersebiter

Betekenis wetenschappelijke naam: pittenverbrijzelaar.

Het element 'appel' dat we eveneens aantreffen in het Friese **Appelfretter** heeft betrekking op haagappels, vruchtjes van de Meidoorn (*Crataegus*), die een belangrijk deel van zijn maal vormen.

De **Dikbek** (Lb) is in het bezit van een krachtige snavel waarmee hij met gemak allerhande vruchtenpitten kraakt om zo het binnenste ervan te eten. In Gelderland heet hij **Kernbieter** en elders **Kernbijter**. Het vruchtvlees wordt meestal niet door hem genuttigd. Vooral kersenpitten - waardoor hij nog wel eens in conflict met boeren komt - staan bovenaan op het menu. Dit komt tot uitdrukking in namen als **Karsebiter** (Fr), **Kersevink**, **Keersvink**, **Kersebijter**, **Kersenbilter** (Gd), **Karsebikker** (Gr) en **Kierseknieper** (NB). In België noemt men hem ondermeer **Kersenkraker** en **Steenkraker**. Het element 'steen' staat hier voor een kersenpit. Zo nu en dan verorbert hij knoppen van struiken en bomen hetgeen blijkt uit de namen **Knoppenvreter**, **Botpikker**, **Bolvink** (MLb) en **Botbek** (Vla).

Niet alleen de snavel van de Appelvink is enorm ontwikkeld; hij zelf is de grootste in ons land voorkomende vinkensoort. Daarom wordt hij wel **Koningsvink** en bij onze zuiderburen **Dubbele Bloedvink** genoemd.

De volksnaam **Greune** (Wee), betekent niet alleen 'groene' maar ook 'dubbelzinnig persoon'. De achtergrond is ons niet bekend.

GROTE BARMSIJS - *Carduelis flammae*

Duits	:	Birkenzeisig
Engels	:	Mealy Redpoll
Frans	:	Sizerin flammé
Fries	:	Stienbarmke

Betekenis wetenschappelijke naam: de op distels voorkomende vlamvend gekleurde.

Het element 'Barm' doelt op het rode voorhoofd en de rozerode borst van het mannetje. Dat zijn de meest opvallende kenmerken bij deze vogel. Vermoedelijk is er aanvankelijk sprake geweest van 'barn', met de betekenis van 'brandend' of 'vlamvend'

(vergelijk ook barmhartig = warm van hart). Het is ons niet bekend of er verwantschap is met zijn Hongaarse naam Branta Zsezse = 'bruine sijs'. Wel zijn de overige tinten van het verenpak van de Barmsijs overwegend bruinachtig en verklaren de naam **Bruin Paapje**.

De benaming 'sijs' heeft vooral betrekking op overeenkomsten met de Sijs: hun vorm, het samen voorkomen op de trek en hun levendige manier van vliegen.

Met z'n algemene naam zijn vergelijkbaar **Baarmsieske** (Gr), **Bearmsiesken** (Ens), **Bermsieze** (Lb) en **Borremsijsie** (Tex). Bekort heet hij **Barmpje**, **Baarm(pie)** (Gr), **Bearmken** (Ens) en **Berbke** (NLb). **Bremkwetje** (Kem) vertoont overeenkomst met namen voor andere soorten en zal zijn ontstaan door verwisseling van letters.

In **Vlaemseeske** (ONB) herkennen we de wetenschappelijke soortnaam en de Franse naam.

De 'steenrode' kleuren zijn in deze betekenis beschreven in de Friese naam alsmede in **Lyts Stienbarm(ke)** (Fr), **Stienpaepke** (Fr), **Steinbaarm** (Gr), **Steenpaapje**, **Steenbarmpje** (Ut), **Rode Barm** (Ut), **Rood Barmpje**, **Robarmke** (Rij) en **Roodsijs(je)**. De benaming 'paapje' geeft de globale uiterlijke overeenkomst met de andere soort weer. Hij is zelfs **Paappe**, **Papertje** en **Pepke** (Vla) genoemd.

Ook in **Sterreknaker** (Vla) en **Sterrefri(l)joen** (Vla) wordt waarschijnlijk bedoeld op de roserode - vermiljoen - borstvlekjes.

Het vrouwtje heeft een lichtgrijze borst en heet hiernaar **Blank Paapje**, **Blank Barmpje** en **Blank Sijje**.

In Nederland signaleren we vooral doortrekkende en overwinterende Barmsijzen, afkomstig uit Engeland en Scandinavië, zoals de **Kleine Barmsijs** - *C.f. cabaret* of Britse en Middeneuropese vorm en de Groenlandse vorm, die ook **Langsnavelig Barmsijsje** is genoemd.. De 'Kleine' broedt tevens in ons land (eerste broedgevallen 1942 en 1959).

De aankomst hier van de vogels uit noordelijke richtingen leidde tot de namen **Noord-sijs**, **Noordse Sijs**, **Noordseeske** (ONB) en **Noordpiemelke** (ONB).

De namen **Bergsies** (Lb) en **Bergtsiesjer** (Lb) houden verband met broedgebieden in Midden-Europa.

Van het Franse Linotte stammen de namen **Linot** (Vla), **Lijnzaadkneu** en **Vlasvink**, waaruit blijkt dat de vogel voedsel in de graanvelden vindt.

Meer nog is hij een **Berkensijs** en een **Elssijs**, want berken hebben z'n voorkeur om in te nestelen en aan de zaden van berk en els doet hij zich tegoed.

Waltakke (Ach) is een naam die hij met de Sijs deelt.

EUROPESE KANARIE - *Serinus serinus*

Duits	:	Girlitz
Engels	:	Serin
Frans	:	Serin cini
Fries	:	Wylde Kanarje

Betekenis wetenschappelijke naam: sijs. Indien oorspronkelijk *cerinus*, dan 'gele vogel'. De soort heeft z'n naam te danken aan een op de Canarische Eilanden voorkomende verwante soort, de *Serinus canaria*, welke Afrikaanse vogel in de 15e eeuw door Portugezen werd ontdekt en om zijn fraaie zang als kooivogel naar Europa werd gebracht. De naam van de eilandengroep is ontleend aan het Latijnse *canis* vanwege de daar destijds voorkomende honden.

De Europese Kanarie leefde aanvankelijk alleen in Zuid-Europa, maar begon zijn gebied in de 20e eeuw noordwaarts uit te breiden. De nieuwkomers kwamen daarbij in een ander klimaat terecht, dat bij hen verkleuring van de veren teweeg bracht. De vogel wordt dan als **Canarie** en **Middeneuropese Kanarie** vermeld.

De Friese naam en **Wilde Kanarie** wijzen op het verschil met in kooien gehouden kanarievogels.

Door zijn overwegend gele en gestreepte verenpak vertoont de Europese Kanarie veel gelijkenis met de Sijs, hetgeen naar voren komt in **Kanariesieske** (Maa), **Gielsijske** (Kem, ONB), **Geelsijs** (Vla), **Geel Sijje**, **Giel Syske** (Fr), **(Gewone) Geelvink**, **Zeesijsje** (Elb) - misschien een vertaling van Meerzeisl, een Duitse naam voor de Barmsijs -, **Zeesys** (Fr), **Russisch Sijje** (Vla) en **IJslands(e) Sijje(je)** (DHg). De twee laatste namen kunnen op kleur-variëteiten duiden. Ze suggereren tevens geslachten van verre komaf. Onzes inziens zijn beide uit de vogelhandel afkomstig en gevormd aan de hand van de namen **Chineeske** (Kem, Vla) en **Chineke** (Vla), die evenals **Sienée** (Lb), **Sinusken** (Vla), **Siwieke** (Vla), **Sielieske** (Ens) en **Sieles** (Ens), direct of indirect aan de Franse naam *Serin cini* zijn ontleend. Zoals bij 'cini' gaat het allereerst om een klanknabootsing van het vogelgeluid en vervolgens om een vergelijking met de gele huidskleur van een Chinees.

De kenmerkende lokroep is verwoord in **Gierlits** (Kem) - uit het Duits -, **Gierlietske** (Kem), **Girleske** (Kem), **Pierewieter** (Vla), **Pirrewitter** (Vla) en **Witteleer** (Vla).

FRATER - *Carduelis flavirostris*

Duits	:	Berghänfling
Engels	:	Twite
Frans	:	Linotte à bec jaune
Fries	:	Heidebarmke

Betekenis wetenschappelijke naam: de op distels voorkomende geelsnavelige.

De naam, ontstaan uit het klanknabootsend gevormde **Frijter**, wordt ook wel gezien

als koosnaam 'broedertje' en hangt dan samen met het van oorsprong Latijnse frater (= broeder, monnik). Vergelijkbaar zijn **Fratertje**, **Frijterke** (ONB) en **Frettertje**. De volksnamen **Geelbek** en **Geelbek Frijter** leggen, evenal de wetenschappelijke en Franse benaming, het accent op de kleur van de snavel.

In ons land treffen we hem in de winter vooral aan in de kuststreken en langs het IJsselmeer.

Zowel in uiterlijk als gedrag zijn overeenkomsten te ontdekken met Kneu en Barmsijs. Dit komt ondermeer tot uitdrukking in de namen **Steenkneu** (Lb, Vla), **Steenkneuter** (Kem, Vla) en **Steinknuuëter** (Wee). Het element 'steen' wijst er vermoedelijk op dat hij zijn nest o.a. maakt in rotsspleten en leeft op steenachtige graslanden.

Gelijkenis met de Barmsijs komt naar voren in **Bearmken** (Ens), **Blanke Barm** en **(Graauwe) Baarm** (Gr). Evenals de algemene Friese naam wijzen **Heiderobyntsje** (Fr) en **Veldbarmer** wederom op buitenlandse leefgebieden, daar waar hij nestelt in heidestruiken en tussen gras en kruiden. Het naamdeel 'robyntsje' hangt evenals 'friljoen' in het Vlaamse **Noordfri(l)joen** samen met de roze of vermiljoen-kleurige stuit van het mannetje. Met 'noord' wordt aangegeven dat de Frater als broedvogel thuishoort in noordelijker streken en van daaruit ons land bezoekt.

De achtergrond van het Friese **Grëffûgeltsje** (= grafvogeltje) is vermoedelijk 'grauw vogeltje'. Door verdubbeling van de letter f is een fantasienaam ontstaan..

GOUDVINK - *Pyrrhula pyrrhula*

Duits	:	Gimpel
Engels	:	Bullfinch
Frans	:	Bouvreuil pivoine
Fries	:	Goudfink

Betekenis wetenschappelijke naam: de vuurrode.

Een vogel met een naam van 'edel metaal', waarmee wordt aangegeven dat het om één van de mooiste vinkensoorten gaat. Dit gouden aspect is vooral te danken aan de opvallende rozerode borstkleur van het mannetje die in 'kleurrijke' namen tot uitdrukking komt: **Goldvink(e)** (Ach, Gr, Twe), **Bloedvink**, **Bloodvink** (MLb), **Bloodvinke** (Ach) en **Roodvink** (Vla).

We onderscheiden bij de Goudvink twee ondersoorten. De Noordepartese vorm - *P.p. pyrrhula*, komt soms tijdens de wintertrek in ons land en is aanmerkelijk groter en kleurrijker dan de hier broedende vorm *P.p. europea*. De forse noordse vorm kreeg de namen **Noordse Goudvink**, **Grote Goudvink**, **Greate Goudfink** (Fr) en **Dubbele Goudvink** (RvN). In de Engelse en Franse naam is hij zelfs een 'Stiervink'.

De hier vooral als standvogel verblijvende kleine 'Europea', soms **Kleine Goudvink** en **Gewone Goudvink** genaamd, vinden we in tuinen en boomgaarden. Hij voedt zich met zaden, bessen, blad- en vruchtknoppen. Zo houdt de streeknaam **Bogerdvinke** (ZVI) verband met boomgaarden en **Lotvink**, **Botvink** (Vla) en **Botter** (Vla) met zijn voorkeur voor uitbottende knoppen.

GROENLING - *Carduelis chloris*

Duits	:	Grünling
Engels	:	Greenfinch
Frans	:	Verdier
Fries	:	Flaaksfink

Betekenis wetenschappelijke naam: de op distels voorkomende geelgroene.

De opmerkelijke olijfgroene kleur van deze soort komt in de meeste van zijn namen naar voren. In het verleden was hij zowel in Nederland als Vlaanderen bekend onder de naam **Groenvink**. Overeenkomende streeknamen zijn onder meer **Greunfink** (Fr), **Greuninger**, **Greunveenk** (Rij), **Greunvink(e)** (MLb), **Groene Vienke** (ZBW), **Grienling** (Fr), **Groening** - deze naam komt van het Middelnederlandse 'groeninc', de naam van een groene appelsoort -, **Gro(e)ninger**, **Groeni(en)kel**, **Groensel** (Vla), **Gruinvink** (Gr), **Grüninger** (ONB), **Grunsel** (NB), **Gruunselder** (NB), **Gruunvink** (Lij, ONB), **Gruzel** en **Groene Kluit** (Wou). 'Kluit' benadrukt het stevige postuur van de Groenling.

De gele stuit en slagpennen bezorgden hem de namen **Geelvienke** (ZVI), **Gele Vink** (Tex), **Geelaard** (Vla) en **Gele Kluit** (Wou).

Zijn Friese benaming, alsmede de namen **Flaechsfinck** (Fr), **Flasfinck** (SFr) en **Vlasvink(e)** (Ach, Gd, Gr, Twe, Vla, ZVI) geven zijn voorkeur aan voor vlaszaden. Ook andere zaden, bessen en vruchten versmaadt hij niet, getuige de bijnamen **Grasduiker**, **Gersjonk** (Fr), **Gosjoenker** (ZVI) - 'gos' = gras -, **Gosvinke** (ZVI), **Gospieper** (ZVI), **Klittenvink**, **Kers(en)vink**, **Keersvink** (Lb), en **Raapvogel** (Vla) - 'raapzaad' = koolzaad. **Doornevink** (NB) en **Dorenkneuter** (Kem) houden verband met de doornige struiken waarin hij op zoek gaat naar onder andere rozebottels.

Terwijl in de volgende benamingen bepaalde 'tikkende' klanken van de Groenling zijn verwerkt, lijkt er eveneens de bekende bijnaam 'tukker' voor een Twentenaar in door te klinken: **Tukkerd** (Ens), **Lultukker** (Ens), **Groadtukker** (Rij), **Greuntukker** (Twe) en **Grovn Tukker** (Ens) = 'graven kwetteraar'. De laatste naam duidt, evenals **Doodsvogel** (NB) en **Lijkroeper** (NB), op zijn aanwezigheid op begraafplaatsen.

K(or)nuut (Gr) betekent kornuut, een vriendschappelijke naam die vermoedelijk van klanknabootsende oorsprong is, net zoals **Knuut** (Gr).

Nog een Brabantse en Vlaamse naam voor de Groenvink is **Mof** of **Moef** of wel 'knorrepot', pruilier, wat hier doelt op een zeurderig klinkend liedje.

GROTE KRUISBEK - *Loxia pityopsittacus*

Duits	:	Kiefernkreuzschnabel
Engels	:	Parrot Crossbill
Frans	:	Beccroisé perroquet
Fries	:	Grutte Krúsbek

Betekenis wetenschappelijke naam: vogel met zijwaarts gebogen snavel, dennenboom-papegaai.

Overeenkomstig zijn naam is deze soort iets groter dan de Kruisbek. Bovendien is hij in het bezit van een aanmerkelijk forser gebouwde snavel.

Hoewel in sommige jaren een vrij grote groep vanuit het broedgebied in Scandinavië ons land aandoet, zoals laatstelijk in de winter van 1982/1983, bezoeken de vogels ons meestentijds zelden en in kleine aantallen.

KEEP - *Fringilla montifringilla*

Duits	:	Bergfink
Engels	:	Brambling
Frans	:	Pinson du Nord
Fries	:	Kwêkfink

Betekenis wetenschappelijke naam: tjilper uit de bergen.

De naam van deze vinkensoort is evenals het element 'kwék' in de Friese benaming klanknabootsend gevormd naar de wat nasale 'kwekkende' lokroep. In een aantal streken vinden we varianten op genoemde namen: **Keepvink(e)** (ZVI), **Kwaekvink** (Lb), **Kweker** (Lb), **Kwaker**, **Kweakfink** (Fr), **Kwèker** (Vla), **Kwèè(k)** (NB) en **Kwee(vink)** (Gr, Kem).

De namen **Oranjevink** (Eem, Goo), **Oranjevink** (Fr), **Rode Vink** en **Goldvinke** (Sal) zijn verbonden met de oranjekeurige schouderlek en borst van het mannetje.

De uit Scandinavië en Noord-Rusland afkomstige Keep bezoekt ons land tijdens herfst- en voorjaartrek. In jaren met rijke beukenootjesoogsten overwinteren ze soms in grote aantallen. Zowel de noordelijke herkomst als hun biotoop aldaar klinkt door in de volksnamen **Noordvink** (Gd, Goo, Eem), **Oostvinke** (Gr), **Oosvinke** (Twe), **Trekvink** (NB), **Berchfink** (Fr), **Bergvink** (Eem, Goo), **Russische Vinke** (Ach), **Moskouze Vink** (Sal) en **Bosvink**. Als ze vanuit het zuiden komen, op terugweg naar hun broedgebied, worden ze, vermoedelijk naar hun vermeende herkomst - **Spaanse Bo(e)kvink** (Vla), **Turkse Boekvink**, **Turkse Veenk** (Ens) en **Turk** genoemd. Ook de gedachte dat kleurrijke vogels uit warme streken afkomstig zijn, kan die naamgeving beïnvloed hebben. De naam **Ardense Vink** (Lb) doelt waarschijnlijk op in de bossen van de Ardennen doortrekkende, dan wel overwinterende vogels. De Keep is verzot op beukenootjes en eikels, daarnaast voedt hij zich met onkruidzaden en bessen. De namen **Eikelvink** en **Vlasvink** (Rij) wijzen op enkele voedselbronnen.

De achtergrond van het Groningse **Ieskletter** is onduidelijk. Misschien wordt met deze naam verwoord dat de overwinterende vogel ‘over het ijs hobbelt’.

KNEU - *Carduelis cannabina*

Duits	:	Hänfling
Engels	:	Linnet
Frans	:	Linotte mélodieuse
Fries	:	Robyntsje

Betekenis wetenschappelijke naam: op distels en hennep voorkomende vogel.

‘Kneu’ en het Middelnederlandse Cnuyt zijn afgeleid van kneuteren = kwinkeleren; ook ‘stotend kwelen’. Tevens is de vogelnaam klanknabootsend.

Als varianten op Kneu noemen wij **Kneutje**, **Kernuut** (Gr), **Knuut** (Gr), **Knuit(er)**, **Kneuterke(n)** (Kem, OZV), **Kneuter** (NB, Vla), hetgeen tevens de officiële Vlaamse naam is, **Kreuter** (Kem), **Knutter** (Lij), **Knutering** (Lij), **Kornut**, dat ook ‘makker’ betekent en **Kerneutje** (ZVI), welke naam gebonden lijkt aan kernut(je), dat is een klein parmantig kind dat niet op zijn mondje is gevallen.

Namen waarin een van de biotopen erbij is gevoegd, n.l. dennetjes op de hei, zijn **Heikneuter**, **Heikneutje**, **Heuknuter** (Lij), **Heivink** (MLb) en **Heimourik** (RvN). De gevarieerde zang wordt verklankt in **Maurik** (Lij), **Mauwerik** (RvN), **Mauwer** of zeurpiet, **Malder** of molenaar, **Meertje** (Lb) en **Kwetter** (Ens).

Klanknabootsend zijn eveneens z'n namen **Tukker** (Gd, Twe) **Tükker(t)** (Gd) en **Tukkertjen** (Gd, Twe), naar de roep die vaak tijdens het vliegen is te horen. Vooral in Twente komen dergelijke namen voor, zoals in samenstellingen als **Danntukker** of dennentukker, **Diamanttukker** vanwege de vlekjes op borst en kop die fonkelen in het zonlicht, **Fienn tukker** (Fienn = Kleine), **Heedtukker** (heide), **Roonn-dann-tukker**, **Rooitukker** en **Steentukker** (vergelijk steenrood).

De Kneu is als **Koddenaar** een koddig of ‘grappig babbelaartje’, dat vroeger graag als kooivogel werd gehouden. Bovendien heeft hij een fraai uiterlijk, al is dat in gevangenschap minder. De karmijnrode borst en kruin van het mannetje bezorgden hem de namen **Robijntje** (Ut), **Robyn(tsje)** (Fr), **Robyntjen** (Sch), **Robientje** (Gr, Twe), **Rabyntsje** (Ter), **Robynderke** (Fr), **Robientien** (Ste), **Haaide Rebientje** (Gr), **Tak-(ke)rebyntsje** (Ter), **Toarn Robyntsje** (Fr), **Robijnfrijter** (Ut) - een vergelijking met z'n familielid de Frater -, **Bloudvink** (Gr), **Brandsijs**, **Rode Kneu** en **Vlamsijs**. Een minder fel gekleurd exemplaar is een **Blonde Kneun**.

Z'n kleuren zijn in de zomer het mooist. In het voor- en najaar is er sprake van de **Broentukker** (Twe) en **Grauwe Kneu**. Dienovereenkomstig zijn de Engelse volksnamen Red, Brown en Grey Linnet. De vermelde buitenlandse namen van de Kneu en verscheidene Nederlandse duiden er op dat hij vlaszaad eet. Ook andere vetrijke zaden heeft hij nodig, hetgeen in de naamgeving werd vastgelegd als **Vlasvink** (Lb), **Hennepsijsje**, **Hennepvink**, **Herikvink**, waarvan Herik een samentrekking is van hederik of hondsdrif (ook andere onkruiden worden ermee bedoeld), **Koal-**

mosk (Fr) - koolzaad - en **Koarnmosk** (Fr) = ‘gerstumus’. Ook **Lukker** (Gd) hoort hierbij. Deze naam is afgeleid van het Middelnederlandse lûken, dat ‘hennep of vlas uitplukken’ betekent.

Rietscharretje (KvO) heet hij plaatselijk, dat zoveel als ‘krassertje in het riet’ betekent. Een naam die men eerder verwacht voor een karekiet dan voor een soort als de Kneu, die doorgaans op akkers te vinden is.

Pilkneuter (ONB) zou afkomstig zijn van ‘pillen’ ofwel vetmesten (van een vogel). Het stamt uit de tijd dat o.a. Kneutjes nog als een lekkernij werden gegeten. Een andere opvatting is dat ‘Pil’ doelt op De Peel.

Ook in België gaf men de vogel een verscheidenheid aan namen: **Fri(l)joen**, **Herel**, **Kneker**, **Knijper**, **Knorter**, **Linotje** - vergelijk het Franse linotte = vlas -, **Mertje**, **Miëver**, **Muiseleer**, **Patreel** en **Roonotje**.

Een Vlaamse bijnaam voor een oude vrijster was ‘ouwe kneut’ en die voor een gierigaard ‘gierige kneut’.

KRUISBEK - *Loxia curvirostra*

Duits : Fichtenkreuzschnabel
Engels : Crossbill
Frans : Beccroisé des sapins
Fries : **Krúsbek**

Betekenis wetenschappelijke naam: vogel met zijwaarts gekromde snavel.

De gekruiste snavelpunten van de Kruisbek geven deze soort, samen met de felle kleuren van het verenpak - het mannetje is steenrood en het vrouwtje geelgroen gekleurd - een opvallend uiterlijk. Met de typisch gevormde snavel, waarvan de naam is afgeleid, is de vogel in staat de zaadjes uit de kegels van coniferen te peuteren. Enkele gewestelijke varianten op de naam zijn **Kruusvink** (Gr), **Krússnaffel** (Fr), **Krombek** en **Kruuskanarie**. Ook de naam **Scheervink** (Kem) - scheer betekent schaar - benadrukt de snavelvorm.

De naam **Dennenpapegaai** houdt zowel verband met de biotoop als met de karakteristieke manier waarop de vogel als een papegaai over dennenkegels klautert om daaruit de zaden te pikken. Zo nu en dan komen in ons land massale invasies van Kruisbekken voor, vermoedelijk als gevolg van een tekort aan zaden in hun broedgebieden in Scandinavië. Vanwege deze wat grillige trekgewoonten noemt men hem in Limburg **Zigeunervogel**. Elders is hij vermeld als **Noorse Papegaai**.

Een legende vertelt van twee jonge, nog groene Kruisbekken, die op Golgotha neerstreken en vergeefs poogden de nagels uit de bebloede handen van Christus te trekken. Hierdoor kleurde hun verenpak zich rood met het bloed van Jezus en verbogen hun snavel tot de vorm die ze nu nog bezitten.

PUTTER - *Carduelis carduelis*

Duits : Stieglitz
Engels : Goldfinch
Frans : Chardonneret
Fries : **Putter**

Betekenis wetenschappelijke naam: de op distels voorkomende vogel.

Gedurende lange tijd was de fraaie bontgekleurde Putter een geliefde kooivogel. Voor het van kracht worden van de Vogelwet van 1936, waarbij onder andere de vangst van deze soort verboden werd, werden putters door vogelaars bij duizenden met lijmstokken en op vinkenbanen gevangen. Een groot deel van hun populariteit danken ze aan het feit dat men ze gemakkelijk kunstjes kon leren. De meest vermaarde toer was die, waarbij men de Putter had geleerd water te 'putten' in een minuscuul emmertje, door dit met een daaraan verbonden kettinkje op te trekken. Aan dit kunststukje dankt hij zijn naam, al zou die ook kunnen zijn gevormd uit peuteraar. Deze naam is al vanaf 1555 bekend, zij het aanvankelijk geschreven als **Petter**. Ten tijde van de bloeiende vogelhandel werden de mooist zingende exemplaren met **Bloemputter** (Twe) of **Rozeputter** aangeduid, terwijl een minder welluidende vogel met de naam **Enkele Putter** genoeg moest nemen.

Behalve als Putter is hij bekend onder de naam **Distelvink** (Vla). Putters zijn verzot op distelzaden. De bekende Speerdistel (*Cirsium lanceolatum*) wordt daarom ook wel 'Putterstekel' genoemd. In Twente heet hij **Disselveenk** en in de Gelderse Achterhoek **Dies(t)elvink(e)**. De naam **Kletter** (Gr) is afgeleid van klette, een woord dat klit of klis betekent en duidt op de in ons land voorkomende gelijknamige plantensoorten waarvan de zaden door hem worden gegeten. Af en toe peutert hij elzenproppen open, op zoek naar zaadjes. Dan heet hij **Elsputter** (Twe) of **Elzenputter**.

Met de naam **(Gelle) Tukker** (Twe) wordt het vogeltje niet alleen als 'Twentenaar' aangeduid; er worden vooral z'n pruttelende geluidjes mee weergegeven. Het is denkbaar dat er bovendien verband bestaat met het verouderde woordje 'tuk' dat afgericht en mak betekent. De naam zou dan betrekking hebben op het 'dresseren' van de vogel zoals vermeld bij de uitleg van de naam Putter.

In de omgeving van Weert noemt men hem **Hejpötterke**, vermoedelijk omdat hij nogal eens in de bosranden langs de heide werd gezien.

Een verhaal uit het volksgeloof vertelt dat het **Putterke** zich bij de schepping nederig op de achtergrond hield. Toen hij uiteindelijk als laatste aan de beurt was om gekleurd te worden waren nog maar enkele verfstesjes over. Hij kreeg daarom van alle kleuren een veegje op zijn veren, dat maakte hem warempel tot een der mooiste vogeltjes. Wellicht noemt men hem daarom in Engeland Proud Tailor (trotse kleermaker).

ROODMUS - *Carpodacus erythrinus*

Duits	:	Karmingimpel
Engels	:	Scarlet Rosefinch
Frans	:	Roselin cramoisi
Fries	:	Reade Mosk

Betekenis wetenschappelijke naam: rode vruchtenbijter.

Is genoemd naar het mannetje wegens diens fraaie karmijnrode kop, borst en stuit. De buitenlandse namen doelen hierop. Behoort niet tot de mussen al lijkt het vrouwtje er wel enigszins op.

De soort is deze eeuw vanuit Oost-Europa naar het westen opgedrongen.

In Rusland kondigt z'n zang de komst van de tsjewitsja, een grote zalmssoort, aan. Daarom wordt het liedje van de Roodmus de 'tsjewitsja widel' genoemd.

Eerste broedgeval in Nederland: 1987.

SIJS - *Carduelis spinus*

Duits	:	Erlenzeisig
Engels	:	Siskin
Frans	:	Tarin des aulnes
Fries	:	Syske

Betekenis wetenschappelijke naam: de op distels voorkomende sijs.

Sijs, een klanknabootsende naam, is via Germaans aan Slavische talen ontleend. Velen noemden hem **Sijsje**. Dialektvormen zijn onder meer **Sieske** (Lb), **Siês** (Wee), **Sees** (ZVI), **Sês** (ZVI), **Saais**, **Seeske** (ONB), **Seske** (Kem), **Siis(ke)** (Fr), **Siesken** (Ach) en **Sysien** (Ste).

Enkele Vlaamse namen, **Trientje**, **Tiertje** en **Tirijntje**, zijn afgeleid van 'tarin', de eveneens klanknabootsend gevormde Franse naam voor de Sijs (Tarin des aulnes = sijs van de elzen).

Uit de betekenis van de Franse benaming wordt tevens duidelijk dat de soort zich vooral in elzenbomen ophoudt; hij peutert op meesachtige wijze de zaadjes uit de elzenproppen. Door deze manier van fourageren heet het bewegelijke vogeltje bij ons **Elzensijsje**, **Elskatje**, **Elsvogeltje** (Vla), **Proppenbierterke** (NB) en **Smidje** (DHg).

Het element 'bloem' in **Bloemsijsje** (NB) wil zeggen dat het vogeltje zich onderscheidt als het 'puikje' onder de vogels. Niet voor niets was het eertijds een geliefde kooivogel. Een sijsjeslijmer, nu de naam voor futloze kerel, is eigenlijk de naam voor iemand die sijsjes met een lijmstok vangt.

Het Vlaamse **Baardsijs** is een naam voor het mannetje en verwijst naar diens zwarte keelvlek.

De betekenis van **Waltakke** (Ach), eveneens een naam voor de Barmsijs, is ons niet bekend.

Als in de herfst grote aantallen sijsjes ons land bezoeken zegt men in Friesland: “in bulte siis, in bulte iis” of wel “veel sijs, veel ijs”.

VINK - *Fringilla coelebs*

Duits	:	Buchfink
Engels	:	Chaffinch
Frans	:	Pinson des arbres
Fries	:	Skelfink

Betekenis wetenschappelijke naam: tjilper, ongepaard (celibatair). D.w.z. de mannetjes en vrouwtjes gaan gescheiden, na elkaar, op trek.

Vink is, evenals **Fenke** (Twe), **Fink** (Fr) en **Vienk(e)** (Goe, Zl), een klanknabootsing van de vogelroep. Vergelijk Oudhoogduits fincho, Oudengels finc, Grieks spinos (= fringillus), Middellatijn pincio, Keltisch pinc en de bovenvermelde namen. Ook in onze volksnamen is het element ‘vink’ vrijwel altijd aanwezig. Kennelijk ligt die klank goed in het gehoor.

In de Friese naam is de luid klinkende zang aangeduid. Maar skelfink is ook een uitdrukking voor een scheldend wijf. Andere namen met betrekking tot zang of alarmroep zijn **Schelvink**, **Kwinker** (vgl. kwinkeleren), **Distrewie** (Maa), **Suskewiet** (Vla), **Toetvink(e)** (Ach, Lij), **Slagvienke** (ZBW), **Slagvink** en **Slachfink** (Fr). Men zegt ook “de Vink slaat”.

Schildvink en **Schillevink** (Fr) verwijzen naar de dubbele witte vleugelband, waardoor het kleurenpatroon aan dat op een schild doet denken.

De blauwe kruin en nek bezorgden de Vink de namen **Blauwkop** (NH) en **Blauwvink**. De rossige onderzijde is verwoord in **Roadmosk** (Ter) en **Readfink** (Ter).

Toefvinke (Ach), **Tooffenke** (Twe), en **Doefvink** (Lij) kunnen doelen op een ‘kuif’ vanwege het opzetten van de kruinveren bij agressiviteit.

Z’n namen **Toogveenke** (Twe) en **Tookvinke** (Twe) betekenen ‘takvink’. Wellicht hebben ze dezelfde achtergrond als **Takken**, een naam voor een jonge Vink en **Takrd** (Twe), dat is een jong vogeltje op een tak bij het nest.

In het zomerseizoen komt de Vink meestal voor in terreinen met veel geboomte en ondergroei. Dit is herkenbaar in **Bosvink** (Gr, Lb), **Bogervink** (WZV), **Bogerdvinke** (ZVI), **Boomgaardvink** (Vla), wat tevens de naam voor een in de zomer gevangen Vink is, **Hofvink**, **Hofsteevink** - beide van toepassing op de niet wegtrekkende Vink -, **Beukvink** (Kat), **Boekvink** (Gr, Lb), **Boekfink** (Fr), **Bookvink** (Lb), **Bookveenke** (Wee) en **Bokvink** (Lb). Beukvink was aanvankelijk z’n Nederlandse naam, welke te danken is aan de behoefte van de vogel aan beukenootjes, die hij in het najaar op z’n reis door ons land onder de bomen verorbert. Misschien duidt de naam **Laanvink** eveneens op z’n aanwezigheid in beukenlanen.

Botvink (NB, OZV, Vla), **Botvienk(e)** (Goe) en **Bieter** (Ens) doelen op het stukbijten van uitbottende spruiten aan bomen en struiken. (De Appel- en Goudvink zijn hierom berucht.)

Z'n naam **Veldvink** past in een winters decor, wanneer hij de stoppelige akkers afstroopt om zaden op te pikken. De naam zal ook verband houden met het feit dat de Vink op de grond fourageert.

Een **Bofvink** is een met opgeblazen wangen zingende Vink. De **Kolfvink** (Gr) zou een plaatselijke variëteit zijn geweest, herkenbaar aan een witte vlek in de nek, aldus een vermelding uit 1856.

Maanvink en **Maankop** verwoorden de in de vorm van een maansikkel over de zijkant van de kop lopende afscheiding van kleuren.

Een **Meivink** (ONB) is een term uit de vroeger zo ingeburgerde vinkkerij. Het was een in mei gevangen Vink en, gelet op de periode van het jaar, tevens de aanwijzing dat zo'n exemplaar een standvogel was, een **Hierlandse** (ONB).

Oostvink (NH), **Oosterling** (Vla) en **Oosterse Vink** (Vla) zijn namen voor in het najaar gevangen en uit het oosten afkomstige Vinken.

Een **Schokker** (Kam) is mogelijk een uit de richting van het vroegere eiland Schokland gekomen Vink.

Bij velen zijn Vinken geliefd om hun zang omdat die zeer gevarieerd kan zijn. Men kweekt de vogels en houdt er zangwedstrijden mee. Bekend is de vinkenslag van de **Waal** (ONB, Vla) of **Waalvink** (ONB, Vla), van oorsprong standvogel in Wallonië. Vinken uit de Ardennen zouden niet zo mooi zingen als Walen en een Vink wiens zang van weinig waarde is wordt een **Franse Vink** genoemd.

Andere Vlaamse vinkennamen zijn **Mosvink**, **Sneeuwvogel**, **St.Jansvogel**, **Steenpreuwer**, **Reeppeuwer** en **Zeepeuwer**.

Van vogelvangsters of vinkers kennen we het woord lokvink en de uitdrukking 'op het vinkentouw zitten'. Het wordt gezegd van iemand die met spanning het geschikte moment afwacht om tot handelen over te gaan. En iemand die afluistert is een luister-vink.

WITBANDKRUISBEK - *Loxia leucoptera*

Duits	:	Bindenkreuzschnabel
Engels	:	Two-barred Crossbill
Frans	:	Beccroisé bifascié
Fries	:	Wytbânkruśbek

Betekenis wetenschappelijke naam: vogel met zijwaarts gekromde snavel en witte vleugels.

Het meest opvallende waarin deze soort van de twee andere kruisbeksoorten verschilt zijn de (dubbele) witte dwarsbanden over de vleugels. Ook in z'n namen **Witvleugelige Kruisbek**, **Witbandige Kruisbek** en **Wytwjokkrúsbek** (Fr) is dit aangeduid.

De naam **Kleine Dunbek** brengt nog andere verschillen naar voren, n.l. dat hij de kleinste is en de slankste snavel heeft.

Deze vogel broedt in Lapland en komt op zijn zwerftochten soms in ons land.

WITSTUITBARMSIJS - *Carduelis hornemanni*

- Duits : Polarbirkenzeisig
Engels : Hoary Redpoll
Frans : Sizerin blanchâtre
Fries : **Wytgat-stienbarmke**

Betekenis wetenschappelijke naam: Hornemann's distelvogel, genoemd naar J.W. Hornemann. Deze Deense botanicus (1770 - 1841) schreef publikaties over de flora in Denemarken, Groenland en Noorwegen.

De soort wordt ook vermeld als **Hornemann's Barmsijsje** en **Witrugbarmsijs**. Hij verschilt vooral van de Barmsijs door zijn witte stuit en iets grijzere tinten.

Deze in hoognoordelijke streken levende vogel is voor Nederland een dwaalgast (eerste waarneming: 1946) en wordt dan meestal in een zwerm Barmsijsjes gesignaleerd.

GORZEN - *Emberizidae*

Emberiza is het gelatiniseerde Duitse Embritz - Ämmeritz - Ammer. Er is verband met het Oudhoogduitse amaro, waaruit Amelkorn is gevormd, bij ons emerkorn of spelt, een soort tarwe, zodat misschien op het kenmerk 'zaadeters' van deze familie wordt gedoeld.

Gors is naar men aanneemt een klanknabootsend woord, ontleend aan het Middelnederlandse garren - Latijn garrire = kakelen; snateren; voortdurend krassen.

BOSGORS - *Emberiza rustica*

- Duits : Waldammer
Engels : Rustic bunting
Frans : Bruant rustique
Fries : **Boskgoars**

Betekenis wetenschappelijke naam: rustica = op het land levend.

De Bosgors is een broedvogel van de moerassige bossen in Scandinavië, Rusland en Siberië. In ons land wordt hij als dwaalgast waargenomen.

De soort wordt ook wel **Bosvink**, **Woudgors** en **Boerengors** genoemd.

CIRLGORS - *Emberiza cirlus*

Duits	:	Zaunammer
Engels	:	Cirl Bunting
Frans	:	Bruant zizi
Fries	:	Cirlgoars (onder voorbehoud)

Betekenis wetenschappelijke naam: cirlus, naar de Italiaanse vogelnaam Cirlo, is een klanknabootsend woord (afgeleid van zirlare = fluiten, sjiipen).

Een andere Friese naam is **Túngoars**. In Vlaanderen wordt hij **Haaggors** genoemd vanwege het nestelen in heggen. Omstreeks 1970 zou de soort nog in het uiterste zuiden van België hebben gebroed.

De soort is thuis in Zuid-Europa en werd slechts enkele malen in Nederland gesignaleerd.

DWERGGORS - *Emberiza pusilla*

Duits	:	Zwergammer
Engels	:	Little Bunting
Frans	:	Bruant nain
Fries	:	Lytse Goars

Betekenis wetenschappelijke naam: pusilla = kleine.

Deze soort is de dwerg onder de gorzen, maar toch nog 13,5 cm lang.

Vanuit de Russische toendra trekt hij in de herfst westwaarts en doet als zeldzame gast o.a. ons land aan. Hij heeft dan geen opmerkelijk uiterlijk, zodat het ontbreken van oude volksnamen hier al met al niet verwonderlijk is.

GEELGORS - *Emberiza citrinella*

Duits	:	Goldammer
Engels	:	Yellowhammer
Frans	:	Bruant jaune
Fries	:	Gielfink

Betekenis wetenschappelijke naam: citrinella = citroenkleurig.

De **Geelgors** dankt zijn naam aan het overwegend heldergele verenkleed, dat vooral bij het mannetje opvallend is. Het aantal gewestelijke varianten op de naam is enorm. Omdat gorzen vrij veel weg hebben van vinkachtigen, komt in een aantal volksnamen het element vink en kneu voor. Soms worden ze, als zoveel andere kleine vogels, 'mus' genoemd. We laten een reeks van dergelijke namen de revue passeren: **Geelgeerse** (Elb), **Geelkneu(s)** (Gd, Ov), **Geëlgeüts** (Lb), **Geelmuske** (Ste), **Geelgierst** (Gd, Ov),

Geelvink (Gd, Gr, Ov) en **Geelgoddel** (Gr). We vervolgen met **Gaelgäoze** (Ach), **Gaele G(e)uze** (Ach), **Gaele Gors** (Ach), **Gele Guur** (Gd), **Gele Garst** (Ut), **Gelegast** (NB), **Gele Gaerse** (Ste), **Gele Kneu** (Kat), **Geel Kneutje** (Sco) en **Gele Geus** (Fr). Dan zijn er nog de namen **Gèle Geusje** (Lb), **Gèle Vienke** (ZBW), **Gelle Gure** (Ach), **Gelgöasken** (Ens), **Gellegiers** (Sal), **Gelle Guier** (Rij), **Giele Muske** (Lb), **Gielegorre** (Gr) en **Gulegies** (Wag).

We sluiten deze serie af met **Gielstjert** (Fr), **Geelstjirt** (Gr), **Hjèlvinke** (ZVI), **Gelenörgel** (Lb), **Titch** (ZLb) en **Gèle Tits** (RvN). Met 'tits' wordt in het algemeen een klein spits vogeltje bedoeld.

In de winter zoekt de Geelgors, vaak samen met andere zaadeters, op stoppelvelden en bij hooioppers naar zaden. Vandaar namen als **Gerstekneu** (Gd, Ov), **Gerstdopper**, **Gele Haverkneu** (Gd, Ov) en **Gierstvink** (Gd, Ov). **Korebos** (Gr) en **Goldhammer** (Ach) - uit het Duits - duiden er waarschijnlijk op dat hij op korenschoven zit te zingen.

Vanaf de top van een den of een andere hoge zangplaats laat het mannetje zijn karakteristieke liedje horen. Voor sommigen klinkt dat als een strofe uit Beethovens' 5de Symfonie. De Engelsen horen in zijn liedje de woorden 'little bit of butter but no ... cheese'. In het Belgische Merckplas klinkt zijn zang als: 'daar zit een beest in mijnen kop en ze steekt subiet'. De namen **Sep** (NB) en **Sip** (NB) zijn door klanknabootsing gevormd en verwijzen naar de metaalachtig klinkende lokroep van de vogel.

In een op de grond of in het struikgewas gemaakt nest legt het vrouwtje 2 tot 5 eieren. Deze zijn versierd met een patroon van donkere streepjes en krabbels die enigszins aan lettertekens doen denken. Dit type eieren, dat ook bij andere gorzen voorkomt, noemt men doorgaans 'schrijver-eitjes' met als gevolg namen als **Schrijver(tje)** (Gr, Sco), **Skreever**, **Sgreever** (Kem), **Schrieverik** (NB), **Schrieverke** (Ach, Twe) en **Gaele Schriever** (Wee), **Gaele Sjriever** (MLb), **Gèle Schriever** (LB) en **Schrèverke** (Kem).

De namen **Drifter** (TBw) en **Floddervink** (ZVI) (= fladdervink) zeggen vermoedelijk iets over de manier van vliegen. De naam **Heikneuter** laat zien dat ook de heide tot zijn biotoop behoort.

Dan resten nog een aantal namen waarvan de betekenis ons niet altijd duidelijk is zoals **Duut** (ONB) of **Duuk** (ONB), **Gosronker** (ZVI) (= 'grasbrommer'), **Graâstäöt** (MLb) d.i. 'graskletser', **Grun**s (misschien 'groene vogel'), **Venspies** (ONB), **Witspies** (ONB) - vette spijzen en wit vet of brood waren tekenen van rijkdom - en **Koegors** (ZVI).

Ten slotte noemen we enkele namen waarmee de Geelgors bij onze zuiderburen te boek staat, namelijk: **Geelaart**, **Gerskronkel**, **Grinzelaar**, **Groenzel**, **Kantschrijver**, **Knoit** en **Korevros**.

GRAUWE GORS - *Emberiza calandra*

Duits	:	Grauummer
Engels	:	Corn Bunting
Frans	:	Bruant proyer
Fries	:	Koarnmosk

Betekenis wetenschappelijke naam: calandra is het gelatiniseerde kalandros, de Griekse naam voor de Kalander-Leeuwerik (misschien gebruikt wegens hun gelijkenis).

‘Grauwe’ is de verwoording van het zandkleurig-bruine verenpak van deze gors. Verscheidene van z'n volksnamen bevatten dit element, n.l. **Grauwgors(t)** (Gd, Gr), **Grauwe Gust, Grauwe Geest, Grautsjert** (Fr), **Grauwe Gi(e)rst, Graauwe Gerst** (Gr), **Groustjirt** (Gr), **Graauwsteert** (Gr), **Grauwstaart, Grauwgeus** en **Grauwe Groenseling** (Vla).

De wat schimpende woorden ‘geus’ en ‘geest’ zijn voor ‘gors’ in de plaats gekomen. Bij de naam **Knapbek** stellen we ons voor hoe deze Gors met z'n dikke kegelvormige snavel de graankorrels knapt. Andere toepasselijke namen zijn hier het bovenvermelde Koarnmosk, alsmede **Korengors, Korenkneuter** (Vla), **Koornspork** (Gr), waarvan ‘spork’ op zijn gedrongen figuur doelt, **G(i)erstvogel, Gierstkneu, Haverkneu** en **Dubbele Haverkneu**. De laatste geeft tevens weer dat deze vogel de grootste gors is. Vergelijkbaar zijn **Dubbele Gors, Grote Schrijver** (Vla) en **Dubbele Schrijver** (Vla). Nog een Vlaamse naam is **Poefknuut**.

In **Schiete(r)liere** (Gr) en **Schieteler** lijken een klanknabootsing en een bevuiler te zijn gecombineerd. Als **Damschieteer** (Gr) zit hij in het bouwland op een damhek, dat hij bevuilt en met **Dikschieteliere** (Gr), **Dikschiederiet** (Gr) en **Dikschijter** (Vla) wordt tevens de wat plomp ogende lichaamsbouw benadrukt. Die plompe of dikke vorm is ook de betekenis van de Engelse gorzenaam Bunting.

Z'n namen **Tiktôr** (Maa) en **Waltukr** (Twe) zijn deels klanknabootsend gevormd. De zang wordt wel vergeleken met een rammelende sleutelbos.

De achtergrond van **Dartel** (Ut) is wellicht het feit dat hij een vrolijke zanger is. Vaak zit hij dan in de top van een struik, getuige z'n naam **Haachgoars** (Fr).

ORTOLAAN - *Emberiza hortulana*

Duits	:	Ortolan
Engels	:	Ortolan Bunting
Frans	:	Bruant ortolan
Fries	:	Nôtfink

Betekenis wetenschappelijk naam: hortulana = in de tuin voorkomend.

De Nederlandse naam is evenals diverse buitenlandse namen afkomstig van het Latijnse hortulanus d.i. tuinman. De vogel zou aan die naam zijn gekomen doordat hij in Italië werd gezien in kleine wijngaarden. Een suggestie is dat men voordien de naam vormde

uit het Latijns hordeum = gerst (een voedselbron voor de vogel). Een gewestelijke versie van de naam is **Okkelaan**. Ook werd hij **Tuinmerel** en **Tuinvink** genoemd.

Vroeger werden Ortolanen met slagnetten gevangen, in kooitjes met gerst vetgemest en voor hoge prijzen als delicatessen verkocht. De vogels eten graag granen en onkruidzaden en nestelen dikwijls in korenvelden. Men noemt hem daarom wel **Gierstkneu**, **Roggevogeltje** (Wes), en **Korenvink** met een variant op de Friese naam **Nôtmosk** (Fr) of **Noatfink** (Fr). Het element 'nôt' of 'noat' betekent graan, koren. De naam **Korenschriever** (Kem) houdt zowel verband met het broedgebied als met de zogenaamde 'schrijver' eitjes. Evenals de Geelgors legt het ortolanenwijnje eieren, die met op lettertekens gelijkende lijntjes en krabbeltjes zijn overdekt. Om die reden wordt hij verder **Schrijver**, **Dobbele Schriever**, **Gele Schrijver**, **Bloedschrijver** en **Rochskreever** genoemd. Het element 'roch' in de laatste naam staat voor rogge. Enkele van deze namen moet hij delen met de Geelgors.

De naam **Brilvogel** vindt zijn oorsprong in de heldergele oogring van het mannetje. Omdat hij slechts zelden wordt waargenomen en bovendien afkomstig is uit het 'buitenland' heet de Ortolaan in de provincie Groningen **Vrömdeling** (= vreemdeling).

Als zoveel andere vogels ook hier weer de naam **Regenvogel**. Zijn zang kondigt vermoedelijk een regenbui aan.

De naam **Zoetelief** (NB) dankt hij aan z'n aangename, klankvolle liedje.

In België ten slotte kent men hem onder de opmerkelijke naam **Enkele Graspiet**.

RIETGORS - *Emberiza schoeniclus*

Duits	:	Rohrammer
Engels	:	Reed Bunting
Frans	:	Bruant des roseaux
Fries	:	Reidmosk

Betekenis wetenschappelijke naam: schoeniclus: 'in het riet voorkomend'.

Het element 'riet' duidt op de biotoop. De Rietgors verblijft bij voorkeur in moerassige streken en in de begroeiing langs meren en rivieren. Streeknamen welke samenhangen met het broedgebied zijn ondermeer **Gagelmus** (Kem), **Moerasmus**, **Broekmus**, **Raitmusk** (Gr), **Rietmos** (Tex), **Rietvink**, **Raitvink** (Gr), **Reetmus** (Ens) en **Slootmus** (Kem). In Zeeuws-Vlaanderen heet hij **Rietmusse** of **Rietschor(re)**. In België vinden we vergelijkbare namen als **Biezemus** en **Lismus**.

In de naam **Rietringel** is het element 'ringel' mogelijk afkomstig van het metaalachtige rinkelende geluid dat de vogel laat horen, maar kan evengoed een verwijzing zijn naar de witte halsring waarmee het mannetje getooid is.

Het mannetje valt bovendien op door zijn zwarte kop en borst. Dit kenmerk wordt benadrukt door de namen **Zwartkop** (NB), **Zwartekop** (Vla) en **Zwartmuske** (NB).

De naam **Blokkieft** houdt verband met de wat plumpe indruk die de vogel maakt als hij zit.

Op Texel noemt men hem kort **Gors**. In Friesland heet hij **Joad** of **Joud**, een woord

dat jood betekent. Mogelijk wordt in deze naam zijn zwarte kruin vergeleken met het keppeltje, waarmee joden op de sabbat het hoofd bedekken.

Ziemer en **Zemer** (Vla) staat voor 'temer', een naam voor een vogel die aldoor hetzelfde liedje zingt.

Buiten het broedseizoen zwerven troepjes rietgorzen rond, soms in gezelschap van andere gorzen, op zoek naar zaden e.d. De namen **Haverpikker** (Vla) en **Koo-retaat** (ZLb) wijzen waarschijnlijk op een voorkeur voor bepaalde granen.

SNEEUWGOR - *Plectrophenax nivalis*

Duits	:	Schneeammer
Engels	:	Snow Bunting
Frans	:	Bruant des neiges
Fries	:	Sniefink

Betekenis wetenschappelijke naam: vogel met misleidende achterteennagel en in de sneeuw voorkomend (misleitend: omdat de 'spoor' van de Sneeuwgor, in tegenstelling tot rechte nagel van de IJsgors, gekromd is).

Deze gors, die zijn broedgebied heeft in het hoge noorden van Amerika en Europa, trekt 's winters via onze kusten merendeels naar gematigder streken. Daarnaast overwinteren heel wat sneeuwgorzen in Nederland. De witte buik en onderkant van de vleugels geven, als de vogels in zwermen neerdalen, de indruk van omlaag dwarrelende sneeuwvlokken. Evenals de vijf bovenvermelde namen houdt ook een aantal volksnamen misschien verband met dit beeld van vallende sneeuw of anders de sneeuw in de broedgebieden en het overwegend witte uiterlijk van deze vogel. Wij noteerden **Sneeuwvogel**, **Sniefügel** (Fr), **Séputter** (Fr), **Snieputter** (Fr), **Iisfink** (Fr) en **Sneeuw-kneuter** (Vla). De naam **Sneeuwvink** kan enige verwarring opleveren met de in Zuid- en in Midden-Europa voorkomende vinkensoort met dezelfde naam. Het element 'kletter' in het Groningse **Ieskletter** is misschien klanknabootsend gevormd en duidt dan op een snelle opeenvolging van korte heldere geluidjes.

Vanwege het feit dat hij in onze kustgebieden dikwijls wordt waargenomen getuigen de volksnamen **Duinputter**, **Zeevink**, **Zeeputter**, **Strandputter**, **Strânputter** (Fr) en **Strânfink** (Fr).

In een aantal namen wordt de Sneeuwgor als putter, kneu of vink aangeduid. Dit laat zich verklaren door uiterlijke overeenkomsten met vinkachtigen en niet in de laatste plaats omdat hij net als vinken een muzikaal liedje weet mee te fluiten.

De namen **Dubbele Kneu**, **Noordse Kanarie** en **Noordse Vink** stammen uit de tijd dat vinken, gorzen en andere kleinere vogelsoorten met slagnet en lijnstok werden gevangen.

WITKOPGORS - *Emberiza leucocephalos*

Duits	:	Fichtenammer
Engels	:	Pine Bunting
Frans	:	Bruant à calotte blanche
Fries	:	Wytkopgoars

Betekenis wetenschappelijke naam: leucocephalos = met witte kop.

In Vlaanderen wordt deze soort **Witkappors** genoemd.

De vogel is genoemd naar de witte kruin - afstekend tegen een zwarte zoom - van het mannetje.

In onze streken is de Witkopgors een dwaalgast vanuit Siberië. Blijkens de Duitse en Engelse naam is het een gors van sparren- en dennenbossen.

IJSGORS - *Calcarius lapponicus*

Duits	:	Spornammer
Engels	:	Lapland Longspur
Frans	:	Bruant lapon
Fries	:	Iisfink

Betekenis wetenschappelijke naam: spoordrager, levend in Lapland.

Het element 'ijs' zal verband houden met de noordelijke biotoop, die onder meer in Lapland, Noord-Rusland en Groenland is gelegen, waar deze soort in de toendra's nestelt. Een boeknaam is **Spoorgors** (vgl. bij Sneeuwgorst 1ste zin).

Andere en voor de hand liggende namen zijn **Ijsvink**, **Laplandse Vink**, **Laplandse Gors**, **Laplender**, **Noordse Gors** en **Sniefügel** (Fr).

In het winterseizoen trekt de soort vooral in onze kustzone door, wat in de - ook aan andere vogels gegeven - namen **Strânfink** (Fr) en **Strânputter** (Fr) wordt benadrukt.

Wat niet uit deze volksnamen blijkt, is dat het mannetje in de broedperiode fraai gekleurd is en een muzikale voorjaarszang ten gehore brengt. Maar dan is hij buitenslands.

GERAADPLEEGDE BRONNEN

Albarda, H. 1897. *Aves Neerlandicae*. Naamlijst van Nederlandsche Vogels. Meijer & Schaafsma, Leeuwarden.

Alta, H. 1940. *De Vogel in het Volksgeloof*. De Kameel, Bilthoven.

Avermaet, G. van 1971. *De Grauwe Klauwier*. Oostakker, België.

Berg, A.B. van den 1992. *Lijst van Nederlandse Vogelsoorten 1992*. A.B. van den Berg, Santpoort.

Binsbergen, Nol en D. Mooy 1987 (10e druk). *Zien is Kennen!* A.G. Schoonderbeek, Laren.

Blok, H. 1988. *Waaruit Onze Vogelnamen Zijn Ontstaan*. H. Blok, Leidschendam.

Boekema, E.J., P. Glas en J.B. Hulscher 1983. *De Vogels van de Provincie Groningen*. Wolders-Noordhoff/Bouwma's Boekhuis, Groningen.

Boersma, J. 1981 (2e druk). *It Wylde Fûgelt*, List fan Fryske Fûgelnammen. Fryske Akademy, Ljouwert.

Brehm, A.E. z.j. *Het Leven der Dieren*, 2e deel De Vogels. Voor Nederland bewerkt door S.P. Huizinga. P. van Belkum, Zutphen.

Broedvogels van Winterswijk. 1985. Vogelwerkgroep Zuid-Oost Achterhoek K.N.N.V., Hoogwoud.

Buekers, P.G. 1902. *Onze Vogels*. W.J. Thieme, Zutphen.

- 1915. *Onze Gevederde Vrienden*. W.J. Thieme, Zutphen.

Buiks, Chr. 1989. *Verspreiding van Vogels in het Verleden*, Het Vogeljaar 37 nr. 3, Baarn.

Buwalda, H.S., G. Meerburg en Y. Poortinga 1971. *Frysk Wurdboek*. A.J. Osinga, Boalsert.

Carl, H. 1957. *Die Deutschen Pflanzen- und Tiernamen*. Quelle & Meyer, Heidelberg.

Coomans de Ruiters, L., W.C. Van Heurn en W.K. Kraak 1947. *Betekenis en Etymologie van de Wetenschappelijke Namen der Nederlandsche Vogels*. Club van Nederlandsche Vogelkundigen.

Daan, J. 1981 (2e druk). *Wieringer Land en Leven in de Taal*, Stichting Oud Wieringen. Acca, Heerhugowaard.

Dieren van de Hele Wereld. 1987. deel 6 Watervogels en deel 7 Vogels. Areopagus.

Drijver, J. 1957 (2e druk). *Texel het Vogeleiland*. L.J. Veen, Amsterdam.

- 1960. *De Vogels en de Mens*. L.J. Veen, Amsterdam.

De Vogels van Schouwen-Duiveland. 1986. Werkgroep Avifauna Natuur- en Vogelwacht Schouwen-Duiveland, Zierikzee.

Dijk, A.J. van en B.L.J. van Os 1982. *Vogels van Drenthe*. Van Gorcum, Assen.

Dijkse, A. 1992. *Gids voor de Vogels van Texel*. Het Open Boek Texel, Den Burg.

Eykman, C. e.a. 1936-1949. *De Nederlandsche Vogels*, delen I, II en III. Wageningse Boek- en Handelsdrukkerij, Wageningen.

Eykman, C. en T. Lebrecht z.j. *Het Nederlandse Wild*, Koninklijke Nederlandse Jagersvereniging. Æ.E. Kluwer, Deventer.

Fokkema, K. 1959-1960. *Over Veiling en de Etymologie van Fri. Feil(j)e*, Tijdschrift Ned. Taal- en Letterkunde, Leiden.

Gallacher, H. 1978. *De Spreeuw*. Het Spectrum, Utrecht/Antwerpen.

Garthoff, B.W. 1971. *Vogel van de Week*. Ploegsma, Amsterdam.

- 1972. *Zondagsvogel*. Ploegsma, Amsterdam.

Geerts, G. en H. Heestermans, m.m.v. C. Kruyskamp, 1984 (11e druk). *Van Dale Groot Woordenboek der Nederlandse Taal*. Van Dale Lexicografie Utrecht-Antwerpen.

Gemeren, J. van 1987. *Mens en Natuur in het Reeuwijkse Plassengebied*. Reeuwijk.

Ghijzen, H.A.C.M. 1974 (3e druk). *Woordenboek der Zeeuwse Dialecten*. Van Goor, Den Haag.

Goossenaerts, J. 1958. *De Taal van en om het Landbouwbedrijf in het Noordwesten van de Kempen*. Koninklijke Vlaamse Academie voor Taal- en Letterkunde, Gent.

Grimm, J. en W. Grimm 1854-1960. *Deutsches Wörterbuch*, bearbeitet von der Arbeitsstelle des Deutschen Wörterbuches zu Berlin. S. Hirzel, Leipzig.

- Heerschap, P. 1987. *De Motte Jaarboek '83-'86*. Ouddorp.
- Hermans, A.G.J. 1947. *Jagers Woordenboek*. H.A.M. Roelants, Schiedam.
- 1951. *Jacht en Taal* H.A.M. Roelants, Schiedam.
- Het Beste Vogelboek*. 1971. The Reader's Digest, Amsterdam.
- Heij, Cees 1962. *Volksnamen van de in Nederland in het Wild Voorkomende Vogels*. P.J. Meertens Instituut, Amsterdam.
- Hoppenbrouwers, C. 1991-1994. *Van Aauwbètte tot Zwiemele, de Taol van Kempenland van A tot Z*. Artikelenreeks in Kempenland Info. De Kempen Pers, Hapert.
- Houttuyn, F. 1762-1763. *Natuurlijke Historie of Uitvoerige Beschrijving der Dieren, Planten en Mineralen*, Vogelen. Amsterdam.
- Hughuet, E. 1925-1967. *Dictionnaire de la Langue Française du Seizième Siècle*. Librairie Ancienne Hondé Champion. Didier, Paris.
- Iven, W. 1974. *Lind dè is de Sgonste Plats*.
- Jaarbericht 15 1925*, aflevering 1. Club van Nederlandsche Vogelkundigen. Sneep & Maris, Zevenbergen.
- Janssens, G. 1977. *Jagerstaal*. Nijgh en van Ditmar, 's-Gravenhage.
- Jobling, J.A. 1991. *A Dictionary of Scientific Bird Names*. Oxford University Press, Oxford-New York-Tokyo.
- Jong, M. de 1962. *Vogels in Bos, Park en Stad*. C.A.J. v. Dishoeck, Bussum.
- 1962. *Vogels in het Open Veld*. C.A.J. v. Dishoeck, Bussum.
- 1964. *Vogels van Wad en Slik*. C.A.J. v. Dishoeck, Bussum.
- 1965. *Vogels van Moeras en Plas*. C.A.J. v. Dishoeck, Bussum.
- 1966. *Vogels Binnendijks en Buitengaats*. C.A.J. v. Dishoeck, Bussum.
- Jonkers, D.A., R.A. Kole en J. Taapken 1987. *Vogels tussen Vecht en Eem*. Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken, Hilversum.
- Kars en Reparon 1957. *Sleutel tot onze Vogels in Kaartsysteem*. Leerdam.

- Kate, C.C.B. ten (red.) 1949. *De Nederlandsche Vogels*, deel III.
- Keulemans, J.G. 1869-1874. *Onze Vogels in Huis en Tuin*, delen I, II en III. P.W.M. Trap, Leiden.
- Koning, P.C.J. de 1988. *Verklarende Woordenlijst van het Valkeniersjargon met inbegrip van Gangbare Franse, Duitse en Engelse Termen*. Jachtmiddelen Valkerij.
- König, Claus 1980. *Vogels van Europa*. Ede.
- Kooijman, G.F. 1985. *Thematisch Woordenboek van het Tungelroys*. Amsterdam.
- Kraak, W.K. 1989. *Een Nieuwe Kijk op een Oeroud Verhaal*. Het Vogeljaar 37 (6).
- Kuik, B.M. van 1987. *Van Boonpotter tot Schiet in 't Vuur*. Stad en Land 3 (1).
- Laan, K. ter 1952. *Nieuw Groninger Woordenboek*. P. Noordhoff, Groningen - Djakarta.
- Lockwood, W.B. 1984. *The Oxford Book of British Bird Names*. Oxford University Press, London.
- Maréchal, Pierre 1989. *Over een Aantal Vooroordelen van de Mens en Moderne Gevaren voor Nachtzwaluwen*. Het Vogeljaar 37 (6).
- Marteijn, E.C.L. 1987. *Dialectnamen van Vogels uit West Zeeuws-Vlaanderen*. Duumpje 13 (2).
- Martinet, J.F. 1778. *Katechismus der Natuur*, tweede deel. Johannes Allart, Amsterdam.
- Meertens, P.J. 1949. *De Gaai*, Taal en Tongval jg. 1, nr. 3 en 4. De Sikkel, Antwerpen.
- 1950. *De Wielewaal*, Taal en Tongval jg. 2. De Sikkel, Antwerpen.
- Mesters, G.A. 1977. *Prisma Spreekwoordenboek*. Het Spectrum, Utrecht/Antwerpen.
- Meulen, R. van der 1937. *Over een Naam van het Stormvogeltje: Malefijt*, Mededelingen der Kon. Akademie v. Wetenschappen, afd. Letterkunde, deel 83, serie A nr. 4. Noord-Hollandsche Uitg. Mij, Amsterdam.
- Met Gansen Trou* 1987, nr. 37. Vereniging Heemkundekring Onsenoort, Nieuwkuijk.

- Murray, J.A.H. e.a. 1933. *The Oxford English Dictionary*. The Clarendon Press, Oxford.
- Nes, J.G.TH. van 1936. *Dialectwoorden Nederlandsche Vogelnamen*. P.J. Meertens-Instituut, Amsterdam.
- Nozeman, C. en M. Houuttuyn 1770-1829. *Nederlandsche Vogelen*, delen I-V. J.C. Sepp, Amsterdam.
- Oort, E.D. van 1922-1935. *Ornithologia Neerlandica*, de Vogels van Nederland, delen I-V. Nijhoff, 's-Gravenhage.
- Opdam, P. 1978. *De Havik*. Het Spectrum, Utrecht/Antwerpen.
- Peterson, R.T., G. Mountfort en P.A.D. Hollum 1979 (14e druk). *Petersons Vogelgids*, vertaald en bewerkt door J. Kist. Elsevier, Amsterdam/Brussel.
- Plas-Haarsma, M. van der 1980. *De Huismus*. Het Spectrum, Utrecht/Antwerpen.
- Pijnenburg, P.J.J., J.J. van der Voort van der Kleij 1984. *Woordenboek Middelnederlands*. Het Spectrum, Utrecht/Antwerpen.
- Ridder, M. de 1962. *Vogels Boven Land en Zee*. Antwerpen.
- Ritzema Bos, J. 1883. *De Vogels*. J.B. Wolters, Groningen.
- Rogiers, J. 1988. *Streeknamen van Vogels*, Vogels tussen Zwin en Saeftinghe. De Avifauna van Zeeuws-Vlaanderen. M.A. Buisse & F.L.L. Tombeur. Stichting Natuur en Recreatieinformatie, Middelburg.
- Rynja, L.F. 1983. *Fryske en Aldfryske Fûgelnammen*. Constantia, Huizen.
- 1983. *Nederlandse en Oudhollandse Vogelnamen*. Constantia, Huizen.
- Schaars, A.G.H. 1989. *De Mens en de Weerld*, deel II van Het Woordenboek van de Achterhoekse en Liemers Dialecten. Segers, Doesburg.
- Schildkamp, Theo 1978. *Tussen Hemel en Aarde*. Het Spectrum, Utrecht/Antwerpen.
- Schlegel, H. 1860. *Natuurlijke Historie van Nederland*, de Dieren van Nederland. A.C. Kruseman, Haarlem.
- Scholtmeijer, H. 1987. *Uit onze Dialecten - Vogelnamen I*, Kondschap 3 (4). Stichting Oudheidkamer, Brederwiede.

- Segers, F. 1948. *Broedvogels*. Den Haag.
- Sierksma, Kl. 1960. *De Gemeentewapens van Nederland*. Prisma, Utrecht/Antwerpen.
- Sinclair, I. 1987. *Hoëveldvoëls*. C. Struik, Kaapstad Z.A.
- Sloet, L.A.J.W. 1887. *De Dieren in het Germaansche Volksgehoof en Volksgebruik*. Martinus Nijhoff, 's-Gravenhage.
- Sparks, J. en T. Soper, 1972. *Uilen*. Wetenschappelijke Uitgeverij, Amsterdam.
- Sponselee, G.M.P. en M.A. Buise 1975. *Avifauna van oostelijk Zeeuws-Vlaanderen*. Middelburg.
- Staring, A.C.W. 1935. *Poëzie, Eerste Bundel*. W.E.J. Tjeenk Willink, Zwolle.
- Staring, W.C.H. 1875. *Onze Vogels, de Nuttige en Schadelijke*. W.E.J. Tjeenk Willink, Zwolle.
- Stoet, F.A. 1977 (9e druk). *Nederlandse Spreekwoorden en Gezegden*, bew. C. Kruyskamp. W.J. Thieme, Zutphen.
- Srijbos, J.P. 1927. *Hoe Heet die Vogel?* delen I en II. Van Delft & Zonen's Banket- en Koekfabriek, Koog aan de Zaan.
- Suolahti, Hugo 1909. *Die Deutschen Vogelnamen*. Karl J. Trübner, Straszburg.
- Swaen, A.E.H. 1937. *De Valkerij in de Nederlanden*. W.J. Thieme, Zutphen.
- Takken, Tom 1991. *Tilburgse Werkgroep Stelt Lijst met Lokale Vogelnamen Samen*, Kempenland Info, 29 november 1991. De Kempenland Pers, Hapert.
- Teixeira, R.M. 1979. *Atlas van de Nederlandse Broedvogels*. De Lange van Leer, Deventer.
- Thijsse, J.P. 1929 (3e druk). *Het Vogelboekje*. W. Versluys, Amsterdam.
- 1969 (7e druk). *Het Vogeljaar*. A.G. Schoonderbeek, Laren.
- Valk, A. 1976. *De Broedvogels van Ameland*, Wetenschappelijke Mededelingen nr. 112, K.N.N.V., Hoogwoud.
- Veen, P.A.F. van 1987. *Sprekende Getuigen*. Mingus, Baarn.
- 1990. *Etymologisch Woordenboek Van Dale*. Van Dale Lexicografie, Utrecht/Antwerpen.

- Veldhuizen, A. van 1928. *De Vogelen des Hemels*. J.H. Kok, Kampen.
- Verheyen, R. 1957 (2e druk). *De Zangvogels van België*, 1e deel. Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen, Brussel.
- 1943 (2e druk). *De Spechten en Koekoeken van België*. Koninklijk Natuurhistorisch Museum van België, Brussel.
- 1943. *De Dag- en Nachtroofvogels van België*. Koninklijk Natuurhistorisch Museum van België, Brussel.
- 1948. *De Steltlopers van België*. Koninklijk Natuurhistorisch Museum van België, Brussel.
- Verwijs, E. en J. Verdam 1885-1929. *Middelnederlands Woordenboek*. Martinus Nijhoff, 's-Gravenhage.
- Vink, A.K. 1953. *Vogels*, deel II. Littera Scripta Manet, Joppe.
- Vogels in Friesland*, 3 delen. 1976. Red. Stichting Avifauna van Friesland. De Tille, Leeuwarden.
- Voous, K.H. 1960. *Atlas van de Europese Vogels*. Elsevier, Amsterdam-Brussel.
- 1986. *Roofvogels en Uilen van Europa*. E.J. Brill/W. Backhuys, Leiden.
- Vries, J. de en F. de Tollenaere 1983. *Etymologisch Woordenboek*. Het Spectrum, Utrecht/Antwerpen.
- Vries, J. de en L.A. te Winkel 1882-1986. *Woordenboek der Nederlandse Taal*, bew. W. de Clerck. M. Nijhoff, A.W. Sijthoff, H.J. Stemberg, 's-Gravenhage/Leiden.
- Vries, Tj. Gs. de 1909. *Aves Frisicae*, Verslagen en Mededeelingen der Nederlandsche Ornithologische Vereeniging, nr. 6, Ljouwert.
- 1928. *Aves Frisicae*. R. van der Velde, Ljouwert.
- Wette, W.H. de 1926. *Natuurleven der Gebeele Aarde*. Graauw, Amsterdam.
- Wüst, W. 1970. *Die Brutvögel Mitteleuropas*. Bayerischer Schulbuch-Verlag, München.
- Wijk, N. van 1980-1984. *Franck's Etymologisch Woordenboek der Nederlandsche Taal*. M. Nijhoff, 's-Gravenhage.

Zwart, Freek 1985. *De Broedvogels van Terschelling*, K.N.N.V. afd. Terschelling. Van Gorcum, Assen.

Zwart, Kerst 1921 (3e druk). *Vogelboek*. W.J.Thieme, Zutphen.

EEN WOORD VAN DANK

Met erkentelijkheid noemen wij degenen die ons bij het leggen van een basis voor dit werk behulpzaam zijn geweest:

J.B. Berns voor zijn adviezen bij het onderzoek naar dialectnamen in het P.J. Meertens-Instituut voor Dialectologie, Volkskunde en Naamkunde te Amsterdam;

W.W. Diedrich en K.J. Eigenhuis voor hun manuscripten over de achtergrond van talrijke namen;

D.A. Jonkers en J. Taapken voor hun uitgebreide verzamelingen van namen en hun adviezen;

W.K. Kraak voor zijn toelichting op een aantal wetenschappelijke namen;

C. Agten, G. v.d. Bent, mw. N. Croin Michielsen, L. van Duuren, T.C. v.d. Geest, T.P.J. Loorij, E. Martejjn, J.G.M. Nijssen, M. Rijkeboer, L.F. Rynja, M. van Sleuwen, H. Snellings, K. Tanis, J. Tramper, B. van der Veen en H.A.C. Wilms voor het verstrekken van diverse namen of toelichting daarop;

J.A. Klaassen voor het redactionele commentaar op het gereede manuscript.

Nederlandse namen:

aalscholver.....	20	burgemeester, kleine	120
alk.....	131	canadese gans.....	34
alk, kleine.....	132	casarca.....	43
alpengierzwaluw	149	cetti's zanger.....	193
appelvink	236	cirlgors	249
baardgrasmus	190	dodaars	11
baardman.....	209	dougalls stern	125
bastaardarend.....	67	draaihals.....	153
beflijster	176	drieteenmeeuw	118
bergeend	40	drieteenstrandloper.....	98
bijeneter.....	151	duinpieper	165
bladkoning.....	191	dwerggans	35
blauwborst.....	177	dwerggors	249
blauwe kiekendief	63	dwergmeeuw.....	118
blauwe reiger.....	22	dwergooruil	142
blauwvleugeltaling	41	dwergstern	125
boerenzwaluw	160	eend, wilde.....	52
bokje.....	102	eidereend	43
bontbek plevier	90	ekster	223
bonte kraai.....	222	engelse kwikstaart	168
bonte strandloper.....	97	europese kanarie	238
bonte vliegenvanger	206	fazant	76
boomklever.....	215	fitis.....	193
boomkruiper.....	216	flamingo	30
boomleeuwerik	157	fluiters	194
boompieper	164	franjepoot, grauwe.....	114
boomvalk.....	70	franjepoot, rosse.....	115
bosgors.....	248	frater	238
bosrietzanger.....	191	fuut.....	12
bosruiter	110	fuut, geoorde	13
bosuil	141	gai	228
boszanger, pallas'	199	gans, canadese.....	34
braamsluiper	192	gans, grauwe	35
brandgans	33	geelgors	249
breedbekstrandloper	97	geelpootmeeuw.....	119
brilduiker	42	geelsnavelduiker.....	9
bruine kiekendief.....	64	gekraagde roodstaart.....	178
buidelmees.....	215	gele kwikstaart	167
buizerd.....	59	geoorde fuut	13
burgemeester, grote.....	119	gestreepte strandloper	96
		gier, vale.....	66
		giervalk	71
		gierzwaluw	149
		glanskop.....	210

gors, grauwe.....	251	houtsnip.....	105
goudhaantje.....	194	huismus.....	233
goudlijster.....	179	huiszwaluw.....	162
goudplevier.....	91	ibis, zwarte.....	30
goudplevier, kleine.....	93	ijssduiker.....	10
goudvink.....	239	ijseend.....	55
grasmus.....	195	ijsgors.....	254
graspieper.....	165	ijsvogel.....	150
graszanger.....	197	jager, grote.....	116
grauwe franjepoot.....	114	jager, kleine.....	116
grauwe gans.....	35	jager, kleinste.....	117
grauwe gors.....	251	jager, middelste.....	117
grauwe kiekendief.....	65	jan-van-gent.....	19
grauwe klauwier.....	219	kanarie, europse.....	238
grauwe stormvogel.....	15	kanoetstrandloper.....	98
grauwe vliegenvanger.....	207	karekiet, grote.....	197
griel.....	89	karekiet, kleine.....	198
groene specht.....	154	kauw.....	225
groenling.....	240	keep.....	241
groenpootruiter.....	110	kemphaan.....	99
grote barmijs.....	236	kerkuil.....	140
grote bonte specht.....	155	kiekendief, blauwe.....	63
grote burgemeester.....	119	kiekendief, bruine.....	64
grote gele kwikstaart.....	169	kiekendief, grauwe.....	65
grote grijze snip.....	103	kievit.....	92
grote jager.....	116	klapekster.....	220
grote karekiet.....	197	klapekster, kleine.....	221
grote kruisbek.....	241	klauwier, grauwe.....	219
grote lijster.....	179	klein waterhoen.....	79
grote mantelmeeuw.....	119	kleine alk.....	132
grote pieper.....	166	kleine bonte specht.....	155
grote pijlstormvogel.....	15	kleine burgemeester.....	120
grote stern.....	126	kleine goudplevier.....	93
grote trap.....	85	kleine jager.....	116
grote zaagbek.....	44	kleine karekiet.....	198
grote zee-eend.....	44	kleine klapekster.....	221
grote zilverreiger.....	23	kleine mantelmeeuw.....	120
grutto.....	106	kleine plevier.....	93
grutto, rosse.....	107	kleine rietgans.....	36
havik.....	57	kleine strandloper.....	100
heggenmus.....	175	kleine trap.....	86
holenduif.....	135	kleine vliegenvanger.....	208
hop.....	152	kleine zwaan.....	31
houtduif.....	135	kleinst waterhoen.....	79

kleinste jager	117
kluut	88
kneu.....	242
knobbelzwaan	32
koekoek	138
koereiger	23
kokmeeuw	121
kolgans.....	37
koolmees.....	211
koperwiek	180
korhoen	75
kortebekzeekoet.....	131
kortsnavelboomkruiper.....	217
kraai, bonte.....	222
kraai, zwarte.....	230
kraanvogel.....	84
krakeend	45
kramsvogel.....	181
krekelzanger	198
krombekstrandloper.....	100
krooneend.....	46
kruisbek	243
kruisbek, grote	241
kuifaalscholver	21
kuifduiker	14
kuifeend.....	46
kuifkoekoek	139
kuifleeuwerik	158
kuifmees	212
kwak	24
kwartel.....	77
kwartelkoning.....	79
kwikstaart, engelse	168
kwikstaart, gele	167
kwikstaart, grote gele	169
kwikstaart, witte.....	170
lachstern	126
lepelaar.....	29
lijster, grote	179
mantelmeeuw, grote.....	119
mantelmeeuw, kleine	120
matkop	213
meerkoet.....	80
mees, zwarte.....	214

merel.....	182
middelste bonte specht	156
middelste jager.....	117
middelste zaagbek.....	47
morinelplevier.....	94
nachtegaal	183
nachtegaal, noordse.....	184
nachtzwaluw	147
nijlgans	48
nonnetje.....	48
Noordse kwikstaart.....	169
noordse nachtegaal.....	184
noordse pijlstormvogel.....	16
noordse stern	127
noordse stormvogel.....	16
notenkraker	226
oehoe	142
oeverloper	111
oeverpieper	166
oeverzwaluw	162
ooievaar.....	27
ooievaar, zwarte.....	29
orpheusspotvogel	199
ortolaan	251
paapje	184
paarse strandloper	101
pallas' boszanger.....	199
papegaaiduiker.....	133
parelduiker.....	9
patrijs.....	78
pestvogel.....	172
pieper, grote	166
pijlstaart	49
pijlstormvogel, grote	15
pijlstormvogel, noordse.....	16
pimpelmees.....	213
plevier, bontbek	90
plevier, kleine.....	93
poelruiter	111
poelsnip	103
porseleinhoen.....	82
putter.....	244
raaf.....	226
ralreiger.....	25

ransuil.....	143	sneeuwuil.....	144
regenwulp.....	108	snip, grote grijze.....	103
reiger, blauwe.....	22	snor.....	200
reuzenster.....	127	specht, groene.....	154
rietgans.....	37	specht, grote bonte.....	155
rietgans, kleine.....	36	specht, kleine bonte.....	155
rietgors.....	252	specht, middelste bonte.....	156
rietzanger.....	199	specht, zwarte.....	156
ringmus.....	235	sperwer.....	58
rode wouw.....	61	sperwergrasmus.....	200
roek.....	227	sperweruil.....	144
roerdomp.....	25	spotvogel.....	201
roodborst.....	185	spreeuw.....	232
roodborsttapuit.....	186	spreeuw, roze.....	232
roodhalsfuut.....	14	sprinkhaanrietzanger.....	202
roodhalsgans.....	38	staartmees.....	209
roodkeelduiker.....	10	stadsduif.....	136
roodkeelpieper.....	167	steenarend.....	68
roodkopklauwier.....	222	steenloper.....	114
roodmus.....	245	steenuil.....	145
roodpootvalk.....	71	steltkluut.....	88
roodstaart, gekraagde.....	178	steppehoen.....	76
roodstaart, zwarte.....	189	steppekievit.....	94
roodstuitzwaluw.....	163	steppevorkstaartplevier.....	89
rosse franjepoot.....	115	stern, dougalls.....	125
rosse grutto.....	107	stern, grote.....	126
rotgans.....	38	stern, noordse.....	127
rotsduif.....	136	stern, zwarte.....	130
rouwkwikstaart.....	169	stormmeeuw.....	122
roze spreeuw.....	232	stormvogel, grauwe.....	15
ruigpootbuizerd.....	61	stormvogel, noordse.....	16
ruigpootuil.....	144	stormvogeltje.....	17
ruiter, zwarte.....	113	stormvogeltje, vaal.....	18
scharrelaar.....	151	strandleeuwerik.....	159
scholekster.....	86	strandloper, gestreepte.....	96
siberische taling.....	49	strandloper, kleine.....	100
sijs.....	245	strandloper, temmincks.....	101
slangenarend.....	67	strandloper, bonte.....	97
slechtvalk.....	72	strandplevier.....	95
slobeend.....	50	tafeleend.....	51
smelleken.....	72	taling, siberische.....	49
smient.....	50	tapuit.....	187
sneeuwvangans.....	40	temmincks strandloper.....	101
sneeuwvangors.....	253	tjiftjaf.....	203

toppereend.....	52	witwangstern.....	129
torenavalk.....	73	woudaap	26
tortel, turkse.....	138	wouw, rode	61
trap, grote	85	wouw, zwarte	62
trap, kleine.....	86	wulp.....	108
tuinfluit.....	204	zaagbek, grote	44
tureluur.....	111	zaagbek, middelste.....	47
turkse tortel.....	138	zanglijster.....	188
vaal stormvogeltje	18	zeearend.....	68
vale gier.....	66	zee-eend, grote.....	44
veldleeuwerik	159	zee-eend, zwarte.....	56
velduil	147	zeekoet.....	133
vink.....	246	zeekoet, zwarte.....	134
visarend.....	69	zilvermeeuw.....	123
visdief.....	128	zilverplevier.....	95
vliegenvanger, bonte	206	zilverreiger, grote.....	23
vliegenvanger, grauwe	207	zomertaling.....	56
vliegenvanger, kleine	208	zomertortel.....	137
vorkstaartmeeuw.....	123	zwaan, kleine	31
vorkstaartplevier.....	90	zwaan, wilde	32
vuurgoudhaantje.....	205	zwarte ibis.....	30
waterhoen	82	zwarte kraai.....	230
waterhoen, klein	79	zwarte mees.....	214
waterhoen, kleinst.....	79	zwarte ooievaar	29
waterpieper	167	zwarte roodstaart.....	189
waterral	83	zwarte ruit.....	113
waterrietzanger.....	205	zwarte specht	156
watersnip	104	zwarte stern.....	130
waterspreeuw	172	zwarte wouw.....	62
wespendief.....	65	zwarte zee-eend.....	56
wielewaal.....	217	zwarte zeekoet.....	134
wilde eend.....	52	zwartkop.....	205
wilde zwaan	32	zwartkopmeeuw.....	124
winterkoning	173		
wintertaling	54		
witbandkruisbek	247		
witgat.....	113		
withalsvliegenvanger	208		
witkopeend.....	54		
witkopgors.....	254		
witoogeend	55		
witstuisbarmsijs.....	248		
witte kwikstaart.....	170		
witvleugelstern	129		

Wetenschappelijke namen:

<i>Accipiter gentilis</i>	57	- <i>purpurea</i>	24
- <i>nisus</i>	58	<i>Ardeola ralloides</i>	25
<i>Acrocephalus arundina</i>	197	<i>Arenaria interpres</i>	114
- <i>paludicola</i>	205	<i>Asio flammeus</i>	147
- <i>palustris</i>	191	- <i>otus</i>	143
- <i>schoenobaenus</i>	199	<i>Athene noctua</i>	145
- <i>scirpaceus</i>	198	<i>Aythya ferina</i>	51
<i>Actitis hypoleucos</i>	111	- <i>fuligula</i>	46
<i>Aegithalos caudatus</i>	209	<i>Aythya marila</i>	52
<i>Aegolius funereus</i>	144	- <i>nyroca</i>	55
<i>Alauda arvensis</i>	159	<i>Bombycilla garrulus</i>	172
<i>Alca torda</i>	131	<i>Botaurus stellaris</i>	25
<i>Alcedo atthis</i>	150	- <i>canadensis</i>	34
<i>Alle alle</i>	132	- <i>leucopsis</i>	33
<i>Alopochen aegyptiacus</i>	48	- <i>ruficollis</i>	38
<i>Anas acuta</i>	49	- <i>Branta bernicla</i>	38
- <i>clypeata</i>	50	<i>Bubo bubo</i>	142
- <i>crecca</i>	54	<i>Bubulcus ibis</i>	23
- <i>discors</i>	41	<i>Bucephala clangula</i>	42
- <i>formosa</i>	49	<i>Burhinus oedicephalus</i>	89
- <i>platyrhynchos</i>	52	<i>Buteo buteo</i>	59
- <i>querquedula</i>	56	- <i>lagopus</i>	61
<i>Anser albifrons</i>	37	<i>Calcarius lapponicus</i>	254
- <i>anser</i>	35	<i>Calidris alba</i>	98
- <i>brachyrhynchus</i>	36	- <i>alpina</i>	97
- <i>caerulescens</i>	40	- <i>carnutus</i>	98
- <i>erythropus</i>	35	- <i>ferruginea</i>	100
- <i>fabalis</i>	37	- <i>maritima</i>	101
<i>Anthus campestris</i>	165	- <i>melanotos</i>	96
- <i>cervinus</i>	167	- <i>minuta</i>	100
- <i>petrosus</i>	166	- <i>temminckii</i>	101
- <i>pratensis</i>	165	<i>Caprimulgus europaeus</i>	147
- <i>richardi</i>	166	<i>Carduelis cannabina</i>	242
- <i>spinoletta</i>	167	- <i>carduelis</i>	244
- <i>trivialis</i>	164	- <i>chloris</i>	240
<i>Apus apus</i>	149	- <i>flammea</i>	236
- <i>melba</i>	149	- <i>flavirostris</i>	238
<i>Aquila chrysaetos</i>	68	- <i>hornemanni</i>	248
- <i>clanga</i>	67	- <i>spinus</i>	245
<i>Ardea cinerea</i>	22	<i>Carpodacus erythrinus</i>	245
		<i>Cephus grylle</i>	134
		<i>Certhia brachydactyla</i>	216
		- <i>familiaris macrod</i>	217
		<i>Cettia cetti</i>	193

<i>Charadrius alexandrinus</i>	95	- <i>hortulana</i>	251
- <i>dubius</i>	93	- <i>leucocephalus</i>	254
- <i>hiaticula</i>	90	- <i>pusilla</i>	249
- <i>morinellus</i>	94	- <i>rustica</i>	248
<i>Chettusia gregaria</i>	94	- <i>schoeniclus</i>	252
<i>Chlidonias leucopterus</i>	129	<i>Eremophila alpestris</i>	159
- <i>hybrida</i>	129	<i>Erithacus rubecula</i>	185
- <i>niger</i>	130	<i>Falco columbarius</i>	72
<i>Ciconia ciconia</i>	27	- <i>peregrinus</i>	72
- <i>nigra</i>	29	- <i>rusticolus</i>	71
<i>Cinclus cinclus</i>	172	- <i>subbuteo</i>	70
<i>Circaëtus gallicus</i>	67	- <i>tinnunculus</i>	73
<i>Circus aeruginosus</i>	64	- <i>vespertinus</i>	71
- <i>cyaneus</i>	63	<i>Ficedula albicollis</i>	208
<i>Circus pygargus</i>	65	- <i>hypoleuca</i>	206
<i>Cisticola juncidis</i>	197	- <i>parva</i>	208
<i>Clamator glandarius</i>	139	<i>Fratercula arctica</i>	133
<i>Clangula hyemalis</i>	55	<i>Fringilla coelebs</i>	246
<i>Coccothraustes cocco</i>	236	- <i>montifringilla</i>	241
<i>Columba livia</i>	136	<i>Fulica atra</i>	80
- <i>oenas</i>	135	<i>Fulmaris glacialis</i>	16
- <i>palumbus</i>	135	<i>Galerida cristata</i>	158
<i>Coracias garrulus</i>	151	<i>Gallinago gallinago</i>	104
<i>Corvus corax</i>	226	<i>Gallinago media</i>	103
- <i>cornix</i>	222	<i>Gallinula chloropus</i>	82
- <i>corone</i>	230	<i>Garrulus glandarius</i>	228
- <i>monedula</i>	225	<i>Gavia adamsii</i>	9
<i>Coturnix coturnix</i>	77	- <i>arctica</i>	9
<i>Crex crex</i>	79	- <i>immer</i>	10
<i>Cuculus canorus</i>	138	- <i>stellata</i>	10
<i>Corvus frugilegus</i>	227	<i>Gelochelidon nilotica</i>	126
<i>Cygnus bewickii</i>	31	<i>Glareola nordmanni</i>	89
- <i>cygnus</i>	32	- <i>pratincole</i>	90
- <i>olor</i>	32	<i>Grus grus</i>	84
<i>Delichon urbica</i>	162	<i>Gyps fulvus</i>	66
<i>Dendrocopos major</i>	155	<i>Haematopus ostralegus</i>	86
- <i>medius</i>	156	<i>Haliaëtus albicilla</i>	68
- <i>minor</i>	155	<i>Himantopus himantopus</i>	88
<i>Dryocopus martius</i>	156	<i>Hippolais icterina</i>	201
<i>Egretta alba</i>	23	- <i>polyglotta</i>	199
- <i>garzetta</i>	23	<i>Hirunda daurica</i>	163
<i>Emberiza calandra</i>	251	- <i>rustica</i>	160
- <i>cirlus</i>	249	<i>Hydrobates pelagicus</i>	17
- <i>citrinella</i>	249	<i>Ixobrychus minutus</i>	26

<i>Jynx torquilla</i>	153	- <i>cinerea</i>	169
<i>Lanius collurio</i>	219	- <i>flavissima</i>	167
- <i>excubitor</i>	220	- <i>flava flavis</i>	168
- <i>minor</i>	221	- <i>thunbergi</i>	169
- <i>senator</i>	222	<i>Muscicapa striata</i>	207
<i>Larus argentatus</i>	123	<i>Netta rufina</i>	46
- <i>canus</i>	122	<i>Nicifraga caryocatactes</i>	226
- <i>glancooidus</i>	120	<i>Numenius arquata</i>	108
- <i>greallsii</i>	120	- <i>phaeopus</i>	108
- <i>hyperboreus</i>	119	<i>Nyctea scandiaca</i>	144
- <i>marinus</i>	119	<i>Nycticorax nycticorax</i>	24
- <i>melanocephalus</i>	124	<i>Oceanodroma leucorha</i>	18
- <i>michabellis</i>	119	<i>Oenanthe oenanthe</i>	187
- <i>minutus</i>	118	<i>Oriolus oriolus</i>	217
- <i>ridibundus</i>	121	<i>Otis tarda</i>	85
- <i>sabini</i>	123	<i>Otus scops</i>	142
<i>Limicola falcinellus</i>	97	<i>Oxyura leucocephala</i>	54
<i>Limnodromus scolopac</i>	103	<i>Pandion haliaëtus</i>	69
<i>Limosa lappinica</i>	107	<i>Panurus biarmicus</i>	209
- <i>limosa</i>	106	<i>Parus ater</i>	214
<i>Locustella fluviatilis</i>	198	- <i>caeruleus</i>	213
- <i>luscinioides</i>	200	- <i>cristatus</i>	212
- <i>naevia</i>	202	- <i>major</i>	211
<i>Loxia curvirostra</i>	243	- <i>montanus</i>	213
- <i>leucoptera</i>	247	- <i>palustris</i>	210
- <i>pityopsittacus</i>	241	<i>Passer domesticus</i>	233
<i>Lullula arborea</i>	157	- <i>montanus</i>	234
<i>Luscinia luscinia</i>	184	<i>Perdix perdix</i>	78
- <i>megarhynchos</i>	183	<i>Pernis apivorus</i>	65
- <i>svecica</i>	177	<i>Phalacrocorax carbo</i>	20
<i>Lymnocyptes minimus</i>	102	<i>Phalaropus fulicarius</i>	115
<i>Melanitta fusca</i>	44	- <i>labatus</i>	114
<i>Mareca penelope</i>	50	<i>Phasianus colchicus</i>	76
- <i>strepera</i>	45	<i>Philomachus pugnax</i>	99
<i>Melanitta nigra</i>	56	<i>Phoenicopterus roseus</i>	30
<i>Mergus albellus</i>	48	<i>Phoenicurus ochruros</i>	189
- <i>merganser</i>	44	- <i>phoenicurus</i>	178
- <i>serrator</i>	47	<i>Phylloscopus collybita</i>	203
<i>Merops apiaster</i>	151	- <i>inornatus</i>	191
<i>Milvus migrans</i>	62	- <i>proregulus</i>	199
- <i>milvus</i>	61	- <i>trochilus</i>	193
<i>Morus hassanus</i>	19	- <i>sibilatrix</i>	194
<i>Motacilla yarrelli</i>	169	<i>Picus viridis</i>	154
- <i>alba</i>	170	<i>Pica pica</i>	223

<i>Platalea leucorodia</i>	29
<i>Plectrophenax nivalis</i>	253
<i>Plegadis falcinellus</i>	30
<i>Pluvialis apricarius</i>	91
- <i>fulva</i>	93
- <i>squatarola</i>	95
<i>Podiceps auritus</i>	14
- <i>cristatus</i>	12
- <i>griseigena</i>	14
- <i>nigricollis</i>	13
<i>Porzana parva</i>	79
- <i>porzana</i>	82
- <i>pusilla</i>	79
<i>Prunella modularis</i>	175
<i>Puffinus gravis</i>	15
- <i>griseus</i>	15
- <i>puffinus</i>	16
<i>Pyrrhola pyrrhula</i>	239
<i>Rallus aquaticus</i>	83
<i>Recurvirostra avosetta</i>	88
<i>Regulus ignicapillus</i>	205
- <i>regulus</i>	194
<i>Remiz pendulinus</i>	215
<i>Riparia riparia</i>	162
<i>Rissa tridactyla</i>	118
<i>Saxicola rubetra</i>	184
- <i>torquata</i>	186
<i>Scolopax rusticola</i>	105
<i>Serinus serinus</i>	238
<i>Sitta europaea</i>	215
<i>Somateria mollissima</i>	43
<i>Stercorarius longicaudus</i>	117
- <i>parasiticus</i>	116
- <i>pomarinus</i>	117
- <i>skua</i>	116
<i>Sterna albifrons</i>	125
- <i>caspia</i>	127
- <i>dougallii</i>	125
- <i>hirundo</i>	128
- <i>paradisaea</i>	127
- <i>sandvicensis</i>	126
<i>Streptopelia decaocta</i>	138
- <i>turtur</i>	137
<i>Strix aluco</i>	141

<i>Sturnus roseus</i>	232
- <i>Sturnia ulula</i>	144
- <i>vulgaris</i>	232
<i>Sylvia atricapilla</i>	205
<i>Sylvia borin</i>	204
- <i>cantillans</i>	190
- <i>communis</i>	195
- <i>curruca</i>	192
- <i>nisoria</i>	200
<i>Syrnhaptus paradoxus</i>	76
<i>Tachybaptus ruficollis</i>	11
<i>Tadorna ferruginea</i>	43
- <i>tadorna</i>	40
<i>Tetrao tetrix</i>	75
- <i>Tetrax tetrax</i>	86
<i>Tringa erythropus</i>	113
- <i>glareola</i>	110
- <i>nebularia</i>	110
- <i>ochropus</i>	113
- <i>stagnatilis</i>	111
- <i>totanus</i>	111
<i>Troglodytes troglodytes</i>	173
<i>Turdus iliacus</i>	180
- <i>merula</i>	182
- <i>philomelos</i>	188
- <i>pilaris</i>	181
- <i>torquatus</i>	176
- <i>viscivorus</i>	179
<i>Tyto alba</i>	140
<i>Upupa epops</i>	152
<i>Uria aalge</i>	133
- <i>lomvia</i>	131
<i>Vanellus vanellus</i>	92
<i>Zoothera aurea</i>	179

